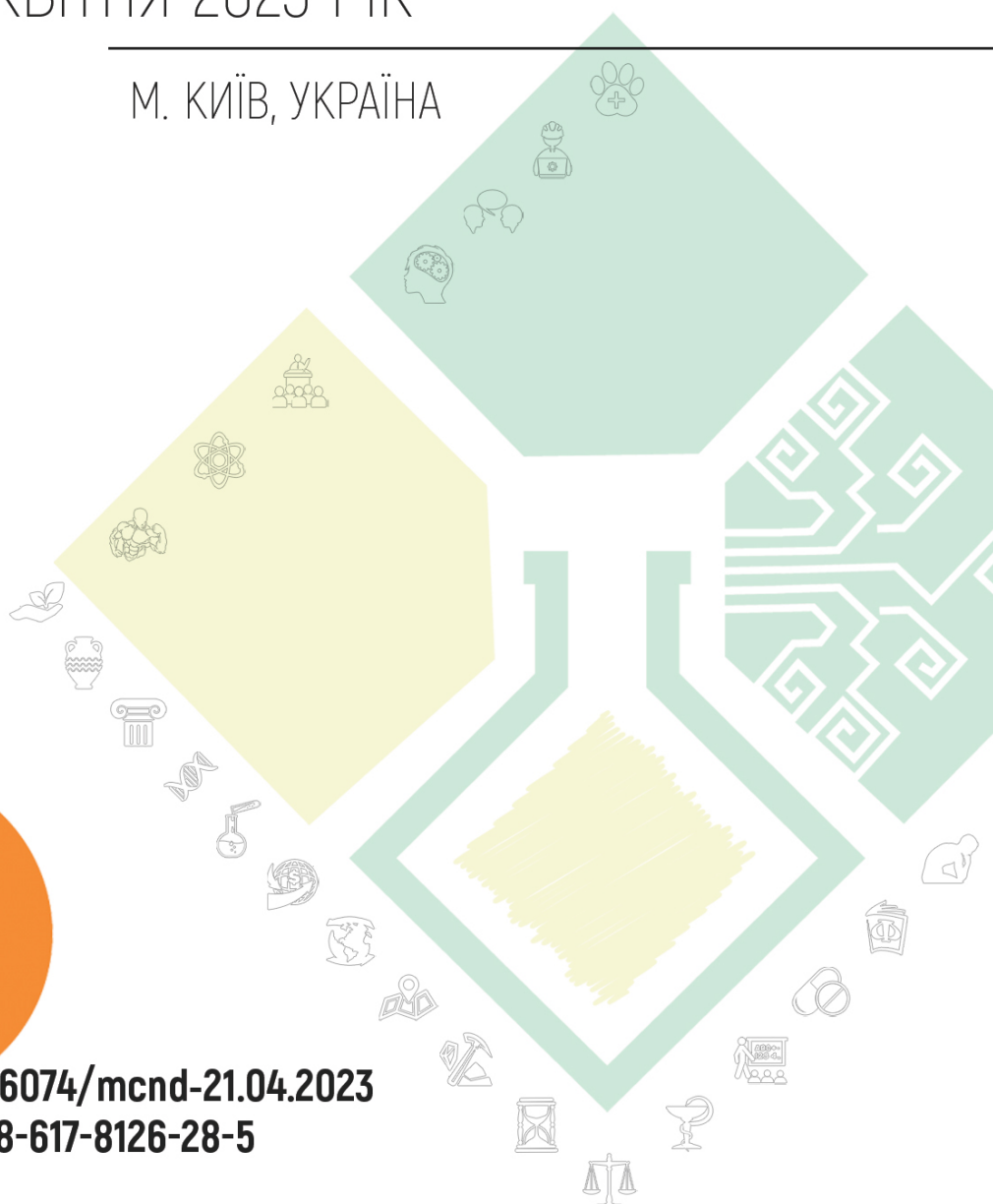

21 КВІТНЯ 2023 РІК

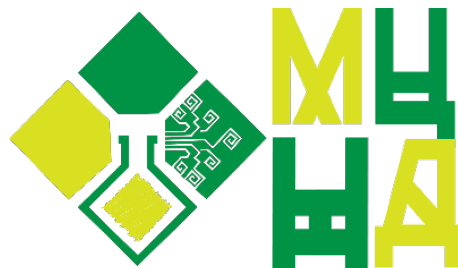
М. КИЇВ, УКРАЇНА

DOI 10.36074/mcnd-21.04.2023
ISBN 978-617-8126-28-5

МАТЕРІАЛИ
II МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

Міжнародний Центр Наукових Досліджень

ІННОВАЦІЇ ТА НАУКОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ СВІТУ

| 21 КВІТНЯ 2023 РІК
м. Київ, Україна

Вінниця, Україна
«Європейська наукова платформа»
2023

Організація, від імені якої випущено видання:
ГО «Міжнародний центр наукових досліджень»

Голова оргкомітету: Рабей Н.Р.

Верстка: Зрада С.І.

Дизайн: Бондаренко І.В.

Конференцію зареєстровано Державною науковою установою «УкрІНТЕІ» в базі даних науково-технічних заходів України та бюлетені «План проведення наукових, науково-технічних заходів в Україні» (Посвідчення № 57 від 17.01.2023).

Матеріали конференції знаходяться у відкритому доступі на умовах ліцензії Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (CC BY-SA 4.0).

I-66

Інновації та науковий потенціал світу: матеріали II Міжнародної наукової конференції, м. Київ, 21 квітня, 2023 р. / Міжнародний центр наукових досліджень. — Вінниця: Європейська наукова платформа, 2023. — 164 с.

ISBN 978-617-8126-28-5

DOI 10.36074/mcnd-21.04.2023

Викладено матеріали учасників II Міжнародної спеціалізованої наукової конференції «Інновації та науковий потенціал світу», яка відбулася 21 квітня 2023 року у місті Київ.

УДК 001 (08)

ISBN 978-617-8126-28-5

© Колектив учасників конференції, 2023
© ГО «Європейська наукова платформа», 2023
© ГО «Міжнародний центр наукових досліджень», 2023

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ І. ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ, МАКРО- ТА РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

ЕКСПЕРТНО-БУХГАЛТЕРСЬКА ДІАГНОСТИКА ЗАЛУЧЕННЯ ПОЗИКОВИХ КОШТІВ
ПІДПРИЄМСТВОМ

Царенко Є.А. 9

СЕКЦІЯ ІІ. ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА СФЕРА ОБСЛУГОВУВАННЯ

ОЦІНЮВАННЯ ВИСОТИ ПЕРЕШКОД, ЯКІ ПОСТАЮТЬ НА ШЛЯХУ ДО СКОРОЧЕННЯ
СПОЖИВАННЯ ПРИРОДНОГО ГАЗУ ПІДПРИЄМСТВАМИ УКРАЇНИ

Ємельянов О.Ю. 12

СЕКЦІЯ ІІІ. ФІНАНСИ ТА БАНКІВСЬКА СПРАВА; ОПОДАТКУВАННЯ, ОБЛІК І АУДИТ

USAGE OF FORECASTING METHODS IN THE FINANCIAL SPHERE

Kucherenko D., Artiushenko O. 15

РОЗПОДІЛ ВИТРАТ МАЙБУТНІХ ПЕРІОДІВ ЗА МЕТОДОМ НА ОСНОВІ ПРИБУТКУ
ВІД ІНШОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сук П.Л. 18

СЕКЦІЯ ІV. МАРКЕТИНГОВА ТА ЛОГІСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ЛОГІСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Галан Л.В., Лілова Ю.О., Іванова І.В. 22

УПРАВЛІННЯ ЛАНЦЮГАМИ ПОСТАЧАНЬ З ВИКОРИСТАННЯМ
БІХЕВІОРИСТИЧНОГО ПІДХОДУ

Щеховська Л.М. 24

СЕКЦІЯ V. МЕНЕДЖМЕНТ, ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

СИСТЕМА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ ТА ПРОБЛЕМИ ОЦІНКИ
ЕКОНОМІЧНИХ РИЗИКІВ

Загородня А.С. 26

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ, ВИДИ СТРАТЕГІЙ РЕАЛІЗАЦІЇ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО ПРОЕКТУ Гаврилова А.С.....	28
---	----

СЕКЦІЯ VI. ПРАВО ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

ON THE QUESTION OF OBJECTIVE (EXTERNAL) SIGNS OF TORTURE ACCORDING TO THE CRIMINAL CODE OF UKRAINE AND PECULIARITIES OF QUALIFICATION OF SUCH ACTIONS Volodina O.O.....	30
--	----

ВИДИ СУДОВИХ ПРЕЦЕДЕНТІВ Іванів А.Р.	34
--	----

ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЯ ДИСКРИМІНАЦІЇ ПІД ЧАС РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ДЕРЖАВНУ СЛУЖБУ Гусєва Я.А.	37
--	----

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ МІЖНАРОДНИХ ЕТИЧНИХ СТАНДАРТІВ ПОВЕДІНКИ ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ У ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ Михальчишина А.А.	40
--	----

ІНСТИТУТ РЕЄСТРОВАНИХ ПАРТНЕРСТВ В УКРАЇНІ: ДО ПИТАННЯ ЮРИДИЧНОГО ВИЗНАННЯ ОДНОСТАТЕВИХ СТОСУНКІВ Риженко Т.Г.....	43
--	----

МАРОДЕРСТВО Тихенко Я.В.....	48
---------------------------------	----

НЕЗАКОННЕ ВИКОРИСТАННЯ З МЕТОЮ ОТРИМАННЯ ПРИБУТКУ ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ, БЛАГОДІЙНИХ ПОЖЕРТВ АБО БЕЗОПЛАТНОЇ ДОПОМОГИ Гулько К.О.....	50
---	----

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА В УМОВАХ ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ Мальченко А.Л.....	52
---	----

ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ Марченко К.О.	55
--	----

УДОСКОНАЛЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО ГОЛОБАЛЬНОЇ ЗМІНИ КЛІМАТУ Білан О.В.....	59
--	----

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ Колесник В.А.....	62
--	----

СЕКЦІЯ VII. ІНСТИТУТ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, СУДОВА СИСТЕМА ТА НОТАРІАТ

УЧАСТЬ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ У РОЗВИТКУ
МІЖРЕГІОНАЛЬНОГО МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Ружай Т.В...... 64

СЕКЦІЯ VIII. ПОЖЕЖНА ТА ЦИВІЛЬНА БЕЗПЕКА

ПОЖЕЖНА БЕЗПЕКА ГОТЕЛЬНИХ БУДІВЕЛЬ

Пелешко М.З...... 67

СЕКЦІЯ IX. БІОЛОГІЯ ТА БІОТЕХНОЛОГІЇ

ВПЛИВ ТЮТЮНОВОЇ ІНТОКСИКАЦІЇ НА ПОКАЗНИКИ ОКСИДАТИВНОГО СТРЕСУ
У ЩУРІВ

Павліченко О.Д., Макаренко О.А...... 70

СЕКЦІЯ X. АГРАРНІ НАУКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВО

ВИКОРИСТАННЯ ДЗЗ ТА ГІС ДЛЯ ОЦІНКИ ЗАВДАНИХ ЕКОЛОГІЧНИХ ЗБИТКІВ
НПП «ОЛЕШКІВСЬКІ ПІСКИ» ВНАСЛІДОК ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РФ

Швиденко І.К., Райчук Л.А...... 73

СЕКЦІЯ XI. ВЕТЕРИНАРНІ НАУКИ

АБІОТИЧНИЙ ФАКТОР, ЯК ЧИННИК РОЗПОВСЮДЖЕННЯ БАБЕЗІОЗУ СОБАК

Водоп'янов І.Д., Матвієць В.О...... 76

ЩОДО ПИТАННЯ ДИРОФІЛЯРІОЗУ В УКРАЇНІ

Науково-дослідна група: Євстаф'єва В.О., Коваленко О.В., Марянова Є.І.,
Ісаєнко М.В., Величко А.В., Захлистун Є.Т., Плахотна Є.В. 79

СЕКЦІЯ XII. КОМП'ЮТЕРНА ТА ПРОГРАМНА ІНЖЕНЕРІЯ

РОЗРОБКА ВИМОГ В ПРОЄКТАХ ДООПРАЦЮВАННЯ ТА ЗАМІНИ ПРОГРАМНОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Зеленков А.В...... 83

СЕКЦІЯ XIII. ФІЛОЛОГІЯ ТА ЖУРНАЛІСТИКА

МАНІПУЛЯТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ РОСІЙСЬКИХ ЗМІ НАПЕРЕДОДНІ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ В УКРАЇНУ Вороніна І.О.	86
НОВИННИЙ КОНТЕНТ ЗМІ В СТРУКТУРІ МЕДІАКОМУНІКАЦІЙ Шпаківська К.О.	88
ТРОЛІНГ ЯК ЗАСІБ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ Козубовська О.І.	90

СЕКЦІЯ XIV. ФІЛОСОФІЯ ТА ПОЛІТОЛОГІЯ

СЕЦЕСІОНІСТСЬКІ Й ЗАМОРОЖЕНІ КОНФЛІКТИ: СУЧАСНІ РЕАЛІЇ Авер'янова Н.М., Воропаєва Т.С.	93
УКРАЇНСЬКА ВЕРСІЯ СТРАТЕГІЇ «РОЗУМНОЇ СИЛИ»: ІНФОРМАЦІЙНІ ТА ОСВІТНЬО-ВИХОВНІ АСПЕКТИ Воропаєва Т.С., Авер'янова Н.М.	99

СЕКЦІЯ XV. ПЕДАГОГІКА ТА ОСВІТА

ГЛОБАЛЬНА КОМПЕТЕНЦІЯ ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ ЧИННИК ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СФЕРИ ІТ Архипова В.О., Муравйова О.М.	105
ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ СПОРТИВНОЇ МЕТРОЛОГІЇ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ Соколова О., Омеляненко Г., Тищенко В.	107
ОСОБЛИВОСТІ КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ Ходаковська О.О.	111
ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ КРАЄЗНАВЧО-ТУРИСТИЧНОЇ РОБОТИ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ Логвиненко В.О.	113
ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ НА УРОКАХ ФІЗИКИ Ховренко Г.М.	116
РОЛЬ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ В ДИСТАНЦІЙНОМУ НАВЧАННІ Марусич О.О., Самойленко С.О.	117

СОЦІАЛІЗАЦІЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ: ПОРАДИ ПЕДАГОГАМ

Татьянчикова І.В. 119

СТАН СФОРМОВАНOSTI ПРОФЕСІЙНОГО СВІТОГЛЯДУ ВИКЛАДАЧА
ФАКУЛЬТЕТУ РГФ

Подковирофф Н., Романець В.М...... 122

ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНИЧИХ ПОНЯТЬ В УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ В
ІНТЕГРОВАНОМУ КУРСІ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»

Таран С...... 124

СЕКЦІЯ XVI.

ПСИХОЛОГІЯ ТА ПСИХІАТРІЯ

ДО ПИТАННЯ АДАПТАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ

Бойко С.Т. 130

ХАРАКТЕРИСТИКА АГРЕСИВНОСТІ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Александров Ю.В. 133

СЕКЦІЯ XVII.

МЕДИЧНІ НАУКИ ТА ГРОМАДСЬКЕ ЗДОРОВ'Я

FEATURES OF THE IMPLEMENTATION OF PREVENTIVE PROGRAMS IN HYGIENE AND
PEDIATRICS ON THE BASIS OF STUDYING AN ADAPTATION-ORIENTED APPROACH

Serheta I...... 135

IMPROVEMENT OF TREATMENT RESULTS AFTER CONTACT WITH ARTHROPODS OF
THE IXODA FAMILY

Shulyk M.B., Bhawna Nandal 137

ЕВТАНАЗІЯ І САМОГУБСТВО ЗА ДОПОМОГОЮ ЛІКАРЯ: МІЖ НЕДОТОРКАННІСТЮ
ЖИТТЯ ТА АВТОНОМІЄЮ ЛЮДИНИ

Чумаченко Л.В...... 139

ОСОБЛИВОСТІ ПОВЕДІНКИ НАСЕЛЕННЯ ПРИ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ

Чаплик В.В. 141

СЕКЦІЯ XVIII.

ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА, СПОРТ ТА ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ

НЕМЕДИКАМЕНТОЗНІ МЕТОДИ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ПРИ ПОРУШЕННІ
ДІЯЛЬНОСТІ ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ

Чуй А.Р., Бондарчук В.І. 145

ТРАДИЦІЙНІ ТА НЕСТАНДАРТНІ ЗАСОБИ РОЗВИТКУ ВИТРИВАЛОСТІ УЧНІВ
8 КЛАСІВ

Юзефчик О.Е.151

СЕКЦІЯ ХІХ.

ІСТОРІЯ, АРХЕОЛОГІЯ ТА КУЛЬТУРОЛОГІЯ

ВБИВСТВО ЕРЦГЕРЦОГА ФРАНЦА ФЕРДИНАНДА У НАУКОВІЙ ПЕРІОДИЦІ
УКРАЇНИ: ІСТОРІОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ

Брюханов Р.О.154

КУЛЬТУРА В ПЕРИОД АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ ДЕМОКРАТИЧЕСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Асланов Ислам Черкес оглы, Улубайов Эмин Виталик оглы157

СЕКЦІЯ І. ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ, МАКРО- ТА РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

ЕКСПЕРТНО-БУХГАЛТЕРСЬКА ДІАГНОСТИКА ЗАЛУЧЕННЯ ПОЗИКОВИХ КОШТІВ ПІДПРИЄМСТВОМ

Царенко Євгеній Анатолійович

судовий експерт сектору економічних досліджень
Черкаський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр
МВ України, Україна

В умовах формування ринкових відносин виникла об'єктивна потреба в експертно-бухгалтерській діагностиці фінансового стану підприємств, фірм, корпорацій (конкретного суб'єкта підприємницької діяльності).

Важливим етапом експертно-бухгалтерської діагностики є дослідження політики залучення позикових коштів підприємством, так як залучаючи позикові кошти, підприємство може швидше і масштабніше виконати свої завдання, але залучення позикових коштів несе певний ризик.

Відповідаючи на запитання: чи перевищить віддача позикових коштів їхню «ціну», фахівець може прогнозувати результат фінансово-господарської діяльності, крім того, експертно-бухгалтерська діагностика дає можливість регулювання рівня рентабельності підприємства, використовуючи фінансові важелі.

Узагальнюючи юридичну, ревізійну, аудиторську практику тощо, з питань оцінки політики залучення позикових коштів, вважаємо за доцільне використовувати нижчеописану методику, яка заснована на розрахунку взаємопов'язаних оціночних показників: ефекту фінансового важеля (ЕФВ); рентабельність власних коштів (РВК); економічна рентабельність (ЕР); внутрішні темпи зростання (ВТР).

Ефект важеля визначається за такою формулою:

$$ЕФВ = (1 - П) (ЕР - СП) (ПК / ВК) \quad (1)$$

де:

П - ставка оподаткування прибутку;

ЕР - економічна рентабельність;

СП - середня ставка відсотка за кредитом;

ПК - позиковий капітал;

ВК – власний капітал.

Податковий коректор фінансового важеля $(1 - П)$ показує, якою мірою впливає на нього діючий режим оподаткування прибутку підприємства. Податковий коректор практично не залежить від діяльності підприємства, оскільки ставка оподаткування прибутку регламентується законом. Диференціал фінансового важеля $(ЕР - СП)$ — різниця між загальною рентабельністю (рентабельністю активів підприємства) і середньою розрахунковою ставкою відсотка. Чим вище позитивне значення

диференціала фінансового важеля, тим вищий, за інших рівних умов, буде його ефект. У зв'язку з високою динамічністю цього показника він потребує поточного моніторингу в процесі управління фінансовою діяльністю підприємства.

Реалізація моделі (1) дозволяє вибрати оптимальний розмір суми позикових коштів у залежності від сплачуваних відсотків за кредит, тобто, регулювати кредитне плече залежно від величини диференціалу.

Розрахувавши ЕФВ можна визначити рентабельність власних коштів підприємства (РВК), за формулою

$$РВК = 2/3 \text{ EP} + \text{ЕФВ} \quad (2)$$

За допомогою показника РВК дається оцінка використання власних коштів підприємства, функціонування яких пов'язані з фінансовими витратами (банківським відсотком).

Для розрахунку показника економічної рентабельності (ЕР) використовується така модель:

$$ЕР = Рр \times РРГК \quad (3)$$

де:

Рр - рівень рентабельності підприємства (%), тобто співвідношення валового прибутку та обсягу реалізації продукції та послуг;

РРГК - рівень рентабельності господарських коштів (%), що є співвідношенням обсягу реалізації товарів та послуг, і суми нетто-активу за розрахунковим балансом.

У кінцевому підсумку перераховані вище показники впливають на величину розподіленого прибутку комерційних структур, так як частина власних коштів підприємства (у вигляді чистого прибутку) поглинається дивідендами, а інша частина використовується на розширення виробництва.

Тому формула (4) дозволяє визначити внутрішні темпи зростання підприємства, що дає можливість прогнозування та зміни власних коштів та регулювання рівня ЕР залежно від поставленої мети:

$$ВТР = РВК \times (1 - НР) \quad (4)$$

де:

НР - норма розподілу прибутку на виплату за дивідендами, або пропорційно до внесків (паїв, часток) залежно від типу комерційного підприємства.

На основі наведеної системи показників здійснимо оцінку політики залучення позикових коштів підприємства на умовному прикладі фірми В: торгова фірма акціонерного типу з оборотом у 84 млн. грн., співвідношення ПК/ВК = 10/10 = 1; СП = 17%; ЕР = 17,2%; НР = 35% (0,35).

З розрахунків можна дійти невітного висновку, що за ефекту важеля рівному 1, фірма може набирати кредити, хоча диференціал (ЕР - СП) вже наближається до 0 (0,2%) і найменша затримка у виробничому процесі або підвищення процентних ставок може перевернути ефект важеля (позикові кошти не виправдовують мети їхнього залучення).

Фірма має внутрішні темпи зростання (ВТР) – 7,7%, що дає можливість збільшити ВК з 10 тис. грн. до 10,77 млн. грн., але тоді, щоб не порушувати структуру співвідношення ПК/ВК, доведеться довести заборгованість до 10,77 млн. грн., тоді актив фірми В складе 21,54 млн. грн.

Актив – 21,54 млн. грн. забезпечить оборот у 86,16 млн. грн., якщо віддача коштів

підприємства залишиться на тому самому рівні (РРГК – 4).

Таким чином, ми прорахували фінансово-господарську ситуацію фірми на наступний звітний період.

Висновки. За допомогою експертно-бухгалтерської діагностики можна не лише прогнозувати ситуацію на майбутнє, а й регулювати фінансово-господарську діяльність підприємства залежно від поставленої мети.

Список використаних джерел:

1. Брігхем Є.Ф. (1997) Основи фінансового менеджменту, 1000.
2. Коробов М.Я. (2000) Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств, 378.
3. Андреев В.Д. (1994) Практичний аудит, 366.
4. ВМ Мельник. (2001) Управління податкоспроможністю суб'єктів господарювання: Навчальний посібник для самостійної роботи, 116.

СЕКЦІЯ II. ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА СФЕРА ОБСЛУГОВУВАННЯ

ОЦІНЮВАННЯ ВИСОТИ ПЕРЕШКОД, ЯКІ ПОСТАЮТЬ НА ШЛЯХУ ДО СКОРОЧЕННЯ СПОЖИВАННЯ ПРИРОДНОГО ГАЗУ ПІДПРИЄМСТВАМИ УКРАЇНИ

Ємельянов Олександр Юрійович

д-р. екон. наук, професор, професор кафедри економіки підприємства та інвестицій
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

До ключових властивостей, якими характеризуються підприємства, слід віднести їх економічний потенціал [1], що, своєю чергою, містить маркетингову [2], збутову [3], виробничу [4–6] та інші складові. Серед цих складових важливу роль відіграє потенціал ресурсозбереження [7–9], наявність якого є необхідною умовою переходу до ресурсозберігаючій моделі розвитку суб'єктів господарювання [10–13] та впровадження на них ресурсозберігаючих технологічних змін [14–18], зокрема, проєктів застосування енергозберігаючих технологій [19]. Однак існує низка різноманітних бар'єрів, зокрема економічних, що постають у процесі такого впровадження [20–24]. Серед іншого, це стосується проєктів, які передбачають економію споживання підприємствами такого виду енергоносіїв як природний газ [25].

З метою оцінювання висоти перешкод, які постають на шляху до скорочення споживання підприємствами природного газу, нами було зібрано дані про 74 українські підприємства, які належать до трьох галузей промисловості зі значними обсягами споживання природного газу. Цими підприємствами впродовж 2018–2020 рр. було розглянуто 133 заходів з економії споживання природного газу, з яких успішно реалізовано 46.

Рівень перешкод на шляху до скорочення споживання досліджуваними підприємствами природного газу за етапами розроблення та реалізації заходів щодо такого скорочення було обчислено із застосуванням наступної формули:

$$L_{bi} = \frac{N_{bi-1} - N_{bi}}{N_{bi-1}}, \quad (1)$$

де:

L_{bi} – рівень i -тої перешкоди за етапами розроблення та реалізації заходів з економії природного газу,

N_{bi} – кількість заходів з економії природного газу, які у звітному періоді розроблялися підприємствами, за якими було подолано i -ту перешкоду; при цьому N_{b0} – це початкова кількість заходів з економії природного газу, які у звітному періоді розглядалися підприємствами на предмет їх реалізації.

Результати розрахунків, проведених за формулою (1), показали, що найбільш

високими виявилися ті перешкоди, які постають у процесі формування необхідного обсягу фінансових ресурсів для реалізації запланованих енергозберігаючих заходів, а також набуття інших видів потрібних ресурсів. Також значними є бар'єри, що виникають при збиранні вхідної інформації, необхідної для розроблення та впровадження заходів з економії природного газу. При цьому ці висновки є справедливими для усіх трьох галузей промисловості, які розглядалися.

Для оцінювання висоти перешкод на шляху до скорочення споживання досліджуваними підприємствами природного газу за чинниками виникнення відповідних перешкод було застосовано таку формулу:

$$L_{bj} = \sum_{i=1}^n (L_{bi} \cdot v_{ij}), \quad (2)$$

де:

L_{bj} – рівень j -тої перешкоди на шляху до скорочення споживання природного газу за чинниками виникнення відповідних перешкод на i -тому етапі розроблення та реалізації відповідних енергозберігаючих заходів;

n – кількість бар'єрів на шляху до скорочення споживання природного газу за етапами розроблення та реалізації відповідних заходів щодо такого скорочення;

v_{ij} – коефіцієнт значущості j -тої перешкоди стосовно створення умов неможливості подолання частини (або усіх) бар'єрів на i -тому етапі розроблення та реалізації заходів з економії природного газу (визначався на засадах експертного опитування власників та менеджерів підприємств).

Результати розрахунків, проведених за формулою (2), показали, що для усіх трьох галузей промисловості найбільш високими виявилися ті перешкоди, які викликані недостатньою величиною наявних та можливих до залучення обсягів певних видів ресурсного забезпечення підприємств. Також значний ступінь є притаманним перешкодам, які зумовлені недостатнім рівнем фінансово-економічних та (або) соціальних результатів впровадження на підприємствах заходів з економії природного газу. Зрештою, третє місце за своєю величиною посідають перешкоди, що викликані недостатнім рівнем тих чи інших властивостей наявних та можливих до залучення видів ресурсного забезпечення підприємств.

Список використаних джерел:

1. Лесик, Л. І. (2013). Типологія видів і чинників формування економічного потенціалу підприємства. Науковий вісник НЛТУ України, (23), 271–278.
2. Мороз, Л. А. & Лебідь, Т. В. (2009). Стратегічний аналіз маркетингового потенціалу підприємства. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Логістика», (649), 214–219.
3. Висоцький, А. Л. (2014). Сутність та особливості збутового потенціалу як складової частини сукупного економічного потенціалу підприємств. Науковий вісник НЛТУ України: збірник науково-технічних праць, (24.8), 225–233.
4. Ємельянов О. Ю., Висоцький, А. Л. & Петрушка, Т. О. (2016). Діагностування достатності обсягів збутової діяльності промислових підприємств. Науковий вісник НЛТУ України, (26.6), 102–108.
5. Ємельянов, О. Ю., Петрушка, Т. О. & Висоцький, А. Л. (2013). Діагностика ресурсного забезпечення як чинника формування виробничо-збутового потенціалу підприємств. Науковий вісник НЛТУ України, (23.4), 128–135.
6. Emelyanov, A., Kurylo, O. & Vysotskij, A. (2013). Structuring expenses of industrial enterprises in the evaluation process of its production and sales potential. Ekontechmod. An international

- quarterly journal, (4), 11–17.
7. Баландіна, І. С. (2011). Принципи формування потенціалу ресурсозбереження на підприємствах у сучасних умовах. *Бізнес Інформ*, (11), 141–143.
 8. Бурда, В. Є. (2013). Потенціал енергозбереження та напрями використання альтернативних джерел енергії у промисловості. *Економічний часопис – XXI*, (1-2), 45–48.
 9. Іваненко, О. В. (2013). Формування потенціалу ресурсозбереження соціально-економічних систем. *Економіка. Фінанси. Право*, (8), 7–10.
 10. Некрасова, Л. А. & Хрістова, А. В. (2017). Формування ресурсозберігаючої моделі розвитку підприємства. *Економіка: реалії часу*, (2 (30)), 79–84.
 11. Андрусів, У. Я. & Мазур, І. М. (2017). Комплексний підхід до забезпечення раціонального використання енергетичних ресурсів. *Бізнес Інформ*, (1), 44–49.
 12. Сотник, І. М. (2010). Економічне стимулювання ресурсозбереження у контексті сталого розвитку України. *Економіст*, (12), 72–75.
 13. Ємельянов, О. Ю. (2018). Концептуальні підходи до оцінювання рівня техніко-технологічного розвитку підприємств. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: "Економічні науки"*, (7), 36–42.
 14. Caliskan, H. K. (2015). Technological change and economic growth. *Procedia Soc. Behav. Sci.*, (195), 649–654.
 15. Piva, M. & Vivarelli, M. (2018). Technological change and employment: is Europe ready for the challenge. *Eurasian Bus. Rev.*, (8(1)), 13–32.
 16. Sredojecic, D., Cvetanovic, S. & Boskovic, G. (2016). Technological changes in economic growth theory: neoclassical, endogenous, and evolutionary-institutional approach. *Economic Themes*, (54(2)), 177–194.
 17. Yemelyanov, O., Symak, A., Petrushka, T., Vovk, O., Ivanytska, O., Symak, D., Havryliak, A., Danylovych, T. & Lesyk, L. (2021). Criteria, Indicators and Factors of the Sustainable Energy Saving Economic Development: the Case of Natural Gas Consumption. *Energies*, (14 (18)), 5999.
 18. Емельянов, А. Ю. & Петрушка, Т. А. (2013). Исследование факторов технологического развития предприятий. *Проблемы экономики и менеджмента*, (11), 13–21.
 19. Концеба, С. М. & Непочатенко, О. О. (2007). Енергозберігаючі технології в Україні: економічний ефект та перспективи впровадження. *Збірник наукових праць УНУС*, (63), 1–5.
 20. Chai, K. H. & Yeo, C. (2012). Overcoming energy efficiency barriers through systems approach – A conceptual framework. *Energy Policy*, (46), 460–472.
 21. Kangas, H. L., Lazarevic, D. & Kivimaa, P. (2018). Technical skills, disinterest and non-functional regulation: Barriers to building energy efficiency in Finland viewed by energy service companies. *Energy Policy*, (114), 63–76.
 22. Kostka, G., Moslener, U. & Andreas, J. (2013). Barriers to increasing energy efficiency: Evidence from small-and medium-sized enterprises in China. *Journal of Cleaner Production*, (57), 59–68.
 23. Lesinskyi, V., Yemelyanov, O., Zarytska, O., Symak, A. & Petrushka, T. (2020). Development of a toolkit for assessing and overcoming barriers to the implementation of energy saving projects. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*, (5(3)), 24–38.
 24. Севастьянов, Р. В. & Калініна, Я. Ю. (2014). Енергоефективність промислових підприємств України та бар'єри з її впровадження. *Економічний вісник ЗДІА*, (7), 144–154.
 25. Yemelyanov, O., Symak, A., Petrushka, T., Zahoretska, O., Kusi, M., Lesyk, R. & Lesyk, L. (2019). Changes in Energy Consumption, Economic Growth and Aspirations for Energy Independence: Sectoral Analysis of Uses of Natural Gas in Ukrainian Economy. *Energies*, (12(24)), 4724.

СЕКЦІЯ ІІІ. ФІНАНСИ ТА БАНКІВСЬКА СПРАВА; ОПОДАТКУВАННЯ, ОБЛІК І АУДИТ

USAGE OF FORECASTING METHODS IN THE FINANCIAL SPHERE

Kucherenko Dmytro

Cadet of the Military Institute, Specialty: "Finance, Banking and Insurance"
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

Artiushenko Oleksandr

ORCID ID: 0000-0002-3638-4961

Senior Lecturer, Department of Financial Support of Military Troops, Military Institute
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

Market management principles of enterprises determine the independent economic activity planning without constant control "from head-management" taking into account mainly concluded agreements with partners and market changes in the environment.

Therefore, today in science and practical work continues rethinking the place and the role of planning in the economic management system. Planning is a continuous creative process aimed at achieving the set goals at the optimal cost of resources and bringing the enterprise's capabilities in line with market conditions.[1]

Forecasting as a preliminary planning stage is designed to respond to the main questions are: what is the most likely to be expected in the future? How do you change the internal and external conditions to achieve your goals? Forecasting is an important link linking the changing economic environment in which an industrial enterprise is located and planning its production activities for the future.

The fundamental difference between forecasting and planning is the nature of the initial information: the mandatory planned information nature the and the approximate nature of the forecast information. The forecast, unlike the plan, is probabilistic.

Its main task is the scientific prediction about possible alternatives of development the enterprise with an indication of the relevant risks, as well as in the search for options that will ensure the optimal mode for achieving the goals. [2]

Forecasting process can be divided in stages:

1) a hypothesis is formed about the possible development of the enterprise (industry) in the future.

2) on a multivariate basis, the development of events in the future is investigated and possible directions, volumes and expected financial results of the enterprise for the future are predicted.

3) based on the forecast, a plan is developed in which the ways and means to achieve the projected goals are specified.

Forecasts can be classified according to different criteria and characteristics depending on goals, objectives, objects, objects, problems, prejudice period, organization of forecasting, etc.

The most general classification can be demonstrated in state of two groups: compulsory and simple methods. Simple methods combine prediction methods that are homogeneous in content and used by the toolkit (trend extrapolation, morphological analysis, etc.). Compulsory methods reflect sets, combinations of methods, most often implemented by special predictive systems. [2]

Table 1

Classification of enterprise profit forecasting

By functional attribute	By the prediction horizon	By prediction scale	By the presentation form of the prediction result	By complexity	By forecasting purposes	By the number of forecasting methods used
search forecast	operational forecast	local forecast	quantitative forecast	univariate forecast	intuitive forecast	simplex prognosis
regulatory forecast	short-term forecast	universal forecast	interval	multi-dimensional forecast	logical forecast	duplex forecast

Taken from [3]

As, it has already been indicated that the development of a profit forecast can be carried out using many basic methods, but with financial forecasting the most common are methods of expert estimates, spatial-temporal population processing methods and situational methods.

In this article, will be revealed the most popular and therefore one of the most effective method is to forecast by expert estimates (also known as The Delphic Method). This method is not operational, but strategic planning.

The essence of this method is to achieve maximum consensus in determining the right decision through a successive actions series - surveys, interviews, brainstorming sessions. Analysis using the Delphic method is carried out in several stages, the results are processed by statistical methods.

The basic method principle is that a certain number of independent experts (often unrelated and unaware of each other) better assess and predict the result than a structured individuals group (team). It avoids open collisions between carriers of opposite positions, therefore, it excludes direct contact of experts with each other and, therefore, group influence arising from joint work and consisting in adaptation to the opinion of the majority. Makes it possible to conduct a survey extraterritorially without gathering experts in one place (for example, using e-mail)

Stages of this method can be divided in 3 parts: selection of a experts group, problem statement, general questionnaire formation and sending it to this group, than after first survey was completed, new questionnaire is created, but with experts addition. Iterations are repeated until consistency between experts is reached, or a consensus lack on the issue is established. The discrepancies causes study the in the experts assessments allows you to identify previously unnoticed problem aspects and fix attention to the likely development consequences of the analyzed problem or situation. In accordance with this, a final assessment and practical recommendations are made. Of course there are three stages, but if the opinions are very different - the more. And in the end all the expert's opinions are analyzed and final results are formed.[4]

The disadvantages of this method are:

Analysis takes a lot of time. The minimum for each stage is a day. Not suitable for operational analysis.

The manipulation possibility by experts of the organizational group. The majority

opinion is not necessarily correct; creative solution - minorities, the most effective solutions - are rejected.

So, to summarize all indicated above, forecasting is essential part of business. Forecasting is mechanism for using specific methods to calculate key financial indicators. It formulates the main part of financial planning, and allows to solve tasks that are given to the company, it also helps to avoid huge financial losses and risks. This is especially important in the search for an independent way of competitive development within the framework of globalization and European integration processes, which modern Ukrainian agricultural enterprises need.

References:

1. Brovko, L. I. (2015). Financial forecasting in the system of financial support. The Journal "Effective Economy", scientific professional publication on economics (p.1-4). Taken 12 April 2023 from http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2015/47.pdf.
2. Methods of financial forecasting and planning and its classification. (b. d.). Pidru4niki. https://pidru4niki.com/1595021064663/finansy/metodi_finansovogo_prognozuvannya_planuvannya_yogo_klasifikatsiya.
3. Bilyk, M., & Bilyk, T. (2012). Financial results of small enterprises assesstment. (p. 280). "PanTot."
4. Yankovy, O., & Gura, O. (2009). Improvement of enterprise planning using mathematical and statistical forecasting methods. In "Actual problems of Economics". No. 1 (91), 2009 (p. 10). Taken 12 April 2023 from <https://core.ac.uk/download/pdf/147037729.pdf>.

РОЗПОДІЛ ВИТРАТ МАЙБУТНІХ ПЕРІОДІВ ЗА МЕТОДОМ НА ОСНОВІ ПРИБУТКУ ВІД ІНШОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сук Петро Леонідович

ORCID ID: 0000-0002-8556-7123

Д-р. екон. наук, професор, професор кафедри обліку і оподаткування
Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і
природокористування України "Ніжинський агротехнічний інститут", Україна

Відповідно до принципу превалювання сутності над формою, операції повинні обліковуватись відповідно до їх сутності, а не лише виходячи з юридичної форми [1; 2].

Є витрати, що відносяться на фінансові результати в наступних періодах. Їх неможливо прямо пов'язати з доходом періоду, в якому вони здійснені, а тому вони відносяться до доходів, що виникатимуть у наступних періодах. Такі витрати називають витратами майбутніх періодів (далі – ВМП).

До ВМП відносяться витрати, пов'язані з підготовчими до виробництва роботами в сезонних галузях промисловості; з освоєнням нових виробництв та агрегатів; сплачені авансом орендні платежі; оплата страхового поліса; оплата торгового патенту; передплата на газети, журнали, періодичні та довідкові видання тощо.

Облік ВМП ведуть на рахунку 39 "Витрати майбутніх періодів". За дебетом рахунку 39 відображається накопичення витрат майбутніх періодів, за кредитом – їх списання (розподіл) та включення до складу витрат звітного періоду [3; 4].

ВМП відображаються в активі Балансу (Звіту про фінансовий стан) (форма № 1), розділі II "Оборотні активи", статті "Витрати майбутніх періодів" (код рядка 1170) [2; 5].

ВМП по суті відносяться до наступних періодів, хоча фактично вони виникли раніше. Такі витрати не можна відобразити в одному періоді, їх потрібно розподіляти між наступними періодами. Це здійснюється за допомогою певних методів. Для розподілу ВМП можна застосовувати методи амортизації необоротних активів. Наприклад, для розподілу ВМП доцільно використовувати метод на основі прибутку від іншої діяльності.

Прибуток (збиток) від іншої діяльності визначається як алгебраїчна сума доходів від інвестиційної та іншої діяльності підприємства та інших витрат.

Прибуток (збиток) від іншої діяльності обліковують на субрахунку 793 "Результат від іншої діяльності" рахунку 79 "Фінансові результати". За кредитом субрахунку 793 відображається списання суми в порядку закриття рахунків з обліку доходів від інвестиційної та іншої діяльності підприємства (рахунок 74 "Інші доходи"), за дебетом – списання витрат з рахунку 97 "Інші витрати".

На рахунку 74 "Інші доходи" відображають доходи, які виникають у процесі діяльності, але не пов'язані з операційною та фінансовою діяльністю підприємства.

До рахунку 74 передбачено такі субрахунки:

740 "Дохід від зміни вартості фінансових інструментів";

741 "Дохід від реалізації фінансових інвестицій";

742 "Дохід від відновлення корисності активів";

744 "Дохід від неопераційної курсової різниці";

745 “Дохід від безоплатно одержаних активів”;

746 “Інші доходи”.

На рахунок 97 “Інші витрати” ведеться облік витрат, що виникають у процесі діяльності (крім фінансових витрат), але не пов’язані з виробництвом або реалізацією основної продукції (товарів) та послуг.

Рахунок 97 має такі субрахунки:

970 “Витрати від зміни вартості фінансових інструментів”;

971 “Собівартість реалізованих фінансових інвестицій”;

972 “Втрати від зменшення корисності активів”;

974 “Втрати від неопераційних курсових різниць”;

975 “Уцінка необоротних активів і фінансових інвестицій”;

976 “Списання необоротних активів”;

977 “Інші витрати діяльності” [3; 4].

Річну суму розподілу ВМП за методом на основі прибутку від іншої діяльності визначають множенням суми ВМП, що розподіляються, та коефіцієнта розподілу ВМП, який обчислюється діленням планового або фактичного обсягу прибутку від іншої діяльності за відповідні періоди розподілу ВМП на плановий обсяг прибутку від іншої діяльності за увесь період розподілу ВМП.

Розподіл ВМП за методом на основі прибутку від іншої діяльності здійснюється за формулами:

$$\text{ПІД} = \text{ДІІД} - \text{ІВ},$$

де ПІД – прибуток від іншої діяльності; ДІІД – доходи від інвестиційної та іншої діяльності; ІВ – інші витрати.

$$\text{РСРВМП} = \text{СРВМП} \times \text{КРВМП},$$

де РСРВМП – річна сума розподілу ВМП; СРВМП – сума розподілу ВМП; КРВМП – коефіцієнт розподілу ВМП.

$$\text{КРВМП} = \text{СПВІД} : \text{ПСРВІД},$$

де СПВІД – сума прибутку від іншої діяльності; ПСРВІД – планова сума прибутку від іншої діяльності.

Розподілити ВМП за методом на основі прибутку від іншої діяльності можна також за іншим варіантом:

$$\text{РСРВМП} = \text{СПВІД} \times \text{КРВМП},$$

$$\text{КРВМП} = \text{СРВМП} : \text{ПСРВІД}.$$

Розподіляти ВМП за методом на основі прибутку від іншої діяльності можна за двома способами: 1) від початкової суми ВМП; 2) від залишкової суми ВМП.

На прикладі розподілимо ВМП із застосуванням методу на основі прибутку від іншої діяльності.

Приклад. Сума ВМП – 74000 грн, строк розподілу – 5 років. За період розподілу ВМП очікується отримати 170000 грн прибутку від іншої діяльності, у тому числі: за 1-й рік – 80000 грн, за 2-й рік – 70000 грн, за 3-й рік – 50000 грн, за 4-й рік – 30000 грн, за 5-й рік – 20000 грн.

Коефіцієнт розподілу ВМП становить: за 1-й рік – 0,32 (80000 : 250000 = 0,32), за 2-й рік – 0,28 (70000 : 250000 = 0,28), за 3-й рік – 0,20 (50000 : 250000 = 0,20), за 4-й рік – 0,12 (30000 : 250000 = 0,12), за 5-й рік – 0,08 (20000 : 250000 = 0,08).

В таблиці 1 наведено розподіл ВМП за 1-м способом (від початкової суми ВМП)

методу на основі прибутку від іншої діяльності.

Таблиця 1

**Використання для розподілу ВМП методу на основі прибутку
від іншої діяльності (1-й спосіб – від початкової суми)**

Рік	Сума розподілу ВМП, грн	Прибуток від іншої діяльності, грн	Коефіцієнт розподілу ВМП	Річна сума розподілу ВМП, грн
1	74000	80000	0,32	23680
2	74000	70000	0,28	20720
3	74000	50000	0,20	14800
4	74000	30000	0,12	8880
5	74000	20000	0,08	5920
х	Разом	250000	1	74000

[авторська розробка]

Розподіл ВМП за 2-м способом (від залишкової суми) показано в таблиці 2.

Таблиця 2

**Використання для розподілу ВМП методу на основі прибутку
від іншої діяльності (2-й спосіб – від залишкової суми)**

Рік	Сума розподілу ВМП, грн	Прибуток від іншої діяльності, грн	Коефіцієнт розподілу ВМП	Річна сума розподілу ВМП, грн
1	74000	80000	0,32	23680
2	50320	70000	0,28	14090
3	36230	50000	0,20	7246
4	28984	30000	0,12	3478
5	25506	20000	0,08	25506
х	Разом	250000	1	74000

[авторська розробка]

Як свідчать дані таблиці 1, застосування 1-го способу методу на основі прибутку від іншої діяльності дає змогу повністю розподілити ВМП між визначеними періодами. А при розподілі ВМП за 2-м способом (від залишкової суми ВМП) в останньому періоді буде нерозподілена сума, яка відноситься у витрати (табл. 2).

Висновки. ВМП є особливим видом витрат, які потрібно розподілити та включити до складу витрат в наступних періодах.

Розподіл ВМП можна здійснювати за методом на основі прибутку від іншої діяльності.

Щоб визначити прибуток (збиток) від іншої діяльності, потрібно від доходів від інвестиційної та іншої діяльності підприємства відняти інші витрати.

Облік прибутку (збитку) від іншої діяльності ведуть на субрахунок 793 “Результат від іншої діяльності” рахунку 79 “Фінансові результати”.

Метод розподілу ВМП на основі прибутку від іншої діяльності можна розраховувати за двома способами: 1) від початкової суми ВМП; 2) від залишкової суми ВМП.

Список використаних джерел:

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні (Закон України). № 996-XIV. (1999). Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#>.
2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності” (Наказ Міністерства фінансів України). № 73. (2013). Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>.

3. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій (Наказ Міністерства фінансів України). № 291. (1999). (у редакції Наказу Міністерства фінансів України). № 1591. (2011). Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1557-11#Text>.
4. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій (Наказ Міністерства фінансів України). № 291. (1999). Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text>.
5. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності (Наказ Міністерства фінансів України). № 433. (2013). Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0433201-13/conv#Text>.

СЕКЦІЯ IV. МАРКЕТИНГОВА ТА ЛОГІСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ЛОГІСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Галан Л.В.

ORCID ID: 0000-0002-4118-9255

канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри маркетингу,
менеджменту, публічного управління та адміністрування
Державний університет інтелектуальних технологій і зв'язку, Україна

Лілова Ю.О.

здобувач вищої освіти факультету бізнесу та соціальних комунікацій
Державний університет інтелектуальних технологій і зв'язку, Україна

Іванова І.В.

здобувач вищої освіти факультету бізнесу та соціальних комунікацій
Державний університет інтелектуальних технологій і зв'язку, Україна

Інноваційна активність українських підприємств загалом залишається на низькому рівні: переважають продуктові, а не технологічні інновації; низьким залишається і рівень фінансування інноваційної діяльності. Інноваційна політика є складовою загальної стратегії сучасних підприємств та компаній і сприяє впровадженню в практику її основних вимог. Відповідно, завдання підвищення інноваційної активності залишаються важливим науково-практичним завданням, що і формує актуальність даної теми.

Проблеми логістики, зокрема питання інновацій у логістиці, досліджуються у численних наукових працях таких авторів, як І.Д. Афанасенко, Н. Чухрай, Л.М. Болдирєва, В.В. Борисова, Р. Патора.

Метою є дослідження інноваційних змін в логістичній діяльності підприємства в умовах сьогодення.

В основу інноваційної діяльності логістичних підприємств покладено мету отримання надприбутку та монопольного положення на ринку, головним засобом досягнення якої є найповніше задоволення існуючих та потенційних потреб споживачів, а також формування інновацією нових.

Логістика охоплює не тільки керування транспортом та складські процеси, але й такі послуги, як індивідуальне пакування, складання, зберігання даних та керування інформацією. Логістика гарантує, щоб потрібна кількість потрібних товарів з потрібним рівнем якості прибула у потрібне місце у потрібний час і з найменшими можливими витратами. [1].

Інновації в логістичній діяльності застосовуються у різноманітних аспектах. Кожна операція на підприємстві буде ефективнішою у разі застосування інновацій. Використання інновацій у логістиці надає впевненості клієнтам у якісному та вчасному обслуговуванні. Розглядаючи логістичні інновації, не можна оминати

новітні логістичні технології, які застосовуються у плануванні та інформаційному забезпеченні, що необхідне для ефективного використання транспортної і логістичної інфраструктур та обробки вантажопотоку [2].

Така новація, як штучний інтелект та технології транспортних засобів без водія відіграватимуть важливу роль у роботі логістики в майбутньому. Деякі постачальники логістичних послуг вже використовують штучний інтелект для кращого відстеження посилок та прогнозування транспортних проблем у ланцюжку постачання. Тим часом автономні транспортні засоби, такі як навантажувачі без водія, вантажівки доставки та безпілотники, швидше за все, стануть більш поширеними на складах, у складських приміщеннях та на автомагістралях [2].

Інновації, що використовуються логістичними підприємствами, та переваги їх застосування можна виділити наступні.

1. Інновації в постачанні ресурсів - Використовують систему MRP (планування потреби в ресурсах) – «комп'ютеризований прийом, зорієнтований на продукт, мета якого – мінімізувати запаси і дотримуватися графіка доставки».

2. Інновації у перевезенні вантажів - Для запобігання простоям у заторі досвідчені логістичні компанії вдаються до допомоги сучасної техніки, оснащуючись спеціальним обладнанням для постійного відстеження стану вуличного руху, використовуючи для цього різні методи. Застосовується GPS-навігація та доступні засоби зв'язку, що допомагають безпосередньо під час перевезення коригувати маршрут. Безперервне відстеження ситуації на дорогах дає їм змогу набагато швидше доставляти вантажі, дотримуючись термінів перевезення [2].

3. Інновації в логістичному менеджменті - До управлінських інновацій, які застосовуються у логістиці, відносять і аутсорсинг, відповідно до якого виконання неключових функцій компанії покладається на зовнішню (третю) сторону, що являє собою спеціалізованого професійного провайдера послуг.

Отже слід зазначити, що логістика охоплює технічні та матеріальні аспекти, у яких важливими являються першочергові дії людини. Тому запровадження інноваційних змін на логістичних підприємствах дасть змогу зміцнити конкурентні позиції сильних підприємств в майбутні перспективи.

Список використаних джерел:

1. Інноваційний розвиток підприємства: навч. посіб. / Пугач А.М., Демчук Н.І., Довгаль О.В., Крючко Л.С., Тягло Н.В. – ФОП Швець В.М., 2018. 348 с.
2. Безус А.М., Шафранова К.В., Безус П.І. Роль інноваційного розвитку у стійкості підприємства / А.М. Безус, К // Науково-фаховий журнал «Інвестиції: практика та досвід». 2018. №8. С. 22-25.

УПРАВЛІННЯ ЛАНЦЮГАМИ ПОСТАЧАНЬ З ВИКОРИСТАННЯМ БІХЕВІОРИСТИЧНОГО ПІДХОДУ

Щеховська Лариса Миколаївна

ORCID ID: 0000-0002-6119-166X

старший викладач кафедри логістики

Національний авіаційний університет, Україна

Науковий керівник: Матвєєв Вячеслав Васильович

кандидат економічних наук, професор кафедри логістики

Національний авіаційний університет, Україна

Логістику, як правило, можна визначити за її спрямованістю на оптимізацію бізнес-процесів, що пов'язані з ефективним рухом і зберіганням запасів, товарів та послуг через ланцюги постачань. Управління ланцюгами постачань (далі — SCM) охоплює всі необхідні інструменти, що використовуються насамперед для:

- ефективної інтеграції постачальників, виробників, дистриб'юторів і безпосередніх точок продажів товарної продукції;
- ефективного розподілу продукції, що виробляється, тобто спрямування її в потрібне місце і в необхідній кількості, а також в указаний час;
- зменшення вартості продукту в межах ланцюга з гарантією високого рівня послуг.

Дослідження, що проводяться в галузі управління ланцюгами постачань відкривають багато нової інформації, та досить часто не беруть до уваги ключовий аспект поведінки людей у відповідних процесах.

Невизначеність поведінки, зокрема, щодо оцінювання та прийняття рішень, мають значну релевантність і важливість для досліджень логістичної галузі, оскільки люди часто не здійснюють той вибір, який має відповідати нормативним або оптимальним аспектам і роблять це систематично.

Якщо поведінкові реалії не будуть вбудовані в моделі SCM та включені в теорію, то ступінь їхньої стійкості, прогностична точність і загальна корисність будуть обмежені.

Поведінкові дослідження мають таке ж значення, як і управління ланцюгами постачань, яке згідно з положеннями Ради професіоналів з управління ланцюгами постачань, передбачає координацію та співпрацю представників постачальників, посередників, постачальників послуг і клієнтів. Рада професіоналів у галузі управління ланцюгами постачання в Україні (CSCMP UA RT) — це некомерційна організація, яка діє як частина організації CSCMP і визнана її міжнародним представництвом у Європейському регіоні. Council of Supply Chain Management Professionals (CSCMP) — глобальна організація, що покликана об'єднати професіоналів у сфері управління ланцюгами постачання і обмінюватися безцінним досвідом.

Дослідження біхевіористичного підходу є важливим для SCM, бо, за словами Ради професіоналів управління ланцюгом постачання (CSCMP), передбачає координацію та співпрацю представників постачальників, посередників, сторонніх сервісних провайдерів і клієнтів (тобто людей, що приймають рішення на різних підприємствах).

Для того, щоб вбудувати питання біхевіористичного підходу в моделі

управління ланцюгами постачань, науковці мають досліджувати припущення про поведінку, що використовуються в цих моделях, емпірично перевіряти ці припущення та імплементувати отримані результати у вибрані моделі. Або, якщо включення неможливе — створювати нові, більш стійкі моделі. Дослідники також можуть визначати конкретні сфери непридатної поведінки в SCM та завданнях, що пов'язані з логістикою. Значне покращення ефективності, продуктивності та прибутковості може бути досягнуте за допомогою виявлення причин ідентифікованих проблем і перевірки результативності запропонованих засобів для їхнього вирішення.

Останнім часом дослідження в галузі економіки здійснили великий прогрес щодо теорій і моделей, які враховують поведінку людей. Таке прагнення призвело до створення галузі поведінкової економіки. Р. Кросон професорка економіки та ректорка Університету Міннесоти у своїх працях пояснює, що здебільшого моделі, які використовують неокласичні економісти для прогнозування економічної поведінки, передбачають, що люди залишаються абсолютно раціональними у прийнятті рішень. Через емпіричне тестування ці моделі отримали позитивні результати в одних дослідженнях, але виявилися неточними в інших. Якщо прогнози не підтверджувалися емпіричними результатами, дослідники шукали способи вирішення як початкової теорії, так і спостережуваної аномалії з одним поясненням. Такі пошуки стали характерною рисою поведінкової економіки [1].

У результаті застосування підходів і методів, розроблених у поведінковій економіці, можна одержати більш глибокі інсайти щодо різних аспектів логістики та SCM. Дослідження поведінки людей може допомогти усунути проблеми та недоліки, які виникають під час прийняття рішень у цих галузях.

Для досягнення цієї мети ми пропонуємо два підходи. Перший підхід полягає в перевірці припущень про поведінку людей, які лежать в основі наявних моделей логістики та SCM. Для цього використовуються експериментальні методи, щоб виявити недоліки моделей і запропонувати раціональні засоби удосконалення. Другий підхід пропонує розробити загальний перелік питань для виявлення проблем та їхнього пошуку під час прийняття рішень [2].

Загалом, розуміння поведінкових аспектів може значно підвищити якість SCM. Дослідження поведінки людей може допомогти уникнути помилок і покращити ефективність бізнесу, забезпечуючи більш точне прогнозування й ефективніше керування.

Отже, важливість застосування результатів біхевіористичних досліджень у сфері логістики та SCM важко переоцінити. Вони потрібні для кращого розуміння поведінки людей у процесі прийняття рішень. Вбудовування біхевіористичних аспектів у логістичні моделі та теорії дасть змогу більш точно передбачати поведінку людей, і тим самим покращити ефективність бізнес-діяльності підприємств.

Список використаних джерел:

1. Tokar, T. Behavioural research in logistics and supply chain management. *The International Journal of Logistics Management*. 2010. 21(1), pp. 89–103. <https://doi.org/10.1108/09574091011042197>.
2. Tuncel, G., & Alpan, G. Risk assessment and management for supply chain networks: A case study. *Computers in Industry*. 2009. 61(3). pp. 250–259. <https://doi.org/10.1016/j.compind.2009.09.008>.

СЕКЦІЯ V. МЕНЕДЖМЕНТ, ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

СИСТЕМА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ ТА ПРОБЛЕМИ ОЦІНКИ ЕКОНОМІЧНИХ РИЗИКІВ

Загородня А.С.

аспірантка кафедри менеджменту ім. проф. Й.С. Завадського
*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ, Україна*

Підприємства, які нині конкурують на ринку послуг, постійно відчують безліч економічних ризиків, які загрожують їх існуванню. Це ризики втрати платоспроможності, прибутку, виробничих подій, втрати ринку збуту, розкриття комерційної таємниці. Як відомо ризики бувають найрізноманітнішими. Найбільш несприятливий результат – банкрутство та ліквідація організації.

Під загрозою безпеці підприємству, слід розуміти потенційно чи реально можливу подію, дію, процес чи явище, яке здатне порушити її стійкість, розвиток чи призвести до припинення її діяльності.

Загрози класифікуються як:

- остійні або тимчасові;
- зовнішні або внутрішні.

Можна виділити п'ять рівнів класифікації загроз за ознакою їхнього джерела:

- загрози, пов'язані з конкурентною боротьбою;
- загрози, пов'язані з людським фактором;
- загрози, пов'язані з діяльністю держави (ставлення до корупції, стимулювання експорту чи внутрішнього ринку, стимулювання чи придушення попиту, лобіювання інтересів окремих галузей, недосконалість законодавства, бюрократизація господарських відносин, податкова політика, успіхи чи невдачі на зовнішньополітичній арені тощо);
- загрози, пов'язані з організованою злочинністю; загрози, пов'язані з техногенними та природними факторами.

Система управління економічною безпекою включає організацію таких умов, які б забезпечували підприємству захист від зовнішніх загроз і максимальне використання наявних ресурсів, переваг для досягнення своїх цілей.

Метою функціонування системи економічної безпеки на підприємстві є забезпечення ефективної роботи у теперішньому та у майбутньому.

Процес формування системи економічної безпеки включає наступні взаємопов'язані етапи:

- аналіз поточної ситуації та оцінка потенційно-економічних ризиків;
- розробка інструментів управління економічними ризиками, формування конкурентних позицій організації;
- формування системи (визначення методики управління ризиками та

відповідальних за їх реалізацією);

- впровадження та коригування системи управління.

Проте, у цьому процесі управління не завершується. Необхідно здійснювати періодичний або постійний моніторинг за ефективністю даної системи та застосовуваних інструментів, вносити зміни залежно від проблем, що виявляються, і появи нових завдань.

Найбільш важливим етапом є організація та проведення аналізу ситуації та оцінки економічних ризиків. Без цієї інформаційної бази неможливо побудувати ефективний механізм управління економічною безпекою. Аналіз повинен включати вивчення внутрішнього середовища організації та зовнішнього оточення (найближчого та опосередкованого). Вибір інструментів залежить від завдань аналізу та можливостей організації.

Як було зазначено, економічна безпека є комплексним станом внутрішніх ресурсів та зовнішніх факторів. По суті процес аналізу повинен включати оцінку існуючих економічних ризиків, їх потенційний вплив на діяльність підприємства, а також існуючі ресурси і переваги компанії щодо забезпечення сталого зростання.

Як показники можуть виступати якісні та кількісні показники оцінки економічних ризиків та потенціалів. Якісні показники дозволяють описати стан зовнішнього та внутрішнього середовища. Кількісні показники – порівнювати, оцінювати за часом, визначати вагу того чи іншого показника. По кожному з виявлених та потенційних ризиків може бути визначена своя методика та показники оцінки, що дозволяє визначити існуючі проблеми за напрямками та вибрати необхідні інструменти для усунення проблем та управління ризиками.

Отже, сутність економічної безпеки для підприємства полягає у створенні виробничої системи з найкращим рівнем використання ресурсів щодо запобігання загроз підприємству та забезпечення умов стабільного, ефективного функціонування та отримання прибутку. Ця мета є досяжною для розробки системи управління економічної безпеки підприємства, що передбачає аналіз та управління економічними ризиками.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ, ВИДИ СТРАТЕГІЙ РЕАЛІЗАЦІЇ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО ПРОЕКТУ

Гаврилова Ангеліна Сергіївна

магістрант факультету економіки та управління

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Україна

Актуальність дослідження. В умовах існування сьогоденного ринку підприємствам необхідно грамотно планувати свою діяльність для того, щоб не лише підтримувати необхідний рівень доходів, а й нарощувати темпи отримання прибутку. На українському ринку більша частина виробників зараз існує в умовах постійних випробувань, які принесли пандемія та повномасштабне вторгнення. Тож для того, щоб оптимізувати власну діяльність та зробити її більш гнучкою, більшість підприємств звертається до стратегічного планування, що і зумовлює актуальність дослідження.

Аналіз досліджень та публікацій. Вивченням питання стратегічного планування займалась велика кількість вчених, серед яких: Берданова О. В., Бутка М. П., Вакуленко В. М., Гарнага В. В., Тертичка В. В. [1, 2, 3, 4] та інші. Вони досліджували сутність цього поняття та розглядали основні аспекти його практичного використання.

Метою роботи є опис теоретичних засад стратегічного планування та визначення видів стратегій реалізації підприємницького проекту.

Виклад основного матеріалу. Сучасна наука пропонує багато підходів до аналізу питання стратегічного планування. Гарнага В. В. пропонує наступне визначення цього терміну: «Стратегічне планування є однією з основних функцій стратегічного управління. Воно являє собою процес прийняття управлінських рішень щодо стратегічного передбачення (формування стратегій), розподілу ресурсів, адаптації компанії до зовнішнього середовища, внутрішньої організації» [3]. В свою чергу Бутко М. П. зазначає, що: «стратегічний план – це план реалізації стратегії як певної моделі поведінки фірми, яка має забезпечити їй конкурентні переваги. Цінність стратегії полягає в тому, що вона являє собою модель поведінки, набір принципів і правил, дотримуючись яких підприємство здатне забезпечити конкурентні переваги та виживання на ринку. Якісна чи правильно вибрана стратегія не потребує змін залежно від змін зовнішнього середовища, оскільки вона сама по собі є необхідною умовою виживання в умовах постійних змін, тоді як стратегічний план як комплекс інтегрованих і взаємопов'язаних у просторі і часі дій повинен постійно коригуватися залежно від зовнішніх обставин та вибраної стратегії» [4]. На нашу думку найдільш точним визначенням, яке повністю відбиває сутність явища буде наступне: стратегічне планування – це процес визначення мети і метрики, які проводяться способом досягнення поставленої мети, а також визначення ресурсів, найбільш необхідних для досягнення цілей. Цей процес є кінцевим елементом управління будь-якою організацією або компанією, яка передбачає досягнення успіху та підвищення своєї ефективності.

Теоретичні засади стратегічного планування полягають у певних концепціях і моделях, які допомагають усвідомити процес стратегічного планування і зберегти його ключові елементи. Основні засади включають наступні етапи:

1. Аналіз зовнішнього середовища – це процес вивчення факторів, які впливають на організацію ззовні: економічна ситуація, політичні та соціальні фактори, ринкова конкуренція та технологічний прогрес.

2. Аналіз внутрішнього середовища – це процес вивчення ресурсів та здібностей організації, таких як людські ресурси, фінансові ресурси, технічні засоби, інтелектуальна власність та інші фактори.

3. Формування стратегії - це процес вибору способу досягнення мети на основі результатів аналізу зовнішнього та внутрішнього середовища.

4. Розробка стратегічного плану – це процес визначення конкретних дій, найважливіших для досягнення стратегічної мети та цілей.

5. Реалізація стратегії – це процес виконання стратегічного плану та досягнення стратегічної мети та цілей.

6. Оцінка результатів - це процес визначення результатів виконання стратегії та її впливу на організацію [4].

Стратегії реалізації підприємницького проекту переважно залежать від характеру самого проекту, його мети, розміру та складності, а також від зовнішніх умов і факторів, що впливають на діяльність організації. Основні види стратегії реалізації підприємницького проекту:

1. Стратегія зменшення витрат – ця стратегія передбачає зосередження зусиль на зниженні витрат, пов'язаних з реалізацією проекту.

2. Стратегія диференціації – ця стратегія передбачає розробку та впровадження унікального дизайну продукту чи послуги, що відрізняється від конкурентів за якістю, функціональністю чи іншими параметрами.

3. Стратегія розвитку – ця стратегія забезпечує зосередження зусиль на розвитку діяльності компанії шляхом розширення асортименту продукції або послуг, відкриття нових ринків збуту, впровадження нових технологій та процесів, розширення географії та інших напрямків розвитку.

4. Стратегія співпраці – ця стратегія співпраці з іншими організаціями з метою спільної реалізації проекту або досягнення спільної мети.

5. Стратегія використання нових технологій – це стратегія використання нових технологій та інновацій для реалізації проекту та отримання конкурентної переваги.

6. Стратегія маркетингу – ця стратегія забезпечує зосередження зусиль на підвищеному рівні продажів та залученні нових клієнтів за допомогою ефективної маркетингової стратегії.

7. Стратегія диверсифікації - ця стратегія передбачає розширення діяльності компанії на нові ринки або в галузі, які раніше не були представлені компанією [2].

Висновки. Теоретичні засади стратегічного планування включають в себе аналіз зовнішнього та внутрішнього середовища, формулювання стратегії та її цілей, розробку стратегічного плану, реалізацію стратегії та оцінку результатів. Виконання цих етапів дозволяє організації ефективно планувати свою діяльність та досягати поставлених цілей. Кожної з перелічених стратегій має свої переваги та недоліки, і вибір певної стратегії залежить від багатьох факторів, таких як мета проекту, конкурентна ситуація на рівні ресурсів та компетентного ринку організації, її цілей та стратегічних переваг.

Список використаних джерел:

1. Берданова О., Вакуленко В. Стратегічне планування місцевого розвитку. Практичний посібник / [Берданова О., Вакуленко В.]; Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO. – К. : ТОВ «Софія-А». – 2012. – 88 с.
2. Гарнага В. В. Стратегічне планування як основа сталого розвитку підприємства. Ефективна економіка. Київ. 2016. 1 с.
3. Стратегічне планування. Навчальний посібник/ О. Берданова, В.В. Вакуленко, В. Тертичка. – Л.: ЗУКЦ, 2008. – 138 с.
4. Стратегічний менеджмент. [текст] навч. посіб. / За заг. ред. Бутка М. П. [М. П. Бутко, М. Ю. Дітковська, С. М. Задорожна та ін.] – К. : «Центр учбової літератури», 2016. – 376 с.

СЕКЦІЯ VI. ПРАВО ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

ON THE QUESTION OF OBJECTIVE (EXTERNAL) SIGNS OF TORTURE ACCORDING TO THE CRIMINAL CODE OF UKRAINE AND PECULIARITIES OF QUALIFICATION OF SUCH ACTIONS

Volodina Oksana Oleksandrivna

ORCID ID: 0000-0003-3211-0303

Candidat of Legal sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Criminal Law Policy
The Yaroslav Mudryi National Law University, Ukraine

The article criminalizing torture is included in the Criminal Code of Ukraine in accordance with the UN International Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment and Punishment of December 10, 1984, ratified by Ukraine on January 26, 1987.

From the objective (external) side, this criminal offense consists in causing severe physical pain or physical or moral suffering by beating, torture or other violent actions (for example, bodily harm). They recognize such actions that cause severe physical pain or physical or moral suffering by long-term deprivation of heat, food, water, sleep, or by placing or leaving the victim in unhealthy conditions (without fresh air, without light, etc.), as well as actions associated with repeated or long-term pain: pinching, injections, bites, tying, handcuffing, exposure to thermal factors, blocking breathing, inflicting numerous but small injuries with blunt or sharp objects, etc. For example, the guilty person undressed the victim, placed them in the bathtub and poured cold water on them for two hours.

The criminal offense under consideration is characterized by: 1) an act in the form of an assignment of beatings, torture or other violent actions; 2) consequences in the form of causing severe physical pain or physical or moral suffering; 3) a causal relationship between the specified actions and consequences. According to many criminologists, torture can be committed not only by action (active behavior), but also by inaction (passive behavior) [1, p.80-87]. This is due to the fact that acts of torture involve beatings, torture or other violent acts, certainly, while beatings and beatings are caused by action, and torture is caused by both action and inaction [2, p. 120-123].

The Rules for the Forensic Medical Determination of the Severity of Bodily Injuries (hereinafter referred to as the Rules) state that infliction of torture is actions aimed at depriving a person of food, drink or heat for a long time, leaving him in conditions harmful to health, and other similar actions (paragraph 3.2). However, this definition and its content also require interpretation, as they are evaluative: "conditions harmful to health", "other similar actions".

As it seems, conditions that lead to a violation of the normal, healthy functioning of a person's body, such as long-term isolation, placing a person in a damp, wet room, etc., should be considered as harmful to health.

In the science of criminal law, the term "torture" means inflicting severe suffering on the victim, for which they act precisely in such a way as to cause unbearable physical pain [3, p. 311-312], indicate that they cause not just painful sensations, which occur with every serious bodily injury, but cause especially strong physical pain and suffering [4, p. 52]. Thus, the terms "suffering" and "pain" are used in these definitions as complementary terms. However, torture is caused only by inaction (prolonged deprivation of food, drink or heat, prolonged isolation of a person, placing a person in a damp room), which causes the person only physical suffering.

Some scientists generally suggest using only one term, since they are synonyms and have the same semantic load. Therefore, in their opinion, it is necessary to abandon the term "torment" at the legislative level, covering the whole variety of both violent methods of influencing the human body and inaction (in cases when the guilty party was required to perform certain actions), causing physical and mental suffering to the victim" [5, p. 29].

In the scientific literature, when studying "other acts of violence" in Art. 127 of the Criminal Code of Ukraine, there is an attempt to determine which actions can be attributed to this category. That is, to define the concept of "other violent actions", scientists do not provide an explanation of this term, but list the consequences that they can cause. Thus, "other acts of violence" include intentional physical injuries of moderate severity, minor physical injuries, as well as other physical violence that is not covered by the concepts of "beating" or "torture" and results in severe physical pain or physical or moral suffering" [6, p. 375-377]. That is why other bodily injuries (Articles 121, 122, 125 of the Criminal Code of Ukraine) during the use of torture (Article 127 of the Criminal Code of Ukraine) require, according to the supporters of this position, additional qualifications [7, p. 301].

In theory and in practice, "other acts of violence" are understood differently in the meaning of Art. 127 of the Criminal Code of Ukraine and there is provided a list of possible actions: "twisting hands, squeezing the throat, genitals, etc." [8, p. 317], "the threat of a weapon, the use of a gas mask or a plastic bag to deprive a person of the ability to breathe, electric current, various violations of a person's sexual integrity, actions characteristic of flogging, as well as other similar actions, among which the most common are hanging the body, strangling, dousing cold water, harassing dogs, long-term isolation, impact on a person with constant and loud noise, forcing to eat inedible substances, staging the amputation of an organ or execution, etc. Such actions are accompanied by stress, a feeling of horror or anxiety and can humiliate a person, break him morally [9, p. 56]. 10, p. 390] or intentional light and moderate bodily harm, various encroachments on a person's sexual integrity, acts typical of assault, and other, except beatings and torture, forms of violence. In general, the terminological phrase "other violent actions" should be interpreted as broadly as possible in order to include all possible reasons for causing severe physical pain or physical or moral suffering [11, p. 316].

Other scientists, combining the opinions of the authors [12, 52-53], proposed under "other acts of violence" in Art. 127 of the Criminal Code of Ukraine to understand external physical (with the exception of beatings or torture) or mental impact on a person, causing them a feeling of pain or physical or moral suffering, capable of causing organic, physiological or mental trauma (in particular, tying up the victim, depriving them of their freedom to move in space by isolating it in a certain room, applying electric current, irritating effect on the nervous system by loud sound or light, illegal use of handcuffs, rubber batons, tear and paralytic gas, gas masks, application of electric shock, hanging of the body, suffocation (wet, dry, chemical), threats of violence accompanied by the demonstration of instruments for torture, cruel treatment of a relative or close person in front of the victim, pinching, pulling out hair, inflicting multiple injuries with blunt or sharp objects, burning,

sexual violence, use of neuroleptic, sedative, paralytic drugs, etc.)" [13, p. 107-111]. Firstly, as a result of the analysis of the proposed definition, the authors do not specify that the pain during torture must necessarily be "severe" and "physical", as this is a legal requirement. Scientists also distinguish types of suppression (wet, dry, chemical). Previously, the authors noted the use of tear gas and paralytic gas, then it is unclear why chemical suppression cannot include the use of the listed types of gasses and why they limited themselves to only two, leaving out other possible options. Secondly, the application of electric shock and electric current are considered as separate actions from each other, although their principle is the same. Thirdly, the authors distinguish three types of trauma (organic, physiological, mental), but the origin of organic trauma and the reason for its inclusion in this list remain unclear. It is not clear how the use of sedative (from the Latin "sedatio" means "calming") drugs can cause any injury, because when using these drugs, a general sedation occurs (the so-called sedative effect), indifferent to the surrounding [14].

In addition, paragraph 27 of the Resolution does not provide a definition of the terminology contained in Chapter II "Crimes against life and health of a person" of the Criminal Code of Ukraine, but only defines procedural issues that are the competence of the court, namely: establishing the presence of signs of special cruelty, torture, mutilation, torture and disfigurement of the face.

As evidenced by the results of the analysis of scientific works, it is actually impossible to provide a complete list of "other acts of violence" in Art. 127 of the Criminal Code of Ukraine, which should determine the limits of this word combination, therefore the criteria defined by the legislator in the disposition of this article (an act that causes severe physical pain, physical or moral suffering with a specific purpose specified in the law and that does not cause bodily harm) are fundamental.

When qualifying torture, it should be assumed that episodes of active violence that are distant in time may be connected by the behavior of the perpetrator, which, together with the aforementioned, will constitute continued violence; the approach of the ECHR, which provides a legal assessment of what was committed according to the "general" principle, does not change the requirements for the national law enforcer regarding the need for independent qualification of each objectified intent.

It is impossible to cause bodily harm through carelessness during torture. In our opinion, torture includes intentional minor bodily injury (Article 125 of the Criminal Code) and intentional moderate bodily injury caused during torture committed for the purpose of punishment or discrimination (Article 122 of the Criminal Code) [15, p. 162-163].

Attention should be paid to the fact that torture can take place in case of illegal deprivation of liberty or kidnapping of a person, taking hostages, rape, extortion, hooliganism. In these cases, what has been committed must be classified according to the set of criminal offenses provided for in Art. 127 of the Criminal Code and, accordingly, Articles 146, 147, 152, 189 or 296 of the Criminal Code of Ukraine [16, p. 101-102]. The task of beating and mutilation during torture is fully covered by Art. 127 of the Criminal Code of Ukraine.

With direct intent to cause death, the ideal combination of intentional homicide and torture is excluded. Committing murder with indirect intent during torture requires qualification according to the set of criminal offenses provided for in Art. 115, 127 of the Criminal Code of Ukraine. The occurrence during torture of the victim of death due to carelessness should be qualified under Art. 119, 127 of the Criminal Code or Part 2 of Art. 121, 127 of the Criminal Code of Ukraine depending on the circumstances of the case.

Cases of driving a person to suicide during torture should be qualified under Art. 120, 127 of the Criminal Code of Ukraine.

References:

1. Shulga A., Pavlykivskiy V. Some issues of criminal liability for torture // Legal advisor. 2005. No. 5. p. 80–87.
2. Katerynychuk K. V. Signs of torture // Legal reforms in Ukraine: realities of today: coll. materials IV All-Ukrainian science and theory conf. (Kyiv, October 11, 2012). Kyiv: National. Acad. internal of affairs, 2012. p. 120–123.
3. Scientific and practical commentary to the Criminal Code of Ukraine: in 2 vols. Vol. 1 / by general ed. P. P. Andrushka, V. G. Honcharenko, E. V. Fesenko. 3rd ed., revised. and added Kyiv: Alerta: KNT: Center of Education and Literature, 2009. p. 311–312.
4. The Criminal Code of Ukraine: science and practice. comment / Yu. V. Baulin, V. I. Borisov, S. B. Gavrish, etc.; in general ed. V.V. Stashisa, V. Ya. Tatsia. Kyiv: In Yure, 2003. p. 52.
5. Bagun E. A. Liability for beatings and torture under the Criminal Code of the Russian Federation: author's review. thesis ... candidate law Sciences: 12.00.08 "Criminal law and criminology; criminal law". Moscow: Moscow. Mr. University named after M. B. Lomonosova, 2007. 29 p.
6. 495 Panchak O. G. Problems of doctrinal interpretation of Article 127 "Torture" of the Criminal Code of Ukraine // Problems of state formation and protection of human rights in Ukraine: materials XII region. science and practice conf. (Lviv, February 9–10, 2006). Lviv: Jurid. FC Lviv. national University named after I. Franka, 2006. p. 375–377.
7. Criminal Code of Ukraine. Scientific and practical comment / op. ed. S. S. Yatsenko. 3rd ed., ed. and additional Kyiv: A.S.K., 2004. p. 301.
8. Scientific and practical commentary on the Criminal Code of Ukraine / edited by M. I. Melnyk, M. I. Havronyuk. 9th species processing and added Kyiv: Jurid. opinion, 2012. p. 317.
9. Qualification of crimes subject to investigation by internal affairs bodies: training. manual / for general ed. V. V. Kovalenko; for sciences ed. O. M. Dzhuzhy, A. V. Savchenko. Kyiv: Atika, 2011. p. 56.
10. The Criminal Code of Ukraine: science and practice. comment / Yu. V. Baulin, V. I. Borisov, S. B. Gavrish, etc.; in general ed. V. V. Stashisa, V. Ya. Tatsia. Kyiv: In Yure, 2003. p. 390.
11. Scientific and practical commentary on the Criminal Code of Ukraine / edited by M. I. Melnyk, M. I. Havronyuk. 9th species processing and added Kyiv: Jurid. opinion, 2012. p. 316.
12. Serdyuk L. V. About the concept of violence in criminal law // Criminal law. 2004. No. 1. p. 52–53.
13. Zhitny O. O., Polishchuk Yu. O. Problems of determining the structure of the crime provided for in Article 127 of the Criminal Code of Ukraine // Bulletin of the Kharkiv National University named after V. N. Karazina. 2009. No. 1 (5). (Series: Law). p. 107–111.
14. All words have meaning. URL: <http://vseslova.com.ua>.
15. Qualification of criminal offenses against the life and health of a person: training. manual / I.O. Zinchenko, O.O. Volodina; in general ed. E. Mr. - Kharkiv: Pravo, 2019. - 248 p.
16. Volodina O.O. Criminal liability for kidnapping: Monograph. - Kharkiv: SPD-FO Chaltsev O.V., 2005. - 255 p.

ВИДИ СУДОВИХ ПРЕЦЕДЕНТІВ

Іванів Андрій Романович

ORCID ID: 0000-0002-8970-0219

Радник «EQUITY Law Firm», аспірант

Київський міжнародний університет, Україна

Для вітчизняної юридичної науки дослідження проблематики судового прецеденту стало традиційним напрямом наукових пошуків. Однак, незважаючи на підвищену увагу до цієї теми, багато питань, що стосуються судового прецеденту, залишаються недостатньо висвітленими. Зазвичай вітчизняні вчені найчастіше зосереджується на наступному питанні: чи є судовий прецедент джерелом сучасного українського права? Безперечно, це важливе питання, яке потребує свого вирішення. Однак не менш важливими для вивчення є загальнотеоретичні питання, що стосуються поняття судового прецеденту, його основних видових та класифікаційних ознак, змісту та форм прояву. Відповіді на ці питання дозволять чіткіше і глибше вирішити всі інші, які виникають у процесі вивчення та застосування судового прецеденту.

В даному науковому дослідженні ми поставили за мету дослідити основні види судових прецедентів.

Відмінність в застосування судових прецедентів на практиці дає підстави для поділу їх на види.

Перший критерій поділу прецедентів (за «юридичною силою») залежить від місця в судовій ієрархії суду, який виносить рішення, і суду, рішення якого розглядається як прецедент. Згідно з існуючою правовою доктриною за юридичною силою прецеденти можна поділити на:

1. **Обов'язкові** (імперативні, зв'язуючі) прецеденти. Обов'язковий характер прецеденту визначається викладеною думкою суду в «ratio decidendi», правова основа якого базується на вирішальних аргументах і є обов'язковою для інших судів. Зазначимо, що рішення може містити супутні доводи судді («obiter dicta»), вони носять рекомендаційний характер. Тобто, коли суд приймає рішення у справі, будь-який інший суд, рівний або нижчий за ним в ієрархії судової системи, повинен додержуватись «ratio decidendi», визначеної в попередньому судовому рішенні. Так, обов'язковими для усіх судів є рішення, винесені Палатою лордів (верхня палата Парламенту Великої Британії). Рішення Апеляційного суду обов'язкові для усіх нижчестоящих судів і для нього самого (окрім рішень прийнятих кримінальним відділенням). Рішення Високого суду обов'язкові для нижчих судів.

Така обов'язкова сила прецеденту надається рішенням найвищих судових органів у багатьох країнах романо-германської правової сім'ї. Так, у Німеччині обов'язковий характер мають рішення Федерального конституційного суду. Такий самий принцип діє в Аргентині, Колумбії та ін. країнах, відносно рішень верховних судів щодо конституційних питань. Рішення Конституційного суду Іспанії, що визнають неконституційними закони або окремі правові норми, мають обов'язкову силу прецеденту [1]. В Україні обов'язковий характер мають рішення двох судових інстанцій: рішення Конституційного Суду України; рішення Верховного Суду, прийняті з питань неоднакового застосування одних і тих самих норм матеріального права.

Після прийняття Закону України «Про виконання рішень та застосування

практики Європейського суду з прав людини» від 23.02.2006 р. № 3477-IV, рішення ЄСПЧ стали обов'язковим для виконання Україною. Ми погоджуємось з тим, що для суддів загальної юрисдикції прецеденти Європейського Суду мають обов'язковий характер, але вітчизняний суд має право відмовитися від його застосування у випадку: 1) національне законодавство встановлює вищі стандарти прав і свобод людини, ніж відповідний прецедент Європейського Суду; 2) є потреба відокремитися від прецеденту Європейського Суду через розумну відмінність у фактах справи [4]. Зазначимо, що діюче законодавство не встановлює співвідношення європейського прецедентного права з Конституцією України, що не сприяє єдиному підходу по застосуванню рішень Європейського суду з прав людини у вітчизняній судовій практиці.

2. Переконаючі (переконливі) прецеденти. Зазвичай, в англосаксонській правовій сім'ї переконувачими є прецеденти нижчестоящих судів по відношенню до вищестоящих. Переконаючий прецедент не містить «ratio decidendi». Що стосується Великобританії, то до переконувачих також відносяться: судові рішення (чи їх складові частини) винесені Палатою лордів, частина рішення, визнана «obiter dictum»; рішення судового комітету Таємної ради; усі рішення судів Шотландії; рішення судів інших держав, на які поширюється юрисдикція загального права; прецеденти і думки, викладені в класичних працях з права; рішення, винесені паралельними судовими інстанціями, якщо вони не є обов'язковими прецедентами; усі рішення судів Європейського Союзу. Зазначимо, що після процедури Brexit, рішення суддів ЄС все ще мають для Великобританії силу переконувачих прецедентів.

На практиці, значення переконувачих прецедентів проявляється здебільшого там, де суду доводиться заповнювати пропуски та лакуни в існуючій законодавчій регламентації. В Україні переконувачий характер мають рішення Вищого суду з питань інтелектуальної власності, Вищого антикорупційного суду, Касаційного адміністративного суду, Касаційного господарського суду, Касаційного кримінального суду та Касаційного цивільного суду.

3. Відхилені (відкинуті) прецеденти. Відхиленням прецедент вважається в силу своєї явної помилковості з погляду суду, який вирішує питання про його застосовність; при цьому така явна хибність визначається як результат невірною розуміння права [3, с. 53]. В силу цієї обставини вищестоящий суд вправі переглянути прецедент, визнати його прийнятим з необережності чи недогляду суду. Слід акцентувати увагу на тому, що прецедент відхилений одним судом, з різних об'єктивних підстав, може бути застосований іншим судом.

Процедуру відхилення прецеденту слід відрізнити від процедури відміни рішення. Якщо в результаті апеляції змінюється рішення, то це буде скасоване рішення. Відміна відрізняється від відхилення тим, що в першому випадку змінюється усе рішення, тоді як у другому випадку змінюється лише правова основа рішення. Прецедент може бути відхилений законом або вищестоящим судом. Якщо він відхиляється вищестоящим судом, то вважається, що судова ухвала була винесена в результаті неправильного розуміння права, а покладена в основу рішення правова норма ніби ніколи не існувала. Отже, судові відхилення прецеденту завжди має ретроспективну дію.

Наступним критерієм поділу судових прецедентів є «правовий зміст». За цим критерієм прецеденти можна поділити на:

1. Прецеденти з правовою нормою. Такими прецедентами є ті, які ведуть до створення судами нової норми права.

2. Прецеденти тлумачення. Некоректне застосування юридичної та

законотворчої техніки веде до вад законів, помилок та неточностям в їх мовній та юридичній формі. Для оперативного виправлення існуючих помилок застосовуються прецеденти тлумачення. Такі прецеденти пов'язані із тлумаченням вже існуючої норми права з виробленням певного, «усталеного» положення щодо застосування норми права в аналогічних справах. Судове тлумачення: по-перше, оперативно надає ясності і точності смислового змісту закону; по-друге, сприяє найбільш правильному і однаковому застосуванню норми права в тій сфері суспільних відносин, які нею регулюються.

Під прецедентом тлумачення слід розуміти судові рішення найвищого судового органу, яке створило найбільш точне формулювання сенсу, що міститься в окремій нормі права, зазвичай нормі права закону чи Основного закону, та має обов'язкову силу. Прикладом прецеденту тлумачення в правовій системі України є рішення Конституційного Суду України щодо офіційного тлумачення положень статей Конституції України, які мають не лише нормативний характер, але й пріоритетне значення перед іншими видами її тлумачення.

3. Прецедент роз'яснення закону. Окрім прецеденту тлумачення, в судовій практиці зустрічаються прецеденти, що роз'яснюють законодавство. Такі рішення найвищих органів за своєю правовою природою є нормативними роз'ясненнями (неофіційними тлумаченням) законів. Прикладом прецеденту роз'яснення в правовій системі України є Постанови Пленуму Верховного Суду видані за результатами аналізу судової статистики та узагальнення судової практики. Пленум Верховного Суду згідно п. 10-2 ч. 2 ст. 46 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 р. № 1402-VIII наділяється правом надавати роз'яснення рекомендаційного характеру з питань застосування законодавства при вирішенні судових справ.

Наведена вище класифікація судових прецедентів не є вичерпною. В наукових джерелах наводиться поділ судових прецедентів за різними критеріями, що полегшує їх застосування на практиці. Однак основними критеріями поділу судових прецедентів є їх поділ за «юридичною силою» та «правовим змістом», оскільки вони отримали відображення в самій доктрині судового прецеденту. Поділ судового прецеденту на види необхідний для зручності застосування в практичній діяльності, вироблення єдиної судової практики при розгляді схожих справ, правильного розуміння і застосування норм права.

Список використаних джерел:

1. Габрелян А. Ю. (2020) Аналіз сучасного стану прецедентів в світі та в Україні. Траектория науки. 6 (10). 2001-2013.
2. Габрелян А. Ю. (2021) Вектор розвитку України: дилема вибору. Матеріали конференцій МЦНД. Вилучено з: <https://doi.org/10.36074/mcnd-19.02.2021.lawgov.02>.
3. Гук П. А. (2009) Судебный прецедент: теория и практика. М.: Юрлитинформ. 128 с.
4. Марченко А. А. (2013) Прецедентный характер рішень Європейського суду з прав людини в правовій системі України. Митна справа. 6. 23-28.

ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЯ ДИСКРИМІНАЦІЇ ПІД ЧАС РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ДЕРЖАВНУ СЛУЖБУ

Гусєва Яна Анатоліївна

здобувачка вищої освіти факультету юстиції

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Україна

Одним із важливих принципів державної служби є принцип забезпечення рівного доступу до державної служби, який полягає у 1) забороні будь-яких форм дискримінації, 2) застосування обмежень або наданні переваг певним суб'єктам при вступі на державну службу та її проходженні. Деякі науковці стверджують про невідповідності визначення принципу його змісту, адже йде мова про «рівний доступ до державної служби», хоча в основу було покладено стадію вступу та стадію проходження державної служби.

Наприклад, Федчишин С.А. дійшов висновку про необхідність вироблення та унормування змісту цього принципу, щоб він не лише забезпечував реалізацію рівного права доступу громадян України до державної служби, а й сприяв комплексному впровадженню конституційного принципу рівності у відносинах щодо вступу, проходження та припинення державної служби [1, с. 48].

На державну службу поширює свою дію важливий нормативно-правовий акт у сфері запобіганні дискримінації – Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» у якому надано досить детальне визначення **дискримінації** – ситуація, за якої особа та/або група осіб за їх ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, віку, інвалідності, етнічного та соціального походження, громадянства, сімейного та майнового стану, місця проживання, мовними або іншими ознаками, які були, є та можуть бути дійсними або припущеними, зазнає обмеження у визнанні, реалізації або користуванні правами і свободами в будь-якій формі, встановленій цим Законом, крім випадків, коли таке обмеження має правомірну, об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними [10].

Із легального визначення можна вивести декілька ознак дискримінації:

1. у результаті дискримінації права чи свободи певної особи зазнають обмеження;
2. законом захищені особисті характеристики особи, так звані «захищені ознаки»: раса, стать, вік, колір шкіри, національність, соціальне походження, релігійні переконання, громадянство та інші.
3. наявність у потерпілого таких ознак може бути дійсною або припускатися.
4. при дискримінації не переслідуються обґрунтована мета обмеження прав та свобод людини;
5. форми, за якими люди можуть бути об'єктом негативної поведінки чи відношення через їхні особисті характеристики, передбачені у цьому законі.

Згідно з спеціалізованим Законом формами дискримінації є:

- пряма дискримінація;

Ця форма полягає у зневажливому ставленні до людини, нерівному поводженні за якоюсь характерною лише їй ознакою, при тому що у аналогічній ситуації до іншої особи ставляться краще. Прикладом прямої дискримінації є відмова у призначенні на посаду державної служби особи з інвалідністю та надання переваги іншому кандидату, який немає такої ознаки. Або наприклад відмовити особі у призначенні її

переможцем у зв'язку з її релігійними переконаннями, які на думку суб'єкта призначення могли б суперечити виконанню обов'язків публічної служби.

- непряма дискримінація;

Спосіб дискримінації, коли при застосування нейтральних, правомірних законних норм, вимог чи правил поведінки особа, зважаючи на свої особливості, все одно перебуває в гіршому становищі, ніж інші.

- підбурювання до дискримінації;

Під ним слід розуміти вчинення дій, які спонукають інших працівників публічної служби до дискримінації особи або групи осіб на підставі їх певних характеристик. Це може бути вказівки або заклики до зневажливо ставитися до колеги на підставі його національності, статі, віку або інших ознак, які надаються в рамках робочого процесу. Це призведе до порушення законодавства про дискримінацію, та така особа буде нести відповідальність.

Варто вказати, що за правопорушення у сфері запобігання дискримінація встановлена цивільна, адміністративна та кримінальна відповідальність, дисциплінарної не передбачено. Однак є проблема, яка стосується притягнення особи до адміністративної відповідальності, адже згадка про це є, а самого складу адміністративного правопорушення у Кодексі про адміністративні правопорушення немає.

- пособництво у дискримінації;

Ця форма реалізується шляхом допомоги особі у вчиненні дій чи бездіяльності, які спрямовані на обмеження прав чи свобод осіб у зв'язку з наявністю в них захищених Законом ознак. Можна сказати, що ця форма тісно переплітається з попередньою.

- утиск.

Ця форма є найбільш розповсюдженою та проявляється у поведінці, яка принижує особу, її людську гідність через її особливі характеристики, чи у створенні зневажливої атмосфери щодо такої людини. Прикладом прояву такої форми на державній службі є постійні вказівки державного службовця у принизливій формі на захищену ознаку його колеги, через що в колективі створюється несприятлива атмосфера.

Можна ще навести декілька поширених випадків дискримінації під час реалізації особою права на державну службу. Зокрема під час проведення співбесіди конкурсна комісія може ставити запитання, які не будуть стосуватися його професійної компетенції. Наприклад, питання про інвалідність, про наявність дітей чи чоловіка\дружини. Інформація про це ніяким чином не буде впливати на виконання державним службовцем його обов'язків, а також не характеризує його професійну компетентність, тому звичайно у таких випадках буде наявна дискримінація.

Зустріти випадки дискримінації можна і в оголошеннях про вакантну посаду. Часто в них зазначали пріоритетну статтю, і перевага надавалась чоловікам, так як усталеною є практика, що жінка може піти в декретну відпустку, може взяти лікарняний у зв'язку з хворобою дитини, тобто вона буде відволікатися від виконання покладених на неї завдань, але досвід України є позитивним у боротьбі з цією проблемою. У 2021 році були внесені зміни до Закону України «Про рекламу», які забороняли у оголошеннях про прийом на роботу вказувати на пріоритетну статтю або, наприклад, вік.

Таким чином, можна вести мову про те, що правове регулювання запобігання та протидії дискримінації під час реалізації права на державну службу також є

недосконалим. Зокрема, назва принципу – забезпечення рівного доступу до державної служби – не відповідає його змісту (у частині проходження державної служби). До того ж проблемним залишається питання про притягнення до відповідальності кривдників. Так як дисциплінарна відповідальність не передбачена, адміністративна не встановлена, залишається притягувати до цивільної та кримінальної. До речі, у ч. 2 ст. 161 Кримінального кодексу України встановлено відповідальність за порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної, регіональної належності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками, вчиненого службовою особою.

Список використаних джерел:

1. Федчишин С.А. Забезпечення рівного доступу до державної служби: окремі питання змістовної характеристики та законодавчого регулювання. Публічне право. 2022. № 2 (46). С. 43-50. URL: <https://www.publichne-pravo.com.ua/files/46/4.pdf>.
2. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 р. № 889-VIII. Відомості Верховної Ради України, 2016, № 4, ст.43.
3. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні: Закон України від 06.09.2012 р. № 5207-VI. Відомості Верховної Ради, 2013, № 32, ст.412.

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ МІЖНАРОДНИХ ЕТИЧНИХ СТАНДАРТІВ ПОВЕДІНКИ ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ У ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ

Михальчишина А.А.

здобувачка вищої освіти 1 курсу магістратури 3 групи факультету юстиції
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Україна

Науковий керівник: Болдирєв С.В.

канд. юрид. наук, доцент кафедри державного будівництва
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Україна

Сьогодні етичні засади діяльності державних та муніципальних службовців мають вирішальне значення для забезпечення відповідного рівня довіри громадян до владних структур та для ефективного функціонування системи державного управління. Міжнародні стандарти, що регулюють такі етичні засади, містяться в різних міжнародних документах та конвенціях, таких як Конвенції ООН проти корупції, Міжнародному кодексі поведінки державних посадових осіб, прийнятому резолюцією 51/59 Генеральної Асамблеї 12 грудня 1996 року, Рекомендації № R (2000) 10 Комітету Міністрів державам-членам Ради Європи щодо кодексів поведінки державних службовців (11 травня 2000 року) та інших. Ці документи містять низку принципів, які мають додержуватися державними та муніципальними службовцями, серед яких дотримання законності, недискримінації, відповідальність, професійність, об'єктивність, повага до прав людини, неупередженість, чесність та ін. Так, відповідно до статті 3 Міжнародного кодексу поведінки державних посадових осіб державні посадові особи уважні, справедливі і неупереджені при виконанні своїх функцій і, зокрема, у своїх відносинах із громадськістю. Вони ніколи не надають будь-яку неправомірну перевагу будь-якій групі осіб або окремій особі, не допускають дискримінації щодо будь-якої групи осіб або окремої особи або не зловживають іншим чином наданими їм повноваженнями та владою [1]. Державний службовець повинен здійснювати свої повноваження відповідно до закону, і тих законних вимог і етичних стандартів, що стосуються його чи її функцій [2].

Україна всіляко сприяє реалізації вказаних стандартів у нашій державі: нею ратифіковано низку міжнародних документів, здійснюється на їх основі розробка норм національного законодавства. На виконання цих вимог Верховною Радою України прийнято ряд нормативно-правових актів, що врегульовують питання етичної поведінки, наприклад, Закони України «Про запобігання корупції», «Про державну службу», «Про службу в органах місцевого самоврядування», важливе місце також посідають Загальні правила етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування, затверджені наказом Національного агентства України з питань державної служби від 5 серпня 2016 року № 158. Ці Загальні правила є узагальненим зібранням професійно-етичних вимог щодо правил поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування, діяльність яких спрямована на служіння народу України і територіальній громаді шляхом забезпечення охорони та сприяння у реалізації прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина [3]. При вступі на державну службу або службу в органах місцевого самоврядування особа повинна ознайомлюватися з цим Наказом.

Проте вже на цьому етапі імплементація етичних стандартів зустрічає ряд проблем. Досить часто буває, що службовці не знають про існування етичних принципів або не розуміють їх значення, із чого випливає їх недостатня освіченість у відповідних правилах.

Підтвердженням цьому є численні скарги на дії посадовців. Яскравим прикладом можна назвати Постанову Верховного Суду від 19 серпня 2020 року у справі №1.380.2019.001833. Зокрема, було встановлено порушення державним службовцем (заступником начальника Головного управління Держпраці у Львівській області) правил етичної поведінки державних службовців, а саме: недотримання високої культури спілкування під час своїх посадових обов'язків, що проявилось у використанні нецензурної лексики, підвищеної інтонації при спілкуванні з посадовими особами Головного управління (пункту 5 розділу 2 Загальних правил етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування, затверджених наказом Національного агентства України з питань державної служби від 05.08.2016 № 158) у зв'язку із чим йому оголошено попередження про неповну службову відповідність [4]. На жаль, подібні ситуації не є винятками, тому можна сказати, що лише наявність кодексу етики не є гарантією дотримання правил, які в ньому закріплені. Тобто потрібно регулярно проводити тренінги або інші заходи, на яких будуть роз'яснюватися ті чи інші принципи етичної поведінки та наслідки її недодержання.

Дотримання державними та муніципальними службовцями у своїй діяльності етичних засад поведінки є важливою складовою ефективної боротьби з корупцією. Животрепетним питанням тривалий час залишається проблема протидії та боротьби з корупційними проявами. Конвенція ООН проти корупції у статті 5 говорить про те, що кожна держава-учасниця розробляє й здійснює або проводить ефективну скоординовану політику протидії корупції, яка сприяє участі суспільства і яка відображає принципи правопорядку, належного управління державними справами й державним майном, чесності й непідкупності, прозорості й відповідальності, а також прагне встановлювати й заохочувати ефективні види практики, спрямовані на запобігання корупції [5]. Відповідні положення знаходять своє відображення в актах національного законодавства України (як-то ЗУ «Про запобігання корупції», Розділ III «Доброчесність» Загальних правил етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування тощо), окрім того, функціонує низка інституцій, діяльність яких спрямована на протидію та боротьбу з корупцією (наприклад, НАЗК). Загалом, в нашій країні за останні роки було створено потужну базу, що необхідна для впровадження відповідних змін, однак, не зважаючи на ці заходи, боротьба з корупцією й наразі залишається актуальною проблемою. До сьогодні деякі форми корупції як громадськістю, так і самими посадовими особами розглядаються як частина повсякденності або звичай, у зв'язку з чим дотримання правил етичної поведінки, у тому числі в сфері протидії корупції, в значному переліку випадків є незадовільними.

Тож загалом етичні засади діяльності державних та муніципальних службовців є важливою складовою забезпечення демократії, і в нашої держави є значний законодавчий потенціал у реалізації ними відповідних етичних правил та норм, що здатен у майбутньому ще більше мінімізувати неетичні прояви в органах державної влади та місцевого самоврядування.

Список використаних джерел:

1. Міжнародний кодекс поведінки державних посадових осіб (ООН). Електронний ресурс:

http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_788.

2. Модельний кодекс поведінки державних службовців країн Ради Європи (схвалено Рекомендацією Кабінету Міністрів Ради Європи Європейським країнам «Про кодекси поведінки для державних службовців», травень 2000 р., №R(2000)10).
3. Загальні правила етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування: Наказ від 05.08.2016 № 158. Київ: Національне агентство України з питань державної служби, 2016.
4. Постанова Верховного Суду від 19.08.2020 р. у справі № 1.380.2019.001833. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91050626>.
5. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції : Конвенція від 31.10.2003. Електронний ресурс: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text.

ІНСТИТУТ РЕЄСТРОВАНИХ ПАРТНЕРСТВ В УКРАЇНІ: ДО ПИТАННЯ ЮРИДИЧНОГО ВИЗНАННЯ ОДНОСТАТЕВИХ СТОСУНКІВ

Риженко Тетяна Григорівна

магістр права

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Україна

Науковий керівник: Рижук Юлія Миколаївна

кандидат юридичних наук, професор, професор кафедри теоретичної юриспруденції

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Україна

Питання необхідності впровадження інституту реєстрованого партнерства не нове для України. Однак, останнім часом зросла активність його обговорення, що пов'язується з початком повномасштабного вторгнення російської федерації і подіями воєнного часу, вступом до лав Збройних Сил України представників ЛГБТ+ спільноти, потребою захисту їх прав і прав близьких їм людей. Так, їхні партнери чи партнерки однієї з ними статі не можуть офіційно оформити стосунки через відсутність відповідного механізму в Україні, що впливає на обсяг реалізації прав, які доступні гетеросексуальним парам згідно національного законодавства. У випадках зникнення безвісти партнер не матиме права на отримання достовірних відомостей про місцеперебування близької людини, така особа у випадку загибелі свого партнера обмежена у правах спадкування, позбавлена соціального захисту, який встановлений законодавством для членів сімей загиблих військовослужбовців тощо. Тому питання впровадження інституту реєстрованого партнерства в національну правову систему – на часі, адже покликане надати юридичне визнання одностатевим парам та забезпечити їх комплексом особистих немайнових та майнових прав.

Захист прав одностатевих пар впливає перш за все із принципу недискримінації, який полягає у відсутності негативного ставлення, соціальної стигматизації, позбавлення невід'ємних прав людини з причини належності до певної соціальної групи, у цьому випадку йдеться про належність до ЛГБТ+ спільноти.

Сексуальна орієнтація та гендерна ідентичність є невід'ємними елементами гідності та особистості кожної людини і не повинні слугувати підставою для дискримінації або порушень – йдеться у Джок'якартських принципах про застосування міжнародно-правових норм про права людини щодо сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності [1].

Як впливає із практики Європейського суду з прав людини, юридичне визнання одностатевих стосунків покликане забезпечити ефективний захист приватного і сімейного життя гомосексуальних людей. Відповідно до своїх позитивних зобов'язань за статтею 8 Європейської конвенції з прав людини, держави-члени зобов'язані забезпечити правову базу, що дозволяє одностатевим парам отримати належне визнання і захист їхніх стосунків [2].

У цьому аспекті особливу увагу слід сфокусувати на рішенні «Oliari and Others v. Italy (application no. 18766/11 and 36030/11) від 21.07.2015 року. Справа стосувалася трьох гомосексуальних пар, які скаржилися на відсутність законодавства, яке б дозволяло одружитися або укласти будь-який інший вид цивільного союзу. Суд зазначив, що за відсутності шлюбу варіант цивільного союзу або зареєстрованого партнерства був би найбільш прийнятним для одностатевих пар, таких як заявники,

для юридичного визнання їхніх стосунків і гарантував би заявникам відповідний захист у вигляді основних прав, що стосуються пари, яка перебуває у стабільних та відданих стосунках. З огляду на відсутність переважаючого суспільного інтересу, висунутого Урядом Італії, з яким можна було б збалансувати важливі інтереси заявників, Суд вважає, що Уряд Італії вийшов за межі своєї свободи розсуду і не виконав свого позитивного зобов'язання щодо забезпечення заявників конкретними правовими рамками, які передбачають визнання та захист їхніх одностатевих стосунків [3].

Про необхідність юридичного визнання стосунків одностатевих пар йдеться у прийнятому 17 січня 2023 року Великою Палатою Європейського суду з прав людини рішення у справі «Fedotova and Others v. Russia» (applications nos. 40792/10, 30538/14 and 43439/14). Суд зазначив, що російська правова база, застосована до заявників, не забезпечувала основні потреби у визнанні та захисті одностатевих пар, які перебувають у стабільних та відданих стосунках. Ні одна з підстав суспільного інтересу, висунутих Урядом, не переважає над інтересом заявників у належному визнанні та захисті їхніх стосунків законом. У цьому рішенні Суд вказав, що держави-учасниці мають більш широку свободу розсуду при визначенні точного характеру правового режиму, який повинен бути наданий одностатевим парам, і який не обов'язково повинен мати форму шлюбу. Держави мають «вибір засобів», які будуть використовуватися при виконанні своїх позитивних зобов'язань, передбачених статтею 8 Конвенції. Свобода розсуду, надана державам у цьому відношенні, стосується як форми визнання, так і змісту захисту, що надається одностатевим парам [2].

Сьогодні інститут реєстрованого партнерства є альтернативою шлюбу та дозволений, у тому числі, для одностатевих пар, у 20 країнах Європейського Союзу. Йдеться про такі країни як: Австрія, Бельгія, Хорватія, Кіпр, Чехія, Данія, Естонія, Фінляндія, Франція, Німеччина, Греція, Угорщина, Ірландія, Італія, Люксембург, Мальта, Нідерланди, Словенія, Іспанія та Швеція [4].

В Україні інститут реєстрованого партнерства поки не впроваджений, але спроби надати юридичне визнання стосункам одностатевих пар вже реалізуються.

Уперше про інститут реєстрованого партнерства постало питання у 2015 році з прийняттям Розпорядження КМУ «Про затвердження плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року» від 23 листопада 2015 р. № 1393-р. У пункті стосовно створення ефективної системи запобігання та протидії дискримінації зазначалося про необхідність до II кварталу 2017 року розробити та подати на розгляд Кабінету Міністрів України законопроект про легалізацію в Україні зареєстрованого цивільного партнерства для різностатевих і одностатевих пар з урахуванням майнових і немайнових прав, зокрема володіння та наслідування майна, утримання одного партнера іншим в разі непрацездатності, конституційного права несвідчення проти свого партнера [5]. Однак у визначені строки законопроект не ухвалили. Обов'язок розробити та подати на розгляд Кабінету Міністрів України законопроект щодо запровадження інституту зареєстрованого цивільного партнерства до грудня 2023 року передбачили у Плані дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на 2021-2023 роки, затвердженому Розпорядженням КМУ від 23 червня 2021 р. № 756-р [6].

13 березня 2023 року у Верховній Раді України було зареєстровано законопроект «Про інститут реєстрованих партнерств» (реєстр. № 9103), одним із ініціаторів якого виступила народна депутатка Інна Совсун. Цей законопроект визначає правові та організаційні засади реєстрованих партнерств, правовий статус,

особисті немайнові та майнові права і обов'язки реєстрованих партнерів, порядок і наслідки державної реєстрації та порядок припинення реєстрованого партнерства.

Реєстрованим партнерством, згідно законопроекту, визнається зареєстрований у законодавчо визначеному порядку добровільний сімейний союз двох повнолітніх осіб, однієї чи різної статі, в основі якого лежить взаємоповага, взаєморозуміння, взаємопідтримка, взаємні права та обов'язки.

Важливо відмітити, що реєстроване партнерство не є шлюбом та не є перешкодою для укладення шлюбу між реєстрованими партнерами за умови дотримання інших вимог, встановлених законодавством України. Відповідно у разі укладення шлюбу реєстроване партнерство між реєстрованими партнерами припиняється.

Реєстровані партнери вважаються один щодо одного близькими родичами, а саме набувають статусу члена сім'ї першого ступеня споріднення одне щодо одного, незалежно від того, чи проживають вони фактично разом та чи ведуть спільно домашнє господарство. Саме цей факт надає реєстрованим партнерам низку прав.

Йдеться насамперед про майнові права, а саме законопроектом передбачено, що реєстровані партнери мають:

- право спільної сумісної власності на майно, набуте за час перебування в реєстрованому партнерстві, якщо інше не встановлено договором між реєстрованими партнерами, а також право на поділ майна, що належить їм на праві спільної сумісної власності, незалежно від розірвання реєстрованого партнерства;

- право на спадкування за законом та заповітом. У спадкових правовідносинах реєстровані партнери вважаються один щодо одного спадкоємцями першої черги за законом. У випадку, якщо реєстрований партнер, що є спадкоємцем, є непрацездатним, він має право на обов'язкову частку у спадщині. Реєстровані партнери мають право скласти спільний заповіт щодо майна, яке належить їм на праві спільної сумісної власності;

- право на призначення пенсії, на отримання грошової допомоги та на інші соціальні гарантії, у випадках передбачених законодавством тощо.

В умовах воєнного стану особливого значення набуває право на призначення та отримання реєстрованим партнером військовослужбовця грошової допомоги, виплату грошового забезпечення та інші виплати у випадках, передбачених законодавством про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей [7].

Крім того, законопроектом передбачено, що реєстрований партнер військовослужбовця належить до сім'ї загиблого (померлого) ветерана війни, у випадку, якщо він не уклав інший шлюб чи інше реєстроване партнерство, незалежно від того, виплачується йому пенсія чи ні, для цілей Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту». У такому разі реєстрований партнер має право на пільги, встановлені статтею 15 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» [8].

Серед важливих, ба більше в умовах воєнного стану, прав передбачені права реєстрованого партнера у разі смерті іншого з реєстрованих партнерів. Йдеться, зокрема, про:

- право реєстрованого партнера, як члена сім'ї першого ступеня споріднення, на офіційне впізнання тіла іншого з реєстрованих партнерів в разі його раптової смерті;

- право брати участь у вивченні та встановленні причин смерті іншого з реєстрованих партнерів, ознайомлюватись з медичним висновком про причини смерті та, за необхідності, оскаржити цей висновок;

- право на отримання тіла іншого з реєстрованих партнерів з моргу для поховання або кремації, прийняття рішень щодо похоронної церемонії, визначення мови й змісту посмертного напису на місці поховання тощо.

Також, з огляду на те, що законопроект відносить реєстрованого партнера до близьких родичів та членів сім'ї особи, зниклої безвісти за особливих обставин для цілей Закону України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти», останній матиме право на отримання достовірних відомостей про місцеперебування свого партнера, який/яка зник безвісти за особливих обставин, обставини її/його загибелі (смерті), місце поховання (якщо воно відоме), реалізувати яке може шляхом подання заяви про розшук та отримання достовірної інформації про хід та результати проведення розшуку [9].

Законопроектом також передбачені особисті немайнові права реєстрованих партнерів, а саме: право на повагу до своєї індивідуальності, своїх звичок та уподобань, право на фізичний та духовний розвиток, на здобуття освіти, прояв своїх здібностей, на створення умов для праці та відпочинку.

Реєстрований партнер має право на відповідь, а також на спростування недостовірної інформації щодо іншого з реєстрованих партнерів у разі його смерті.

Разом з тим, законопроектом не передбачені права на зміну прізвища, на усиновлення й опіку дітей та права в адміністративно-кримінальній і податковій сферах [7].

Про підтримку законопроекту свідчить оприлюднена 28 березня 2023 року на веб-сайті офіційного інтернет-представництва Президента України електронна петиція [10].

Законопроект про реєстровані цивільні партнерства у 2023 році планує подати також Міністерство юстиції України – про це зазначила 7 березня 2023 року у своїй колонці «Українська правда» заступниця міністра юстиції з європейської інтеграції Валерія Коломієць [11].

Слід зауважити, що сьогодні в суспільстві простежується тенденція до підтримки юридичного визнання одностатевих стосунків. Про це свідчать результати загальнонаціонального телефонного опитування громадської думки, проведеного з 4 по 23 січня Національним демократичним інститутом за сприяння Київського міжнародного інституту соціології. 56% опитаних – абсолютна більшість – загалом погодилися з тим, що представники ЛГБТ+ спільноти мають право реєструвати свої стосунки у формі цивільного партнерства; не погодилися з цим 24%. Цікаво, що відносна більшість респондентів (44%) загалом підтримали навіть право одностатевих партнерів укласти шлюб [12].

Проти запровадження інституту реєстрованого партнерства виступає Священний Синод Української Православної Церкви (Православної Церкви України), про що свідчить прийнята 28 березня 2023 року заява «Про неприйнятність законопроекту № 9103 про інститут «реєстрованого партнерства» [13].

Хоча впровадження інституту реєстрованого партнерства в Україні перебуває лише на стадії активного обговорення, його легалізація є необхідною з метою надання юридичного визнання одностатевим парам, забезпечення належного захисту їх прав та зрівнянні у правах з гетеросексуальними парами.

Україна обрала євроінтеграційний шлях свого розвитку, ще з підписанням Угоди про асоціацію з ЄС взяла зобов'язання про недопущення дискримінації [14]. Отримавши статус кандидата на членство в ЄС, Україна має адаптувати своє національне законодавство до стандартів, які існують на рівні країн-членів Європейського Союзу, одним із таких стандартів є забезпечення рівних прав для

представників ЛГБТ+ спільноти шляхом юридичного визнання стосунків одностатевих пар.

З огляду на вищезазначене, запровадження інституту реєстрованого партнерства є необхідним кроком у реалізації рівності для всіх без будь-яких обмежень та покликане забезпечити ефективний захист приватного і сімейного життя ЛГБТ+ спільноти, що відповідає таким цінностям демократичного суспільства як плюралізм, толерантність і широта поглядів.

Список використаних джерел:

1. The Yogyakarta principles: principles on the application of international human rights law in relation to sexual orientation and gender identity (2007). Вилучено з: <https://www.refworld.org/pdfid/48244e602.pdf>.
2. Case «Fedotova and Others v. Russia» (applications nos. 40792/10, 30538/14 and 43439/14) (2023). Вилучено з: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{\"tabview\": \"document\", \"itemid\": \"001-222750\"}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{\).
3. Case of Oliari and others v. Italy (applications nos. 18766/11 and 36030/11) (2015). Вилучено з: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{\"itemid\": \"001-156265\"}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{\).
4. Property of international couples (marriages and registered partnerships): how to manage it and divide it in case of divorce, separation or death. An official website of the European Union. Вилучено з: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/civil-justice/family-law/property-international-couples-marriages-and-registered-partnerships_en.
5. Про затвердження плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року (Розпорядження Кабінету Міністрів України) № 1393-р (2015). Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1393-2015-p#Text>.
6. Про затвердження плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на 2021-2023 роки (Розпорядження Кабінету Міністрів України) № 756-р (2021). Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/756-2021-p#Text>.
7. Про інститут реєстрованих партнерств (картка законопроекту) № 9103 (2023). Вилучено з: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41497>.
8. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту (закон України) № 3551-XII (1993). Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text>.
9. Про правовий статус осіб, зниклих безвісти (закон України) № 2505-VIII (2018). Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2505-19#Text>.
10. За реєстровані партнерства для одностатевих і різностатевих пар, на підтримку законопроекту № 9103 «Про інститут реєстрованих партнерств» (Електронна петиція) № 22/185864-еп (2023). Вилучено з: <https://petition.president.gov.ua/petition/185864>.
11. Валерія Коломієць (2023) «Одностатеві шлюби» та реєстровані цивільні партнерства. Чому одного в Україні не буде і як планується реалізовувати інше. Вилучено з: <https://life.pravda.com.ua/columns/2023/03/7/253207/>.
12. Можливості та перешкоди на шляху демократичного переходу України (2023). Загальнонаціональне телефонне опитування 4 - 16 січня, 2023. Національний демократичний інститут. Вилучено з: https://www.ndi.org/sites/default/files/January_2023_Ukraine_wartime_survey_UKR.pdf.
13. Про неприйнятність законопроекту № 9103 про інститут «реєстрованого партнерства». Заява Священного Синоду Української Православної Церкви (Православної Церкви України) (2023). Вилучено з: <https://www.pomisna.info/uk/document-post/dokumenty-zasidannya-svyashhennogo-synodu-28-berezhnya-2023-r/>.
14. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (2014). Вилучено з: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text.

МАРОДЕРСТВО

Тихенко Ярослав Вікторович

здобувач вищої освіти факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна

Науковий керівник: Чорна А.Г.

Старший викладач кафедри кримінального права та кримінології

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна

У давнину склалося уявлення про те, що майно переможеного «по праву війни» належало переможцю. Також вважалося, що, здобувши перемогу, солдати мали повне право привласнити собі річ, що сподобалася, переможеного ворога. Викрадення в цьому випадку було деякою компенсацією за ризик [1].

Проте слід звернути увагу на те, що начальники завжди прагнули надати розділу видобутку легального характеру. Це знайшло вираження в тому, що якщо місто залишалося на пограбування армії переможця, то лише за наказом військового керівника.

Домовляючись про здійснення мародерства заздалегідь, група спеціальних суб'єктів неналежним чином виконує свій обов'язок щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України та ще більшою мірою дискредитує Збройні Сили України та інші військові формування. Як наслідок, такі дії мають більш високий ступінь суспільної небезпеки та викликають високий суспільний резонанс, велику загрозу незалежності та територіальній цілісності України.

Якщо серед солдатів виникали випадки мародерства, порушувалася військова дисципліна, знижувалась боєздатність солдатів. Як неодноразово помічено істориками, з чим ми згодні, варто лише солдатам перетворитись на мародерів – армія воювати вже не здатна [2,3].

Термін «мародерство» (від фр. *marauder*) сприймається як посягання з боку військових чинів на чуже майно під час воєнних дій чи місцевості, де оголошено військовий стан [4].

Умови військового стану – це фактичне перебування України у стані війни з іншою державою. Вони наступають із оголошенням стану війни чи фактичним початком військових дій. Військовий стан запроваджується у разі збройної агресії чи загрози нападу на Україну.

Умови військового становища зникають щодня і час припинення стану війни. Час з моменту оголошення стану війни чи фактичного початку військових дій і до їх припинення називається військовим [1].

Як зазначалося вище, незважаючи на постійні заяви керівників України про нібито існуючу військову агресію з боку Російської Федерації, війну нікому не оголошено і режим військового становища в Україні дотепер не введено. Під бойовою обстановкою слід розуміти перебування військової частини (підрозділи) в умовах безпосередньої підготовки та ведення бою (операції) [2].

Бойова обстановка може виникнути не тільки в умовах військового стану, а й у мирний час, коли частина (підрозділ) відбиває напад на прикордонну заставу, під час вторгнення на територію України збройних банд, під час порушення недоторканності її повітряного чи морського простору. Існування бою в просторовій і тимчасовій характеристиках свідчить про наявність бойової обстановки.

Бойова обстановка може виникнути і в мирний час (збройний конфлікт), а тому злочин, передбачений ст. 432 КК України, може мати місце і поза межами військового стану або війни [4].

Суб'єктивна сторона мародерства характеризується виною у формі прямого наміру, тобто спеціальний суб'єкт злочину усвідомлював суспільно небезпечний характер свого діяння (порушення встановленого законодавством порядку несення або проходження військової служби), порядку організації та виконання службово-бойових завдань, дій щодо викрадення особистого майна вбитих та (або) поранених під час бою або після його закінчення), передбачав суспільно небезпечні наслідки та бажав їх настання.

Отже, вчинення мародерства за попереднім змовою групою осіб означає спільне вчинення цього злочину декількома (двома і більше) спеціальними суб'єктами злочину, які заздалегідь домовилися про спільне його вчинення [3]. Домовитися про сумісне вчинення злочину заздалегідь – означає домовитися про його вчинення до моменту виконання його об'єктивної сторони.

Список використаних джерел:

1. Будяченко, Ольга Миколаївна. "щодо відповідальності за мародерство та інші кримінальні правопорушення проти власності в умовах воєнного стану." (2022).
2. Кравчук, Олексій Олегович, and Дмитро Григорович Михайленко. "Воєнний стан як обставина, яка впливає на кваліфікацію злочину та призначення покарання." (2022).
3. Макарчук, Віталій Володимирович. "Особливості кваліфікації деяких злочинів вчинених з використанням умов воєнного стану в Україні." (2022).
4. Мовчан, Р. О. "Аналіз законодавчого рішення про посилення кримінальної відповідальності за мародерство." Аналітично-порівняльне правознавство 1 (2022): 281-285.

НЕЗАКОННЕ ВИКОРИСТАННЯ З МЕТОЮ ОТРИМАННЯ ПРИБУТКУ ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ, БЛАГОДІЙНИХ ПОЖЕРТВ АБО БЕЗОПЛАТНОЇ ДОПОМОГИ

Гулько К.О.

здобувач вищої освіти факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна

Науковий керівник: Чорна А.Г.

Старший викладач кафедри кримінального права та кримінології

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна

Україна переживає складні часи, пов'язані з військовим станом та конфліктом на сході країни. У зв'язку з цим, багато людей у світі та в Україні намагаються допомогти постраждалим від цього конфлікту. На жаль, існують люди, які намагаються скористатися цією допомогою для своїх особистих користей. Це незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.

Такі дії є порушенням закону та є неприйнятними в будь-яких обставинах. Це може стати на шляху розвитку і зміцнення демократичних інститутів в Україні та завдати шкоди довірі людей до благодійних організацій та волонтерських груп.

Способи незаконного використання допомоги можуть включати в себе відривання частини або всієї гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги та її перепродаж, використання її для інших цілей, що не пов'язані зі сприянням жертвам конфлікту, зловживання волонтерами своїх повноважень тощо.

Щоб забезпечити належний контроль над гуманітарною допомогою, благодійними жертвами та безоплатною допомогою, влада України повинна розробити ефективну систему контролю за використанням цих ресурсів. Ця система повинна включати в себе розробку законів та правил, які регулюють діяльність благодійних організацій та волонтерських груп, а також забезпечення прозорості [1, с. 2].

Також важливо надати належне навчання волонтерам та працівникам благодійних організацій, як правильно організовувати та контролювати розподіл допомоги, щоб запобігти її незаконному використанню.

Крім того, необхідно проводити систематичні перевірки діяльності благодійних організацій та волонтерських груп, щоб переконатися в тому, що допомога потрапляє до потребуючих людей та використовується відповідно до призначення [2].

Оскільки військовий стан наразі діє в Україні, то влада повинна бути особливо уважною до контролю за використанням допомоги. Необхідно забезпечити ефективну співпрацю між державними органами та благодійними організаціями, щоб спростувати процес відправки та розподілу допомоги та одночасно запобігати її незаконному використанню.

Україна має потребу в допомозі світової спільноти та благодійних організацій у зв'язку зі складною політичною та військовою ситуацією. Але для того, щоб ця

допомога була ефективною та досягла своєї мети, необхідно забезпечити її належний контроль та використання відповідно до призначення. Тому, влада та громадськість повинні спільно діяти, щоб запобігти незаконному використанню гуманітарної допомоги, благодійних пожертв та безоплатної допомоги та забезпечити її використання на благо тих, хто її потребує.

Автори В. Блажевич, В. Павлів та О. Моїсеєнко досліджують проблеми, пов'язані з використанням гуманітарної допомоги в Україні. Вони стверджують, що найбільш поширеною проблемою є недостатній контроль за розподілом допомоги та її незаконне використання. Авторі пропонують вирішувати ці проблеми шляхом збільшення прозорості та відкритості процесу розподілу допомоги, а також підвищення рівня професійності працівників благодійних організацій [3, с. 33].

Також, важлива думка автора О. Харламова, який розглядає проблеми, пов'язані з недостатнім рівнем регулювання благодійної діяльності в Україні. Він пропонує змінити законодавство, щоб забезпечити належний контроль за діяльністю благодійних організацій, включаючи обов'язкове декларування діяльності та фінансових звітів [4, с. 95].

З огляду на проведений аналіз літератури та інших статей, можна зробити висновок, що для покращення ефективності використання гуманітарної допомоги, благодійних пожертв та безоплатної допомоги в Україні під час військового стану необхідно збільшувати прозорість та відкритість процесу розподілу допомоги, а також забезпечувати належний контроль за діяльністю благодійних організацій та державними органами, які відповідають за розподіл допомоги.

Для досягнення цих цілей можуть бути запроваджені різноманітні заходи, такі як обов'язкове декларування діяльності та фінансових звітів благодійних організацій, збільшення рівня професійності працівників благодійних організацій та державних органів, які займаються розподілом допомоги, а також зміни в законодавстві для забезпечення належного рівня регулювання благодійної діяльності.

Крім того, необхідно враховувати особливості конкретної ситуації в країні та взаємодіяти з місцевими владами та громадськістю, щоб забезпечити ефективну та справедливую розподіл допомоги серед тих, хто її потребує найбільше. Забезпечення належного контролю та прозорості у процесі розподілу допомоги допоможе збільшити довіру громадськості до благодійної діяльності та забезпечити належне використання ресурсів для підтримки людей, які перебувають у складних життєвих обставинах.

Список використаних джерел:

1. Гапон, О. Яка кримінальна відповідальність передбачена за використання гуманітарної допомоги не за призначенням? Yurfact 2020. URL: <https://www.yurfact.com.ua/praktyka/iaka-kryminalna-vidpovidalnist-peredbachena-za-vykorystannia-humanitarnoi-dopomohy-ne-za-pryznachenniam>.
2. Марковський, О. Благодійність в Україні: тенденції, проблеми та ризики. Centre for Economic Strategy 2017. <https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2017/05/CSR-Policy-Paper.pdf>.
3. Блажевич В., Павлів В., Моїсеєнко О. Проблеми використання гуманітарної допомоги в Україні. Збірник наукових праць Вінницького національного аграрного університету. 2019. Вип. 25 (3). - С. 31-35.
4. Харламов О. Є. Проблеми недостатнього рівня регулювання благодійної діяльності в Україні. Актуальні проблеми держави і права: збірник наукових праць. 2019. Вип. 96. С. 93-98.

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА В УМОВАХ ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Мальченко Анастасія Леонідівна

здобувач вищої освіти юридичного факультету

Запорізький національний університет, Україна

Науковий керівник: Алімов Кирило Олександрович

канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри цивільного права

Запорізький національний університет, Україна

Україна, незалежна та суверенна держава, 24.02.2022 року зазнала нової хвилі збройної агресії з боку Російської Федерації (далі - РФ). Широкомасштабне вторгнення значною мірою вплинуло на рівень життя Українського народу. Проте, відбувається активна адаптація правової сфери до воєнних реалій, що зокрема, відображається на вдосконаленні процесу здійснення правосуддя в Україні. Порушені права та законні інтереси фізичних осіб, юридичних осіб та держави повинні відновлюватися навіть у воєнні часи.

Метою пропонованої роботи є дослідження особливостей здійснення цивільного судочинства в умовах дії правового режиму воєнного стану в Україні як невід'ємної складової частини налагодженої системи функціонування держави, що сприятиме виконанню системою судових органів основну покладену на неї функцію – здійснення правосуддя.

Методологічним підґрунтям роботи є здобутки науковців, які проводили дослідження особливостей цивільного судочинства в умовах воєнного стану, насамперед таких, як: І. Лесько, С. Кузніченко, В. Комаров, Б. Потильчак та інш.

Правове регулювання системи правосуддя в Україні, здійснюється, насамперед: Конституцією України, Цивільним Процесуальним кодексом України, законами України, зокрема: Законом України «Про судоустрій і статус суддів», а також міжнародними стандартами у сфері судоустрою.

Слід наголосити, що проблемам щодо реалізації цивільного судочинства в умовах воєнного часу, надається значна увага. Так, згідно до ст. 26 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» закріплено положення щодо здійснення правосуддя в період воєнного стану, зокрема: забороняється скорочення чи прискорення будь-яких форм судочинства; не допускається створення надзвичайних та особливих судів [2]. Але не завжди виходить забезпечити безперервну роботу суду в умовах воєнного стану. За даними Верховного Суду України (далі – ВСУ), від початку повномасштабного вторгнення РФ, 20 % судів опинилися під окупацією або в зоні бойових дій, що спричинило перехід судів на віддалену роботу [6].

Також зміни, що були внесені 03.03.2022 року до ст. 147 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», визначили механізм зміни територіальної підсудності судових справ у разі неможливості здійснення правосуддя судом з об'єктивних причин, наприклад, воєнний стан та військові дії [3]. В процесі реалізації зазначеного механізму, ВСУ змінив територіальну підсудність більше 100 національних судів, які під час воєнного стану не мали змоги працювати.

Внаслідок воєнного стану, кількість звернень до судів скоротилася, але система правосуддя пристосувалася до сучасних реалій, сформувавши наступні положення,

підготовлені Радою суддів України (далі – РСУ) та роз'яснення Верховного Суду щодо рекомендацій з організаційних питань роботи суддів в умовах воєнного стану. РСУ 02.03.2022 опублікувала такий ряд основних рекомендацій, як: відкладати розгляд справи та знімати їх з розгляду, у зв'язку з неможливістю подати заяву про відкладення розгляду справи (далі – заява) або бути присутнім у суді; надання пріоритету розгляду невідкладних справ; надання права учасникам судового процесу подавати заяву про відкладення розгляду справи та права на розгляд справи в режимі відеоконференції; обмеження доступу до обраних е-ресурсів, що убезпечить учасників судового процесу та ін. [4].

Особлива увага надається цивільним процесуальним строкам, а саме проблемі їх пропуску, що пов'язано із введенням воєнного стану, активними бойовими діями, евакуацією цивільного населення. Постає питання чи є воєнний стан вагомою причиною їх пропуску.

Згідно зі ст. 126 ЦПК України, право на вчинення процесуальної дії втрачається із закінченням строку, встановленого законом або судом, а документи, подані після закінчення процесуальних строків, залишаються без розгляду, крім випадків, передбачених ЦПК України. В такому випадку суд за заявою учасника справи може поновити пропущений процесуальний строк, встановлений законом, якщо визнає причини його пропуску поважними, або ж продовжити, якщо заяву було подано до закінчення цього строку, чи з власної ініціативи [1].

З метою вирішення даного питання РСУ 02.03.2022 року опублікувавши рекомендації щодо роботи судів в умовах воєнного стану розтлумачила, що процесуальні строки по можливості продовжуються щонайменше до закінчення воєнного стану [4]. Відповідно Указ Президента України від 24.02.22 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» став одною з вагомих причин пропуску процесуальних строків, встановлених законом та судом [5].

Таким чином, суд може поновити пропущений процесуальний строк, встановлений законом або судом, який закінчився в період дії воєнного стану в Україні, за заявою особи, якщо учасник справи обґрунтовує пропуск строку введенням воєнного стану в Україні, а суд, в свою чергу, визнає таку причину поважною. Або ж продовжити процесуальний строк, встановлений законом або судом, за заявою учасника справи, поданою до закінчення такого строку, за умови, якщо учасник справи також обґрунтовує пропуск такого строку введенням воєнного стану в Україні.

На сьогодні залишається ще відкритим питання щодо стабілізації функціоналу судочинства. Воєнна ситуація значно вплинула на якість правосуддя: знищення судових установ та матеріалів справи, цілодобові обстріли, що унеможливили роботу судів в режимі офлайн тощо.

Підбиваючи підсумки, потрібно зазначити, що попри суворі теперішні реалії, правосуддя здійснюється. Зокрема, пропуск процесуальних строків сприяв початку для забезпечення захисту прав і свобод учасників судового процесу. Але постає потреба в прийнятті нестандартних рішень, аби відновити безперешкодний доступ учасників до суду. Розвиток електронного судочинства сприятиме зміцненню авторитету судової влади. Цифрова трансформація – найкращий шлях вирішення проблем судочинства, що надасть змогу якісно вирішити спір учасникам цивільно-правових правовідносин в безпечних для них умовах, а також сприятиме реалізації технічного забезпечення на вищому рівні.

Список використаних джерел:

1. Цивільний процесуальний кодекс України / Відомості Верховної Ради України (ВВР),

- 2004, № 40-41, 42, ст.492 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>.
2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України. (ВВР), 2015, № 28, ст.250. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
 3. Про судоустрій і статус суддів: Закон України. (ВВР), 2016, № 31, ст.545. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>.
 4. Щодо рекомендацій з організаційних питань роботи суддів в умовах воєнного стану: рішення Ради Суддів України від 05.08.2022 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0023414-22#Text>.
 5. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.22 року № 64/2022 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>.
 6. Громадянам має бути забезпечений доступ до правосуддя в умовах воєнного стану. Голос України: газета Верховної Ради України. 22.03.2022. URL: <http://www.golos.com.ua/article/357628>.

ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ

Марченко Катерина Олегівна

студентка IV курсу юридичного факультету

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, м. Дніпро, Україна

Науковий керівник. Гордієнко Тетяна Олександрівна

старший викладач кафедри цивільного, трудового та господарського права

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, м. Дніпро, Україна

Поряд із судовою реформою нині в Україні відбуваються зміни також в інших правових сферах. Однією з них є інтелектуальна власність. Позитивним аспектом є Створення Вищого суду з питань інтелектуальної власності, підготовка бази для запуску роботи інституції з назвою Національний офіс інтелектуальної власності України, численні законопроекти в цій сфері, а саме Національна Стратегія інтелектуального законодавства, директиви Європейського Союзу, проте на сьогоднішній день стан захисту цих об'єктів в Україні є тяжким.

Поняття "інтелектуальна власність" (англ. Intellectual property) виникло в процесі тривалої практики юридичного закріплення за певними особами їхніх прав на результати інтелектуальної діяльності у промисловій, науковій, художній, виробничій та інших сферах. Відносини у суспільстві, у зв'язку із створенням і використанням об'єктів інтелектуальної власності, регулюються системою правових норм, що узагальнено називається правом інтелектуальної власності.

В 1967 році у Стокгольмі було підписано Конвенцію, якою визначено, що до інтелектуальної власності належать права на літературні, художні та наукові твори; виконавську діяльність артистів, звукозапис, радіо- і телевізійні передачі; винаходи у сферах людської діяльності; наукові відкриття; промислові зразки, товарні знаки, знаки обслуговування, фірмові найменування і комерційні позначення; захист від недобросовісної конкуренції; усі інші права, що належать до інтелектуальної діяльності у виробничій, науковій, літературній і художній сферах.

Законодавство, яке визначає права на інтелектуальну власність, базується на праві кожного володіти, користуватися і розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності, що, за визначенням, є благом не матеріальним і зберігаються за його творцями та можуть використовуватися іншими особами лише з їх дозволу, окрім випадків, визначених законодавством.

Головними ознаками інтелектуальної власності є:

- об'єктом інтелектуальної власності визнається лише такий результат творчої діяльності, який відповідає встановленим вимогам закону;
- надання результату інтелектуальної діяльності правової охорони відповідно до чинного законодавства;
- право інтелектуальної власності є абсолютним, обмежене певним строком.

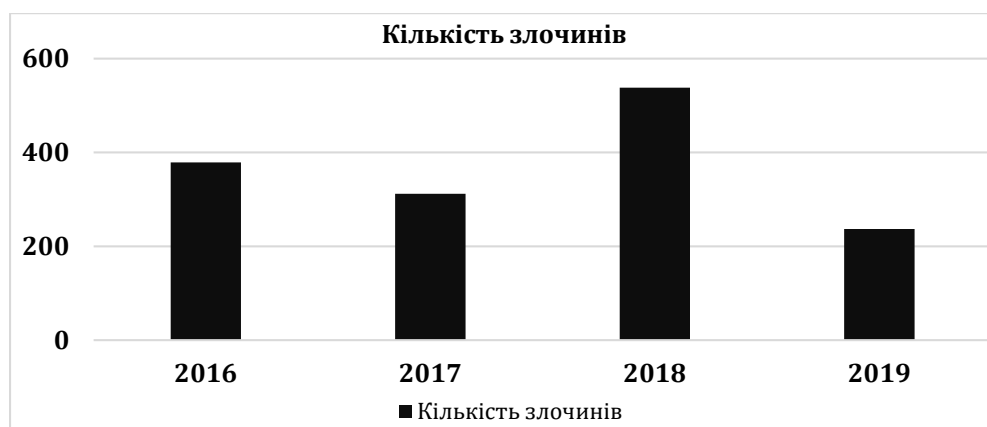
Характерна риса права інтелектуальності власності Україні є розгалужена система національного законодавства. Дану галузь регулюють Конституція України [2], Цивільний кодекс України [11], Кримінальний кодекс України [4], Митний кодекс України [5], Кодекс України про адміністративні правопорушення [1], Закон України «Про авторські права та суміжні права» [8], Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції» [9] та тощо. Скоріше за все це не характерна риса

права інтелектуальної власності, а проблема, тому що не існує цілого єдиного кодифікованого нормативно-правового акту.

Більш детально розглянемо злочини проти інтелектуальної власності, що регулює національне законодавство з цього питання, а саме:

- порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми, сорт рослин, раціоналізаторську пропозицію, розголошення комерційної або банківської таємниці;
- незаконне збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю, незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару;
- незаконне виготовлення, підроблення, використання або збут незаконно виготовлених, одержаних чи підроблених контрольних марок;
- незаконний обіг дисків для лазерних систем зчитування, матриць, обладнання та сировини для їх виробництва;
- порушення авторського права і суміжних прав.

Пропонуємо проаналізувати статистику з 2016-2019 роки згідно з офіційними даними Офісу Генерального прокурора [7].

Проаналізувавши статистику злочинів проти інтелектуальної власності, можна зробити висновок, що статистика не зростає завдяки реалізації Національної Стратегії інтелектуальної власності, відповідно до якої було створено Національний офіс інтелектуальної власності. Завдяки якому процес реєстрації інтелектуальної власності став простішим і більш врегульованим.

Проте це питання інтелектуальної власності є досі актуальним та обговорюваною в юридичних колах має багато прогалин. Можна виділити такі особливі проблеми інтелектуальної власності в Україні визначні на держаному рівні:

- недосконалість системи державного управління правової сфери охорони інтелектуальної власності;
- відсутність єдиної цілої кодифікованої системи нормативно-правових актів;
- розріджене нормативно-правове регулювання питань, а саме оцінка прав інтелектуальної власності; методична база для визначення розміру збитку;
- недостатність використання інноваційного потенціалу об'єктів інтелектуальної власності, кволе впровадження запатентованих винаходів і корисних моделей;
- недостатність економічного потенціалу запатентованих винаходів і моделей, дія яких не підтримується після п'яти років;

- низький рівень культури та усвідомлення питань інтелектуальної власності в українському суспільстві, що породжує, досить високий рівень піратства, нечесної конкуренції;

- наявність недосконалої експертної процедури дослідження відповідності поданих заявок на реєстрацію виключних майнових прав на промислові зразки;

- відсутність правової регламентації специфічних об'єктів авторського та суміжного права;

- відсутність недобросовісної подачі заявок на реєстрацію об'єктів інтелектуальної власності [6].

Але є позитивні моменти, які впроваджує держава з метою покращення та вирішення проблем права інтелектуальної власності:

- зокрема в Україні розробляється Національна стратегія розвитку галузі інтелектуальної власності, в якій окреслено євроінтеграційні напрями;

- прогресивною є думка щодо вдосконалення роботи органів державної та судової влади; проведення просвітницьких заходів серед населення;

- початок діяльності Вищого суду з питань інтелектуальної власності;

- підписання директив Європейського Союзу, з метою євроінтеграційного курсу України;

- створення розпорядженням Кабінету Міністрів України від 01.06.2016 року № 402-р було схвалено Концепцію реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні, завдяки чому був створений Національний офіс з інтелектуальної власності [1].

З вище наведеного можна виділити шляхи подолання проблем права інтелектуальної власності:

- створення цілого єдиного кодифікованого нормативно-правового акту з питань інтелектуальної власності, що сприяло б покращенню рівня законодавства та полегшенню використання цих норм;

- удосконалення системи державного управління правової сфери охорони інтелектуальної власності;

- вдосконалення системи реєстрації інтелектуальної власності [6];

- проведення заходів з підвищення рівня правової обізнаності та культури населення;

- введення правової регламентації специфічних об'єктів авторського та суміжного права;

- вдосконалення експертної оцінки інтелектуальної власності.

Висновки. Можна зробити висновок, що в ході дослідження в сфері регулювання інтелектуальної власності було визначено проблеми регулювання цього питання, а саме: відсутня єдина, цілісна, ефективна система правового захисту інтелектуальної власності. Хоча, держава проводить заходи щодо вдосконалення та покращення цього питання: створення нових інституцій, розроблення та реалізація Національної Стратегії інтелектуальної власності, але цього недостатньо або це робиться не з достатньою силою. Було проаналізовано статистику злочинів проти інтелектуальної власності. Отже, в умовах сьогодення необхідно вдосконалювати законодавство, що регулює діяльність і забезпечення належної реалізації права інтелектуальної власності.

Список використаних джерел:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення. № 8073-1-X (1984). Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.

2. Конституція України. № 254к. (1996). Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.
3. Кримінальна відповідальність за порушення права інтелектуальної власності: проблеми та застосування. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://ukrainepravo.com/scientific-thought/legal_analyst/kryminalna-vidpovidalnist-za-porushennya-prava-intelektualnoyi-vlasnosti-problemy-zastosuvannya-/.
4. Кримінальний кодекс України № 2341-III. (2001). Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
5. Митний кодекс України. № 4495-VI. (2012). Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>.
6. Національна Стратегія інтелектуальної власності. (2019). вилучено з <http://strategyip.info/>.
7. Офіс Генерального Прокурору. Вилучено з https://www.gp.gov.ua/ua/stat_n_st?dir_id=112653&libid=100820&c=edit&c=fo#.
8. Про авторське право та суміжні права (Закон України). № 3792-XII (1993) Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/3792-12#Text>.
9. Про захист від недобросовісної конкуренції (Закон України). № 236. (1996). Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/236/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
10. Про схвалення Концепції реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні (Кабінет Міністрів України розпорядження) № 402-р. (2016). Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/402-2016-%D1%80#Text>.
11. Цивільний кодекс України № 435-IV. (2003). Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/435-15#Text>.

УДОСКОНАЛЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО ГОЛОБАЛЬНОЇ ЗМІНИ КЛІМАТУ

Білан Олег Васильович

Аспірант

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна

Науковий керівник: Заворотченко Тетяна Миколаївна

ORCID ID: 0000-0003-2004-2788

канд. юрид. наук, доцент, кафедри теорії держави і права,
конституційного права та державного управління

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна

Прискорений розвиток цивілізації призвів до деградації природних екосистем. Нині доводиться констатувати, що земна біосфера й екосистеми різних рівнів мають обмежені можливості щодо забезпечення свого нормального функціонування і відтворення в умовах надмірного впливу людської діяльності. Ресурси земної біосфери мають чітко окреслені параметри, а кількість народонаселення і його матеріальні потреби зростають досить високими темпами. Водночас швидко збільшуються негативні антропогенні навантаження на природу, забруднюються внутрішні водойми, моря та площі лісів, вичерпуються мінерально-сировинні та біологічні ресурси. Глобальний характер екологічних проблем (збереження озонового шару, біорозмаїття, клімат, чисте довкілля тощо) потребують розробки та реалізації погодженої міжнародної політики, взаємоузгодження виробничої діяльності будь-якої країни з вимогами ресурсно-екологічної безпеки її існування, а також врахування потреб майбутніх поколінь у життєвих ресурсах. [6, с. 154].

Аналіз міжнародної екологічної політики з метою її вдосконалення є складним завданням, оскільки потребує врахування національної політики та економічних інтересів багатьох держав та проведення одночасного аналізу нормативно-правових та інституціональних засад втілення екологічної політики.

Крім того, необхідно враховувати баланс антропогенного навантаження за напрямками господарської діяльності та основними складовими навколишнього середовища (атмосферного повітря, ґрунтів, водного середовища, біо- та ландшафтного різноманіття, лісів).

Разом з тим, розвиток екологічної політики є прикладом усвідомлення держав, міжнародних урядових та неурядових організації як суб'єктів міжнародної екологічної політики необхідності збереження екології як невід'ємної складової існування людства у майбутньому.

З метою більш якісного правового аналізу, необхідно визначити поняття екологічної політики.

Екологічна політика це - організаційна та регуляторно-контрольна діяльність суспільства і держави, спрямована на охорону та оздоровлення довкілля, ефективне поєднання функцій природокористування, охорони природи та забезпечення нормальної життєдіяльності [2, с. 168].

Також, екологічна політика це – заява держави, підприємства, організації про свої наміри та принципи, пов'язані із загальною екологічною результативністю, що є основою для подальших дій і встановлення екологічних цілей і завдань. Ця політика збереження якісного стану природного життєвого середовища людини в окремих

держав втілюється у формі національних програм [3, с. 138–142].

Тобто, під екологічною політикою розуміється, перш за все, саме діяльність суб'єктів такої політики, яка направлена на збереження та покращення стану навколишнього середовища.

З урахуванням викладеного, під поняттям міжнародна екологічна політика слід розуміти діяльність держав, міжнародних організацій та інституцій, що направлена на урегулювання відносин в сфері захисту навколишнього середовища, у вигляді міжнародних документів, таких як угоди, конвенції, декларації та ін.

Метою даного дослідження є визначення векторів сучасної міжнародної екологічної політики у відповідності до глобальних екологічних та кліматичних викликів та пошук шляхів щодо вдосконалення міжнародної екологічної політики.

Слід зазначити, що структура механізму міжнародно-правового регулювання екологічних відносин містить у собі дві групи засобів: жорстке, тобто обов'язкове право, і так зване «м'яке» право, норми якого мають рекомендаційний характер і не підлягають примусовому виконанню. [4, с. 50].

До обов'язкової складової належать загальновизнані міжнародно-правові норми і принципи, а також міждержавні багатосторонні та двосторонні угоди (договори, конвенції, протоколи і т. п.). Загальна кількість діючих у світі глобальних і регіональних міжнародних угод, що регулюють екологічні відносини, досягає півтори тисячі. Що стосується двосторонніх угод, то їх кількість перевищує три тисячі. Водночас слід зазначити, що значну кількість міжнародно-правових норм і актів по екологічному праву складають такі, що мають рекомендаційний характер і існують у вигляді декларацій, хартій, пактів, резолюцій, рішень, ухвал та інших актів такого роду, що приймаються міжнародними конференціями і міжнародними організаціями. «Необов'язковість» цих норм значно знижує можливість їхнього впливу на виконання учасниками цих угод взятих зобов'язань щодо вирішення екологічних проблем. Особливо це стосується різноманітних програм, спрямованих на вирішення екологічних проблем різного рівня, про що мова йшла вище. [6, с. 155].

На початку ХХІ століття світовою спільнотою визнано, що зміна клімату є однією з основних проблем світового розвитку з потенційно серйозними загрозами для глобальної економіки та міжнародної безпеки внаслідок підвищення прямих і непрямих ризиків, пов'язаних з енергетичною безпекою, забезпеченням продовольством і питною водою, стабільним існуванням екосистем, ризиками для здоров'я і життя людей. [1].

Рамковою конвенцією Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату визначено основи для розв'язання зазначеної проблеми. [1].

Київським протоколом до Рамкової конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату, ратифікованим Законом України "Про ратифікацію Київського протоколу до Рамкової конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату", визначено кількісні цілі із скорочення викидів парникових газів на період до 2020 року для країн розвинених та з перехідною економікою, до яких належить Україна [1].

У грудні 2015 року в місті Парижі була прийнята нова глобальна кліматична Паризька угода до Рамкової конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату, ратифікована Законом України "Про ратифікацію Паризької угоди". [1].

Висновки. Зміна негативних чинників які впливають на клімат зумовлюють необхідність постійного корегування міжнародної екологічної політики та пошуку нових правових важелів.

Питання удосконалення міжнародної екологічної політики має комплексний характер, оскільки має на меті консолідувати зусилля країн, що мають різний ступінь

економічного розвитку.

Основними векторами удосконалення міжнародної екологічної політики є консолідація зусиль, щодо корегування існуючих або створення нових правових документів для забезпечення більш якісного правового регулювання відносин в сфері екологічної політики.

Правові документи повинні враховувати різний ступінь економічного розвитку, а отже, і можливостей держав щодо особистого внеску у розвиток процесу захисту навколишнього середовища від негативного впливу.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» від 28 лютого 2019 р. № 2697-VIII. Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>.
2. Микієвич М.М. Європейське право навколишнього середовища: навч. посіб. / М.М. Микієвич, А.О. Андрусевич – Львів, 2004. – 256 с.
3. Івасечко О. Особливості формування екологічної політики Європейського Союзу / О. Івасечко // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. - 2013. - Вип. 25. - С. 113-118. Вилучено з: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unir_2013_25_21.
4. Міжнародне право: Навч. посіб. / За ред. М. В. Буроменського. – К., 2005. – 252 с.
5. Перга Т.Ю. Глобальна екологічна політика та Україна: монографія. Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2014. 288 с. 25. Політика ЄС у сфері охорони довкілля. Вилучено з: https://minjust.gov.ua/m/str_2971.
6. Цибульський Ю. Проблеми міжнародно-правового забезпечення екологічного планування/ Ю. Цибульський // Вісник Академії правових наук України. - Харків: Академія правових наук України, 2008, N № 4. - С.154-160.

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

Колесник Володимир Андрійович

Курсант навчально-наукового інституту права та
підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Логінова Марина Вікторівна

Викладач кафедри цивільного права та процесу
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Цивільно-правова відповідальність має майновий характер, дає використовувати її так само як єдину санкцію за скоєний злочин, так і разом з адміністративно-правовими та (або) кримінально-правовими покараннями, обумовлюється це змістом та юридичною природою таких правовідносин, у яких вона використовується.

Нині термін «відповідальність» немає чітких кордонів. Якщо розглядати поняття «відповідальність» у тому широкому розумінні, в якому воно застосовується у звичайному житті, у філософській літературі та юристами, втрачається специфіка юридичного розуміння відповідальності та виникає потреба в новому терміні, що означає поняття відповідальності у юридичному сенсі. Навряд чи така заміна терміну може дати позитивний результат, необхідно вироблення спеціального юридичного поняття відповідальності, що дозволяє відмежовувати відповідальність у юридичному сенсі від інших явищ дійсності [1].

Звертаючись до думки деяких учених, можна дійти невтішного висновку у тому, що поняття «цивільно-правова відповідальність» неоднозначно і, як наслідок, у науці існує різноманіття різних визначень і тлумачень. Цей факт пояснюється тим, що в цивілістиці як у науці достатня кількість дефініцій використовуються і вченими та практикуючими юристами у відмінних один від одного цілях, що й породжує сенс поняття у конкретних обставинах.

Спроби вчених-цивілістів визначити що ж таке «цивільно-правова відповідальність» маю місце бути і зараз. Так, частина вчених виділяють її як позитивну. З іншого боку, вчені посиляються на психологічний фактор суб'єктів-учасників цивільних правовідносин, і розуміють як обов'язок суб'єкта усвідомлювати свої дії в рамках тих правовідносин, в яких вони перебувають. Безперечно, не можна однозначно стверджувати, чий підхід є істинним, оскільки питання визначення поняття є дискусійним. Насправді, як було зазначено вище, визначення поняття залежить від обставин, які мають місце у конкретних сформованих цивільних правовідносинах.

Цивільно-правова відповідальність встановлюється на підставі норми закону і настає внаслідок цивільного правопорушення, тобто через протиправну поведінку (дії або бездіяльність) суб'єкта цивільного права, винного у заподіянні внаслідок такої поведінки шкоди іншим особам. Отже, основою застосування є пряма вказівка закону. Норма відповідальності за порушення зобов'язань за договором наказує майнову міру впливу (санкцію), що застосовується до боржника, який порушив взятє на себе зобов'язання [2].

Відповідальність, на наш погляд, має такі ознаки:

- передбачає наявність, вчинення будь-якої дії (акту, процедури тощо);
- має обов'язковий характер, тобто передбачає виконання звіту за свої дії.

У сучасній цивілістичній доктрині поняття цивільно-правової відповідальності ґрунтується, як правило, на її автономному режимі функціонування у складі цивільних правовідносин без урахування правозастосовної практики використання в комплексних суспільних відносинах, регульованих різними галузями законодавства, у тому числі нормами публічного права [3].

Про це свідчать два протистояння один одному структурних поняття цивільно-правової відповідальності, які досі є предметом наукової дискусії про те, якими з них краще керуватися законодавцю.

Перше поняття базується на визначенні професора С. Н. Братусем, який розглядав юридичну відповідальність, включаючи цивільно-правову як державне застосування до правопорушника будь-яких несприятливих для нього заходів.

Друге доктринальне поняття громадянської відповідальності має вузький характер. Воно не передбачає включення до складу поняття «відповідальність» випадків, що зв'язані з примусовим виконанням правопорушником обов'язків, передбачених законом і договором.

Є. А. Суханов, що є прихильником даної концепції поняття цивільно-правової відповідальності, ілюструє це на конкретному прикладі: «Так, примусове виконання наявного в особи обов'язку, наприклад повернення взятої ним у позику суми, за рішенням суду навряд чи можна вважати мірою його відповідальності перед позикодавцем, бо порушник у такому разі лише примусово зобов'язується до виконання свого обов'язку і не несе ніяких несприятливих наслідків за свою неналежну поведінку» [3].

Резюмуючи, можна дійти невтішного висновку у тому, що поняття «цивільно-правова відповідальність» вимагає всілякого і всебічного аналізу задля встановлення єдиного визначення та подальшого закріплення їх у законодавстві з єдиною метою створення однакового застосування, і навіть недопущення інших тлумачень.

Отже, під цивільно-правовою відповідальністю необхідно розуміти правовідносини, що виникають на основі закону або умов договору, які мають негативні наслідки для порушуючої сторони, вираженої в матеріальній (майновій формі), що має на меті відновити порушені права та законні інтереси потерпілого в тому числі у вигляді державного примусу.

Список використаних джерел:

1. Сліпченко, Святослав Олександрович. "Межі застосування поняття «цивільно-правова відповідальність»." Модернізація цивільно-правової відповідальності. Матвеевські цивілістичні читання. 2019. с. 267-271.
2. Сліпченко, Святослав Олександрович. "Межі застосування поняття «цивільно-правова відповідальність»." Модернізація цивільно-правової відповідальності. Матвеевські цивілістичні читання. 2019. с. 267-271.
3. Шпирько, Владислав Сергійович. "Цивільно-правова відповідальність: огляд проблемних питань." Відповідальний за випуск проф. ВВ Надьон: 311.

СЕКЦІЯ VII. ІНСТИТУТ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, СУДОВА СИСТЕМА ТА НОТАРІАТ

УЧАСТЬ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ У РОЗВИТКУ МІЖРЕГІОНАЛЬНОГО МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Ружай Тетяна Василівна

здобувачка вищої освіти факультету історії, політології та національної безпеки
Волинський національний університет імені Лесі Українки, Україна

Науковий керівник: Бусленко Василь Володимирович

д-р. політ. наук, доцент кафедри політології та публічного управління,
завідувач кафедри політології та публічного управління
Волинський національний університет імені Лесі Українки, Україна

Волинська обласна державна адміністрація (ОДА) є органом державної виконавчої влади на рівні області. Вона забезпечує виконання конституційних прав і свобод громадян, розвиток економіки та соціальної сфери, охорону довкілля, здійснення заходів у галузі культури, науки та освіти. Одним із пріоритетних напрямів її діяльності є залучення інвестицій для розвитку економіки області, зокрема за допомогою створення сприятливих умов для розвитку малого та середнього підприємництва. Крім того, Волинська ОДА активно займається розвитком і поглибленням економічних, соціальних, наукових, технологічних, екологічних, культурних, туристичних відносин тощо з іншими регіонами України та закордонними партнерами [1].

Принципи й засади співробітництва з різними місцевими органами виконавчої влади України та країнами закордоння регламентує нормативно-правова база Волинської ОДА, а саме: Закони України «Про місцеві державні адміністрації» [2]; «Про транскордонне співробітництво» [3]; Проект постанови КМУ «Про затвердження Державної програми розвитку транскордонного співробітництва на 2021–2027 роки» [4]. Цього напряму стосується й низка міжнародних нормативно-правових актів, зокрема: Європейська хартія місцевого самоврядування [5], а також окремі документи Європейського Союзу, що регулюють процедуру взаємодії з сусідами.

Волинська ОДА є лідером у реалізації проєктів міжрегіонального співробітництва та має великий потенціал у розвитку територіальної співпраці у межах таких проєктів як «Відродження річки Стир», «Східна Бескидська асоціація громад», «Зелена зона Євро-Азії» тощо. Окрім того, адміністрація активно залучається до міжнародних ініціатив та форумів, що сприяє підвищенню її репутації та сприяє залученню інвестицій в регіон. Одним з напрямків такого розвитку є підтримка транспортної інфраструктури, зокрема, розвиток міжобласних автобусних та залізничних маршрутів [6].

Також Волинська ОДА бере участь у програмах міжнародного значення спрямованих на залучення інвестицій та підтримку економіки регіону. Значущою перевагою області є вигідне економіко-географічне розташування, а саме спільний кордон з Республікою Польща, країною Європейського Союзу, що робить Волинь т.зв. «інвестиційним коридором» з рештою областей України. 2020 року Волинська ОДА прийняла стратегію розвитку Волинської області до 2023 року щодо реалізації інвестування [7]. Комплексна стратегія розвитку стала важливою передумовою залучення міжнародних фінансових організацій та приватних інвесторів до реалізації стратегічно важливих проектів у ключових сферах життєдіяльності регіону – інфраструктурі, промисловості, туризмі, соціальній та комунальній сферах, а також у галузі інформаційних технологій.

Волинська ОДА тісно співпрацює з Республікою Польща у галузі культури, соціального захисту, освіти та економічного розвитку. Зокрема, найбільшу кількість важливих договорів було підписано в 2016 та 2020 рр., а саме: «Угода про співпрацю між Шацькою селищною радою Волинської області та Гміною Суховоля» (2016 р.); «Протокол намірів про спільну партнерську діяльність між Шацькою селищною радою Волинської області та міською Гміною Влодава» (2016 р.); «Угода між Гміною Садове Свентокшиського воєводства Республіки Польща, Турійською селищною радою Волинської області Україна та Волинським регіональним відділенням Асоціації міст України про партнерство та співробітництво» (2020 р.); «Договір про спільну партнерську діяльність між Шацькою селищною радою Волинської області та міською Гміною Влодава» (2020 р.) [8].

Також відбуваються реалізації спільних проектів у галузі туризму з такими польськими містами-побратимами як Люблін, Жешув, Замость, Ольштин, Торунь, що вкотре підкреслює важливість партнерських відносин області з міжнародним товариством.

Туристична сфера характеризується неабиякою популярністю, значущістю, високоприбутковістю та динамічністю серед інших галузей світового господарства. Туризм є одним з пріоритетних напрямів соціально-економічного розвитку області. Це обумовлено, насамперед, проходженням через неї найважливіших автомобільних магістралей та повітряних трас країни, що відіграє ключову роль у розвитку та інтенсифікації культурних та зовнішньоекономічних зв'язків. Унаслідок цього розвивається туристична інфраструктура, підтримується організація туристичних маршрутів та екскурсій, популяризуються традиції та культура регіону серед туристів. Тому, можна припустити, що Волинь має достатній потенціал для перетворення на потужного туристичного центру Східної Європи [9, с. 116].

Отже, Волинська обласна державна адміністрація відіграє важливу роль у розвитку міжрегіонального міжнародного співробітництва. Обласна влада активно залучається до реалізації проектів та програм співпраці з іноземними країнами, насамперед з Республікою Польща, яка є головним стратегічним партнером регіону, і яка сприяє розвитку регіональної економіки та зміцненню зв'язків у різних сферах діяльності. Наведені приклади співпраці свідчать про те, що міжрегіональне співробітництво є ефективним інструментом для досягнення спільних цілей та розвитку регіонів. Важливо продовжувати підтримувати та розвивати міжрегіональні зв'язки для подальшого зміцнення регіональної економіки та підвищення якості життя населення.

Список використаних джерел:

1. Роль міжрегіонального співробітництва в розвитку територіальних громад. Громадська

- рада при Міністерстві регіонального розвитку. URL: <https://rr.org.ua/ua/analitika/item/127-role-mizhrehionalnogo-spivrobitnitstva-v-rozvitku-teritorialnikh-gromad.html> (дата звернення: 28.02.2023).
2. Про місцеві державні адміністрації : Закон України від 09.04.1999 р. № 586-XIV : станом на 1 січ. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14#Text> (дата звернення: 28.02.2023).
 3. Про транскордонне співробітництво : Закон України від 24.06.2004 р. № 1861-IV : станом на 11 жовт. 2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-15#Text> (дата звернення: 28.02.2023).
 4. Про затвердження Державної програми розвитку транскордонного співробітництва на 2021-2027 роки : Постанова Каб. Міністрів України від 14.04.2021 р. № 408. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/408-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 28.02.2023).
 5. Європейська хартія місцевого самоврядування : Хартія Ради Європи від 15.10.1985 р. станом на 16 лист. 2009 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text (дата звернення: 01.02.2023).
 6. Реєстр міжрегіональних угод про торговельно-економічне, науково-технічне і культурне співробітництво : Норм.-прав. база : станом на 6 груд. 2022 р. URL: <https://www.gov.ua/> (дата звернення: 28.02.2023).
 7. План заходів на 2021–2023 роки з реалізації Стратегії розвитку Волинської області : Рішення облради від 14.10.2022 р. № 32/3 : станом на 27 трав. 2021 р. URL: <https://voladm.gov.ua/> (дата звернення: 28.02.2023).
 8. U-LEAD with Europe. U-LEAD. URL: <https://u-lead.org.ua/> (date of access: 24.02.2023).
 9. Бондаренко М. Туристичний сектор економіки України: реалії та перспективи. Економіка і прогнозування. Київ, 2011. Вип. 1. С. 104-119. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/> (дата звернення: 28.02.2023).

СЕКЦІЯ VIII. ПОЖЕЖНА ТА ЦИВІЛЬНА БЕЗПЕКА

ПОЖЕЖНА БЕЗПЕКА ГОТЕЛЬНИХ БУДІВЕЛЬ

Пелешко Марта Зенонівна

канд. техн. наук, доцент

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, Україна

Останнім часом проблема безпеки людей стала вельми актуальною, особливо в сфері готельного бізнесу. Готель є місцем відпочинку і, як наслідок, підвищеного скупчення людей. Адміністрація готелю бере на себе обов'язок не лише забезпечити затишне проживання і гарантії чудового відпочинку, але і гарантію безпеки людей, що проживають у готелі, їхнього життя, здоров'я, майна тощо. Готелі зі своєю інфраструктурою, специфікою проживання (короткочасне проживання), великим потоком людей, вантажів і матеріальних цінностей вимагають особливих заходів щодо забезпечення пожежної безпеки [1-2].

Як і будь-яка інша будівля, споруда, готелі піддаються ризику пожежі, але є певні фактори, які ускладнюють забезпечення пожежної безпеки. По-перше, готелі як говорилося вище мають високу завантаженість через велику кількість номерів і велику кількість гостей, які можуть провести будь-яку ніч. Крім того, на відміну від офісних приміщень або житлових комплексів, гості не знайомі з будівлею та шляхами евакуації. У багатьох готелях також є ресторани — кухні створюють великий ризик пожежі через відкрите полум'я, легкозаймисті жируловлювачі та зберігання легкозаймистих матеріалів.

Отже персонал готелю і гості виступають найважливішою складовою частиною пожежної безпеки, тому що вони є основними джерелами загрози виникнення пожежі. Відповідальність за навчання персоналу, постійна пильність, професіоналізм, вміння профілактична робота з гостями набагато знижують ймовірність виникнення пожежі. Для цього з персоналом проводяться інструктаж і навчання. Гостей готелю знайомлять з правилами та вимогами пожежної безпеки за допомогою брошур, пам'яток і планів евакуації, розташованих в номерах готелю і на поверхах. Якщо в готелі мешкають люди з інших країн, то пам'ятка про правила пожежної безпеки та поведінки людей в разі виникнення пожежі повинна бути виконана й англійською мовою. Для кожного приміщення, будівлі мають бути розроблені та затверджені керівником інструкції про заходи пожежної безпеки.

Усі працівники готелю під час прийняття на роботу повинні проходити протипожежний інструктаж та перевірку знань з питань пожежної безпеки, а також щороку – курс навчання правил пожежної безпеки за програмою, затвердженою адміністрацією. Не рідше одного разу на півроку мають проводитися практичні тренування всіх працівників готелю відповідно до інструкції, яка визначає дії персоналу щодо забезпечення безпечної та швидкої евакуації людей [3] і є доповненням до схематичного плану евакуації. Усі гості, які перебувають в готелі, повинні бути ознайомлені адміністрацією з основними вимогами пожежної безпеки (під розписку).

Пожежна сигналізація часто вважається найважливішим елементом системи

безпеки готелю. Коли лунає сигнал тривоги, мешканці одразу розуміють, що існує потенційна небезпека та потрібна евакуація. Наявність справної, добре обслуговуваної системи пожежної сигналізації має вирішальне значення для того, щоб будівля готелю відповідала нормам і була безпечною для гостей, які ночують. Щоб переконатися, що система перебуває в робочому стані й готова сповістити гостей про пожежу в будь-який час дня чи ночі, слід регулярно перевіряти її. Адміністрація готелю повинна проводити регулярні перевірки системи пожежної сигналізації. Більшість систем можна перевірити через панель керування, шляхом переведення контрольної панелі у тестовий режим, без виклику пожежної частини. Також мають бути журнали перевірок стану працездатності всіх систем протипожежного захисту будівлі та дотримання протипожежного режиму в будівлі, і на її території.

Разом з тим не варто забувати про забезпеченість готельної будівлі первинними засобами пожежогасіння. Вогнегасники – є найбільш універсальним і поширеним засобом пожежогасіння на початковій стадії пожежі, оскільки вони можуть гасити пожежу, спричинену звичайними матеріалами (папір, пластик, сміття), легкозаймистими рідинами (масло, жир, бензин) та електрикою, обладнання (побутова техніка, комп'ютери, електропроводка) [4].

Оцінка ризику пожежі в готелях повинна враховувати набагато більше, ніж наявність та не захищеність шляхів евакуації. Найважливішим питанням, яке слід враховувати при забезпеченні безпечної евакуації, є евакуація гостей, особливо тих, хто спить.

Евакуація з готелю може бути складною та залучати велику кількість людей, які можуть займати такі приміщення, як конференц-зали, зони їдальні (бару, кафе) та місця відпочинку, а також, як говорилося вище - спальні. Відповідно у період великої завантаженості готелю кількість персоналу необхідно збільшити, і проінструктувати та навчити діям при евакуації.

Згідно [5] у готелях, мотелях та кемпінгах не менше 10% житлових місць повинні проектуватись універсальними, з врахуванням розселення будь-яких категорій відвідувачів, зокрема і осіб з інвалідністю в кріслах колісних. Гості можуть мати обмеження в пересуванні і, як наслідок, не зможуть швидко пересуватися або користуватися сходами. Якщо це можливо, гостям з серйозними проблемами з пересуванням (наприклад, користувачам інвалідних візків) слід виділяти спальні на першому поверсі. Крім того, безпечні зони готелю слід визначати на верхніх поверхах (зазвичай на сходах). Ці зони готельної будівлі повинні містити допоміжні засоби для евакуації (наприклад, евакуаційний стілець та інші пристрої).

При цьому використання таких пристроїв має ряд недоліків: такий механізм займає значний простір сходової клітки та ширину сходів, не може забезпечити безперервне переміщення людей з інвалідністю. Також слід зауважити, що використання евакуаційного стільця та евакуаційних нош для евакуації у будівлях з масовим перебуванням людей вимагає їх достатньої кількості, а також персоналу, що будуть задіяні до евакуації [6].

Адміністратор готелю повинен намагатися ідентифікувати гостей зі значними вадами слуху. У разі виявлення таких, вони повинні отримати «зумери» під подушку, які активуються або системою пожежної сигналізації, або персоналом.

Ще одним порушенням, що часто зустрічається при перевірках протипожежного стану [7] готельних будівель є закриті на замки двері евакуаційних виходів, або їх блокування сміттям, наприклад порожніми ящиками. Дверні прорізи евакуаційних виходів повинні бути вільними для легкого доступу та безпечної евакуації [1].

Дотримання вимог пожежної безпеки в готелях дозволить захистити

відвідувачів та персонал готелю, виключивши їх травматизм і летальні випадки, які часто трапляються при пожежах.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Правил пожежної безпеки в Україні: наказ МВС України від 30.12.2014. № 1417.
2. Пожежна безпека. Організація заходів для забезпечення пожежної безпеки в готелях. URL: https://pidru4niki.com/1965032360412/turizm/pozhezhna_bezpeka (дата звернення: 21.03. 2023).
3. Тишковець М., Пелешко М.З. Проблеми евакуації людей із приміщень готелів. Проблеми та перспективи розвитку системи безпеки життєдіяльності: зб. тез доп. XVII міжнар. наук.-практ. конф. молодих вчених, курсантів та студентів, м. Львів, 30-31 берез. 2022 р. Львів, 2022. С. 101–105.
4. Основні джерела запалювання. URL: <https://ts.kiev.ua/osnovni-dzherela-zapalyuvannya/> (дата звернення: 21.03. 2023).
5. ДБН В.2.2-40:2018. Будинки і споруди. Інклюзивність будівель і споруд. Основні положення. [Чинний від 2019-04-01]. Вид. офіц. Київ, 2018. 64 с. (Інформація та документація).
6. Пелешко М.З., Башинський О.І., Бережанський Т.Г. Проблеми інклюзивності будівель та споруд в контексті безпечної евакуації. Збірник наукових праць ЛДУБЖД «Пожежна безпека». 2022. № 40. С. 71–78.
7. Перевірки ДСНС 2021. URL: <https://ts.kiev.ua/osnovni-dzherela-zapalyuvannya/> (дата звернення: 21.03. 2023).

СЕКЦІЯ ІХ. БІОЛОГІЯ ТА БІОТЕХНОЛОГІЇ

ВПЛИВ ТЮТЮНОВОЇ ІНТОКСИКАЦІЇ НА ПОКАЗНИКИ ОКСИДАТИВНОГО СТРЕСУ У ЩУРІВ

Павліченко Ольга Дмитрівна

старший викладач кафедри фізіології, здоров'я і
безпеки людини та природничої освіти

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова, Україна

Макаренко Ольга Анатоліївна

д-р. біол. наук, завідувач кафедри фізіології, здоров'я і
безпеки людини та природничої освіти

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова, Україна

Вступ. Тютюнопаління в наш час становить одну з найсерйозніших медико-соціальних проблем. Складність її вирішення - у невідповідності стандартного відношення до паління в суспільстві та його дійсним значенням у руйнуванні здоров'я людей [1, 3]. Тютюновий дим містить багато токсичних, мутагенних і канцерогенних хімічних речовин, а також стійкі і нестійкі вільні радикали та активні форми кисню з потенціалом для біологічного окисного пошкодження. Куріння викликає дисбаланс в одній з найважливіших адаптаційних систем організму – прооксидантно-антиоксидантної, що проявляється інтенсифікацією процесів перекисного окислення ліпідів (ПОЛ) і зниженням активності фізіологічної антиоксидантної системи. Реалізація дії більшості токсичних агентів здійснюється універсальним механізмом – активацією вільнорадикальних процесів, які відіграють провідну роль у процесах пошкодження клітин за умов інтоксикації організму ксенобіотиками [2].

Мета роботи. Вивчення впливу інтоксикації тютюновим димом на вміст продуктів перекисного окислення ліпідів в організмі щурів.

Матеріали та методи. Експеримент виконаний на 10 білих щурах-самках 3 міс. віку, яких утримували на стандартному харчовому раціоні віварію. Тварини були розділені на дві групи: інтактну (5 особин) і модель тютюнової інтоксикації (5 особин). Щурів другої групи поміщали в спеціально сконструйовану пластикову камеру, в яку під тиском, за допомогою компресора, подавали тютюновий дим від 5 сигарет «Прима» (Приватне акціонерне товариство "Імперіал тобакко Продакшн Україна"; вміст нікотину – 0,8мг, вміст смол – 10 мг) протягом 20 хвилин щоранку. Тривалість процедури обкурювання склала 70 днів. Зразки крові у тварин обох груп відбирали на 71 добу експерименту вранці, після їх 14-годинного голодування. Отримували біоптат ясен, печінки, нирок та мозку тварин. З отриманої крові виділяли сироватку, з тканини органів отримували гомогенат. Інтенсивність перекисного окислення ліпідів в гомогенатах досліджуваних органів оцінювали за вмістом дієнових кон'югатів (ДК) [4] та за вмістом малонового діальдегіду (МДА) в реакції з тіобарбітуровою кислотою (ТБК) [5].

Результати та обговорення. Основним параметром оцінки наявності

оксидативного стресу є накопичення первинних і вторинних продуктів вільнорадикального окислення. ДК відрізняються високою активністю і, з великою швидкістю приєднуючи атоми водню, перетворюються на позиційні ізомери жирних кислот. Визначення вмісту в організмі дієнових кон'югатів слугує показником рівня пероксидного окислення ліпідів.

Результати наших досліджень показали, що за умов отруєння щурів тютюновим димом у сироватці крові зростає вміст ДК (табл.1). У інтактних тварин вміст ДК в крові складав $35,76 \pm 0,49$ мкмоль/л. Збільшення кількості ДК в сироватці крові значно виражено у щурів після ураження тютюновим димом, воно склало 150 % ($p < 0,001$).

Одним з найбільш небезпечних за своїм впливом на клітинні структури є МДА. Останній утворюється в організмі внаслідок деградації поліненасичених жирних кислот активними формами кисню та є одним з найбільш чутливих маркерів ПОЛ та оксидативного стресу. Нами встановлено, що вміст МДА в сироватці крові дослідних тварин після 70-добової інтоксикації тютюновим димом збільшився на 22,5 % у порівнянні з інтактною групою (табл. 1).

Ці дані свідчать про збільшення інтенсивності ПОЛ в цілому організмі після ураження токсикантами тютюнового диму. Послаблення антиоксидантного захисту веде до неконтрольованого посилення процесів ПОЛ.

Таблиця 1

Показники перекисного окислення ліпідів у тканинах щурів на тлі тютюнової інтоксикації

Тканина	Вміст МДА		Вміст ДК	
	Інтактні (n = 5)	Тютюнова інтоксикація (n = 5)	Інтактні (n = 5)	Тютюнова інтоксикація (n = 5)
Сироватка крові, мкмоль/л	$1,20 \pm 0,02$	$1,37 \pm 0,02$ $p < 0,001$	$35,76 \pm 0,49$	$89,46 \pm 0,70$ $p < 0,001$
Печінка, мкмоль/кг	$35,94 \pm 0,44$	$49,30 \pm 0,52$ $p < 0,001$	$45,70 \pm 1,02$	$55,30 \pm 0,77$ $p < 0,001$
Ясна, мкмоль/кг	$15,10 \pm 0,37$	$23,70 \pm 0,67$ $p < 0,001$	$12,38 \pm 0,25$	$15,06 \pm 0,32$ $p < 0,001$
Мозок, мкмоль/кг	$14,80 \pm 0,50$	$16,02 \pm 0,39$ $p > 0,05$	$17,34 \pm 0,23$	$23,04 \pm 0,46$ $p < 0,001$
Нирки, мкмоль/кг	$17,14 \pm 0,46$	$22,80 \pm 0,49$ $p < 0,001$	$16,50 \pm 0,19$	$16,98 \pm 0,52$ $p > 0,4$

Примітка: p – вірогідність відмінностей від показників групи Інтактні.

Інтенсифікація ПОЛ, як відомо, є ключовим ланцюгом у патогенезі стресорного пошкодження органів та тканин. Викликало інтерес дослідження органоспецифічні особливості вільно-радикальних реакцій, зокрема стрес-реактивність ясен, печінки, нирок та мозку у відношенні ПОЛ за умов тривалого впливу тютюнового диму.

Як видно з показників у табл. 1, у тварин за умов 70-добової тютюнової інтоксикації в гомогенатах ясен концентрація ДК збільшилася ($p < 0,001$) на 23,2 % (в 1,2 рази), а в печінці – на 21,0 % (в 1,2 рази) відносно інтактної групи, а в гомогенатах нирок концентрація первинних продуктів ПОЛ зберігалася на рівні контрольних значень. Найбільші зміни концентрації ДК спостерігали в гомогенатах мозку щурів. Так, рівень ДК в мозку дослідних тварин вірогідно збільшився ($p < 0,001$) на 32,8 % (в 1,3 рази) у порівнянні з інтактною групою.

Тривалий вплив токсикантів тютюнового диму викликав більш виражені зміни вмісту ТБК-активних продуктів у досліджуваних органах щурів (табл. 1). Найбільш висока концентрація МДА спостерігалася в яснах, що свідчило про дуже високий

рівень вільнорадикального окислення (ВРО) ліпідів в тканинах порожнини рота. Рівень МДА в яснах перевищував контрольні значення на 57,0 %. У печінці лабораторних тварин (табл. 1), де відбувається метаболізм токсикантів, інгаляція тютюнового диму викликала достовірне збільшення рівня МДА на 37,2 %, а в нирках – на 33,0 % у порівнянні з контрольною групою). У гомогенатах мозку суттєвих змін не спостерігали: підвищення концентрації МДА на 8,2 % відносно інтактних тварин було статистично незначущим (табл. 1).

Таким чином, підводячи підсумок із запропонованої схеми розвитку тютюнового токсикозу, можна стверджувати, що первинною реакцією на потрапляння цих токсикантів в організм є активація процесів ВРО, які призводять до розвитку окисдативного стресу, розвитку ендогенної інтоксикації та запальних процесів у різних системах організму.

У дослідній групі щурів встановлено достовірне підвищення вмісту ДК та ТБК-активних продуктів як у сироватці крові, так і практично у всіх досліджуваних органах після 70-денної інтоксикації тютюновим димом. Більш низький ступінь підвищення проміжних продуктів ПОЛ (у порівнянні з кінцевим продуктом МДА) у досліджуваних органах, мабуть, пов'язаний з високою швидкістю окислення. Найбільш чутливими до дії токсикантів органами виявились слизова ротової порожнини та печінка щурів. У цих тканинах виявлено більш значну концентрацію МДА, а ніж ДК. Вторинні продукти окислення жирів вважають більш токсичними, ніж ДК, з них альдегіди і кетони особливо токсичні для печінки. Можна припустити, що вплив тютюнового диму на тканини ротової порожнини здебільшого реалізується через функцію печінки.

Подібні тканинспецифічні особливості можуть пояснюватися різницею кількісного та якісного складу ліпідів, спектром антиоксидантних ферментів та неферментативних антиоксидантів, а в кінцевому рахунку – фізіологічною функцією органів.

Висновки. У сироватці крові та головному мозку щурів тривалий вплив тютюнового диму викликав превалювання проміжних продуктів перекисного окиснення ліпідів - ДК, а в яснах, печінці та нирках - кінцевого продукту - МДА. Найбільш чутливими до дії токсикантів органами виявились слизова ротової порожнини та печінка щурів. Під дією тютюнового диму виявлено збільшення концентрації МДА в яснах – в 1,7 разів, в печінці – в 1,4 рази.

Список використаних джерел:

1. Варунків О.І. Вплив куріння на функціонування органів дихання та розвиток патології легень / О.І. Варунків, Л.С. Малофій, М.М. Островский, О.І. Дельцова, І.О. Савеліхіна, М.О. Кулинич-Міськів // Галицький лікарський вісник. – 2012. — С. 146-151.
2. Горбач Т. В. Уровень интоксикации организма и эластичность сосудов новорожденных крысят – потомков крыс, подвергавшихся действию табачного дыма / Т. В. Горбач, В. Ю. Юнусов, С. Н. Мартынова // Буковинський медичний вісник. – 2014. – т. 18, № 4. – С. 20-24.
3. Мельник П.С. Щорічна доповідь про стан здоров'я населення, санітарно-епідемічну ситуацію та результати діяльності системи охорони здоров'я України. 2018 рік / Укр. ін-т стратег. дослідж. МОЗ України : редкол.: П. С.Мельник [та ін.]. – Київ : Медінформ, 2019. – 458 с.
4. Стальная И. Д. Метод определения диеновой конъюгации ненасыщенных высших жирных кислот / И. Д. Стальная // Современные методы в биохимии. – М.: Медицина, 1977. – С. 63-64.
5. Стальная И. Д. Метод определения малонового диальдегида с помощью тиобарбитуровой кислоты / И. Д. Стальная, Т. Г. Гаришвили // Современные методы в биохимии. – М.: Медицина, 1977. – С. 66-68.

СЕКЦІЯ Х. АГРАРНІ НАУКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВО

ВИКОРИСТАННЯ ДЗЗ ТА ГІС ДЛЯ ОЦІНКИ ЗАВДАНИХ ЕКОЛОГІЧНИХ ЗБИТКІВ НПП «ОЛЕШКІВСЬКІ ПІСКИ» ВНАСЛІДОК ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РФ

Швиденко І.К.

канд. с.-г. наук, старший дослідник
Інститут агроекології і природокористування НААН, Україна

Райчук Л.А.

канд. с.-г. наук, старший дослідник
Інститут агроекології і природокористування НААН, Україна

В результаті широкомасштабного вторгнення російської федерації на територію України в окремих регіонах виникла екологічна криза. Вплив бойових дій на екологічну ситуацію проявляється зокрема в забрудненні повітря, води, ґрунту, знищенні степів і лісів унаслідок пожеж, затопленні шахт тощо [1]. У зоні бойових дій під окупаційними військами перебувають 1 654 736 га цілинних степів, що становить орієнтовно 59% степів у всій Україні, та 4514 га чагарникової рослинності – понад 10% таких площ України. Природно-заповідний фонд найвищого рангу охорони (національні парки, природні і біосферні заповідники, національні природні парки) охоплює 1 236 366 га. 44% з них опинилися в зоні бойових дій, під тимчасовим контролем російських загарбників або є недоступними для України [2]. У даному випадку основною проблемою є повна відсутність систематичного екологічного моніторингу та неможливість проведення запобіжних заходів на територіях, що перебувають під окупацією. Південь України, де тривають бойові дії, наразі вважається зоною підвищеного екологічного ризику, особливо з огляду на значну вразливість екосистем та населення внаслідок можливих негативних наслідків. Лісові масиви на цих територіях мають важливе значення для забезпечення захисту довкілля, а їх втрата чи пошкодження може призвести інтенсифікувати негативні наслідки кліматичних змін та призвести до опустелювання.

Протягом 2007–2010 років на базі кількох окремих ділянок піщаного масиву Таврії було створено Національний природний парк «Олешківські піски». Цей унікальний природний об'єкт є вельми цінним для наукових досліджень, адже піщані масиви подекуди зберегли первісний вигляд, а в інших місцях розкинулись штучні ліси із не властивою для цієї природної зони екосистемою. Територія Олешківських пісків є об'єктом української частини Смарагдової мережі Європи (Emerald Network) – мережі природоохоронних територій, що створена задля збереження видів та екосистем, визнаних рідкісними на рівні всієї Європи [3].

Олешківський ліс – найбільший у світі рукотворний ліс, який самотужки висадили місцеві мешканці, аби зупинити поширення Олешківської пустелі. На території висаджено понад 20 видів сосен, зокрема: гірська сосна, чорна сосна, жовта сосна, китайська сосна, приморська сосна. Із широколистяних дерев тут найчастіше трапляються дуб звичайний, береза дніпровська, вільха, осика, ясен. Площа лісу зараз

становить близько 100 гектарів. Крім цього, навесні тут можна спостерігати, як цвітуть декілька видів диких орхідей. Урочище багате на реліктові види льодовикового періоду: тут ростуть унікальні мохи, лишайники, папороті [4].

Головною проблемою, пов'язаною із виявленням техногенних катастроф в зоні бойових дій, їх моніторингу та ліквідації наслідків, є обмежена можливість доступу до відповідної території через постійні обстріли. Це ускладнює оперативну оцінку розміру завданих збитків на державному рівні. Проте використання методів дистанційного зондування Землі (ДЗЗ) дозволяє регулярно відстежувати стан територій, на яких відбуваються бойові дії, що забезпечує широкий огляд та оперативне отримання інформації для подальшого аналізу. Додатково застосування геоінформаційних систем (ГІС) дозволяє здійснювати збір, інтеграцію та автоматизовану обробку просторових даних, а також проводити аналіз та моделювання географічних об'єктів з можливістю їхньої візуалізації. Наразі багато інтернет-ресурсів надає можливість як на платній, так і на безкоштовній основі отримати та завантажити космічні знімки для подальшої обробки та аналізу. Одним із таких сервісів є EO Browser – переглядач доступних онлайн-знімків середньої і низької роздільної здатності від Європейського космічного агентства, який надає доступ до знімків із супутників: Sentinel-1, Sentinel-2, Sentinel-3, Sentinel-5P, Landsat, MODIS та ін. [5]. Отримані супутникові зображення середнього та низького просторового розрізнення можуть бути застосованими для вирішення задач регіонального рівня та дозволяють здійснювати моніторинг надзвичайних ситуацій, а саме пожеж на великих територіях, визначати межі та площі територій, на яких відбулась пожежа, аналізувати їхні наслідки. Головним завданням досліджень та аналізу пожежі за супутниковим знімком є проведення процедури класифікації для виділення на зображенні областей, що відповідають класам об'єктів, які досліджуємо (хвойні насадження, широколистяні насадження та територія, яка не вкрита рослинністю).

Таким чином, з порталу EO Browser нами було отримано знімки супутника Sentinel-2, синтезовані в штучних кольорах (комбінація каналів B12, B8, B4) окупованої території, а саме Херсонської області Херсонського району Олешківської ОТГ, де знаходиться Національний природний парк «Олешківські піски» (Рис. 1). Подальший геоінформаційний аналіз отриманих знімків здійснювали з використанням QGIS (безкоштовна геоінформаційна система з відкритим програмним кодом і гнучкою системою функціональних модулів).

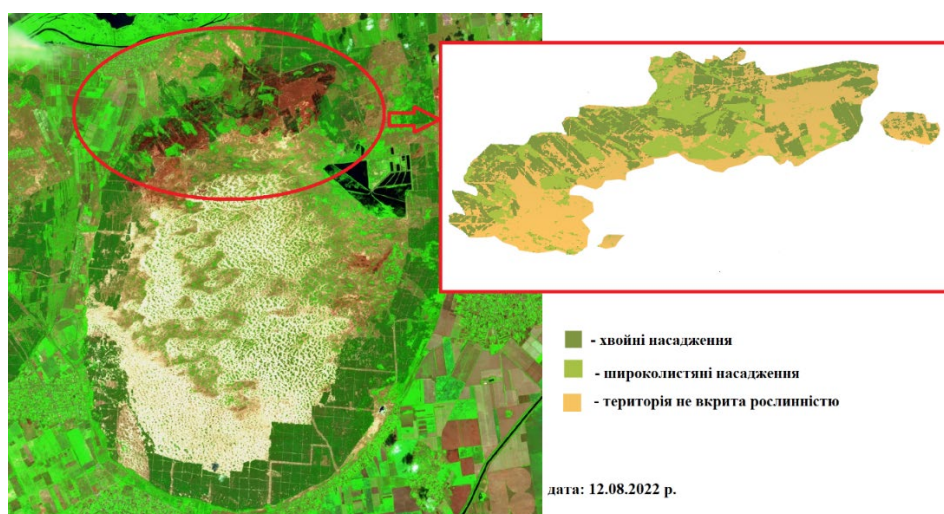

Рис. 1. Масштаби пожежі в НПП «Олешківські піски» та види лісових насаджень які були пошкоджені або знищені внаслідок пожежі

Висновки. Визначивши масштаби пожежі на території НПП «Олешківські піски» на порталі EO Browser окресливши її масштаби, визначили, що станом на 12.08.2022 р. площа пожежі становила близько 30 км². В ГІС системі QGIS, виконавши автоматичну класифікацію за видами лісових насаджень, визначили, що значна частина існуючих в НПП широколистяних насаджень вигоріла або зазнала значного пошкодження. Тобто, якщо ще й врахувати неконтрольовані зміни геохімічного складу ґрунту внаслідок ведення активних бойових дій в районі, то можна дійти висновку, що існує велика імовірність зміни структури ландшафту і ландшафтного різноманіття в НПП «Олешківські піски», яке може вплинути на існування особливо чутливих фітоценозів, і таких, які знаходяться під загрозою зникнення.

Список використаних джерел:

1. Екологічні наслідки війни. Пів року болю України URL:<https://eco.rayon.in.ua/blogs/536709-ekologichni-naslidki-viyni-piv-rokubolyu-ukraini>.
2. <https://uncg.org.ua/44-najtsinnishykh-pryrodnykh-terytorij-ukrainy-okhopleni-vijnoiudoluchajtesia-do-initsiatyvy-riatuiemo-pryrodu-u-dni-vijny-razom/>.
3. Наукове обґрунтування національного природного парку «Олешківські піски» / Звіт з науково-дослідної роботи. – Херсон: Херсонський державний університет, 2008. 171 с.
4. Природа Херсонської області. Фізико-географічний нарис / Відп. ред. М.Ф. Бойко. – К.: Фітосоціоцентр, 2018. 120 с.
5. Швиденко І.К., Райчук Л.А. Визначення масштабів екологічних загроз за допомогою ДЗЗ/ГІС на прикладі затоплення населених пунктів Київської області внаслідок ведення бойових дій. Факультет природничих наук: Дні науки-2022, с. 59.

СЕКЦІЯ XI. ВЕТЕРИНАРНІ НАУКИ

АБІОТИЧНИЙ ФАКТОР, ЯК ЧИННИК РОЗПОВСЮДЖЕННЯ БАБЕЗІОЗУ СОБАК

Водоп'янов Ілля Дмитрович

здобувач вищої освіти факультету ветеринарної медицини
Полтавський державний аграрний університет, Україна

Матвієць Валерія Олегівна

здобувач вищої освіти факультету ветеринарної медицини
Полтавський державний аграрний університет, Україна

Науковий керівник: Мельничук Віталій Васильович

ORCID ID: 0000-0003-1927-1065

кандидат ветеринарних наук, доцент
Полтавський державний аграрний університет, Україна

Наразі у різних регіонах України через воєнні дії спостерігається негативна динаміка щодо збільшення популяції безпритульних тварин. Окрім того, науковці з різних куточків планети, у тому числі й українські вчені, невпинно наголошують на змінах кліматичних умов. Зокрема, у нашій державі протягом останніх 25 років зафіксовано зростання середньорічних значень температури повітря навесні, влітку і восени [1, 2]. Варто зазначити, що такі зміни у температурі мають безпосередній вплив на флору й фауну тих місцевостей, де вони мають прояв. Слід зазначити, що підвищення температури повітря, навіть незначне, веде за собою до певних змін у біологічних циклах живих організмів, у тому числі й іксодових кліщів. Як наслідок таких змін, кліщі раніше «просинаються» після зими, з'являється можливість до формування більшої кількості генерацій за сезон. Відповідно все це призводить до збільшення чисельності популяцій іксодових кліщів, які є переносниками збудників векторних інфекцій та інвазій, у тому числі й бабезіозу серед собак [3].

Бабезіоз – поширена хвороба собак у всьому світі, яка може перебігати гостро, підгостро та хронічно, при цьому рівень летальності може сягати 12–25% від числа захворілих собак [3, 4]. Хворобу фіксують у Східній та Західній Європі, тропіках та в Америці. М. Zahler зі співавторами були першими, хто описав випадок захворювання у Німеччині [5]. В Україні, за даними науковців, захворювання з-поміж собак зареєстроване у 18 із 24 областей України. Вільними від даного паразиту залишаються декілька областей, переважно Південної та Степової зон України [3].

Враховуючи вищенаведене, вивчення питання стосовно впливу окремих абіотичних чинників на поширення та прояв бабезіозу серед собак є актуальним та потребує додаткового вивчення.

Мета дослідження. Встановити рівень інвазованості собак збудником *Babesia* spp. залежно від температури навколишнього середовища в умовах міста Дніпро.

Роботу виконували на базі ветеринарної клініки «Айболітна», яка знаходиться у місті Дніпро (Україна). З метою встановлення кількості інвазованих збудником бабезіозу собак проводилося вивчення даних звітної документації за піврічний період (з 1 вересня 2022 року по 28 лютого 2023 року).

За наслідками аналізу звітної документації встановлено, що за 6 місяців в умовах клініки «Айболітна» зареєстровано 26 випадків зараження собак збудником бабезіозу. Варто зазначити, що кількість випадків ураження тварин у різні місяці мала різні значення (рис. 1).

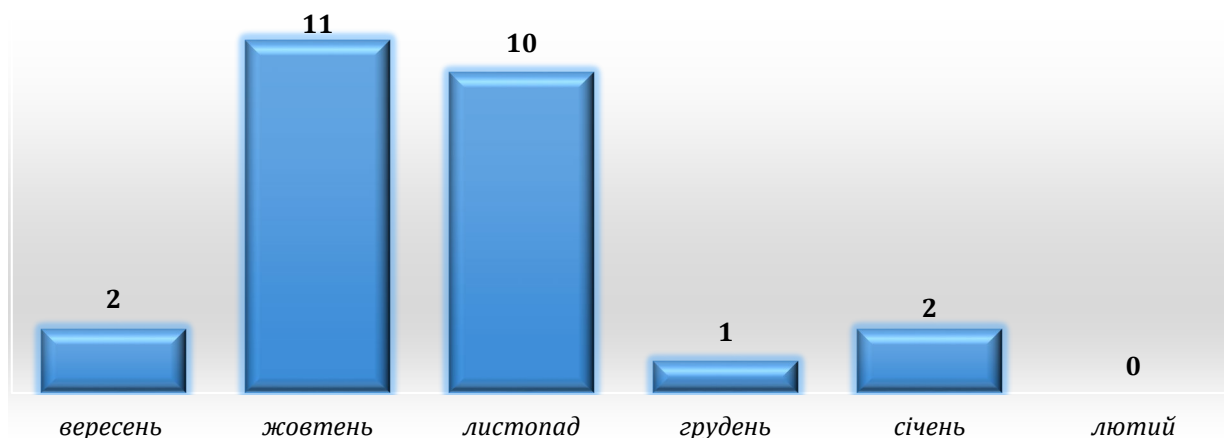

Рис. 1. Кількість випадків зараження собак збудником бабезіозу у розрізі місяців періоду спостереження

Так, встановлено, що у період вересень-листопад було виявлено найбільшу кількість хворих на бабезіоз собак – 23 випадки, водночас пік захворювань припадав на жовтень місяць (11 випадків). Слід зазначити, що у вересні бабезіоз лабораторно підтверджено лише у 2-х собак.

Аналізуючи показник кількості уражених собак збудником бабезіозу у холодну пору року (період грудень-лютий) виявлено, що діагноз на захворювання було встановлено лише у 3-х випадках. Одночасно, у лютому діагнозу на бабезіоз жодній собаці встановлено не було.

При проведенні аналізу показників температури повітря з вересня по листопад 2022 року у місті Дніпро нами встановлено, що вона була у межах від +8 до +20°C [6]. Слід зазначити, що саме така температура є найсприятливішою для розвитку іксодових кліщів – переносників бабезій, що підтверджує діаграма кількості випадків захворювання собак у різні місяці.

Висновки. Дослідженнями встановлено, що погіршенню епізоотичної ситуації щодо бабезіозу серед собак у місті Дніпро сприяє абіотичний фактор – висока температура повітря. Зафіксовано, що лабораторно найбільшу кількість хворих собак в умовах клініки «Айболітна» підтверджено у період, коли середньодобова температура повітря навколишнього середовища була в межах +10... +15 градусів за шкалою Цельсія (жовтень та листопад 2022 року).

Список використаних джерел:

1. Shuisky, Y. (n.d.). Climate dynamics, sea-level change, and shoreline migration in the Ukrainian sector of the Circum-Pontic Region. The Black Sea Flood Question: Changes in Coastline, Climate, and Human Settlement, 251–277. Вилучено з: https://doi.org/10.1007/978-1-4020-5302-3_10.
2. Hrynychak, V. V. (2017). Analysis of climate change in Dnipropetrovsk Region. Ukrainian

- Hydrometeorological Journal, 20, 43–51. Вилучено з: <https://doi.org/10.31481/uhmj.20.2017.05>.
3. Mokryi, Y., & Ksyonz, I. (2017). Epizootology monitoring of babesial invasion among dogs in Poltava. Scientific Messenger of LNU of Veterinary Medicine and Biotechnologies. Series: Veterinary Sciences, 19 (73), 149–153. Вилучено з: <https://doi.org/10.15421/nvlvet7331>.
 4. Гальчинська, О. К., & Параска, О. О. (2015). Лікування собак хворих на бабезіоз. Наукові доповіді НУБіП України, 5, 23–23.
 5. Zahler, M., Rinder, H., Schein, E., & Gothe, R. (2000). Detection of a new pathogenic Babesia microti-like species in dogs. Veterinary Parasitology, 89 (3), 241–248. Вилучено з: [https://doi.org/10.1016/s0304-4017\(00\)00202-8](https://doi.org/10.1016/s0304-4017(00)00202-8).
 6. Meteoblue. Метеорологічний архів. Дніпро Дніпропетровська область, Україна, 48. 47°C 35.04°В, 120 м над р. м. Вилучено з: https://www.meteoblue.com/ru/погода/historyclimate/weatherarchive/Дніпро_Україна_709930?fcstlength=1m&year=2022&month=9.

ЩОДО ПИТАННЯ ДИРОФІЛЯРІОЗУ В УКРАЇНІ

НАУКОВО-ДОСЛІДНА ГРУПА:

Євстаф'єва Валентина Олександрівна

ORCID ID: 0000-0003-4809-2584

доктор ветеринарних наук, професор

Полтавський державний аграрний університет, Україна

Коваленко Олександр Вікторович

здобувач вищої освіти факультету ветеринарної медицини

Полтавський державний аграрний університет, Україна

Марянова Єва Ігорівна

здобувач вищої освіти факультету ветеринарної медицини

Полтавський державний аграрний університет, Україна

Ісаєнко Марина Володимирівна

здобувач вищої освіти факультету ветеринарної медицини

Полтавський державний аграрний університет, Україна

Величко Антон В'ячеславович

здобувач вищої освіти факультету ветеринарної медицини

Полтавський державний аграрний університет, Україна

Захлистун Єлизавета Тарасівна

здобувач вищої освіти факультету ветеринарної медицини

Полтавський державний аграрний університет, Україна

Плахотна Єва Віталіївна

здобувач вищої освіти факультету ветеринарної медицини

Полтавський державний аграрний університет, Україна

Дирофіляріоз – це зоонозне захворювання великої кількості ссавців, а також людини. Хворобу здатні викликати різні види нематод із роду *Dirofilaria*. У поширенні захворювання з-поміж сприйнятливих господарів надзвичайно важливу роль відіграють саме кровосисні комахи, зокрема – комарі. Слід зазначити, що на думку дослідників, основними резервуарами збудника у природі вважаються домашні та дикі собаки [1–3].

Науковцями доведено, що ризик інфікування людей збудником дирофіляріозу істотно зростає у тих районах, де є велика кількість хворих тварин та сприятливі умови для існування комарів, зокрема з роду *Aedes*, *Anopheles*, *Culex*, *Mansonia*, які є вектором передачі збудника від інвазованого організму до здорового [4, 5].

Аналізуючи поширення хвороби серед тварин та людей у різних країнах світу, за даними відкритих джерел літератури встановлено, що проблема має надзвичайно широке розповсюдження по всій земній кулі. Отже, дирофіляріоз є глобальною проблемою людства [6, 7].

На платформі інформаційної системи GBIF виявлено 394 геоприв'язаних записів

щодо поширення *Dirofilaria immitis* (= *Filaria immitis* Leidy, 1856) та *Dirofilaria repens* Railliet & Henry, 1911 (= *Filaria conjunctivae* Addario, 1885, = *Filaria conjunctivae* Addario, 1885) у світі. Левова частка – 358 записів безпосередньо стосуються збудника *D. immitis* (рис. 1) і лише 36 – *D. repens* (рис. 2).

Рис. 1. Дані щодо геолокаційних записів у світі за запитом *Dirofilaria immitis* на платформі інформаційної системи GBIF [8]

Рис. 2. Дані щодо геолокаційних записів у світі за запитом *Dirofilaria repens* на платформі інформаційної системи GBIF [9]

Аналізуючи генеровані інформаційною системою GBIF дані щодо поширення *D. immitis* та *D. repens* на території України, встановлено, що у вказаній системі є одиничні записи і лише стосовно нематоди *D. Repens*, які зафіксовані на території Запорізької області [8–10]. Варто зазначити, що вищенаведені дані не є відображенням реального розповсюдження нематод *D. immitis* та *D. repens* в Україні.

Фахівці ветеринарного профілю діагностують серед тварин (частіше собак) хворобу, викликану *D. immitis* та *D. repens*, на території всіх областей України. Зокрема, у кожному великому та середньому місті з різною частотою прояву виявляють нематод обох видів, що відображено на мапі (рис. 3).

Так само часто фахівці гуманної медицини реєструють захворювання з-поміж людей. Слід зазначити, що найбільш складною за даними науковців вважається епізоотична ситуація у дев'яти областях України, зокрема: Київській, Чернігівській, Харківській, Луганській, Миколаївській, Одеській, Херсонській, Запорізькій та Донецькій [11–13]. Саме у цих областях традиційно фіксується найвищий рівень ураженості людей збудником дирофіляріозу.

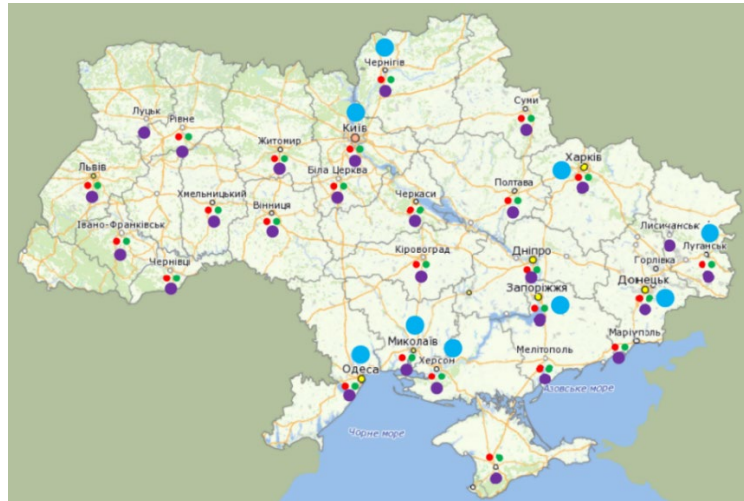

Рис. 3. Епізоотична ситуація щодо дирофіляріозу в Україні: виявлення серед тварин ● – *D. immitis*, ● – *D. repens*; ● – випадки захворювання людей; ● – складна епізоотична ситуація щодо дирофіляріозу серед людей [11].

Висновки. Дирофіляріоз є трансмісивним зоонозним гельмінтозом, що має важливе соціальне значення. Хвороба є надзвичайно поширеною у цілому світі, чому сприяють велика кількість переносників хвороби та широке коло господарів. В Україні захворювання на дирофіляріоз частіше реєструють серед собак, хоча сприйнятливими є велика кількість різних видів тварин. Наразі спостерігається тенденція до збільшення кількості випадків зараження серед людей, а отже, хвороба має важливе соціальне значення та потребує досконалого вивчення науковцями різного профілю з метою розробки науково обґрунтованих схем боротьби із захворюванням як серед людей, так і серед тварин.

Список використаних джерел:

1. Rossi, A., Peix, Á., Pavlikovskaya, T., Sagach, O., Nikolaenko, S., Chizh, N., Kartashev, V., Simón, F., & Siles-Lucas, M. (2015). Genetic diversity of *Dirofilaria* spp. isolated from subcutaneous and ocular lesions of human patients in Ukraine. *Acta Tropica*, 142, 1–4. Вилучено з: <https://doi.org/10.1016/j.actatropica.2014.10.021>.
2. Eberhard, M. L. (2013). Subcutaneous Infection with *Dirofilaria* spp. Nematode in Human, France. *Emerging Infectious Diseases*, 19 (11). Вилучено з: <https://doi.org/10.3201/eid1911.130606>.
3. Alsarraf, M., Levytska, V., Mierzejewska, E. J., Poliukhovych, V., Rodo, A., Alsarraf, M., Kavalevich, D., Dwuznik-Szarek, D., Behnke, J. M., & Bajer, A. (2021). Emerging risk of *Dirofilaria* spp. infection in Northeastern Europe: high prevalence of *Dirofilaria repens* in sled dog kennels from the Baltic countries. *Scientific Reports*, 11 (1). Вилучено з: <https://doi.org/10.1038/s41598-020-80208-1>.
4. Bray, R. L., & Walton, B. C. (1961). The Life Cycle of *Dirofilaria uniformis* Price and Transmission to Wild and Laboratory Rabbits. *The Journal of Parasitology*, 47 (1), 13. Вилучено з: <https://doi.org/10.2307/3274966>.
5. Kume, S., & Itagaki, S. (1955). On the Life-Cycle of *Dirofilaria immitis* in the Dog as the Final Host. *British Veterinary Journal*, 111 (1), 16–24. Вилучено з: [https://doi.org/10.1016/s0007-1935\(17\)47453-7](https://doi.org/10.1016/s0007-1935(17)47453-7).
6. Şuleşco, T., von Thien, H., Toderaş, L., Toderaş, I., Lühken, R., & Tannich, E. (2016). Circulation of *Dirofilaria repens* and *Dirofilaria immitis* in Moldova. *Parasites & Vectors*, 9 (1). Вилучено з: <https://doi.org/10.1186/s13071-016-1916-4>.
7. Schaumburg, F. (2016). *Dirofilaria repens* Infektion bei einem Migranten. Вилучено з: <https://doi.org/10.26226/morressier.572768e4d462b8029237f307>.

8. *Dirofilaria immitis* (Leidy, 1856) in GBIF Secretariat (2022). GBIF Backbone Taxonomy. Checklist dataset <https://doi.org/10.15468/39omei> accessed via GBIF.org on 2023-04-09.
9. *Dirofilaria repens* Railliet & Henry, 1911 in GBIF Secretariat (2022). GBIF Backbone Taxonomy. Checklist dataset <https://doi.org/10.15468/39omei> accessed via GBIF.org on 2023-04-09.
10. Skorobogatov, V., & Vasyliuk, O. (2023). Records of parasites of domestic animals in Ukraine (according to the State Service of Ukraine for Food Safety and Consumer Protection). Version 1.2. Ukrainian Nature Conservation Group (NGO). Occurrence dataset <https://doi.org/10.15468/k5djvr> accessed via GBIF.org on 2023-04-09.
11. Павліковська, Т. М., Саламатін, Р. В., Свита, В. М., Сагач, О. С., Ніколаєнко, С. М., & Корнюшин, В. В. (2014). Актуальність проблем дирофіліаіозу в Україні. Мир Ветеринарии, 3 (19), 4–6.
12. Корнюшин, В. В., Малишко, Е. І., & Малєга, О. М. (2013). Свійські собаки і коти як резервенти природновогнищевих і зоонозних гельмінтозів у сучасних умовах України. Ветеринарна Медицина, 97, 383–387.
13. Sałamatin, R., Pavlikovska, T., Sagach, O., Nikolayenko, S., Korniyushin, V., Kharchenko, V., Masny, A., Cielecka, D., Konieczna-Sałamatin, J., Conn, D., & Golab, E. (2013). Human dirofilariasis due to *Dirofilaria repens* in Ukraine, an emergent zoonosis: epidemiological report of 1465 cases. *Acta Parasitologica*, 58 (4). Вилучено з: <https://doi.org/10.2478/s11686-013-0187-x>.

СЕКЦІЯ XII. КОМП'ЮТЕРНА ТА ПРОГРАМНА ІНЖЕНЕРІЯ

РОЗРОБКА ВИМОГ В ПРОЄКТАХ ДООПРАЦЮВАННЯ ТА ЗАМІНИ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Зеленков Андрій Вікторович

канд. техн. наук, доцент, доцент кафедри Інженерії програмного забезпечення
Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут», Україна

Проектом доопрацювання (enhancement project) називаються заходи щодо додавання нових можливостей у існуючу систему [1]. Проекти доопрацювання програмного забезпечення (ПЗ) систем організаційно-економічного управління підприємствами можуть передбачати усунення дефектів, додавання нового функціоналу відповідно до вимог користувачів, бізнес-правил та бізнес вимог, які з часом змінилися.

Проект заміни (або реінжинірингу) передбачає заміну існуючого програмного забезпечення на повністю нове, серійне або розроблене на замовлення [1]. Проекти заміни найчастіше реалізуються з метою підвищення продуктивності, скорочення витрат, перехід до більш сучасних технологій, розширення можливостей стосовно інтеграції з іншим ПЗ тощо.

Наявність існуючої системи обумовлює деякі проблеми для проектів як доопрацювання, так і заміни, а саме:

- документація щодо вимог до існуючого ПЗ може бути неповною, суттєво застарілою або відсутньою; при цьому замовник може вважати, що про старе ПЗ усе відомо; через незнання може бути не реалізовано функціональність, важлива для якоїсь групи зацікавлених осіб;
- зміна бізнес-вимог та оновлення ПЗ може потребувати суттєвої зміни бізнес-процесів підприємства;
- користувачам існуючої системи нова може не сподобатися;
- нове ПЗ у деяких випадках може мати нижчу продуктивність;
- користувачі можуть скористатися можливістю замовити нову функціональність, яка насправді не потрібна для досягнення бізнес-цілей.

Перша проблема, яка постає при реалізації проекту заміни програмного забезпечення – це обґрунтування необхідності такої заміни, в тому складі порівняно з варіантом модернізації старої системи. Повинні бути аргументовані бізнес-цілі, що виправдовують саме заміну системи. При повній заміні існуючих систем зазвичай змінюються організаційні процеси, що може порушити поточні процеси на підприємстві. Зміни у бізнес-процесах, зміна ПЗ та необхідність освоювати нову програмну систему зазвичай ускладнюють прийняття людьми нової інформаційної технології загалом.

Після того, як рішення про заміну програмного забезпечення прийнято необхідно визначитися з тим, які функціональні можливості старого ПЗ мають бути відтворені у новій системі. При заміні ПЗ частину функціональності старого ПЗ не

треба переносити у нову систему, бо нова та стара інформаційні системи можуть по-різному вирішувати навіть однакові задачі. Це має знайти відображення у вимогах до нового програмного забезпечення.

Проекти доопрацювання розробляють для того, щоб додати нові можливості до існуючого ПЗ замість повної заміни. Перевагою таких проєктів є збереження або поступова зміна існуючих бізнес-процесів на підприємстві, що не потребує зміни звичайного ритму роботи підприємства та не викликає спротиву з боку персоналу. Додавання нової функції, яка полегшить роботу користувачів, це благо. Головний недолік полягає в тому, що розробник часто вимушений використовувати застарілі технології та платформи.

При виконанні проєктів як заміни, так і доопрацювання програмного забезпечення слід розробляти та документувати вимоги до ПЗ.

На початку процесу розробки вимог, доцільно створити дерево функцій для представлення змін, за допомогою якого показати функції, що додаються, а також функції існуючої системи, яких не буде реалізовано у новій системі [2].

Аналіз класів користувачів необхідно проводити для того, щоб визначити, на кого вплинуть зміни та виявити нові класи користувачів, потреби яких треба задовольнити.

Модель бізнес-процесів допоможе зрозуміти, як поточна система використовується для виконання повсякденних завдань користувачами та як на це вплинуть зміни. У багатьох випадках буде доцільно описати нові бізнес-процеси та обговорити їх з зацікавленими особами.

За допомогою контекстної діаграми потоків даних можна визначити та задокументувати зовнішні сутності, нові або існуючі інтерфейси, які можуть вимагати змін. Створення картки екосистеми допоможе виявити інші системи, які взаємодіятимуть з новим ПЗ.

Слід перекоонатися, що існуюча модель даних є достатньою, всі сутності та атрибути даних, як і раніше, потрібні. Можливо необхідно розширити її для підтримки нових функцій.

Аналіз розбіжностей (gap analysis) - це порівняння функціональності між існуючою та бажаною новою системою [1]. Аналіз розбіжностей можна представляти в різних формах, у тому числі у вигляді варіантів використання, користувальницьких історій або функцій. Аналіз розбіжностей допоможе розуміти, чому існуюча система не відповідає бізнес-цілям. Аналіз розбіжностей для проєкту заміни передбачає розуміння існуючої функціональності та виявлення нової необхідної функціональності. Відокремлюють користувачькі вимоги до існуючої системи, нову реалізацію яких зацікавлені особи хочуть бачити в новій системі; визначають вимоги користувачів, яким існуюча система не задовольняє. Бізнес-аналітику слід пріоритизувати існуючі і нові вимоги користувачів в сукупності.

За відсутності документації стосовно вимог, розробникам доводиться розбиратися у функціях системи, виходячи з її інтерфейсів, коду та вмісту баз даних. Щоб така робота принесла максимум користі, слід документувати результати досліджень у формі опису вимог чи дизайну. Накопичивши точну інформацію про певні частини поточної системи, команда зможе безпечно доопрацювати систему, замінити систему, не втративши критично важливої функціональності та ефективно виконати доопрацювання.

Дані відстеження (трасування) вимог, якщо вони є в наявності, допоможуть програмісту, що веде доопрацювання, визначити, які компоненти слід модифікувати після зміни тієї чи іншої вимоги. Якщо інформації для відстеження немає, то її можна

створити, але це потребує багато часу. Бажано створити матрицю відстеження вимог, яка зв'яже нові або змінені вимоги з відповідними елементами дизайну, коду та тестами. Документувати зв'язки в процесі розробки не складно, тоді як відтворити їх у завершній старій системі досить проблематично.

В проєктах зміни або заміни існуючих систем організаційно-економічного управління виникає проблема опору змінам з боку колективу підприємства. Користувачі звикли, як система працює зараз, якщо плануються зміни, то це з погляду користувача не дуже добре. Якщо ПЗ замінюється повністю, то, можливо, зміниться вся робота користувачів. Потрібно враховувати опір і планувати, як його подолати, щоб користувачі прийняли нові функції чи систему. Існуюча система, що встановилася, швидше за все стабільна і повністю інтегрована з навколишніми системами, а користувачі її добре розуміють. У першому випуску нової системи з тією ж функціональністю цього не може бути. Користувачі можуть боятися, що нова система порушить їхню звичайну роботу, а ще їм доведеться витратити зусилля на її освоєння. Можливо, спочатку нова система не зможе забезпечити підтримку їхніх поточних операцій. Користувачі можуть навіть боятися втратити роботу, якщо система автоматизує завдання, які вони виконують вручну. Часто користувачі вимагають того, щоб нова система виконувала все те та так само, як це було реалізовано у старій системі. Для зниження ризику опору слід зрозуміти бізнес цілі та дослідити користувальницькі вимоги, зосередивши увагу на перевагах нової системи та нових функціях які спростять роботу конкретних користувачів. Необхідно сприяти розумінню цінності запропонованих змін для організації загалом, особливо для тих випадків, коли нове ПЗ не полегшує, а може й ускладнює, роботу окремих користувачів.

Доцільно розробляти перехідні вимоги, які повинні описувати перехід від існуючої до нової системи. Вони можуть передбачати перенесення даних, навчання користувачів, зміни в організаційних та бізнес-процесах, а також паралельну роботу старої та нової систем протягом якогось часу. Розуміння перехідних вимог є частиною оцінки готовності та управління організаційними змінами [1].

Проекти доопрацювання часто є інкрементальними. Проектні команди часто використовують методи гнучкої розробки (agile), визначаючи пріоритети доробок із застосуванням резерву (backlog) проєкта.

Особливість проєктів заміни полягає в тому, що зазвичай потрібен деякий досить значний обсяг функціональності нової програми, перш ніж користувачі зможуть застосовувати її для виконання своєї роботи. Їм немає сенсу використовувати нову систему для виконання невеликих частин своєї роботи, а потім повертатися до старої системи для виконання інших функцій. Водночас реалізувати все і відразу для великих систем також складно, особливо коли мова йде про заміну системи, яка розвивалася багато років і багато разів вдосконалювалася.

Бажано виділити функціонал, який обов'язково має бути реалізований відразу, а додавання інших функціональних можливостей розділити між майбутніми релізами, з можливістю коригування вимог та забезпеченням постійної взаємодії з користувачами.

Список використаних джерел:

1. Wiegers K, Beatty J. Software Requirements (Developer Best Practices). 3rd Edition. Published by Microsoft Press, 2013. – 637p.
2. A Guide to the Business Analysis Body of Knowledge® (BABOK® Guide) v3. - International Institute of Business Analysis, Toronto, Ontario, Canada, 2015. - 867c.

СЕКЦІЯ XIII. ФІЛОЛОГІЯ ТА ЖУРНАЛІСТИКА

МАНІПУЛЯТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ РОСІЙСЬКИХ ЗМІ НАПЕРЕДОДНІ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ В УКРАЇНУ

Вороніна Ірина Олександрівна

здобувач вищої освіти факультету PR, журналістики та кібербезпеки
Київський національний університет культури і мистецтв, Україна

Науковий керівник: Рибаченко Віктор Федорович

Заслужений працівник культури України
Київський національний університет культури і мистецтв, Україна

Триваюча війна між Росією та Україною привернула широку увагу міжнародної спільноти. Російські ЗМІ зіграли значну роль у формуванні громадської думки як в своїй країні, так і за її межами. Для створення «сприятливого ґрунту» російські ЗМІ використовували найбільш базові методи пропаганди. Однак, що ж таке пропаганда?

За словами дослідниці С. Шпилик у статті «Інформаційна війна, пропаганда та PR: такі схожі й такі різні...»: «Пропаганда (лат. Propaganda дослівно – «яка підлягає поширенню (віра)», від лат. Prorago – «поширюю») – форма комунікативної взаємодії, яка спрямована на поширення фактів, аргументів, чуток та іншої інформації для впливу на громадську думку на користь певної громадської справи чи громадської позиції» [1, с. 201].

Пропаганда широко використовується як метод політичного маніпулювання через ЗМІ. Таким чином, у сучасному суспільстві мас-медійна пропаганда базується на певних «цінностях» і соціальних образах, політичних міфах та ілюзіях, які концентруються у свідомості людей у вигляді системи певних спрощених стандартів поведінки.

Маніпулятивні технології:

Російські ЗМІ використовували різноманітні маніпулятивні прийоми для формування громадської думки щодо конфлікту в Україні. Одним із найбільш часто використовуваних прийомів є вибіркове звітування. Це передбачає звітування лише про події, які підтверджують російський наратив, ігноруючи або применшуючи події, які йому суперечать. Наприклад, російські ЗМІ часто зображували українські сили як агресорів, а підтримуваних Росією сепаратистів зображували як захисників етнічних росіян.

Ще одним маніпулятивним прийомом, який використовують російські ЗМІ, є пропаганда. Це передбачає надання упередженої або оманливої інформації з метою впливу на громадську думку. Російські ЗМІ часто використовували пропаганду, щоб зобразити Україну як державу, що не вдалася, а її уряд як корумпований і нелегітимний. Це зображення має на меті виправдати російське втручання в Україну як гуманітарну місію захисту етнічних росіян від переслідувань.

Російські ЗМІ також використовували демонізацію, яка передбачає зображення

ворога злим і нелюдським. Російські ЗМІ зображують українців фашистами та нацистами, а Росію — захисницею традиційних цінностей і православної віри. Ця демонізація має на меті створити відчуття моральної вищості серед російської громадськості та виправдати військові дії проти України.

Ще одним маніпулятивним прийомом, який використовують російські ЗМІ, є політична міфологія. Для кращого сприйняття політичних міфів активно змінюють функції мови, використовуючи нові або вже відомі слова у незвичному значенні, про що свого часу говорив Е. Касієр. Віднедавна слово «бандерівці» стало співзвучним фашизму; начебто із «царських часів» взяли термін «Новоросія», що окреслює Південний Схід України; «Правий сектор» співвідносять з каральною організацією для російськомовних мешканців України. Зміна значення слів також пов'язана із їх перетворенням на магичні, оскільки вони мають спонукати до певних дій та провокувати появу певних емоцій. Висновок очевидний: «...Наука як така із жодного боку не може зруйнувати міф. Вона лише усвідомлює його та позбавляє його певного розсудливого, наприклад логічного або числового плану» [3, с. 48].

Ще один прийом, який використовують російські ЗМІ, – це дезінформація. Це передбачає поширення неправдивої або оманливої інформації, щоб заплутати або ввести в оману аудиторію. Російські ЗМІ використовували дезінформацію для створення неправдивих наративів про події в Україні, такі як збиття рейсу МН17. Ці неправдиві наративи мають на меті посіяти плутанину та сумніви серед міжнародної спільноти та відвести провину від Росії.

Вплив пропаганди сьогодні:

Маніпулятивні прийоми, які використовують російські ЗМІ, мали значний вплив на поточну війну в Україні. Російська пропаганда допомогла створити почуття націоналістичного запалу серед російської громадськості, що полегшило російському уряду виправдання військового втручання в Україну. Демонізація українців як фашистів і нацистів також сприяла поляризації громадської думки в обох країнах, ускладнюючи мирне вирішення конфлікту.

Висновок:

Маніпулятивні прийоми, які використовують російські ЗМІ, мали значний вплив на поточний конфлікт в Україні. Ці прийоми допомогли створити почуття націоналістичного запалу серед російської громадськості, демонізували українців і поширили неправдиві наративи про події в Україні. Ця тактика ще більше поляризувала громадську думку в обох країнах і породила плутанину та недовіру серед міжнародної спільноти. Важливо, щоб міжнародне співтовариство залишалося пильним і активно протистояло цим маніпулятивним методам, щоб забезпечити мирне вирішення конфлікту.

Список використаних джерел:

1. Шпилик С. Інформаційна війна, пропаганда та PR: такі схожі й такі різні... Галицький економічний вісник. 2014. №4. С. 178-288.
2. Горбенко С. Р. Пропаганда в умовах війни: засоби та механізми ведення : кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр» : спец. 052 «Політологія» / С. Р. Горбенко; ЧНУ ім. Петра Могили. – Миколаїв, 2023. – 103 с.
3. Кара-Мурза С.Г. Манипуляція свідомістю[Текст] / С.Г. Кара-Мурза. – М. : Ексмо, 2008. – 864 с.

НОВИННИЙ КОНТЕНТ ЗМІ В СТРУКТУРІ МЕДІАКОМУНІКАЦІЙ

Шпаківська Катерина Олегівна

Київський національний університет культури і мистецтв, Україна

Тема "Новинний контент ЗМІ в структурі медіакомунікацій" вивчає роль та вплив новинного контенту ЗМІ на сучасне суспільство в контексті медіакомунікацій. Робиться акцент на аналізі жанрів та форматів новинного контенту в ЗМІ та їх вплив на сприйняття інформації аудиторією. Досліджуються проблеми політичної та економічної маніпуляції через новинний контент ЗМІ, а також етичні та правові аспекти цієї теми. Робиться огляд розвитку технологій та їх впливу на новинний контент ЗМІ в медіакомунікаціях, включаючи використання соціальних мереж як нового формату для розповсюдження новин. Результати дослідження можуть бути корисні для розуміння важливості новинного контенту в ЗМІ та його впливу на суспільство та розвиток медіакомунікацій.

Дослідження також зосереджується на ролі новинного контенту ЗМІ у формуванні громадської думки та ідентичності суспільства, включаючи культурне середовище[1]. Аналізується взаємодія між новинним контентом ЗМІ та іншими формами медіакомунікацій, такими як реклама, PR, соціальні мережі тощо.

Дослідження новинного контенту ЗМІ може мати важливі наслідки для розуміння того, як медіа впливають на суспільство та як суспільство сприймає інформацію, яка надходить до нього через медіа. Результати дослідження можуть бути корисні для розробки більш ефективних стратегій роботи ЗМІ, що дозволять їм відповідати на потреби аудиторії та зберігати свою релевантність у медіа-просторі. Також вони можуть бути корисними для формування належного розуміння ролі ЗМІ в сучасному світі і для розвитку медіа-грамотності серед населення[2].

Крім того, я дослідила тему висвітлення новин під час війни. Це має свої особливості, які пов'язані з тим, що воєнний конфлікт є складною та напруженою ситуацією, де ставлення до подій інформаційного простору може бути різним. Однією з основних особливостей висвітлення новин під час війни є необхідність забезпечення об'єктивності та точності інформації.

Для досягнення об'єктивності та точності інформації ЗМІ повинні мати доступ до достовірних джерел та використовувати професійний журналістський підхід у зборі, перевірці та публікації новин. Крім того, ЗМІ повинні уникати підтримки будь-якої зі сторін конфлікту, щоб зберігати свою незалежність та об'єктивність.

Іншою важливою особливістю висвітлення новин під час війни є те, що ЗМІ повинні дотримуватися етичних та правових стандартів[3]. Наприклад, вони повинні уникати публікації матеріалів, які можуть образити чи обліковувати будь-яку зі сторін конфлікту, а також повинні дотримуватися правил безпеки та захисту своїх журналістів.

Також важливою особливістю висвітлення новин під час війни є те, що ЗМІ повинні піклуватися про те, щоб не нашкодити національній безпеці своєї країни. Наприклад, вони повинні уникати публікації матеріалів, які можуть розкрити військові та розвідувальні таємниці.

Отже, висвітлення новин під час війни має свої особливості, які повинні бути враховані ЗМІ. Крім того, важливою є також роль ЗМІ в забезпеченні доступу до об'єктивної та достовірної інформації під час війни. Надання такої інформації є

важливим, оскільки вона може допомогти суспільству усвідомити ситуацію та зробити свідомий вибір.

Також важливою є роль ЗМІ в підтримці морального духу населення та підтримці національного єднання. ЗМІ можуть допомогти у формуванні національної ідентичності та патріотизму, а також висвітленні героїчних вчинків та внеску військовослужбовців у захист країни.

Отже, висвітлення новин під час війни має свої особливості, які повинні бути враховані ЗМІ. Вони повинні забезпечувати об'єктивність та точність інформації, дотримуватися етичних та правових стандартів, не нашкоджувати національній безпеці та підтримувати моральний дух населення.

Список використаних джерел:

1. Друк України (2006): стат. зб. / Уклад.: С. Буряк. – К.: Кн. палата України. – 2007. – 112 с.
2. Державний комітет телебачення і радіомовлення України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://comin.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=68581&cat_id=33909, вільний. – Заголовок з екрана. – Мова: укр.
3. Українська асоціація видавців періодичної преси [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uapp.org>, вільний. – Заголовок з екрана. – Мова: укр.

ТРОЛІНГ ЯК ЗАСІБ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ

Козубовська Олена Ігорівна

Здобувач вищої освіти факультету PR, журналістики та кібербезпеки
Київський національний університет культури і мистецтв, Україна

Науковий керівник: Даниленко Володимир Григорович

кандидат філологічних наук, доцент
Київський національний університет культури і мистецтв, Україна

Перша чверть XXI століття характеризується стрімким зростанням інформаційних платформ для спілкування людей, серед яких визначну роль відіграють соціальні мережі, месенджери, блоги, чати, Інтернет-ЗМІ, де можна залишати коментарі тощо. Однак для того, щоб створити аккаунт на вказаних вище платформах, не потрібно паспортних даних. Тому кожен користувач самостійно придумує собі нік та може обрати будь-яку стратегію поведінки, включаючи неетичні форми комунікації. Сьогодні тролінг є невід'ємною складовою віртуального спілкування, що зумовлює актуальність його дослідження.

Термін «тролінг» був запозичений як сленг із рибальства, адже в перекладі з англійської мови «trolling» – це ловіння риби на блешню. В соціальних мережах, чатах та месенджерах тролінг також нагадує процес риболовлі, тобто користувачам закидають своєрідну приманку (коментар провокативного змісту, що має викликати певну дію), а вони своєю чергою емоційно реагують на неї, обговорюють проблему, діляться на табори однодумців, іншими словами – стають «спійманою рибою». Однак, це не єдина гіпотеза щодо походження терміну. Так, у скандинавській міфології наявний образ троля – це спотворена, неприваблива ззовні істота, що постійно завдає шкоди іншим. Тролінг як явище віртуальної комунікації має аналогічну мету, однак актуальними є дещо інші засоби, ніж в міфічних істот.

У науковому середовищі поняття «тролінг» уперше було використано ще 1996 року у праці «Ідентичність і обман у віртуальній спільноті» Дж. Донат [6, с. 49]. За її спостереженнями, тролінг є своєрідною грою щодо фальсифікації особистості, але без згоди більшості гравців, адже тролі переважно носять анонімність, приховуються під ніками з несправжнім фото або вигаданими персонажами.

В Україні дослідження цього явища розпочалося на початку XXI століття. Наприклад, Н. Єльнікова терміном «тролінг» – називає «свідоме створення провокаційних коментарів, які сприяють конфліктові між комунікантами, причому така конфронтація є безпідставною» [3, с. 18]. Своєю чергою Л. Гуменюк пише, що «тролінг – це провокація для досягнення певної мети. Водночас мережевому тролінгу характерна помилкова самоідентифікація в умовах мережі з використанням можливостей зміни нікнейму, підтасовування інформації, вкидання наклепу» [2, с. 174]. Тролі не ідентифікують себе справжніми іменами, а ховаються за вигаданий нік. Вони можуть презентувати себе як звичайна людина, волонтер, військовослужбовець, певний активіст тощо. На перший погляд, може здатися, ніби вони позитивно або навіть патріотично налаштовані, однак їх контент тонко свідчить про протилежне.

Тролі часто користуються порушенням етики мережевої взаємодії, що виражається у вигляді прояву різних форм агресивної, знущальної і образливої поведінки для нагнітання конфліктів. Своєю чергою «анонімність мережевого спілкування дозволяє девіантові отримувати емоційну розрядку, проявляти низькі

якості й почуття, викликаючи негативну реакцію інших людей практично безкарно, адже тільки за окремі види контент існує покарання» [3, с.18].

Часто жертви тролінгу навіть не розуміють того, що вони «спіймалися на гачок». До цього часто призводить не тільки вправність тролля, а й брак спілкування і комунікативного досвіду жертви, низький рівень соціальної активності, не знання норм комунікативної поведінки та вміння розпізнати девіантні коментарі. Українці повинні формувати звичку стежити за перебігом комунікації у соціальній мережі, вміти правильно реагувати на тролінг, хейт, булінг тощо.

Існує низка підходів до класифікації тролінгу. Привертає увагу градація, подана С. Могилко [4, с. 59–60] за якою тролів можна умовно поділити на дві групи: тролі-провокатори та тролі-егоцентристи. Кожній із цих категорій притаманний свій перелік тролінгових засобів. Так, тролі-провокатори, яких найчастіше можна зауважити у ході ведення інформаційної війни проти України, часто використовують офтопи (тобто будь-яке повідомлення, що не стосується заявленої теми спілкування); «роздування» ваги сторінки з допомогою великоформатних фото та відео, аби користувачі не змогли вільно використовувати її); спонукання на суперечку, гостру дискусію (наприклад, коментарі з расистським змістом); вираження власної думки як загальноприйнятого факту без аргументації тощо.

Тролінг може бути свідомим або несвідомим, поширюватися на певну особу або групу осіб чи навіть значну частину суспільства. Однак якщо мова йде про фабрики тролів, то мається на увазі тривала злагоджена діяльність групи осіб, що має чітко визначену мету. До колективного різновиду тролінгу належать так звані фабрики тролів, серед яких цільне місце посідають тролі з Ольгіна, фабрика тролів Пригожина. Назва «тролів з Ольгіна» походить від району Санк-Петербургу Ольгіно, де розміщений офіс ВАТ «Агентство интернет-исследований». 2013 року саме із цієї адреси було розіслано сотні тисяч коментарів у всесвітній мережі, головна мета яких була розсіювати ворожнечу та поширювати фейки, вигідні для Кремля.

Робота «ольгінських тролів» широко поширюється на українські пабліки та соціальні мережі, що актуальні у нашій країні. «Ольгінські тролі» протягом тривалого часу підривали суверенітет України, популяризували цінності СРСР, дискредитували роботу українських силовиків з допомогою низки пабліків, серед яких, зокрема пабліки у соціальних мережах «Вконтакте» – «Сводки от ополчения Новороссии» Ігора Стрелкова, який 2014 р. керував операцією із захоплення Слов'янська, низка груп із назвами «Анти», зокрема «АнтиМайдан», «Русская весна» тощо. Для роботи тролів фабрики у соціальній мережі «Facebook» було обрано «шлях від патріотичного середовища до джерела зрадофілії» [5]. Зокрема, було виявлено розгалужену мережу користувачів, пов'язаних з групами бойовика так званої «ДНР» Сергія Жука, який приховувався за маскою патріота Степана Мазури. Тобто у цьому випадку тролі вирішили діяти від імені українців, що розчарувалися у владі. Це підкреслює, наскільки небезпечні та невловимі можуть бути стратегії тролів.

Із початком повномасштабної російсько-української війни у лютому 2022 року діяльність російських фабрик ботів та тролів активізувалася з новою силою. Так, уже станом на жовтень того ж року СБУ виявили та ліквідували роботу понад 35 таких фабрик на території України [1]. Як приклад, на початку 2023 року СБУ нейтралізували прокремлівську «фабрику тролів» у Києві. Тролі розсилали по соціальних мережах контент із Телеграм-каналу московського пропагандиста Юрія Подоляки – російського блогера-пропагандиста [1]. Зловмисники відповідатимуть за статтею 436-2 Кримінального кодексу України (виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії РФ проти України, глорифікація її

учасників).

Отже, тролінг як різновид колективної діяльності в інтернет-просторі, спрямований на підрив національних інтересів, на дискредитацію СЗУ чи президента, на пропаганду цінностей «руського міра». Це небезпечна форма інформаційної війни, яку складно виявити та тим більше знешкодити.

Список використаних джерел:

1. В Україні від початку війни знищили понад 35 ботоферм і локалізували 3,5 тисячі кібератак. Укрінформ. 27.10.2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-technology/3602129-v-ukraini-vid-pocatku-vijni-znisili-ponad-35-botoferm-i-lokalizovali-35-tisaci-kiberatak.html> (дата звернення: 3.02.2023).
2. Гуменюк Л. Й. Мережевий тролінг як вид комунікативної поведінки. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. серія психологічна. 2014. Вип. 1. С. 172-180.
3. Єльнікова Н. І. Тролінг в українськомовних медіа: лінгвістичний аспект. Південний архів. Філологічні науки. 2021. Вип. 87. С. 16-20.
4. Могилко С. В. Тролінг як спосіб психологічної маніпуляції в Інтернеті. Актуальні проблеми природничих та гуманітарних наук у дослідженнях студентської молоді «Родзинка – 2008»: Х Всеукр. студ. наук. конф., ЧНУ ім. Б. Хмельницького. Черкаси: Вид-во ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2008. С.57–60.
5. Що таке «Ольгіно» та яку роль грає в Україні? Патріот Донбасу. 2021. URL: <https://donpatriot.news/article/shcho-take-olhino-ta-iaku-rol-hraie-v-ukraini> (дата звернення: 3.02.2023).
6. Donath, J. Identity and Deception in the Virtual Community. London: Routledge. 1996.

СЕКЦІЯ XIV. ФІЛОСОФІЯ ТА ПОЛІТОЛОГІЯ

СЕЦЕСІОНІСТСЬКІ Й ЗАМОРОЖЕНІ КОНФЛІКТИ: СУЧАСНІ РЕАЛІЇ

Авер'янова Ніна Миколаївна

ORCID: 0000-0002-1088-2372

кандидат філософських наук

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

Воропаєва Тетяна Сергіївна

ORCID: 0000-0001-8388-7169

кандидат психологічних наук, доцент

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

У ХХІ ст. проблеми політичного сепаратизму, автономії та сецесії одержали новий імпульс для їхнього осмислення, адже прагнення суб'єктів отримати політичну незалежність шляхом сецесії стало далеко не поодиноким випадком на міжнародній арені. На сьогодні багато держав світу відчують на собі деструктивний вплив сепаратизму та сецесії, останні з'являються не лише в країнах із внутрішніми конфліктами, а й у державах, які прийнято вважати стабільними та успішними (у Великобританії є проблеми з відокремленням Шотландії; у Бельгії існують значні протиріччя між Фландрією та Валлонією; в Іспанії Каталонія намагається отримати незалежність та ін.).

Не дивлячись на величезну кількість визначень поняття «сецесія», у всіх них є спільне смислове ядро – виокремлення частини території зі складу держави. Варто зауважити, що досить часто українські науковці сецесію розглядають як форму сепаратистського руху, окрім якої виділяють ще такі форми сепаратизму як іредентизм, енозис і деволюцію [11, с. 48]. Проте поняття «сепаратизм», «іредентизм» «сецесія» та ін. цілком не усталені в офіційних документах і вони стають інструментами політичної казуїстики. Їхні тлумачення мають значні відмінності не тільки у представників різних національних шкіл, але і серед українських науковців [8, с. 162].

Проблема сецесії є доволі гострою в сучасному світі, у багатьох країнах вона часто актуалізується під впливом різних чинників. Основними причинами сецесії є: історичні, політичні, економічні та культурні. А. Б'юкенен, Н. Гонтарь, Д. Горовіц, А. Ілларіонов, А. Лубський, А. Маркелова, Ф. Попов, А. Прудніков, В. Рябцев, С. Соколовський розрізняють 2 види сецесії: 1) сецесія, яка відбувається на добровільних засадах, 2) сецесія, яка здійснюється в односторонньому порядку, шляхом самовільного виходу, часто із застосуванням збройних сил. У випадку розгортання ситуації за другим сценарієм можуть виникати серйозні проблеми для сучасного світу у зв'язку з виникненням загроз національній та міжнародній безпеці [15]. Невирішені сецесіоністські конфлікти стають причиною появи нових невизнаних або лише частково визнаних держав, які в реальності не вважаються

повноправними суб'єктами міжнародних відносин.

Оскільки сецесія, як правило, передбачає гострий конфлікт між тими, хто відокремлюється та «материнською» державою, що призводить не лише до політичних змін, а й до людських і економічних втрат, то більшість діючих державних конституцій не визнають право на сецесію. Сецесія завжди створює протиріччя, з одного боку, – вона реалізує право народів на самовизначення, а з іншого, – розглядається як порушення територіальної цілісності та загроза державному ладу. У будь-якому випадку сецесіоністські дії спрямовуються проти етнонаціональної та економічної політики «материнської» держави, яка, на думку організаторів відокремлення, утискує та пригнічує їхні права.

Так, ще з часів Ліги Націй сецесія окремих спільнот розглядається як щось принципово несумісне з «універсальним» принципом територіальної цілісності держави. Тому практично всі держави у своїх конституціях вихід зі свого складу або не передбачають, або максимально ускладнюють [10, с. 56-57]. Дональд Горовіц (США), один із засновників і розробників етнічної конфліктології, послідовно критикуючи ідею сецесії як способу вирішення етнічних конфліктів, із думкою якого ми погоджуємося, зазначав, що хоча теоретики дискутують про можливі варіанти права на самовизначення, допускаючи при цьому сецесію як у цілому, так і її можливість лише в разі виконання певних умов, всі вони розглядають самовизначення в якості реакції на проблему етнічного конфлікту та насильства. Проте сецесія майже ніколи не вирішує цих проблем, а навпаки – може поглиблювати їх. Прихильники сецесії аргументують свою позицію потребою створення успішних гомогенних держав, але сецесія не сприяє утворенню таких держав. Сецесія, не дивлячись на утворення нових країн, не зменшує ступінь конфлікту, насильства чи пригнічення меншин [4, с. 189].

У більшості випадків сецесіоністські конфлікти залишаються політично невирішеними та переходять у стан «заморожених». Досить часто на території, де відбуваються конфлікти, утворюються квазідержави, які домоглися фактичної сецесії, але не юридичної. Квазідержави мають власні управлінські структури (уряд, армію, поліцію та ін.), вони контролюють відокремлену від «материнської» держави територію, проте юридично на міжнародній арені не мають визнання або визнаються обмеженою кількістю країн. До таких утворень сміливо можна віднести Донецьку Народну Республіку та Луганську Народну Республіку – самопроголошені структури, сформовані у результаті військової агресії Російської Федерації. Як наслідок, на території України триває російсько-українська неоімперська війна [1; 3].

Відомо, що у населення будь-якої території, на думку А. Б'юкенена, є моральне право на сецесію, яке актуалізується тоді, коли це населення відчуває дискримінацію з боку органів влади даної держави у сфері національної культури та мови, у соціально-економічній сфері, у сфері самоврядування на території проживання (за наявності дискримінаційних обмежень), а також у випадку етнічно обумовленої недоступності «соціальних ліфтів» і т.п. Моральне право на сецесію у населення будь-якої території (або регіону) і громадська підтримка його прагнення до виходу зі складу «материнської» держави обумовлена і народжується в результаті встановлення фактів дискримінації населення цих регіонів з боку влади і населення «материнської» держави [12; 13]. Існує й значна кількість науковців, які здійснюють спроби сформулювати умови, при яких окремі групи мають моральне право на сецесію. Наприклад, дозволити правове врегулювання сецесії в тих випадках, коли існують активні сепаратистські рухи з законними моральними вимогами [14; 16]. Що стосується населення окупованих Росією територій України, то жодних підстав (які

були проаналізовані А. Б'юкененом) для виходу цих районів зі складу України ніколи не було.

З огляду на той факт, що будь-який сецесіоністський конфлікт рано чи пізно стає чинником, що дестабілізує систему міжнародних відносин, міжнародне співтовариство намагається протистояти дезінтеграційним, відцентровим тенденціям (які часто руйнують давно усталені кордони), а також пом'якшити гостроту основних суперечностей і подолати наростаючий ризик можливої багатопланової хаотизації (відомо, що стратегія «керованого хаосу» є одним з найважливіших засобів гібридної війни). Сьогодні особливої гостроти набуває питання про збройні конфлікти, що перетворилися у тривалі, затяжні протистояння, які науковці та експерти називають «замороженими» сецесіоністськими конфліктами.

Відомо, що до «заморожених» відносять ті конфлікти, які вже пройшли стадію прямого збройного протистояння, але ще не отримали належного політичного врегулювання (коли збройний конфлікт між сторонами припиняється без підписання мирного договору). Поняття «заморожені» конфлікти («frozen conflicts») почало вживатися з 1990-их років у науковому та суспільно-політичному дискурсі країн Заходу для позначення тривалих важкорозв'язуваних конфліктів, інспірованих Росією, яка була зацікавлена у маніпулюванні різноплановими конфліктними ситуаціями для збереження свого геополітичного впливу в нових незалежних державах (колишніх республіках СРСР). Подібні конфлікти стали вогнищами нестабільності, які підривають як регіональну, так і глобальну безпеку, стабільність і сталий розвиток багатьох країн. Сьогодні «заморожені» конфлікти найчастіше розглядаються в якості інструментів реалізації не тільки геополітичної та гео економічної, але й неоімперської стратегії РФ.

Більшість науковців, які вивчали особливості «заморожених» конфліктів, підкреслюють, що значна частина сецесіоністських конфліктів залишається політично невирішеними і переходить у розряд «заморожених», а також звертають увагу на головний результат подібних процесів – виникнення квазідержав. «Заморожування» сецесіоністських конфліктів відбувається тоді, коли справжнє розв'язання конфлікту відкладається на невизначений термін, а на місці «гарячої» зони збройного протистояння виникає певне квазідержавне утворення. Квазідержавним воно вважається тому, що намагається демонструвати наявність певних ознак «національного суверенітету» й позиціонувати себе у системі міжнародних відносин як суб'єкта міжнародного права. Але всі ці потуги, як правило, не визнаються міжнародним співтовариством (окремі квазідержави або юридично визнані обмеженим числом країн, або взагалі не мають міжнародного визнання). Квазідержави переважно націлені на юридичну сецесію, але досягають найчастіше лише фактичної сецесії, хоча вони контролюють «свою» територію і мають власні управлінські структури (армію, поліцію, уряд, парламент тощо), дієздатність яких не завжди є адекватною. Процес «заморожування» сецесіоністських конфліктів полягає у тому, що виникає такий стан пост-збройної взаємодії сторін, коли, з одного боку, нібито відсутня подальша ескалація збройного насильства (хоча це й не виключає його можливих рецидивів), а з іншого боку, немає і справжнього вирішення конфлікту, тому що не усунуті причини, які колись його породили. Інколи розбіжності між конфліктуєчими сторонами, що зосереджуються навколо проблеми політико-правового статусу невизнаних територій, стають практично нездоланими.

Д. Дадаян, В. Макаренко, Ю. Нікітіна, В. Пряхін, В. Рябцев зазначають, що спектр можливих варіантів розблокування ситуацій, що склалися в зонах «заморожених»

сецесіоністських конфліктів є досить широким. Перший варіант передбачає, що пост-конфліктна ситуація трансформується у стійкий мир, тобто буде поступово долатися насильство, яке мало місце раніше, будуть розвиватися громадянські інститути, незалежна судова влада, представницький уряд, що забезпечить верховенство права і ефективну участь громадян у суспільному житті. За другим варіантом розвитку подій може мати місце рецидив старого конфлікту на території відновленої «материнської» держави, або через відсутність оновленої системи взаємин між колишніми учасниками конфлікту, або через провали миротворчої діяльності третьої сторони, або через серйозні помилки центральної влади у сфері регіональної та етнонаціональної політики. Третій варіант передбачає, що на території, де перемогу здобули сепаратисти, може з'явитися новий сецесіоністський конфлікт, основною причиною якого може стати «етноцентризм» та «етнічна тиранія» з боку представників домінуючого етносу, що раптово перетворився на більшість у рамках нового політичного утворення і почав здійснювати етнічні чистки або репресії, які спрямовані проти інших міноритарних груп. За четвертим варіантом розвитку подій може виникнути міждержавний конфлікт між «материнською» державою та новим політичним утворенням або через специфіку проходження лінії нового кордону, або через можливість доступу до багатих ресурсами спірних територій тощо.

Б. Коппітерс, М. Емерсон, М. Хейссен вважають, що сецесіоністські конфлікти не обов'язково призводять до сецесії. Вони підкреслюють, що із найрізноманітніших варіантів «розморожування» сецесіоністського конфлікту у підсумку може реалізуватися найбільш неймовірний (який здається неймовірним тільки на перший погляд, а при використанні експертами контекстного мислення він якраз може виявитися найвірогіднішим варіантом подальшого розвитку подій, оскільки саме він може влаштувати всі зацікавлені сторони).

Н. Арбатова, О. Батраєва, А. Большаков, В. Григорян, С. Григорян, А. Даутін, А. Девятков, В. Дякону, М. Капітоненко, Н. Лемей-Хіберт зазначають у своїх працях, що успішній реалізації сецесії сприяють такі чинники: наявність автономного статусу певного регіону (на відміну від інших регіонів) перед початком сецесії; наявність іноземних військ на території «материнської» держави; геополітичне положення «материнської» держави (тобто її близькість до потужнішої держави-патрона, яка є промоутером конкретної сецесії); незахищеність кордонів «материнської» держави; збройний конфлікт певного регіону з «материнською» державою; наявність у мешканців певного регіону власної національної мови та культури, відмінної від мови й культури «материнської» держави; наявність домінуючого етносу, який не має власної держави; визнання членами ООН тощо.

Експерти зазначають, що будь-яка держава прагне мінімізувати ризики виникнення сецесіонізму шляхом різнопланових дій. Найпоширенішими заходами попередження й профілактики сецесіоністських рухів є встановлення «податку на вихід», який зобов'язує дану територію виплатити компенсацію «материнській» державі; пропаганда, що роз'яснює деструктивні наслідки сецесії як для тих громадян, які хочуть відокремитися, так і для тих громадян, що залишаються; інтенсивне інвестування в інфраструктуру проблемних регіонів; податкові пільги тощо [5; 7].

Незважаючи на постійні вимоги права на сецесію міноритарними групами у багатьох країнах світу, таке право досі не було визнане міжнародним співтовариством. Адже наявність власної державності не є обов'язковою умовою для забезпечення законних прав міноритарних груп, для захисту й розвитку їхньої мови та культури. Саме тому міжнародне співтовариство має заохочувати врегулювання

подібних конфліктів такими засобами, які виключають сецесію, оскільки поблажливе (або й заохочувальне) ставлення до режимів, що виникли в результаті сецесії, може привести до дезінтеграції все більшого числа держав світу.

Незважаючи на політичну, економічну, культурну та етнічну специфіку «заморожених» сецесіоністських конфліктів на пострадянському просторі, а також їхні відмінності у плані геополітичного положення, всі вони мають певні спільні риси. Серед яких не тільки втрата територіальної цілісності, наявність біженців і поразка титульної нації у боротьбі з сепаратистами через втручання зовнішньої сили, адже всі вони виникли у зв'язку з неоімперською політикою Кремля. Як зазначили у своїх працях експерти Джефф Чінн, Нейл Макферлейн, Роберт Орттунг та Кристофер Уокер, «заморожені» конфлікти є наслідком не стільки внутрішніх суперечностей конфліктуючих сторін, скільки дій Росії, яка завжди маніпулювала конфліктами на пострадянському просторі і продовжує це робити й сьогодні [9].

Заступник директора Інституту європейських, російських та євразійських досліджень (Університет Джорджа Вашингтона) Роберт Орттунг і виконавчий директор Міжнародного форуму досліджень демократії Національного фонду демократії (США) Кристофер Уокер оцінюють політику РФ на пострадянському просторі як провокування нестабільності, як частину масштабної схеми, в рамках якої Кремль використовує сепаратистські конфлікти як двигуни корупції і злочинності та як «троянських коней», що стоять на шляху прогресу в націлених на реформи країнах. Вони доводять, що Кремль боїться стабільного розвитку демократичних держав на кордонах РФ, що могло б стати альтернативною моделлю путінської «вертикалі влади». Щоб запобігти виникненню таких альтернатив, Кремль використовує деструктивну силу сепаратизму і супроводжуючі його корупцію та злочинність, аби перешкоджати реформам [9].

Отже, сецесіоністські конфлікти стали вогнищами нестабільності на просторах колишнього СРСР, вони підривають як регіональну, так і глобальну безпеку, стабільність і сталий розвиток багатьох країн. Нині сецесіоністські рухи й сепаратизм найчастіше розглядаються в якості інструментів реалізації не тільки геополітичної та гео економічної, але й неоімперської та неоколоніальної стратегії РФ. Це передбачає використання стратегії розумної сили [2; 6; 17], орієнтованої на довгострокову перспективу. Зазначена стратегія дозволяє ефективно нівелювати сепаратистські тенденції та сецесіоністські рухи, зміцнювати міжнародну проукраїнську коаліцію, удосконалювати державну етнонаціональну та інформаційну політику, запобігати новому насильству, встановлювати мир і забезпечувати міжнародну й національну безпеку.

Будь-яка держава на своїй території намагається призупинити сецесіоністські рухи та мінімізувати ризики їхньої появи, десепаратизувати соціум, що є логічним і раціональним рішенням. Та головне – незважаючи на вимоги окремих груп щодо використання права на сецесію, таке право до сих пір не визнається міжнародним співтовариством. Українська конституція убезпечує відокремлення певних територіальних одиниць зі складу України, а це дає можливість врегульовувати вимоги права на самовизначення народів засобами, які виключають сецесію.

Список використаних джерел:

1. Авер'янова Н.М., Воропаєва Т.С. Нівеляція сецесіоністських рухів та десепаратизація українського соціуму. Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії. 2020. Випуск 29. С. 19–26.
2. Авер'янова Н.М., Воропаєва Т.С. Стратегія «розумної сили» у сучасних реаліях російсько-української війни. Наукові тренди постіндустріального суспільства. Мат. III Міжнар. наук.

- конф., м. Дніпро, 21 жовтня 2022 р. Вінниця: Європейська наукова платформа, 2022. С. 149–153.
3. Авер'янова Н. Особливості збройного конфлікту в Україні. Українознавчий альманах. 2019. Випуск 25. С. 8–13.
4. Горовиц Д. Разрушенные основания права сецессии. Власть. 2013. Том 21. № 11. С. 189–191.
5. Григорян В.; Григорян С. Россия и постсоветское пространство. Per Concordiam. Журнал по проблемам безопасности и обороны Европы. 2010. Т. 1. № 2. С. 38–43.
6. Даниленко С., Авер'янова Н., Воропаєва Т., Дроботенко М. Стратегія «розумної сили» як ключова передумова перемоги України в російсько-українській неоімперській війні. Українознавчий альманах. 2022. № 30. С. 43–53.
7. Капитоненко М. Решение постсоветских «замороженных» конфликтов. Помогает ли региональная интеграция? Per Concordiam. Журнал по проблемам безопасности и обороны Европы. 2010. Т. 1. № 2. С. 32–37.
8. Лісовський В. Виникнення сепаратизму та його роль у внутрішньополітичних процесах поліетнічних держав. Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії. 2020. № 1(7). С. 148–165.
9. Орттунг Роберт, Уокер Кристофер. «Замороженные конфликты» Путина. 2015. URL: https://www.inopressa.ru/article/16feb2015/foreignpolicy/putin_ukr_georgia.html
10. Прудников А.А. Право на развод? Проблема сецессий в современном мире. Право и современные государства. 2016. № 4. С. 55–65.
11. Цебенко О. Форми вияву сепаратизму: теоретико-методологічний аспект. Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. Збірник наук. праць. 2014. Випуск 26. С. 44–51.
12. Buchanan Allen E. The International Institutional Dimension of Secession. Theories of Secession. London and New York: Routledge, 1998. Pp. 227–256.
13. Buchanan Allen E. The International Dimension of the Problem of Contested Secessions. Philosophy and Public Issues (New Series). 2014. Vol. 4. No 1. Pp. 13–21.
14. Copp David. International Law and Morality in the Theory of Secession. The Journal of Ethics. 1998. Vol. 2. No 3. Pp. 219–245.
15. Kymlicka W. Review of Secession: The Morality of Political Divorce. Political Theory. 1992. Т. 20. No 3. С. 527–532.
16. Reinikainen Jouni. What is the Democratic Approach to Plebiscitary Secessionism? Ethnopolitic. 2019. Vol. 18. No 4. Pp. 362–378.
17. Voropayeva T., Averianova N. Information and Economic Security as Priority Directions of the State Policy of Ukraine in the Context of the Strategy of «Smart Power». 2021 IEEE 8th International Conference on Problems of Infocommunications, Science and Technology (PIC S&T). Kharkiv, Ukraine, 2021. Pp. 197–202.

УКРАЇНСЬКА ВЕРСІЯ СТРАТЕГІЇ «РОЗУМНОЇ СИЛИ»: ІНФОРМАЦІЙНІ ТА ОСВІТНЬО-ВИХОВНІ АСПЕКТИ

Воропаєва Тетяна Сергіївна

ORCID ID: 0000-0001-8388-7169

кандидат психологічних наук, доцент

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

Авер'янова Ніна Миколаївна

ORCID ID: 0000-0002-1088-2372

кандидат філософських наук

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

Анотація: У статті розглядаються інформаційні та освітньо-виховні аспекти стратегії «розумної сили» в умовах російсько-української неоімперської війни. Аналізуються основні функції українознавчої компетентності та української версії стратегії «розумної сили», яка може стати ключовою передумовою Перемоги України в російсько-українській неоімперській війні. Методологічна основа дослідження – інтегративний підхід.

Відомо, що саме в кризові періоди історії виникає невідкладна потреба у переосмисленні багатьох філософських, культурологічних і педагогічних проблем, до яких належать і питання, пов'язані з інформаційними й освітньо-виховними аспектами боротьби українського народу за свою незалежність і територіальну цілісність держави. Ця проблема постала перед Україною в кінці лютого 2014 р., коли війська російської федерації окупували Крим, а після повномасштабного вторгнення російських військ на територію України 24 лютого 2022 р. дана проблематика надзвичайно актуалізувалась. В умовах нинішньої російсько-української неоімперської війни помітно підвищився інтерес як до інформаційних, так і до освітньо-виховних аспектів підготовки молодих громадян України до життя, адже ці проблеми є актуальними і для Перемоги України у нинішній війні, і для повоєнного відновлення й реінтеграції населення окупованих територій.

Ми розробляємо **українську версію стратегії «розумної сили»** упродовж 2015–2023 рр. у контексті деокупації, деконфліктизації та реінтеграції населення окупованих територій. Наша позиція багато в чому збігалась із думками М. Мінакова й Т. Милованова, які у 2015 р. у своїй статті «Кримське питання без відповіді. Що робити зі стратегією» [14] доволі гостро поставили питання про стратегію України щодо окупованого Криму. Саме у зв'язку з цим ми й почали розробку української версії стратегії «розумної сили» («Smart power»), яка може стати основною передумовою Перемоги України в російсько-українській неоімперській війні. Відомо, що основи цієї стратегії заклали у 2003–2004 рр. Joseph S. Nye Jr. та Suzanne Nossel (продовжили ці дослідження Crocker Chester A., Hampson Fen Osler, Aall Pamela R., Benen Steve, Stephen Clark та ін.). Українська версія стратегії «розумної сили» розроблена нами на основі досліджень Дж. Ная-молодшого та його послідовників [20; 21; 22; 24; 25; 26; 27; 28; 30], головними складовими якої в умовах нинішньої війни є **поєднання «жорсткої» та «м'якої сили» з інтелектуальним потенціалом наукового та експертного середовища України** [8].

Теоретико-методологічною основою для дослідження й оптимізації інформаційних та освітньо-виховних аспектів стратегії «розумної сили» в умовах

російсько-української неоімперської війни є інтегративний підхід, який охоплює взаємодію соціальної філософії, історії, політології, українознавства, соціології, психології, педагогіки, соціокультурної антропології, комунікативістики та постколоніальних досліджень. Інтегративний підхід передбачає створення цілої системи «концептуальних мостів» між цими науковими дисциплінами, а також поєднання концептуального інструментарію й дослідницьких принципів цих наук. Інтегративний підхід став методологічною основою багатьох українознавчих досліджень, присвячених трансформаціям колективної ідентичності громадян України [19]; специфіці російсько-української гібридної війни [1]; інформаційній безпеці України [3; 4]; цивілізаційному розвитку українського народу [7]; колористичним уявленнями українців [10; 11]; особливостям впливу образотворчого мистецтва на національне виховання особистості [2] тощо.

Нинішня російсько-українська неоімперська війна (2014–2023(?) рр.) розпочалась у результаті ескалації гібридної війни, що тривала на пострадянських теренах ще до 2014 р. (виявляючись у економічних, газових, інформаційних та інших війнах), адже гібридна агресія Кремля проти України (а також проти інших незалежних держав) була пов'язана як із намірами російської федерації відновити СРСР, так і з прагненнями відновити Російську імперію у кордонах 1913 р. (для цього достатньо ознайомитись із матеріалами Міжнародного дискусійного клубу «Валдай», починаючи з 2004 р.). Якщо агресію рф на території України у 2014–2021 роках можна було називати **російсько-українським збройним конфліктом неокolonіального типу**, то після повномасштабного вторгнення російських військ на територію України 24 лютого 2022 року цю війну слід назвати **російсько-українською неоімперською війною з проявами нацизму, шовінізму та геноциду**.

Інформаційні та освітньо-виховні аспекти стратегії «розумної сили» передбачають врахування когнітивних, емоційних, мотиваційних, ціннісно-сміслових та конативних аспектів формування громадянськості, патріотизму й національної ідентичності української молоді (зокрема, використання ситуацій реальної відповідальності у формуванні громадянської позиції особистості; функціонування Закону «трьох В» (Вкладеної праці (або Вкладених зусиль), Витраченого часу, Вкладених матеріальних і фінансових ресурсів) у формуванні національної ідентичності та національної стійкості громадян України; використання розробок щодо ролі музики й образотворчого мистецтва у формуванні патріотичних почуттів української молоді тощо). Освітньо-виховний вимір стратегії «розумної сили» передбачає також зміцнення й розвиток проукраїнської мотивації в діяльності українських громадян; розвиток українознавчої компетентності не тільки учнівської молоді, але й депутатів, урядовців, лідерів громадської думки та всього суспільства. Адже **українознавча компетентність** є: 1) одним з найдієвіших чинників подолання деструктивних наслідків інформаційної війни рф проти України; 2) основою соціогуманітарної освіти та національно-патріотичного виховання молоді.

Після того, як Україна приєдналася до процесу трансформації національної освіти на компетентнісних засадах, підтримуючи запровадження компетентнісного підходу до освіти [12] (необхідність якого було проголошено на засіданні Європейської ради ЄС у 2000 р. [6; 9; 17; 18]), ми почали розробляти **концепцію українознавчої компетентності** як інструмента деколонізації українського соціуму та нівеляції деструктивних інформаційних впливів на громадян України. Українознавча компетентність впливає не тільки на розвиток національної та європейської ідентичності, але й на формування патріотичних почуттів, критичного

мислення, соціальної й громадянської зрілості, на становлення цілісного світогляду громадян України, а також суттєво допомагає адекватно захистити український інформаційний простір, більш ефективно протидіяти антиукраїнській інформаційній агресії, просуванню ідеології «руського мира» та деукраїнізації України, виховувати національно свідомих громадян і духовно сконсолідувати українство на основі європейських ідеалів, базових цінностей та української національної ідеї.

Через відсутність українознавчої компетентності окремі наші депутати, урядовці, громадські діячі, журналісти, спічрайтери, радіо- й телеведучі часто плутають терміни «руський» і «руський»; «руський корабель» називають «руським», «руський мир» називають «руським», хоча у 2010–2011 рр. на запит Верховної Ради України ми давали фахове пояснення, чому саме не варто перекладати російський термін «руський мир» (його правильний переклад – «російський світ», але оскільки в російській мові є слова і «руський», і «російський», то термін «руський мир» не потрібно перекладати українською мовою, щоб чітко відрізнити «руських» (етнічних росіян) від «россиян» (політичних росіян, тобто усіх громадян РФ)) та дезінформувати українських громадян, як це було зроблено з проросійською партією «Російський блок» (діяла в Україні упродовж 2002–2013 рр.), яку в Україні чомусь офіційно називали «Руський блок», а також із церквою УПЦ МП, яку чомусь називають «руською», відносячи її у такий спосіб до часів держави Руська земля (яку всі звикли називати Київською Руссю). Отже, окремі депутати, урядовці, громадські діячі, журналісти, спічрайтери, радіо- й телеведучі, мабуть, не усвідомлюють, що вони поширюють шовіністичну ідеологію «руського мира», яку на офіційному сайті УПЦ МП ще з 2000-х років називають «руським світом». Зокрема, у виступах російського патріарха Кіріла ми бачимо витончене жонгливання термінами «Русь» і «Росія»: «Руська Православна Церква виконує пастирську місію серед народів, що приймають російську духовну і культурну традицію як основу своєї національної ідентичності ... Ядром Руського світу є Росія, Україна і Білорусь ... в цьому сенсі ми і Молдову вважаємо частиною цього Руського світу ... Кордони між державами ... створюють зайві перешкоди між народами Руського світу ... Бережливе ставлення руських людей до своєї віри і повага до віри інших приваблювали до Росії представників різних релігій і націй ... вважали Росію, Русь, своєю Вітчизною та вірно і безкорисливо їй служили ... опорою Руського світу є російські культура і мова. ... До руської культури може належати і росіянин, і татарин, і українець, і грузин ... Важливим комунікаційним елементом Руського світу є російська мова ... продовжувати разом творити Руський світ і розглядати його як свій спільний наднаціональний проект. ... усвідомлення важливості завдань, які стоять перед Росією у справі збереження цивілізаційної спільності історичної Русі, призвело до створення фонду «Руський світ». Отже, ми бачимо, як тотальні словесні маніпуляції проводять до ототожнення сучасної росії та історичної Русі, русских та руських. А деякі наші громадяни ще й сприяють цьому... та ще й під час жорстокої російсько-української неоімперської війни.

Особа з розвинутою українознавчою компетентністю може досить легко роз'яснити подібні маніпуляції, адже в сучасній російській мові етноетнонімом російського етносу є частково субстантивованій прикметник «руський». Він виник від словосполучення «русские люди», у якому друге слово просто перестало вживатися. А давній прикметник «руський» («руськими») складається з кореня і суфікса «-ьск-», який утворює слова, похідні від назв місцевості [13] (для порівняння: назаретськ «з Назарета»). Отже, цією місцевістю і була історична «внутрішня Русь», а не Московія. Із середини XIX ст. починають чітко розрізняти слова «россиянин» як приналежність до держави та «руський» як приналежність до народу [16]. Але

приблизно після 1830 р. назва «россиянин» вже практично не вживалась [16]. Чинником, який вплинув на заміну терміна «россиянин» іншим терміном – «русский», став розвиток проекту «большой русской нации» (зокрема, під впливом Польського повстання 1830–1831 рр.), що спонукало до використання такої назви, яка могла б бути сприйнятою як «своя» східнослов'янським населенням земель колишньої Речі Посполитої [15; 23].

З метою формування українознавчої компетентності у громадян України ми читали лекції з українознавства для переселенців із Криму та ОРДЛО упродовж 2014–2022 рр. Розвиток українознавчої компетентності у цих громадян позитивно вплинув не тільки на їхню громадянсько-політичну та європейську цивілізаційну ідентичність, але й на рівень їхньої самоповаги, самооцінки й самоорганізації. Відповідаючи на запитання «Яка українознавча інформація стала для Вас найважливішою, і Ви б хотіли, щоб інші співгромадяни також знали про це», студенти, учні та слухачі курсу українознавства підкреслили (усього було опитано 253 респонденти), що найважливішою інформацією, яку повинні знати всі громадяни України, є така: 1) походження українського народу від склавинів та антів (94%); 2) етапи етнічної історії українців (93%); 3) роль 838/839 рр. в історії України (зафіксоване єпископом Пруденцієм свідчення Бертинської хроніки, оригінальний список якої зберігається в публічній бібліотеці французького міста Сент-Омер, про посольство русів до Візантійської імперії; це повідомлення можна вважати першою точною згадкою про Руську державу і важливим доказом її існування у 838–839 рр.; оскільки послі Русі прибули до столиці Імперії франків Інгельгейму 18 травня 839 р., то ця дата символізує початок відліку історії державності Руської землі) (92%); 4) етноніми «анти», «русини», «руські», «українці» (90%); 5) етноніми «білоруси», «русские», «россиянине» (90%); 6) історія і культура протодержави антів (89%); 7) доба Аскольда та Аскольдове Хрещення Русі (89%); 8) особливості української ментальності та національного характеру українців (88%); 9) етапи українського націєтворення (87%); 10) процес формування української політичної нації (87%); 11) становлення і розвиток української ідентичності (86%); 12) історія української ідеї (86%); 13) формування української національної культури (85%); 14) чим відрізняються українська етнічна та політична нація (83%); 15) історія, культура та ідентичність світового українства (83%); 16) чому в. путін прагнув у 2000–2001 рр., щоб російська федерація стала членом НАТО (82%) і т.д.

Відомо, що сучасні дослідники виокремлюють смислові, ідеологічні та когнітивні війни. Інтегративний підхід дозволяє розглядати всі ці війни як цілісне інформаційно-психологічне явище, що має кілька рівнів деструктивного впливу на людей: емоційний, когнітивний, смисловий. Адже людина як особистість є вищою системною цілісністю, ядром якої виступає саме смислова сфера. Саме тому російська пропаганда та інформаційно-психологічні спецоперації (ІПСО) стають найефективнішими тоді, коли вони орієнтовані на смисловий рівень деструктивного впливу на людину (трансляція відповідних цінностей, ідеалів, ідеологем, метанаративів, стратегем тощо). Це пояснюється тим, що смислова сфера особистості тісно пов'язана з мотиваційною, вольовою та ціннісною сферами. Наші багаторічні дослідження доводять, що українознавча компетентність, яка має потужний ціннісно-смисловий вплив на особистість, є одним з найбільш дієвих чинників подолання деструктивних наслідків інформаційної війни, що давно ведеться проти України. Окрім цього, українознавча компетентність репрезентує соціогуманітарний вектор інтелектуального потенціалу національного спротиву українців в умовах нинішньої війни [5; 29]. Отже, у контексті української версії стратегії «розумної сили»

українознавство виступає важливим ресурсом держави для: консолідації українства; деколонізації і декомунізації суспільства; формування позитивної національної та європейської ідентичності громадян України; посилення дієвості інтелектуального потенціалу національного спротиву; національно-патріотичного виховання молоді та подолання деструктивних інформаційно-психологічних наслідків російсько-української неоімперської війни.

Список використаних джерел:

1. Авер'янова Н.М. Гібридна війна: російсько-українське протистояння. Молодий вчений. 2017. Випуск 3(43). С. 30–34.
2. Авер'янова Н.М. Образотворче мистецтво як чинник національного виховання особистості (українознавчий аналіз). Автореферат дис. ... канд. філос. наук: спец. 09.00. 12 «Українознавство». Київ: КНУ імені Тараса Шевченка, 2007.
3. Авер'янова Н.М., Воропаєва Т.С. Інформаційна безпека України: соціально-філософські аспекти. Молодий вчений. 2020. 10 (86). С. 297–303.
4. Авер'янова Н., Воропаєва Т. Українознавство як стратегічний ресурс держави у контексті російсько-української війни. Concepts and use of technologies in practice. Abstracts of V International Scientific and Practical Conference. P. 204–212. London, Great Britain, 2022.
5. Авер'янова Н.М., Воропаєва Т.С. Українознавча компетентність як ключовий чинник подолання наслідків інформаційної війни. International scientific conference «Scientific and technological revolution of the xxi century '2021». Conference proceedings. April 7, 2021. Karlsruhe, Germany: Sergeieva&Co. С. 91–95. URL: <https://www.sworld.education/konferge16/sbor-ge16.pdf>.
6. Алексеенко А. П. Духовність: сутність, еволюція, форми виявлення в етносі. Автореф. дис... доктора філос. наук: 09.00.04. Харків, 2007. 34 с.
7. Воропаєва Тетяна, Авер'янова Ніна. Цивілізаційний розвиток українського народу: культуротворчі аспекти. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. 2019. Випуск №4. С. 18–23.
8. Даниленко С., Авер'янова Н., Воропаєва Т., Дроботенко М. Стратегія «розумної сили» як ключова передумова перемоги України в російсько-українській неоімперській війні. Українознавчий альманах. Вип. 30. DOI: <https://doi.org/10.17721/2520-2626/2022.30.6>.
9. Діденко В., Табачковський В. Світогляд. Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін. Київ : Абрис, 2002. 742 с. С. 569.
10. Ковтун Л.І. Міфологема софійності в культурі Київської Русі. Українознавчий альманах. 2011. Вип. 6. С. 25–29. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukralm_2011_6_8.
11. Ковтун Л.І. Український колористичний код світотворення. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Українознавство. 2009. Вип. 13. С. 49–52. URL: <http://ukrbulletin.univ.kiev.ua/Visnyk-13/Kovtun.pdf>.
12. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. Бібліотека з освітньої політики / За заг. ред. О.В. Овчарук. К.: К. І. С., 2004. 112 с.
13. Мейе А. Общеславянский язык: Пер. с фр = Le Slave Commun (1932) / Общ. ред. С.Б. Бернштейн. 2-е изд. М.: Издательская группа «Прогресс», 2001. 500 с. С. 292–293.
14. Мінаков Михайло, Милованов Тимофій. Кримське питання без відповіді. Що робити зі стратегією. Українська правда. 2015. 2 жовтня.
15. Остапчук Оксана. Русский versus российский: исторический и социокультурный контекст функционирования лингвонимов. Acta Slavica Iaponica. Tomus 32 (2012). Pp. 97–104.
16. Соловьев А. В. Византийское имя России. Византийский временник. М.: Изд-во АН СССР, 1957. Т. 12. С. 134–155. С. 153–155.
17. Степаненко І. Духовність і життєва компетентність. Філософська думка. 2005. № 6. С. 40–55.
18. Філософія: світ людини. К. : Либідь, 2003. 430 с.
19. Averianova Nina, Voropaieva Tetiana. Transformation of the Collective Identity of Ukrainian Citizens After the Revolution of Dignity (2014–2019). Kyiv-Mohyla Humanities Journal. 2020.

- № 7. Pp. 45–71.
20. Carpenter Ted Galen. Smart Power: Toward a Prudent Foreign Policy for America. Cato Institute, 2008. 264 p.
 21. Chong Alan. Smart Power and Military Force: An Introduction. Journal of Strategic Studies. Volume 38, 2015. Issue 3. Pages 233–244.
 22. Cohen William S., Greenberg Maurice R., McGiffert Carola. Smart Power in U.S.-China Relations: A Report of the CSIS Commission on China. Center for Strategic and International Studies (CSIS), March 2009. 31 p.
 23. Kamusella Tomasz. The Change of the Name of the Russian Language in Russian from Rossiiskii to Russkii: Did Politics Have Anything to Do with It? Acta Slavica Iaponica. Tomus 32 (2012). Pp. 73–96.
 24. Medeiros Sabrina E., Pinto Danielle J. A. International Reputation and Smart Power: How Brazil is building its international insertion in XXI century. In ISA's 56th Annual Convention. New Orleans, Louisiana, 2015.
 25. Nossel Suzanne. Smart Power. Foreign Affairs. 2004. Vol. 83. № 2 (March-April). Pp. 131–142.
 26. Nye Joseph S., Jr. Get Smart: Combining Hard and Soft Power. Foreign Affairs. 2009. Vol. 88, № 4 (July/August 2009), pp. 160–163.
 27. Nye Joseph S., Jr. Soft Power: The Means To Success In World Politics. New York: PublicAffairs, 2005.
 28. Resnick Evan. I Will Follow: Smart Power and the Management of Wartime Alliances. Journal of Strategic Studies. Volume 38, 2015. Issue 3. Pages 383–409.
 29. Voropayeva Tatiana, Averianova Nina. Information and economic security as priority directions of the state policy of Ukraine in the context of the strategy of «smart power». 2021 IEEE 8th International Conference on Problems of Infocommunications, Science and Technology (PIC S&T). Kharkiv, Ukraine, 2022. Pp. 197–202. DOI: 10.1109/PICST54195.2021
 30. Whiton Christian. Smart Power: Between Diplomacy and War. Dulles, United States: Potomac Books, 2013. 240 p.

СЕКЦІЯ XV. ПЕДАГОГІКА ТА ОСВІТА

ГЛОБАЛЬНА КОМПЕТЕНЦІЯ ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ ЧИННИК ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СФЕРИ ІТ

Архипова Вікторія Олександрівна

старший викладач кафедри іноземних мов

Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Муравйова Олена Миколаївна

старший викладач кафедри мовної підготовки

Харківський державний біотехнологічний університет, Україна

Організація економічного співробітництва та розвитку (Organization for Economic Cooperation and Development (OECD)) визначає сутність глобальної компетенції як багатовимірну конструкцію, що вимагає поєднання знань, навичок, ставлень і цінностей, успішно застосованих до глобальних проблем або міжкультурних ситуацій. Щодо глобальних проблем, то вони стосуються всього людства та мають глибокі наслідки для нинішніх та майбутніх поколінь. А от міжкультурні ситуації пов'язані зі сферою особистих, віртуальних або опосередкованих зустрічей з людьми, які сприймаються як вихідці з іншого культурного середовища [1].

Глобальна обізнаність і компетентність стали невід'ємною частиною вищої освіти та професійного розвитку, що є запорукою успішної підготовки студентів до глобального майбутнього.

Цілісне розуміння компетенції передбачає не лише набуття, а й мобілізацію знань, навичок, установок і цінностей для задоволення комплексу вимог, щодо бажаного індивідуального розвитку та благополуччя, а також для процвітання культур і суспільств [2].

Процес розвитку глобальної компетенції триває все життя, але освіта може активно сприяти формуванню навичок вищого рівня у студентів під час навчання. В умовах трансформації глобального ринку праці питання підготовки інтернаціональних фахівців, які здатні бути ефективними комунікаторами, відкритими для людей з різним культурним середовищем та працювати у складі міжнародних команд та cross-cultural offices, є досить актуальними. Глобально компетентні спеціалісти повинні бути обізнаними зі стратегіями дій у таких сферах, як дослідження світу, визначення перспектив діяльності, поширення ідей та технологій, сприяння гармонізації життя в мультикультурних спільнотах, а також участь у вирішенні соціальних, політичних, економічних та екологічних проблем сучасного суспільства.

Необхідно зазначити, що одним з основних вимірів глобальної компетенції є здатність говорити, розуміти та мислити кількома іноземними мовами. Це є надзвичайно важливим для фахівців сфери ІТ, яким необхідно спілкуватись та

обмінюватись ідеями з колегами та клієнтами з багатьох країн світу у різноманітних культурних контекстах, а також організовувати та брати участь у різних групах та ефективно співпрацювати над досягненням спільною мети. А це, в свою чергу, вимагає досить високого рівня знання іноземної мови (перш за все англійської).

Новітні мережеві сервіси та цифрові навчальні платформи вже зарекомендували себе як дієвий інструмент формування у студентів обізнаності, цікавості та інтересу до пізнання світу, а також навичок критичного мислення, що є необхідними для визначення, збору та аналізу різноманітної інформації з місцевих, національних та міжнародних джерел, у тому числі багатьма мовами. Використання матеріалів TED Talks на заняттях з англійської мови допомагає студентам навчитися досліджувати питання, на які може не бути єдиної правильної відповіді, але вони мають глобальне значення, і стосуються важливих явищ і подій, актуальних у всьому світі [3]. Працюючи самостійно та в командах, студенти не лише вдосконалюють свої мовні навички, вони також, від аналізу до синтезу та оцінки, практикують вміння зважувати та об'єднувати докази, щоб створити послідовну відповідь, яка розглядає численні точки зору та робить обґрунтовані висновки, що в подальшому стане у нагоді під час написання письмових робіт та курсових проектів.

Розвитку навичок спілкування іноземною мовою та вміння сформулювати та аргументувати власну точку зору, поваги до співрозмовників, які мають іншу думку та можуть відрізнятися за культурою, географією, вірою, ідеологією, рівнем життя та іншими факторами, сприяє застосування низки інтерактивних ігор, таких як panel discussion, interview, icebreakers, energizers та team building exercises. В процесі моделювання ситуацій реального життя студенти можуть порівнювати та протиставляти свою точку зору з іншими, а також інтегрувати власні та чужі точки зору, щоб побудувати нову, коли це необхідно.

Медіаграмотність студентів та вміння ефективно і відповідально вибрати та застосувати відповідні інформаційно-комунікативні технології та медіаплатформи для спілкування з різноманітною аудиторією в глобальному комунікаційному середовищі є невід'ємними складовими формування глобальної компетенції майбутніх IT фахівців.

Таким чином, можна дійти висновку, що концепція глобальної компетенції, що підтримує цілі сталого розвитку та формулює знання та навички, необхідні студентам у 21 сторіччі, є вирішальною зміною в нашому розумінні мети освіти в мінливому світі. Студенти заслуговують на можливість досягти успіху в глобальній економіці та зробити свій внесок як громадяни світу. А ми повинні виробити більш креативну та далекоглядну освітню відповідь на виклики взаємопов'язаного глобального світу.

Список використаних джерел:

1. <https://www.oecd.org/pisa/innovation/global-competence/#:~:text=About,global%20issues%20or%20intercultural%20situations>.
2. Keyes, C. and J. Haidt, (2002), Flourishing: Positive Psychology and the Life Well-Lived, American Psychological Association, pp. 89–90.
3. TED Talks <https://www.ted.com/talks>.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ СПОРТИВНОЇ МЕТРОЛОГІЇ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Ольга Соколова

кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент
кафедри теорії та методики фізичної культури і спорту
Запорізький національний університет, Україна

Галина Омеляненко

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
теорії та методики фізичної культури і спорту
Запорізький національний університет, Україна

Валерія Тищенко

доктор наук з фізичного виховання та спорту, професор
кафедри теорії та методики фізичної культури і спорту
Запорізький національний університет, Україна

Розбудова національної системи фізичного виховання, її докорінне реформування має стати основою відтворення фізичного потенціалу народу, зміцнення його здоров'я та підвищення фізичної підготовленості дітей і молоді, тому проблема підвищення рівня професійної готовності майбутніх спеціалістів фізичної культури і спорту, здатних творчо і активно мислити, моделювати освітньо-виховний процес, самостійно впроваджувати нові ідеї й технології навчання і виховання, дуже актуальна в сучасних соціально-економічних умовах [3].

Фахівець із фізичного виховання і спорту повинен володіти сучасною методологією обґрунтування рішень і вибору стратегії діяльності з урахуванням загальнолюдських цінностей, особистісних, суспільних, державних та виробничих інтересів. Він має добре орієнтуватись як у теоретичних, так і прикладних проблемах фізичного виховання і спорту та бути здатним до проведення науково-практичних досліджень у цій галузі.

В результаті вивчення навчальної дисципліни «Спортивна метрологія» у студентів повинна сформуватись здатність управління тренувальним процесом, яка ґрунтується на формуванні уявлень про основи теорії вимірювань, тестів, оцінок та спортивного відбору; знань та умінь статистичних методів обробки й аналізу інформації, метрологічних основ контролю рухових здібностей людини. Результатом дії на організм людини засобів фізичного виховання і спорту є зміна її фізичної, технічної, тактичної, психологічної та теоретичної підготовленості. Тому, комплексний контроль даних параметрів є предметом «Спортивної метрології» [8].

Метою дослідження було систематизувати та доповнити інформацію щодо викладання дисципліни «Спортивної метрології», як однієї із складових професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту. Для досягнення мети було використано такі методи, як аналіз, систематизація і узагальнення.

Значущість вимірювань і контролю у фізичному вихованні та спорті полягає в тому, що вони є основою управління, аналізу, прогнозування, планування рухової діяльності людини. Коли мова йде про управління підготовкою висококваліфікованого спортсмена тренер зобов'язаний: зібрати загальну

інформацію про спортсмена, а також про середовище, у якому він мешкає, тренується і змагається; шляхом вимірювань визначити особливості розвитку загальних і спеціальних здібностей спортсмена, функціональної і змагальної діяльності; проаналізувати одержану інформацію; прийняти рішення про стратегію підготовки і скласти програму; реалізувати програму підготовки; здійснити контроль за ходом реалізації (шляхом процедур вимірювання і використання різних видів контролю), унести корективи в документи планування [2].

З цієї позиції фізичне виховання та спортивна підготовка розглядаються як виробничий процес, результат якого – фізична, технічна, тактична, психологічна та теоретична підготовленість спортсменів (і в цілому – їх спортивна підготовленість). Тому і підготовленість, і процес підготовки є предметом спортивної метрології [1].

Особливістю спортивної метрології є те, що в ній термін вимірювання трактується в самому широкому сенсі, так як у спортивній практиці недостатньо вимірювати лише фізичні величини. Спортивна метрологія є складовою частиною метрологічного контролю. Метрологічний контроль включає не лише методику вимірювання чи тестування, але і аналіз результатів відповідно до мети і завдань управління процесом фізичного виховання і підготовки спортсменів [4].

Метою викладання навчальної дисципліни «Спортивна метрологія» є оволодіння студентами факультету фізичного виховання теоретичними знаннями та формування практичних навичок, необхідних для науково обґрунтованого здійснення комплексного контролю змагальної та спортивно-прикладної діяльності у фізичному вихованні, спорті та масовій фізичній культурі.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Спортивна метрологія» є:

- ознайомити студентів із теоретичними основами спортивної метрології, метрологічного забезпечення галузі фізичного виховання і спорту;
- дати уявлення про найбільш поширені статистичні методи, що використовуються в галузі фізичного виховання і спорту;
- навчити майбутнього вчителя фізичної культури та тренера інтерпретувати результати статистичних даних і застосовувати їх для аналізу спортивної діяльності; сформуванати навички проведення та аналізу досліджень у галузі спорту;
- сформуванати основу для подальшого самостійного вивчення метрологічного контролю в галузях фізичної реабілітації, фізичної рекреації, адаптивної фізичної культури.

У процесі вивчення дисципліни «Спортивна метрологія» студент повинен знати: теоретичні основи теорії вимірювань тестів і методологію тестування; основи теорії оцінок, різновиди шкал; статистичні методи обробки результатів вимірювань розвитку моторики людини; теоретичні основи метрологічного контролю розвитку рухових здібностей спортсменів; метрологічні основи контролю підготовки спортсменів: метрологічне забезпечення спортивного відбору; метрологічні основи контролю рухової активності різних верств населення; уміти: використовувати теоретичні знання із спортивної метрології при проведенні вимірів і тестів; володіти інструментальними методами вимірювань; використовувати статистичні методи обробки результатів вимірювань для рішення завдань у галузі фізичного виховання і спорту; оцінювати, обробляти, інтерпретувати результати вимірювань; використовувати результати тестувань для складання програми тренувань; використовувати фізіологічні показники рівня здоров'я при дозуванні фізичних навантажень.

Вивчення дисципліни студентами передбачає формування таких компетентностей, як:

- здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу інформації на основі логічних аргументів та перевірених фактів;
- здатність у процесі навчання та при самостійній підготовці до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел, вміння використовувати інформаційні та комунікаційні технології;
- здатність визначати і формулювати професійні завдання, приймати обґрунтовані рішення;
- здатність здійснювати об'єктивний контроль і оцінювання рівня навчальних досягнень учнів з фізичного виховання;
- здатність аналізувати особливості сприйняття та засвоєння учнями навчальної інформації з метою прогнозу ефективності та корекції навчально-виховного процесу з фізичного виховання;
- здатність оцінювати фізичні здібності і функціональний стан учнів, адекватно вибирати засоби і методи рухової діяльності для корекції стану учнів з урахуванням їх індивідуальних особливостей;
- здатність здійснювати пошук, аналіз і оцінку інформації, у т.ч. за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій, необхідної для постановки і вирішення професійних завдань, професійного та особистісного розвитку;
- здатність оцінювати фізичні здібності і функціональний стан учнів, адекватно вибирати засоби і методи рухової діяльності для корекції стану учнів з урахуванням їх індивідуальних особливостей;
- здатність здійснювати пошук, аналіз і оцінку інформації, у т.ч. за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій, необхідної для постановки і вирішення професійних завдань, професійного та особистісного розвитку;
- уміння визначати перспективні шляхи використання засобів фізичного виховання і спорту для учнівської молоді та дорослого населення з врахуванням їх рівня підготовленості, мотивації, умов проведення занять та соціальних потреб.

«Спортивна метрологія» вивчається студентами третього курсу протягом 5 семестру. Освітній процес базується на принципах кредитно-модульної системи навчання і проводиться у формі лекцій, лабораторних занять і самостійної роботи.

Відповідно до робочої програми курс «Спортивна метрологія» складається з шести змістових модулів і охоплює такі розділи: 1. Основи курсу «Спортивна метрологія». Метрологічні основи теорії вимірювань і тестування у фізичному вихованні і спорті; 2. Метрологічні основи оцінювання. Контроль за технікотактичною майстерністю. Математико-статистичні методи обробки результатів вимірювання.

Зміст лекційних і лабораторних занять з курсу «Спортивна метрологія» викладено у навчально-методичних розробках та розміщено в системі електронного забезпечення навчання Запорізького національного університету (СЕЗН ЗНУ) на базі Moodle.

Поточний і підсумковий контроль проводиться у відповідності до «Положення про організацію та методик проведення поточного та підсумкового семестрового контролю навчання у Запорізькому національному університеті». Поточний контроль складається за результатами виконання завдань до лекційних, лабораторних занять і тестування. Підсумковий контроль передбачає виконання індивідуального науково-дослідного завдання і складання екзамену [5,7].

В умовах воєнного стану освітній процес з «Спортивна метрологія» бакалаврів здійснюється з використанням технологій дистанційного навчання, зокрема, системи електронного забезпечення навчання Запорізького національного університету

Moodle, а також за допомогою таких сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, як електронна пошта, месенджери Viber і Telegram, відеоконференції BigBlueButton Moodle, ZOOM, GoogleMeet, форуми, чати тощо, які є додатковими інструментами до СЕЗН ЗНУ [5, 6].

Висновки. Навчальна дисципліна «Спортивна метрологія» є одним із важливих компонентів освітньо-професійної програми підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту. Умови, що склалися під час воєнного стану, спонукають до зміни форми проведення освітнього процесу, а саме, до використання засобів дистанційного навчання, зокрема, системи електронного забезпечення навчання Запорізького національного університету Moodle.

Список використаних джерел:

1. Ахметов Р. Ф. Спортивна метрологія: навчальний посібник. Житомир: Вид-во ФОП Євенок О. О., 2017. 176 с.
2. Бондаренко І. Г. Спортивна метрологія: [методичні рекомендації] Миколаїв : Вид-во ЧДУ імені Петра Могили, 2012. 104 с.
3. Карченкова М. В. Педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 „Теорія і методика професійної освіти; Переяслав- Хмельницький держ. педагогічний ун-т ім. Григорія Сковороди. Переяслав-Хмельницький, 2006. 228 с.
4. Костюкевич В. М., Шевчик О. Г., Соколяк Л. М. Метрологічний контроль у фізичному вихованні та спорті: Навчальний посібник. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД». 2015. 256 с.
5. Положення про організацію освітнього процесу з використанням технологій дистанційного навчання в Запорізькому національному університеті. 2022. 14 с. URL: http://sites.znu.edu.ua/navchalnyj_viddil/normativna_basa/polozhennya_pro_organ_zats_yu_op_na_zasadakh_dist_navch.pdf.
6. Про деякі питання організації роботи закладів фахової передвищої, вищої освіти на час воєнного стану : Лист Каб. Міністрів України від 07.03.2022 р. № 235. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0235729-22#Text>.
7. Романчук О. В., Данилевич М. В., Гуцуляк В. Р. Нормативна база підготовки фахівців з фізичного виховання і спорту в Україні. Young Scientist. 2020. № 3.2 (79.2). С. 77-81.
8. Тараненко І. В., Зайцева Ю. В. Основи спортивної метрології : навч. посіб. Полтава: ПП «Астроя», 2018. 165 с.

ОСОБЛИВОСТІ КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ

Ходаковська Оксана Олександрівна

ORCID ID: 0000-0002-2168-4558

канд. філол. наук, доцент кафедри іноземних мов

Харківський національний університет мистецтв імені І.П. Котляревського, Україна

Сучасний етап розвитку методики викладання іноземних мов характеризується швидким розвитком впровадження інноваційних технологій. Особливості їх застосування в учбовому процесі пов'язані з удосконаленням методів освіти та необхідності пристосовуватися до сучасних умов життя. Незважаючи на високий рівень технологізації суспільства, пріоритет сучасної освіти полягає в гуманізації. На першому місці знаходиться особистість учня. Таким чином, мета викладача — вибір таких методів організації навчальної діяльності, які б оптимально сприяли розвитку особистості.

Під час використання комп'ютерних технологій змінюється роль викладача. Його основним завданням тепер є підтримання й спрямування розвитку особистості студента, підтримка творчого пошуку. Відносини викладача й студента ґрунтуються на принципах співпраці та колективної творчості.

Пріоритетними напрямками у навчанні іноземних мов є комунікативність, інтерактивність, автентичність, урахування культурного контексту тощо. Оскільки кінцевою метою вивчення іноземних мов є вільне володіння мовою, новітні мультимедійні інновації сприяють досягненню цієї мети. Це відбувається за рахунок того, що інформаційні технології навчання поєднують та залучають інформацію будь-якого виду: текст, графіка, анімація та багато інших. Отже, студент має змогу обробляти інформацію, реалізувати інтерактивний діалог та самостійно працювати і здобувати знання.

Як правило, цифрові освітні ресурси мотивують студентів та спрямовують їх на отримання успішних результатів. Крім того, застосування інформаційних технологій надає можливість поєднувати аудіо та відео наочність, електронна дошка надає змогу не лише ефективно репрезентувати матеріал, а й значно економить учбовий час.

Контроль навчальних досягнень є однією з основних складових організації дистанційного навчального процесу. Він дозволяє перевірити та оцінити підсумки пізнавальної діяльності студентів, рівень сформованості навичок та вмінь, передбачених навчальною системою. Нові виклики, які постають перед викладачами, вимагають запровадження інтенсивних методів навчання, підвищення якості контролю. У вітчизняній дидактиці послуговуються термінами «контроль», «перевірка», «оцінка» та «облік знань». Контроль навчання, у широкому розумінні цього терміна, охоплює зміст перевірки та її функції, види, методи і форми контролю, вимірювання і критерії якості знань, вимірювальні шкали і засоби вимірювання, успішність і неуспішність учнів.

Традиційно не змінюється поділ контролю на поточний, тематичний, модульний, підсумковий. Форми контролю в умовах дистанційної освіти становлять дистанційні та інтерактивні іспити, заліки, тести, проектні роботи тощо. До найважливіших принципів діагностування і контролю успішності зазвичай відносять такі, як: об'єктивність, систематичність, наочність, диференційованість та індивідуальний характер, вимогливість викладача, єдність та системність вимог

тощо.

Різні форми контролю, особливо створені на базі комп'ютерних програм, удосконалюють навчальний процес. Слід зауважити, що контроль, представлений у будь-якому з варіантів, мотивує навчання. У випадку дистанційного навчання контроль здійснюється на основі спеціально розроблених програм, які містять тестові завдання.

Банк контрольних завдань, сформований викладачем, робить можливим індивідуально спрямувати завдання та запобігти списуванню.

Таким чином, головною особливістю контролю в системі дистанційної освіти є використання комп'ютерних програм та електронних ресурсів для реалізації різних форм тестів. Не викликає сумніву те, що якість форм дистанційного контролю також залежить і від наявності гаджетів, які відповідають сучасним технічним вимогам, та стабільного інтернет зв'язку як у викладача, так і у студентів.

У системі дистанційного навчання викладач залучає студентів до вирішення різноманітних завдань, використовує різноманітні педагогічні технології, що дозволяють реалізувати творчі, дослідницькі та науково-дослідні роботи студентів. Специфіка дистанційного навчання передбачає інтенсивну самостійну роботу студентів та активізацію пізнавальної діяльності, такий вид освіти сприяє ефективному виробленню навичок обробки інформації, умінь узагальнювати отриману інформацію.

Труднощі, що виникають при організації такої навчальної діяльності, це, як правило, погана якість інтернету, яка не дозволяє використовувати відеоконференції та мультимедійне представлення матеріалу і ускладнює аудіо зв'язок.

Незважаючи на визначальну роль самостійної роботи під час дистанційного навчання, основними суб'єктами навчального процесу залишаються студент та викладач. Робота студента у пізнавальній діяльності на одному рівні з викладачем є однією з умов якісної освіти і в традиційній освітній системі, і за умов дистанційного навчання.

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ КРАЄЗНАВЧО-ТУРИСТИЧНОЇ РОБОТИ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Логвиненко Віталій Олександрович

здобувач вищої освіти факультету здоров'я людини та природничих наук
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, Україна

Науковий керівник: Логвиненко Олександр Борисович

канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри теорії та
методики фізичного виховання і спорту
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, Україна

Сьогодні надзвичайно гострою є проблема змістовного проведення учнівською молоддю дозвілля, активного і корисного для здоров'я відпочинку. В цьому аспекті туристично-краєзнавча діяльність містить у собі багато невикористаних резервів, оскільки заняття туризмом, за умови ретельно продуманих фізичних навантажень, може забезпечити суттєвий позитивний вплив на психофізичний стан і розвиток школярів.

Питання розвитку та використання туризму з метою виховання дітей шкільного віку досліджується педагогічною наукою різнобічно. До проблем туристичної сфери звертається багато науковців, які вивчають актуальні теоретичні та практичні аспекти організації та здійснення туристично-краєзнавчої роботи як складової фізкультурно-спортивної діяльності закладів загальної середньої освіти та фізичного виховання учнівської молоді.

Аналізуючи проблему фізичного виховання учнів старшої школи засобами туризму, дослідники розкривають організаційно-методичні особливості цього процесу, подають характеристику основних функцій туристської діяльності та наголошують на значенні туристської роботи у вихованні старшокласників. Значна дослідницька увага присвячується розкриттю методів туристської роботи, які за умови їх доцільного використання створюють сприятливу атмосферу для вияву творчості, активності учнів старших класів, спонукають старшокласників до саморозвитку, самовдосконалення та самовизначення. Науковці визначають основні напрями туристської роботи: освітньо-пізнавальний, суспільно-корисний, пошуково-дослідний, волонтерський і дозвіллевий, роблячи наголос на тому, що ця діяльність забезпечує фізичний розвиток особистості та сприяє формуванню вольової сфери школяра [1, с. 283 – 285].

Сучасним аспектам планування та організації туристичної діяльності учнів молодших класів в умовах загальноосвітньої школи присвячена наукова розвідка А.Шипко. Науковець здійснює детальний і різносторонній аналіз планування та організації туристичної діяльності в умовах середньої загальноосвітньої школи, розкриваючи сучасні форми і методи її здійснення.

Автором розглядаються особливості здійснення прогулянок в природу, навчальних та оглядових екскурсій, змагань з техніки пішохідного туризму та спортивного орієнтування, походів вихідного дня разом з батьками та інші. В дослідженні аналізуються професійні обов'язки вчителя-тренера, пропонується перелік і тематика туристичних заходів у вигляді програми на навчальний рік.

Робиться висновок про те, що туристсько-краєзнавча діяльність з молодшими

школярами є ефективним засобом вирішення навчально-виховних, пізнавальних і фізкультурно-оздоровчих завдань сучасної школи. За умов творчого підходу в її здійсненні вона стає чинником виховання здорових і всебічно розвинених молодших школярів [2].

У своїх працях науковці наголошують на необхідності організації туристсько-краєзнавчої роботи, яка б у своєму змісті поєднувала такі складові компоненти виховання як туризм і краєзнавство, ознайомлення в процесі туристичної діяльності з історією рідного краю, з географічними та природними особливостями регіону, екологічним станом довкілля, існуючими проблемами тощо. Але ця змістова частина діяльності не применшує і не виключає, а навпаки, підсилює необхідність ретельної підготовки до туристичних походів, фізичної підготовленості групи туристів до його здійснення, опанування необхідними навичками туристичної діяльності.

Окремо потрібно наголосити на виховній ролі та значенні туризму в організації змістовного дозвілля школярів, особливо враховуючи те, наскільки за останні роки знизилась рухова активність учнів, а одночасно зростають навантаження на їхню психіку. У значної частини учнів формується комп'ютерна, ігрова залежність, порушується режим дня, виникають розлади у стані здоров'я, спричинені гіподинамією тощо. В розв'язанні цих надзвичайно складних проблем надати допомогу може саме туризм, туристичні походи, подорожі та інші організаційні форми туристичної діяльності.

Розглядаючи організаційні форми туристсько-краєзнавчої діяльності слід наголосити, що вона характеризується надзвичайною різноманітністю. Всі ці форми науковці пропонують об'єднати у дві групи: загально-педагогічні та спеціальні – туристські. До загально-педагогічних форм відносять: спостереження, заочні (або уявні) подорожі рідним краєм, краєзнавчі конференції та лекторії, певні види роботи на географічному майданчику, шкільні краєзнавчі естафети, конкурси, виставки, вікторини, видання альманахів та інші заходи, що проводяться в умовах школи чи населеного пункту. Друга група об'єднує суто туристські форми – туристичний гурток, спортивна (туристична секція,) туристичні екскурсії, прогулянки, походи вихідного дня, подорожі, багатоденні походи, експедиції, туристські зльоти та змагання з туристського орієнтування тощо.

Таким чином туристично-краєзнавча робота має багато різноманітних організаційних форм, які характеризуються низкою притаманних їм особливостей. Одна із них полягає у тому, що в організації різних її форм можуть брати участь не тільки вчителі фізичного виховання, а й історики, біологи, географи та вчителі інших навчальних предметів. У школі можуть бути організовані різні гуртки в яких поєднується декілька напрямів діяльності, наприклад юних туристів-географів або туристично-краєзнавчий чи еколого-туристичний гуртки. Всі вони здійснюють свою роботу в позаурочний час, а участь у їхньому керівництві можуть брати навіть два вчителі, наприклад учителі фізичної культури та біології або фізичної культури та географії чи історії. Для організації такої роботи з учнями важливо щоб, з одного боку, вчитель фізичної культури був добре обізнаний із особливостями методики проведення позакласної навчально-виховної роботи, а з другого – щоб вчителі різних предметів були добре обізнані з особливостями туристичної діяльності, організації та здійснення туристичних подорожей, екскурсій, мандрівок, походів тощо. Туристсько-краєзнавчі заходи, побудовані на принципах послідовності, наступності, добровільності, відповідності форм роботи віку та рівню фізичного розвитку й фізичної підготовки учнів, а також їхнім нахилам, здібностям та інтересам, розширюють для школярів межі та глибину пізнання рідного краю і країни загалом.

Спілкування з природою зумовлює позитивні естетичні переживання у дітей. Саме в туристичних походах, коли діти постійно перебувають на річці, у горах або в лісі у них виникає любов до природи, формується розуміння необхідності берегти її тощо.

Отже, туристично-краєзнавча діяльність – це комплексний засіб гармонійного розвитку підлітків і юнацтва й активного пізнання навколишнього світу. Вона виконує низку функцій, серед яких провідними є: оздоровчо-спортивна, пізнавально-освітня та розвивально-виховна.

Список використаних джерел:

1. Базилевич Наталія, Тонконог Олександр, Близнюк Анатолій. Фізичне виховання учнів старшої школи засобами туризму. Теоретичні і прикладні напрямки розвитку туризму та рекреації в регіонах України. Збірник наукових праць. Київ – Кропивницький: ЛА НАУ, 2020. С. 276–285.
2. Шипко А. Дитячо-юнацький туризм як предмет наукового дослідження. Краєзнавство. Географія. Туризм. 2014. №24. С. 8–12.

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ НА УРОКАХ ФІЗИКИ

Ховренко Галина Миколаївна

учитель фізики

Глухівська загальноосвітня школа I-III ступенів № 2, Україна

Повномасштабна війна не лише докорінно змінила наше життя, а й загострила низку проблем в освітній галузі, що потребують негайного вирішення. Одним із викликів є організація якісного освітнього процесу в умовах змішаного навчання.

Існують різні форми змішаного навчання.

- **Онлайн-курси та вебінари:** забезпечення освітнього процесу з використанням інтернету та інших електронних ресурсів.

- **Відео-лекції:** записані вчителями й розміщені відеоматеріали, що можуть бути переглянуті в режимі онлайн учнями у зручний для них час.

- **Зустрічі наживо:** заняття в класах або пристосованих приміщеннях в укриттях.

- **Індивідуальна робота:** індивідуальні заняття з учнями з використанням електронних ресурсів.

- **Групова робота:** робота з групою учнів, що відбувається в онлайн-режимі з використанням електронних ресурсів.

Педагоги відповідно до умов, що склалися, обирають такі форми, які є найбільш оптимальними для організації освітнього процесу в умовах змішаного навчання.

Більш детально розглянемо навчання фізики з урахування зазначеного навчання. Навчальні експерименти у фізиці як експериментальній науці є основою її вивчення. Однак їх проведення ускладнене в умовах дистанційного навчання. Тому вчитель має підібрати такі освітні ресурси, щоб вони допомагали учням спостерігати за експериментами, виконувати їх за можливості. Зазначимо, що такі ресурси не лише мають зацікавити учнів, а й були доступними, простими у використанні.

На мою думку, надзвичайно корисними у використанні є ітерактивні симуляції.

- **PhET: PhET (Physics Education Technology)** – ітерактивні симуляції з фізики (розділи «Механіка», «Електромагнетизм», «Квантова механіка» тощо);

- **The Physics Classroom** – ітерактивні симуляції і вправи з фізики, що навчають учнів розуміти фізичні явища;

- **Interactive Physics Simulations** – ітерактивні симуляції з фізики, що допомагають учням розуміти закони фізики;

- **The Physics Interactives** – симуляції і вправи з фізики для поглиблення знань про фізичні концепції;

- **Physics Simulations by University of Colorado Boulder** – ітерактивні симуляції з механіки, електрики, магнетизму, оптики тощо.

У процесі навчання фізики серед зазначених ресурсів перевагу надаю ресурсам PhET, а також матеріалам, що розташовані на сайті «Інтерактивна фізика». Їх використання є дуже зручним, бо вони мають україномовний інтерфейс. Ресурси PhET й «Інтерактивна фізика» є надзвичайно актуальними для застосування, якщо на уроці заплановано проведення експерименту чи лабораторної роботи.

Підвищенню якості проведення синхронних уроків сприяє застосування платформи MOZAIK Education як надзвичайно інноваційного програмного забезпечення. Використання 3-D моделей, ітерактивних підручників, різноманітних інструментів програми mozaBook сприяє формуванню ключових і предметних компетентностей.

Досвід роботи дозволяє стверджувати про те, що зазначені вище ресурси забезпечують організацію освітнього процесу в умовах викликів сьогодення.

РОЛЬ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ В ДИСТАНЦІЙНОМУ НАВЧАННІ

Марусич Оксана Олександрівна

викладач закладу вищої освіти

Полтавський державний медичний університет, Україна

Самойленко Сергій Олександрович

канд. фіз-мат. наук, доцент кафедри фізики

Полтавський державний медичний університет, Україна

Платформи соціальних мереж є одними з найпростіших і найефективніших засобів поширення інформації. За останнє десятиліття соціальні мережі стали основним методом масової цифрової комунікації в різних організаціях. Можливість спілкуватися з людьми, які поділяють схожі цінності, інтереси чи прагнення, стає все більш звичним явищем через здатність Інтернету сприяти спілкуванню в мережі.

Необхідно розглянути важливість соціальних мереж у світі онлайн-навчання, що постійно зростає, і найкращі способи, за допомогою яких викладачі можуть використовувати різні платформи соціальних мереж. Незважаючи на фізичну відстань, Facebook та Instagram зблизили людей більше, ніж будь-коли раніше. Останнім часом використання соціальних мереж стало надзвичайно популярним в освітній галузі. Це дозволяє здобувачам освіти і викладачам спілкуватися за межами формального навчального середовища, ділитися ідеями, створювати групи однодумців, щоб ділитися своїми думками, задавати запитання та обговорювати основні питання. В процесі дистанційної освіти, викладачі починають все більше покладатися на платформи соціальних мереж, щоб ділитися додатковими матеріалами, просувати методи навчання та відповідати на коментарі здобувачів освіти. Крім того, соціальні мережі пропонують учням простий і швидкий спосіб зв'язатися з викладачами, поставити запитання та розвіяти сумніви.

Чому важливо використовувати соціальні мережі при дистанційному навчанні? Сьогодні майже кожен сучасний учасник освітнього процесу має безліч можливостей цифрового опрацювання даних. Здобувачі освіти добре знайомі з тонкощами платформ соціальних мереж і мають звичку отримувати інформацію онлайн. Отже, використання соціальних мереж та включення їх функцій у процеси викладання та навчання може мати позитивний вплив на здобувачів освіти. Викладачі можуть надавати відеолекції та тести, позначати учнів та брати участь у групових обговореннях. Таким чином здобувачі освіти не тільки отримують знання в цікавий і захоплюючий спосіб, але й отримують можливість вчитися, де завгодно і коли завгодно.

Використання соціальних медіа в електронному навчанні сьогодні стало надзвичайно важливим.

Це дає учням відчуття спільноти та приналежності. Наявність онлайн-спільнот і навчальних груп надає суттєву підтримку здобувачам освіти і гарантує, що вони відчують заохочення та мотивацію. За відсутності особистого контакту зі своїми однолітками здобувачі освіти легко відстають або відчують брак ентузіазму. Соціальні мережі ефективно справляються з цими ситуаціями, надаючи можливість учням мати потужну мережу підтримки та підтримувати здорову взаємодію з іншими.

Також соціальні мережі – це найшвидший спосіб зв'язатися з людьми чи поділитися важливою інформацією. Наприклад, якщо ви хочете поділитися новиною щодо майбутнього заняття, ви можете створити допис у Facebook або історію в Instagram про це. Крім того, Facebook live та Instagram live дозволяють викладачам ділитися вмістом, навчальними відео та матеріалами зі здобувачами освіти в режимі реального часу, а також миттєво відповідати на запитання.

Взаємодія в соціальних мережах є гнучкою. Учні можуть ставити запитання та ставити завдання як викладачам, так і іншим учням, які вивчають цю дисципліну. Тому будь-хто, хто знає відповідь, може відповісти на запитання або представити унікальну ідею.

Соціальні мережі можуть бути корисними для електронного навчання тому, що вони легко доступні на смартфонах, комп'ютерах і планшетах, завдяки чому викладачам зручно відповідати на запити учнів у зручний для них час і без необхідності входити в систему конкретної платформи. Все, що їм потрібно зробити, це налаштувати сповіщення! Це також корисно для тих, хто навчається, оскільки вони можуть бачити коментарі всіх інших учасників курсу та отримати важливу інформацію з ідей інших учасників освітнього процесу. Це покращує загальну взаємодію між здобувачами освіти та викладачами.

Наразі ми маємо широкий спектр різних типів платформ соціальних мереж, призначених для різних цілей.

Інформаційні можливості соціальних мереж дозволяють оптимізувати та урізноманітнити навчальний процес на всіх етапах підготовки та проведення навчальних занять, підвищуючи ефективність співробітництва здобувачів освіти та викладачів.

Список використаних джерел:

1. Дідик Л. А. Інтернет-комунікації vs соціальні мережі: причини “popularization” / Л. А. Дідик // Зб. наук. праць “Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент”. – 2013. – № 14. – С. 84–93.
2. Колесник М. Ю. Роль соціальних мереж у дистанційній освіті лікарів на післядипломному етапі / М. Ю. Колесник, І. С. Качан // Медична освіта – 2016. – №3. – С. 110-113. URL: <https://doi.org/10.11603/me.2414-5998.2016.3.6968> (дата звернення: 11.04.2023).
3. Кравчук І. В. Впровадження дистанційних технологій навчання в медицину та систему медичної освіти / І. В. Кравчук // Зб. наук. праць співробіт. НМАПО імені П. Л. Шупика. – 2015. – № 24 (1). – С. 615–627.
4. Про затвердження Положення про дистанційне навчання : наказ Міністерства освіти і науки України від 27.06.2013 р. № 466.

СОЦІАЛІЗАЦІЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ: ПОРАДИ ПЕДАГОГАМ

Татьянчикова Ірина Володимирівна

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри
соціальної педагогіки та спеціальної освіти

Запорізький національний університет, м. Запоріжжя, Україна

У процесі національного відродження України гостро постала проблема соціалізації дітей з особливими освітніми потребами в нових соціально-економічних умовах, більшість з яких зазнає значних труднощів при вступі до самостійного життя і трудової діяльності, недооцінює роль професійної підготовки у школі, не може адекватно співставити свої можливості з вимогами суспільства. Значущість соціалізації пояснюється також тим, що від її успішності залежить як самовідновлюваність суспільних відносин, так і комфортність життєдіяльності осіб з особливими потребами, можливість їх самореалізації. Соціалізація в цьому ракурсі розглядається як процес, завдяки якому особистість входить у суспільство, в його соціальні зв'язки, інтегрує в різні типи спільнот, внаслідок чого відбувається її становлення як члена суспільства. Саме тому посилена увага до соціалізації дітей з особливими потребами є необхідною умовою соціального оздоровлення суспільства.

У сучасний період соціально-політичного розвитку держави з'явилися нові перспективи змін і в системі спеціальної освіти, пов'язані з іншим ставленням до дітей з особливими потребами, активним вирішенням питань їх соціалізації та інтеграції в суспільство, а також інтегрованим навчанням. На перший план виходить системна, поступова і послідовна спеціальна педагогічна робота, яка забезпечить розвиток соціальної активності дитини, виховання у ній життєздатної людини, яка буде спроможна в подальшому здійснювати практичну діяльність. Сучасна школа зобов'язана підготувати учня до такої діяльності, виходячи з його індивідуальних можливостей і здатності до самостійного життя, що потребує не тільки володіння практичними вміннями та навичками, але й постійного самовдосконалення.

Відтак, проблема формування особистості учня, його соціальної відповідальності, особливо в умовах спеціального закладу освіти, набуває першочергової значущості. Слід зазначити, що утруднення в соціалізації осіб із психофізичними порушеннями пов'язані передусім з невизначеністю спеціальних корекційних впливів на таких дітей, відсутністю в них навичок міжособистісного спілкування з нормально розвиненими однолітками, несформованістю потреби в такому спілкуванні, неадекватною самооцінкою, нерозумінням свого особистого «Я», негативним сприйняттям інших людей і своєрідними особливостями розвитку психіки. Тому спрямувати процес становлення особистості, її відповідальності перед суспільством – одне з найважливіших завдань спеціального закладу освіти.

При цьому успішна соціалізація забезпечує, перш за все, розвиток індивідуальності, здатність незалежно мислити і діяти, адекватно визначати свою соціальну роль. І саме від сформованості свідомості дитини, її особистісних якостей залежить кінцевий результат соціалізації – становлення особистості в цілому.

Отже, соціалізація є необхідною умовою особистісного розвитку індивіда, його становлення і поступового зростання в суспільстві людей. Це стає можливим завдяки проходженню особистістю усіх стадій цього процесу: адаптації, індивідуалізації, інтеграції, трудової та післятрудоваї стадії. Стосовно дитячого віку – це перші чотири

стадії, які різною мірою представлено в умовах шкільного навчання. Школа забезпечує учню систематичну освіту, яка вже сама стає вагомим елементом соціалізації, але крім цього, школа зобов'язана підготувати людину до життя у суспільстві і в більш широкому розумінні. Школа – це простір життя дитини, в якому вона набуває навички соціальної поведінки, засвоює певні соціальні норми, які прийнято у суспільстві, отримує можливість спілкування не тільки з дорослими, а й з однолітками, що вже само по собі виступає як найважливіший інститут соціалізації. При цьому свідомо і цілеспрямована соціалізація учнів – це головне завдання школи.

Досвід роботи в спеціальних закладах освіти дає підстави констатувати, що сьогодні на перший план виходять проблеми не матеріальні, а психологічні. Зазначена категорія дітей повинна засвоювати достатньо великий об'єм соціалізації, оскільки він дає їм можливість бути готовими до самостійного життя і, не розраховуючи на підтримку батьків, допомагає самостійно навчитися будувати своє життя, використовувати свої внутрішні резерви, реалізувати життєві плани. Справжнім помічником таким дітям стає і повинна бути спеціальна школа.

Педагогічний колектив має спрямувати свої зусилля на учня, забезпеченні його соціальної компетенції, на навчанні дитини можливостей виживати в різних умовах життя, вести самостійний спосіб життя, допомогти визначитися професійно з урахуванням задатків, здібностей і нахилів дитини. Реалізації цих завдань підпорядковується вся діяльність спеціального закладу освіти.

Головною педагогічною ідеєю в спеціальній школі повинно стати створення єдиної системи виховних впливів на дітей з метою їх соціалізації. Це стає можливим за умови, що навчання, виховання і корекційний розвиток учнів складають єдиний педагогічний процес, що здійснюється за участю всього педагогічного колективу, який розуміє важливість дотримання єдиних вимог до суті та використання складових педагогічного процесу, спрямованого на підвищення ефективності соціалізації учнів. Завданням школи у контексті соціалізації визначається розвиток творчої особистості, її саморозкриття, самоактуалізація через створення певних умов для «вростання» дитини в життя суспільства.

Отже, використання методів і прийомів тільки тоді буде ефективним, якщо вони будуть спрямовано на соціальний зміст діяльності. Відтак, особливої актуальності набуває питання перебудови змістової частини навчання і реальної діяльності учнів, завдяки яким у них з'явиться інтерес до сучасного життя і праці, а також виникне розуміння необхідності цього процесу як для майбутнього, так і теперішнього життя.

Забезпечуючи соціалізацію учнів із психофізичними порушеннями педагоги мають виходити з найважливіших положень психолого-педагогічної науки про те, що дитина – особистість, становлення якої відбувається шляхом культурного зростання в процесі соціалізації на основі розвитку її потенційних можливостей; ефективність соціалізації визначається здатністю дитини до подальшої самореалізації та саморозвитку; дитина – особистість, яка здатна до самостійної життєдіяльності.

Утім, слід зазначити, що основні питання соціалізації дитини в контексті педагогічної практики все ще залишаються недостатньо розкритими. Особливо це стосується основних шляхів, змісту і способів забезпечення соціалізації на різних її стадіях в умовах спеціального закладу освіти, педагогічних засобів соціального становлення особистості, що потребує створення сучасної теорії та соціально-педагогічних технологій соціалізації школярів з особливими потребами.

Педагоги повинні розуміти, що соціалізацію треба розглядати як умову становлення особистості; забезпечення соціалізації дитини має здійснюватися в умовах соціально-педагогічної системи, сутність якої складають цілепокладання

(цілі, завдання, функції), зміст, технології (засоби, форми, методи, прийоми); найбільше впливають на процес соціалізації дитини школа і сім'я; особливого значення набуває проблема формування особистості школярів із психофізичними порушеннями в процесі їхньої соціалізації в умовах спеціального закладу освіти.

Основою реалізації цих важливих положень є спеціальна організація педагогічного процесу, спрямованого на підвищення успішності соціалізації дітей зазначеної категорії на кожній з її стадій в умовах спеціальної школи. Педагогічна робота у зазначеному плані передбачає: підвищення ефективності процесу адаптації учнів; посилення процесу індивідуалізації учнів; сприяння інтеграції учнів; удосконалення соціалізації учнів у процесі професійної підготовки.

Отже, спеціальні заклади освіти мають відігравати важливу роль в керуванні процесом соціального розвитку своїх вихованців і досягненні ними загального рівня соціальної переконливості.

Список використаних джерел:

1. Татьянчикова І.В. Соціалізація дитини з вадами розвитку: теорія, досвід, технології: монографія / І.В. Татьянчикова. Слов'янськ: Видавництво Б.І. Маторіна, 2017. 457с.
2. Татьянчикова І.В. Соціалізація дитини з особливими освітніми потребами: поради педагогам та батькам: методичні рекомендації педагогам спеціальних закладів освіти та батькам, які виховують дитину з особливими потребами. Слов'янськ: Видавництво Б.І. Маторіна, 2020. 161с.
3. Татьянчикова І., Ширіна А. Сходінками інклюзивної освіти. Науково-методичний посібник. Слов'янськ: Видавництво Б.І. Маторіна, 2021. 59с.

СТАН СФОРМОВАНOSTІ ПРОФЕСІЙНОГО СВІТОГЛЯДУ ВИКЛАДАЧА ФАКУЛЬТЕТУ РГФ

Подковирофф Нанушка

ORCID ID: 0000-0001-6165-4436

канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов, гуманітарних факультетів
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова, Україна

Романець Валентина Михайлівна

ORCID ID: 0000-0001-9980-6482

канд. пед. наук, доцент доцент кафедри зарубіжної літератури
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова, Україна

Сутність професійного світогляду викладача факультету романо-внагерманської філології полягає в тому, що він сприяє зіставленню явищ і подій конкретної педагогічної дійсності з системою загальноприйнятих педагогічних поглядів та ідей, культурних цінностей і гуманістичних ідеалів. «Він пронизує психологічну структуру навчально-виховної діяльності, впливаючи на різні її складові – діагностику, оцінювання, проектування, комунікацію, рефлексію, формулювання мети і завдань. З урахуванням специфіки професійної свідомості педагогічного співтовариства» [2, с.112], представлені онтологічною (переконання), аксіологічною (ідеали, цінності), мотиваційною (потреби), нормативно-регулювальною (соціальні норми, правила) та комунікативною (зразки поведінки, дотримання традицій) складовими, в структурі професійного світогляду викладача виділено наступні компоненти:

– інтелектуальний, який, відбиваючи глибину світорозуміння викладачем зарубіжної літератури навколишньої природної, соціокультурної (художньо-естетичної) та педагогічної дійсності, забезпечує набуття цілісності та адекватності професійного «бачення» науково-теоретичної картини буття сучасної педагогічної цивілізації, зокрема мовно-літературної освіти і полікультурного виховання учнів; аргументованості суджень щодо раціональності використання наявних традиційних та інноваційних технологій у масовому та власному педагогічному досвіді; оптимальності у прийнятті професійно-педагогічних рішень щодо організації педагогічного процесу, спрямованого на забезпечення світоглядного, художньо-естетичного й мовно-літературного розвитку вихованців;

– аксіологічний, відображаючи інтенсивність професійного світосприйняття викладачем реальної соціокультурної та педагогічної дійсності, забезпечує переконаність у соціальній значущості його професійно-педагогічної діяльності, орієнтованість на досягнення найвищих професійно-педагогічних та морально-етичних ідеалів; спрямованість зусиль на набуття педагогічного професіоналізму особистості й діяльності як організатора гуманітарної освіти та полікультурного виховання підростаючого покоління;

– мотиваційний, відбиваючи міру світовідчуття викладачем іноземної мови та літератури своєї професійної місії, зумовлює його задоволеність вибором педагогічної професії; стійкість мотивів особистісного педагогічного покликання служити справі полікультурного й гуманітарного розвитку вихованців; творчу захопленість професійно-педагогічною проблематикою;

– смисловий, включаючи функцію світоставлення, сприяє набуттю викладачем

факультетів романо-германської філології позитивної Я-концепції як учасника, організатора й менеджера вищої освіти та полікультурного виховання студентів; впевненості в собі й конструктивності стратегій своєї професійної поведінки; здатності відстоювати свої професійно-педагогічні погляди, принципи й ідеали;

– праксеологічний, ґрунтуючись на функції світоперетворення, забезпечує неперервність особистісно-професійного саморозвитку викладача факультету романо-германської філології; його цілеспрямованість у вдосконаленні функцій власної педагогічної діяльності та спілкування з вихованцями; відповідальність у прийнятті та реалізації педагогічних рішень.

Для оптимального рівня професійного світогляду викладача факультетів романо-германської філології притаманний яскраво виражений науковий стиль його педагогічного та художньо-літературного мислення, заснований на ґрунтовних теоретичних знаннях, які забезпечують адекватність «бачення» ним основних проблем педагогічних цивілізацій, певних картин мовно-літературної освіти та полікультурного виховання студентів; аргументованість суджень щодо доцільності використання тих чи інших традиційних та інноваційних освітньо-виховних технологій; оптимальність рішень щодо забезпечення успішності гуманітарного розвитку та полікультурного виховання студентів.

Щодо належного рівня професійного світогляду викладача факультету романо-германської філології, то він характеризується домінуванням наукового стилю педагогічного та гуманітарного мислення, заснованого на теоретичних знаннях. «Натомість, використання поряд з теоретичними знаннями також емпіричних знань, інколи знижують адекватність «бачення» ним основних проблем педагогічних цивілізацій, певних картин мовно-літературної освіти та полікультурного виховання студентів» [1, с. 136]. Це призводить до недостатньої аргументованості його окремих суджень щодо доцільності використання тих чи інших традиційних та інноваційних освітньо-виховних технологій; дещо знижує оптимальність рішень щодо забезпечення успішності гуманітарного розвитку та полікультурного виховання студентів.

Список використаних джерел:

1. Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. пр. / гол. ред. З. П. Бакум. Кривий Ріг, 2013. Вип. 37. 280 с.
2. Цокур О. С. Категорія педагогічної свідомості у професійній підготовці майбутнього вчителя. Дис. ... доктора пед. наук : 13.00.01; 13.00.04. Одеса, 1998. 397 с.

ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНИЧИХ ПОНЯТЬ В УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ В ІНТЕГРОВАНОМУ КУРСІ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»

Софія Таран

студентка II магістерського рівня вищої освіти
факультету педагогіки, психології та мистецтв
Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка, м. Кропивницький, Україна

Анотація. Статтю присвячено проблемі формування природничих понять молодших школярів в інтегрованому курсі «Я досліджую світ». Аналіз наукової літератури та досвід вчителя засвідчив, що основною умовою формування природничих понять в процесі навчання є врахування всіх аспектів процесу пізнання. Важливою умовою міцного засвоєння молодшими школярами природничих понять є підбір способу формування.

Ключові слова: природознавство, поняття, природничі поняття.

Аналіз досліджень. Аналіз шкільної практики засвідчує наявність суперечностей між завданнями щодо формування у молодших школярів природничих знань, які передбачені у новітніх нормативних документах, та недостатнім рівнем їх вирішення. Зокрема, набуває особливої значущості проблема формування природничих понять. Учні часто засвоюють визначення поняття без розуміння його сутності, оперують термінами без усвідомлення наявних істотних ознак, відчують труднощі у класифікації і систематизації понять. Зняття цих суперечностей передбачає здійснення спеціально організованого процесу формування понять та цілеспрямованої системи роботи в ньому, що дозволить поєднати процеси навчання й розвитку учнів.

Проблема формування понять привертала увагу багатьох видатних представників педагогічної науки: М.Ф. Бабія [2], В.С. Безпалько [3], О.М. Варакути [4, 5], Є.А. Постнікової [6] та ін.

Проблемами природничої освіти у різний час займалися вітчизняні та зарубіжні науковці Т. А. Агеян, В. А. Амбарцумян, В. І. Вернадський, Б. О. Воронцов-Вельямінов, І. А. Климишин, І. Д. Новіков. Розвитку інтересу й пізнавальної активності молодших школярів у процесі формування природничих уявлень присвячені роботи Л. Н. Вахрушева, Т. Д. Жулибіна, Т. О. Креславської, О. О. Меньшикової, В. О. Рожиної, В. М. Соловійова, Г. І. Щукіна та ін. Питанням наступності у природничій освіті присвячені праці Т. М. Васютіної, І. В. Опалевої, І. В. Пронькіної, Н. Ю. Румянцевої та ін.

Мета дослідження. Дослідити формування природничих понять в учнів початкових класів в інтегрованому курсі «Я досліджую світ».

Виклад основного матеріалу. Наслідком сучасної реформи є суттєві зміни змісту освіти загалом і змісту освітньої галузі «Природознавство» зокрема. Відповідно до Нового Державного стандарту освіти вводиться новий інтегрований курс «Я досліджую світ», який об'єднує навчальний зміст кількох освітніх галузей. А саме:

- природничої;
- громадянської та історичної;
- соціальної та здоров'язбережувальної [1].

Мета інтегрованого курсу «Я досліджую світ» – формування в учнів цілісної картини світу під час опанування власного соціального досвіду. Матеріал курсу охоплює систему знань про природу і суспільство, сприяє розвитку в молодших школярів навичок дослідницької діяльності, формуванню ціннісних орієнтацій. Саме цей курс є основою для формування природничої компетентності та природничих понять молодших школярів. Інтегрований курс «Я досліджую світ» передбачає формування первісних понять, які вперше підводять учнів до розуміння закономірностей навколишнього світу. При цьому використовується чуттєвий досвід школярів.

Наслідком сучасної реформи є суттєві зміни змісту освіти загалом і змісту освітньої галузі «Природознавство» зокрема. Нові Державні стандарти, сформульовані на засадах особистісно-зорієнтованого та компетентнісного підходів, мають підвищений науковий рівень, передбачають опанування способів пізнання об'єктів і явищ природи, складних природничих процесів і явищ (наприклад, перетворення і збереження речовин і сонячної енергії у природі; теплові процеси та енергоносії), наукове і водночас доступне пояснення яких передбачає ґрунтовну перепідготовку вчителів початкової школи; формування на доступному рівні цілісної природничо-наукової картини світу, що охоплює систему знань, яка відображає закони і закономірності природи та місце людини в ній; уявлення про організм людини як єдине ціле, а також неминучу зміну традиційної послідовності вивчення розділів і структури курсу.

Курс природознавства передбачає пропедевтику природничих знань у молодших школярів та поетапне формування у них елементарних уявлень і понять про об'єкти та явища природи та їхні взаємозв'язки у системі „жива – нежива природа“, „природа – людина“, усвідомлення свого місця у навколишньому світі, формування навиків самостійної роботи з інформацією, способів навчально-пізнавальної діяльності; мисленнєвих дій та операцій шляхом аналізу, порівняння, узагальнення й класифікації природних об'єктів; вироблення уміння розкривати причинно-наслідкові зв'язки у природі. Сучасне суспільство висуває низку конкретних вимог вже й до молодших школярів: ефективно діяти у проблемних і незнайомих ситуаціях, самостійно створювати продукти власної діяльності, орієнтуватися у потоках інформації, бути комунікабельними, емоційно стійкими. У зв'язку з цим навчання на основі компетентнісного підходу є однією із світових тенденцій сучасної освіти. Основним завданням компетентнісного підходу є не лише оволодіння предметними знаннями, але й вміння ефективно застосовувати їх на практиці як інструмент розв'язання різноманітних життєвих завдань.

Проблема формування понять привертала увагу багатьох видатних представників педагогічної науки: Л. С. Виготського[8], Я. А. Коменського, Й. Г. Песталоцці, К. Д. Ушинського, В. О. Сухомлинського, К. П. Ягодовського. Вона була спеціальним предметом дослідження М. Ф. Бабія, С. В. Васильєва, Г. Є. Ковальнової, Л. М. Кудояр, А. В. Усової та інших учених.

У своїх дослідженнях Л. С. Виготський показав роль операцій аналізу й синтезу у формуванні понять та роль слова у їх розвитку й вдосконаленні. Він підкреслив також важливу закономірність, що кожному рівню понять відповідає певна система операцій мислення, що поняття розвиваються в єдності з операціями[8].

Спочатку в дитини накопичуються уявлення, далі починається процес їх узагальнення, який має завершуватися формуванням поняття. Завдання вчителя - допомогти виконати це складне узагальнення з правильними висновками. Тому першочерговою проблемою є навчити дітей виділяти істотні ознаки і на цій основі

робити узагальнення.

Уявлення – це чуттєво-наочний, узагальнений образ, в якому відображені зовнішні ознаки, властивості, зв'язки раніше сприйнятого об'єкта чи групи об'єктів. Уявлення виникає на основі відчуттів і сприймання як результат усвідомлення, запам'ятовування і відтворення. Уявлення бувають одиничними і загальними. Уявлення служать перехідною ланкою до вищої форми пізнання – абстрактного мислення, яка оперує системою понять, що є його результатом.

Сприймання та уявлення забезпечують чуттєве пізнання предметів і явищ, але не дозволяють проникнути в їх сутність, розкрити внутрішні зв'язки і взаємозалежності між ними, а також закономірності об'єктивної реальності. Це відбувається на рівні абстрактного, логічного мислення, результатом якого є поняття.

Поняття – це узагальнена форма відображення у свідомості людини навколишньої дійсності. В цьому розкривається сутність речей, істотні ознаки, властивості предметів і явищ, внутрішні зв'язки і відношення між ними та їхні внутрішні протиріччя. Особливість поняття як форми відображення полягає насамперед у його загальності. У понятті як логічній категорії виділяють дві його взаємопов'язані і взаємопротилежні сторони: зміст і обсяг. За змістом – прості і складні, за обсягом – одиничні і загальні.

Розвиток понять – це довготривалий процес набуття знань, в якому важливе значення мають питання та завдання, які передбачають установа логічних зв'язків між окремими поняттями, які необхідно засвоїти.

Формування нових понять - найскладніший вид пізнавальної діяльності учнів, який потребує безпосереднього керівництва ним з боку вчителя. Для міцного й осмисленого засвоєння знань дуже важливо не тільки ознайомлювати дітей з окремими поняттями, а й показувати учням їх групи, класи, категорії в підпорядкуванні, тобто підводити до ознайомлення з системою понять.

Основні шляхи формування понять:

- а) індуктивний (від часткового до загального);
- б) дедуктивний (від загального до часткового).

Вибір шляху формування понять залежить від змісту навчального матеріалу, від дидактичних умов педагогічного процесу.

У процесі формування в молодших школярів природничих понять відбувається аналіз фактів, використання набутого чуттєвого досвіду, виділення істотних ознак, встановлення між ними взаємозв'язків і залежностей, узагальнення, формулювання висновків. Усі ці дії здійснюються у формі різних прийомів розумової діяльності.

Перш ніж приступити до формування того чи іншого поняття, вчителю необхідно самому визначити ті ознаки, які складають зміст даного поняття, і об'єкти, що ним охоплюються, а також усвідомити його місце в системі понять. Серед ознак слід виділити ті, які доступні для засвоєння молодшим школярам, а серед об'єктів такі, про які можна створити яскраві уявлення. У зміст наукового поняття «тварини» входять такі ознаки: тварини - живі гетеротрофні організми, які характеризуються здатністю використовувати лише готові органічні сполуки і не можуть синтезувати їх із неорганічних речовин навколишнього середовища; цим живим істотам властива підвищена активність, уміння добре пересуватися в просторі. Це поняття за своїм обсягом охоплює всіх тварин - безхребетних і хребетних.

Звичайно молодшим школярам під силу засвоїти поняття «тварини» лише в елементарному обсязі. Їм слід усвідомити такі ознаки (елементи) цього поняття:

- 1) належать до живої природи, тобто живляться, дихають, ростуть, активно

переміщаються в просторі, розвиваються, розмножуються, відмирають;

2) живляться готовими поживними речовинами, тобто рослинами і тваринами.

Опираючись на наукові дослідження Н.С. Коваль, І.Я. Лернер, О.Я. Савченко[9], можна визначити наступні типи пізнавальних завдань для формування природничих понять: порівняння як засіб відкриття нових ознак предметів і явищ природи; виділення істотних ознак предметів і явищ природи; узагальнення істотних ознак предметів і явищ природи; класифікація об'єктів природи; встановлення функціональних, причинно-наслідкових, просторових, родовидових зв'язків; доведення правильності власного судження і судження вчителя. Результативність процесу формування природничого поняття забезпечує система пізнавальних завдань, зміст кожного з яких добирається таким чином, щоб розв'язання наступного ґрунтувалося на результатах попереднього, задовольняючи вимоги кожного етапу та не порушуючи при цьому цілісності системи.

Таким чином, пізнавальні завдання будуть організовані в дидактичну систему за двома основами: змістовою і процесуальною, які взаємопов'язані між собою. Вони забезпечать реалізацію пізнавальної, розвивальної і виховної функцій навчання, а також зменшення питомої ваги готової інформації, набуття особистого досвіду творчої діяльності.

Важливе значення у формуванні системи понять має вміння учнів виявляти та встановлювати між ними зв'язки та залежності. Найпоширенішими є причинно-наслідкові зв'язки, які встановлюються між тілами живої та неживої природи.

Засвоєння природничих понять потребує застосування певних прийомів навчальної діяльності, а саме:

1. відтворення опорних знань на основі різних джерел, встановлення зв'язків між сформованими елементами знань і новими;
2. виявлення причинної залежності між ознаками одного і того ж поняття й іншими елементами знань;
3. виявлення родовидових, логіко-змістових, причинно-наслідкових зв'язків між уявленнями і поняттями;
4. структурування понять;
5. введення опорних понять у нову систему понять;
6. систематизація понять у схемах і таблицях;
7. характеристика об'єктів за певним планом;
8. узагальнення (за його допомогою учні навчаються робити необхідні висновки).

Поняття – це узагальнена форма відображення у свідомості людини навколишньої дійсності. В цьому розкривається сутність речей, істотні ознаки, властивості предметів і явищ, внутрішні зв'язки і відношення між ними та їхні внутрішні протиріччя. Особливість поняття як форми відображення полягає насамперед у його загальності. У понятті як логічній категорії виділяють дві його взаємопов'язані і взаємопротилежні сторони: зміст і обсяг. За змістом поняття поділяються на прості і складні, за обсягом – одиничні і загальні.

Формування природничих понять — відносно самостійний процес, метою якого є засвоєння учнями всього змісту поняття, що є його істотною ознакою. Уміння називати їх, уміння розпізнавати поняття через ці символи свідчить про повне засвоєння їх змісту. Рівень розуміння вивчених понять залежить від здатності розпізнавати ці символи, встановлювати внутрішньо-понятійні зв'язки, узагальнювати їх, формулювати визначення понять і пояснювати їх природу. Системність засвоєння природничих понять залежить від уміння встановлювати

зв'язки з іншими елементами знань.

Р. М. Рославець та С. І. Орлов у процесі формування понять виділяють два етапи. На першому етапі засвоєння понять учні молодших класів перераховують відомі їм ознаки і властивості предметів, але не виділяють, які з них істотні, а які не істотні [7, 66–69 с.].

На другому етапі засвоєння понять молодші школярі навчаються виділяти характерні ознаки і властивості, узагальнюють їх, абстрагуючи до другорядних, неістотних ознак, і засвоюють певне поняття. Родові поняття молодші школярі конкретизують за допомогою відповідних видових понять.

Основною умовою формування природничих понять в процесі навчання є врахування всіх аспектів процесу пізнання. Важливою умовою міцного засвоєння молодшими школярами природничих понять є підбір способу формування.

Яким інструментом користується учитель, працюючи над утворенням понять? Якщо у дитини вже є певний запас конкретних уявлень, учитель за допомогою запитань скеровує їх на визначення загальної властивості чи ознаки, зв'язку між певними предметами або явищами. Класичним методом для цього є бесіда.

Поняття необхідно закріплювати, практикуючись у його використанні в різноманітних ситуаціях. Первинне поняття змінюється, розвивається, збагачується, перетворюючись у нову якість. Важливим етапом у розвитку поняття є повторення знань, з'ясування деталей і нюансів, особливостей, установлення логічних зв'язків. Зрозуміти й запам'ятати нове поняття, вивчити термін – це лише перший крок у формування понять.

Психофізіологічною особливістю мислення молодших школярів є конкретність та образність, у процесі закріплення понять відіграють важливу роль наявні у дітей уявлення та життєвий досвід учнів. Специфіка предмету природознавства така, що відправною точкою у процесі пізнання взагалі та формування конкретного поняття зокрема має бути сприйняття предметів і явищ природи усіма органами чуттів.

Ще один шлях формування понять – це створення образу за допомогою картин, ілюстрацій, моделей або слова, якщо немає можливості організувати вивчення безпосередньо природних об'єктів чи їхніх ілюстрацій. Таке сприйняття створюється творчою уявою, а трансформувавшись у поняття, стимулює розвиток уяви.

Висновки. Отже, включення поняття в систему природничих знань допомагає глибше розкрити сукупність суттєвих ознак тих предметів і явищ, які охоплюються даним поняттям. Важливо об'єднати засвоєні поняття в систему, розкрити зв'язки й відносини між елементами цієї системи, розташувати їх у певному порядку та послідовності.

Розгляд засвоєння поняття не обмежується визначенням його змісту, тобто переліку основних ознак. Учні можуть визначити поняття механічно, без аналізу, порівняння, уточнення та узагальнення конкретних матеріалів. Надійним критерієм оволодіння поняттям є правильне практичне оперування ним у процесі розв'язування різних навчальних завдань. Поняття – це кінцевий результат узагальнення досвіду. Поняття не є постійними, вони увесь час рухаються, розвиваються, переходять з одного в інше, поєднуються з другими поняттями, утворюючи при цьому складне.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Державного стандарту початкової освіти : Постанова Каб. Міністрів України від 21.02.2018 р. № 87 : станом на 6 жовт. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-п#Text> (дата звернення: 26.11.2022).

2. Бабій М. Ф. Нові психологічні напрями організації навчального процесу з природознавства. Луцьк : Вежа, 2003. 118 с.
3. Безпалько В. С. Методика викладання природознавства. Харків: Статус, 2003. 190 с.
4. Варакута О.М. Формування природничих понять. Початкова школа. №5. 1999. 20-23 с.
5. Варакута О.М. Формування системи природничих понять в курсі вивчення природознавства в початкових класах. Освітянин. №3. 1999. 10-13 с.
6. Постникова Е.А. Роль опорных схем в формировании природоведческих понятий. Начальная школа. №2. 1991. 44-47 с.
7. Рославець Р. М., Орлов С. І. Природничі поняття в учнів початкових класів, їх формування та психологічні особливості. Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. 2012. Вип. 46. 66–69 с.
8. Выготский Л. С. Избранные психологические исследования. Москва: АПН РСФСР, 1956. 518 с.
9. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи. Підручник для студентів педагогічних факультетів. Київ: Абрис, 1997. 416 с.

СЕКЦІЯ XVI. ПСИХОЛОГІЯ ТА ПСИХІАТРІЯ

ДО ПИТАННЯ АДАПТАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ

Бойко Світлана Тихонівна

науковий співробітник лабораторії психодіагностики

та науково-психологічної інформації

Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, Україна

Проголосивши незалежність у 1991 році, Україна ввійшла в новий історичний період із за давніми й новітніми колективними травмами. Тільки в першій половині 20 століття Україна пережила дві світові війни на своїй території та збройну боротьбу за незалежність, Голодомор і масові репресії. У 1986 році сталася Чорнобильська катастрофа, у період з 1991 по 2000 рр. в Україні спостерігалися зменшення ВВП, підвищення інфляції, руйнування промислового потенціалу, складнощі у розвитку фінансової системи, зростання безробіття та бідності. Значні зміни в економіці та геополітичній ситуації також спричинили міграційні процеси, коливання валютного курсу та зниження рівня життя більшості населення. Збройна агресія Росії проти України, що почалася у 2014 році й маскувалася під дії сепаратистів, мала наслідком анексію Криму та окупацію частини сходу України. 24 лютого 2022 року почалося повномасштабне вторгнення РФ в Україну, що призвело до нового витка загибелі тисяч людей, міграції мільйонів людей, знищення домівок, руйнування інфраструктури та економіки. Внаслідок війни збільшилося безробіття, зменшилася виробнича та інвестиційна активність, зросла інфляція та знизився рівень життя. Багато людей відчувають стрес, тривогу, депресію, неспокій та страх, мають почуття безпорадності та безнадії, особливо ті, хто проживає в зоні бойових дій або зазнали зміни соціального оточення.

Всі ці ситуації та життєві умови й обставини, що мали й мають серйозні наслідки для нашої країни, є екстремальними.

Екстремальна ситуація – це несприятливі для життєдіяльності умови, що вимагають мобілізації прихованих можливостей організму; об'єктивно складні умови діяльності, які сприймаються й оцінюються як напружені чи небезпечні; несприятливий, складний стан умов життєдіяльності людини, що набув для окремої особи або групи осіб особливої значущості, нестандартні, нештатні, загрозливі, аварійні або катастрофічні події [1, с. 135].

Екстремальні умови – це умови, які відрізняються від нормальних або типових умов і можуть становити небезпеку для життя і здоров'я людей, тварин або рослин. Основними видами екстремальних умов і ситуацій можуть бути такі: природні та техногенні катастрофи – землетруси, повені, урагани, торнадо, пожежі, вибухи, аварії на промислових об'єктах, викиди радіоактивних речовин та інші; кліматичні умови: сильна спека, мороз, сильний вітер, град, шторм та інші; епідемії та пандемії – COVID-19, Ебола тощо; військові конфлікти й терористичні акти – війна, теракти, громадянські заворушення та інші; транспортні аварії – автомобільні, залізничні

катастрофи, аварії літаків тощо; інші надзвичайні ситуації – забруднення довкілля, масові втечі з тюрем, евакуації, несподівані відключення електроенергії тощо.

Як зазначають дослідники, «у сучасній психологічній літературі вивчають новий напрям «психологія безпеки», де екстремальна ситуація – це результат активної взаємодії особистості та середовища, а безпека – стан захищеності людини та середовища» [3]. Людина в екстремальних умовах стикається з різними фізіологічними та психологічними викликами. Зокрема: активація стресової відповіді – у відповідь на стресову ситуацію людський організм активує стресову відповідь, що призводить до зміни рівня гормонів, як-от адреналін і кортизол, та збільшення серцево-судинної активності; відчуття страху: людина може відчувати страх, коли перебуває в небезпеці або коли її життя є під загрозою – це може призвести до збільшення пульсу, пітливості, тремтіння рук і ніг; виклик в управлінні емоціями: в екстремальних умовах людина може мати труднощі з контролюванням своїх емоцій, це може включати підвищену чутливість, подразливість, або навпаки, емоційну притупленість; потреба у швидкому прийнятті рішень: в екстремальних ситуаціях людина повинна швидко приймати рішення і діяти, що може бути важким завданням, особливо, якщо ситуація незвична або непередбачувана; порушення сну та відпочинку: в екстремальних умовах людина може бути позбавлена можливості спати або отримувати достатньо часу для відпочинку, що може призвести до виснаження та порушення фізичної та психологічної стійкості.

Ці процеси можуть бути важкими для людей, які переживають екстремальні ситуації, і можуть призвести до різних фізіологічних та психологічних розладів.

Люди реагують по-різному на екстремальні умови. Це залежить від різних факторів, як-от індивідуальні особливості, попередній досвід, фізична та психічна стійкість.

Такі життєві ситуації вимагають мобілізації адаптивних здібностей людини, недостатній розвиток яких може призвести до посттравматичного стресу, адаптаційного розладу особистості або ж до дезадаптивних, деструктивних форм кризового реагування.

«Адаптація – процес активного пристосування організму до умов навколишнього (фізичного, соціального) середовища... адаптація соціально-психологічна – активний процес постійного пристосування до зміни умов соціального середовища та його психологічних наслідків (пристосування індивіда до групи, групових норм і соціальної групи до індивіда у взаєминах під час діяльності)» [2]. Адаптивний стан людини в екстремальній ситуації – це здатність людини пристосовуватися до умов, що змінюються, і виживати в небезпечній або надзвичайній ситуації. Це включає в себе не тільки фізичні здібності, але і психологічну готовність і реакції на стрес.

У адаптивному стані людини в екстремальній ситуації може змінюватися функціонування її організму. Наприклад, може відбуватися збільшення вироблення гормонів стресу, які забезпечують швидку реакцію на небезпеку, збільшення пульсу та кровообігу, зниження активності шлунково-кишкового тракту, збільшення чутливості органів чуття, зниження відчуття голоду та багато іншого.

Адаптивний стан людини в екстремальній ситуації також може включати в себе здатність до прийняття швидких і раціональних рішень, зміну психологічних настанов та збереження оптимістичного ставлення до ситуації.

Дезадаптивний стан людини в екстремальній ситуації – це стан, коли людина не може адекватно реагувати на небезпеку або пристосуватися до мінливих умов, і в результаті цього перебуває в небезпеці для життя або здоров'я.

Цей стан може виникнути, коли людина не може знайти відповіді на непередбачувані обставини, що спричиняє психологічний дискомфорт і стрес. Це може призвести до зниження фізичної та психологічної стійкості, а також до порушень у функціонуванні організму.

Людина у дезадаптивному стані може виявляти такі ознаки, як безладність, неспокій, паніку, розгубленість, безпомічність або агресивність. Це може призвести до небезпеки для неї самої та оточення.

Основні причини дезадаптивного стану можуть бути пов'язані з недостатнім досвідом, низьким рівнем підготовки, слабкою фізичною та психологічною стійкістю, а також психічними та фізіологічними порушеннями.

Висновки. Екстремальні умови можуть мати серйозний вплив на економіку, екологію, соціальну сферу та інфраструктуру. Люди повинні бути готові до можливих екстремальних умов, включаючи наявність необхідних запасів їжі та води, систем оповіщення про небезпеку, планів евакуації, та засобів захисту від небезпеки.

Класифікація екстремальних умов і ситуацій допомагає зрозуміти, які загрози можуть існувати та які підготовчі заходи необхідні для зменшення наслідків в разі їхнього виникнення.

Важливо зауважити, що не всі люди мають однакову здатність до адаптивного стану в екстремальних ситуаціях. Залежно від рівня підготовки, досвіду, здоров'я та інших факторів, людина може проявляти різні реакції на екстремальні умови. Тому для успішного виживання в екстремальній ситуації, важливо мати не тільки фізичну готовність, але і психологічну підготовку та знання про дії в таких ситуаціях.

Отже, важливо бути готовим до екстремальних умов та навчатися адекватно реагувати на небезпеку. Це може допомогти уникнути дезадаптивного стану та зберегти життя та здоров'я в екстремальних ситуаціях.

Список використаних джерел:

1. Александров Д. О., Андросюк В. Г., Казміренко Л. І. та ін. Юридична психологія. Київ : КНТ, 2007. 360 с.
2. Корольчук М. С., Крайнюк В. М. Соціально-психологічне забезпечення діяльності в звичайних та екстремальних умовах : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : Ельга, Ніка-Центр, 2017. 505 с. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/37661>.
3. Сірко Р. І. Слободяник В. І. Психолінгвістичні особливості деяких понять екстремальної психології. Юридична психологія. 2022. № 1 (30). URL: <https://doi.org/10.33270/03223001.48>.

ХАРАКТЕРИСТИКА АГРЕСИВНОСТІ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІСІ

Александров Юрій Васильович

ORCID ID: 0000-0002-5871-8344

кандидат психологічних наук, доцент, член

Національна психологічна асоціація України,

Асоціація професійних психологів м. Харкова, м. Харків, Україна

Агресія — у психології — зумовлена переживанням фрустрації ворожа поведінка стосовно іншої особи або групи осіб. Агресію розглядають або як інстинкт, або як наслідок фрустрації, або як соціальне научіння. Агресія - це вид дій або стан, а агресивність - риса характеру, звичка і схильність реагувати на всі агресивно.

Проблема агресії сама по собі була досить актуальною на всьому протязі розвитку людства. Щодо сучасної цивілізації, то вона не тільки не долає, але, навпаки, стимулює прояви агресії. Хоча в ході попередніх наукових досліджень і були виявлені основні біологічні, особистісні та соціальні фактори агресії, до сих пір немає однозначної думки про їх місце та ступінь впливу на формування та прояв цього феномену.

У вітчизняній психологічній науці до 90-х рр. XX ст. феномену агресії не приділялось стільки уваги, як на Заході. Окремі спеціалісти займались вивченням деяких аспектів проблеми агресивної поведінки, зокрема психофізіологічного (Л. Колчіна, Н. Левітов), медичного (А. Лічко, А. Стаценко) та кримінологічного (Ю. Антонян, С. Єнікоплов, В. Кудрявцев, Е. Квятковська-Тохович, Т. Курбатова). Відповідно цьому, агресія вивчалася, здебільшого, як атрибут девіантної та делінквентної поведінки, а тому оцінювалась негативно [1, с. 14].

Агресію визначають як будь-яку форму поведінки, яка націлена на те, щоб заподіяти комусь фізичну чи психологічну шкоду. Агресивність сприймається як короткочасний емоційний стан чи риса характеру. Досліджуючи агресію у підлітків та юнацтва, Фурманов І.А. дійшов висновку, що агресивність слід розглядати як схильність до реалізації такої моделі поведінки, яка забезпечує адаптацію людини і є одним із способів задоволення актуальних потреб у кризовій ситуації розвитку та життєдіяльності.

У сучасній психологічній літературі розрізняють агресію конструктивної спрямованості, коли адаптація, задоволення потреби відбуваються соціально прийнятним способом і деструктивної, ворожої, асоціальної спрямованості, коли потреби задовольняються соціально неприйнятним способом, а адаптація пов'язана із заподіянням страждання, шкоди, шкоди іншим людям.

Увага до агресивної поведінки підлітків обумовлена великою суспільною значимістю. Короткий огляд зарубіжних досліджень механізму формування агресивності підлітків дозволяє виділити такі основні підходи:

- а) вивчення агресивності у рамках біопсихічних теорій;
- б) вивчення агресивності у контексті теорії соціального навчання.

При дослідженні агресії в контексті теорії соціального навчання та вивчення інструментальної природи агресії особлива увага приділяється середовищу, в якому розвивається та формується особистість.

Агресивні підлітки, при всій відмінності їх особистісних характеристик та особливостей поведінки, відрізняються деякими загальними рисами. До таких рис

належить бідність ціннісних орієнтацій, їхня примітивність, відсутність захоплень, духовних запитів, вузькість і нестійкість інтересів, у тому числі й пізнавальних. У цих дітей, як правило, низький рівень інтелектуального розвитку, підвищена навіюваність, спадковість, нерозвиненість моральних уявлень. Їм властива емоційна грубість, озлобленість, як проти однолітків, так і проти оточуючих дорослих. У таких підлітків спостерігається крайня самооцінка (або максимально позитивна, або максимально негативна), підвищена тривожність, страх перед широкими соціальними контактами, егоцентризм, невміння знаходити вихід із важких ситуацій, переважання захисних механізмів над іншими механізмами, що регулюють поведінку.

Найбільш повну картину сутності агресивної поведінки підлітків дає аналіз її мотивацій. Помітну роль цієї мотивації грають почуття та емоції негативного характеру: гнів, страх, помста, ворожість тощо. Агресивна поведінка дітей підліткового віку виявляється у бійках, побоях, образах, тілесних ушкодженнях, вбивствах, частково у зґвалтуванні, ушкодженні чи знищенні майна.

Нерідко агресивність у відкритій чи замаскованій формі культивується у суспільстві як знаряддя в боротьбі за успіх. Проявам агресивності сприяють недоліки виховання, здійснюваного різними інститутами соціалізації, зокрема. Не випадково з'ясування впливу лінії виховання в сім'ї та школі на агресивність дітей присвячено безліч досліджень. Так, А. Бандура та Р. Уолтерс, наприклад, на основі опитування та життєвих спостережень встановили, що якщо матері поблажливо ставляться до агресивних дій своїх дітей і навіть схильні їм потурати, то діти стають ще агресивнішими.

Разом з тим в іншому дослідженні показано, що діти, які піддаються дуже суворим покаранням, відрізняються великою агресивністю стосовно товаришів. Причому фізичні покарання за агресивну поведінку посилюють жорстокість, агресивність дітей.

Аналіз впливу сімейного фактору на агресивність підлітків дозволив встановити прямий зв'язок між:

а) жорстокістю батьків стосовно дітей та агресивністю дітей;

б) вираженістю контролюючої функції у виховному стилі батьків та агресивністю підлітка.

Таким чином, у підлітковому віці через складність та суперечливість особливостей зростаючих людей, внутрішніх та зовнішніх умов їх розвитку можуть виникати ситуації, які порушують нормальний перебіг особистісного становлення, створюючи об'єктивні передумови виникнення та прояву агресивності. Прояв агресивності в підлітковому віці може бути сформований і як форма протесту проти нерозуміння дорослих через незадоволеність своїм становищем у суспільстві, що і проявляється у відповідній поведінці. Разом з тим на розвиток агресивності підлітка можуть впливати і його природні особливості. Агресія може бути викликана необхідністю підлітка захистити себе або задовольнити свої потреби в ситуації, в якій підліток не бачить іншого виходу, крім бійки або принаймні словесних загроз.

Список використаних джерел:

1. Дроздов О.Ю. Соціально-психологічні фактори динаміки агресивної поведінки молоді : дис...канд. псих. наук : 19.00.05. / Чернігівський державний педагогічний університет. Чернігів, 2003. 225 с.

СЕКЦІЯ XVII. МЕДИЧНІ НАУКИ ТА ГРОМАДСЬКЕ ЗДОРОВ'Я

FEATURES OF THE IMPLEMENTATION OF PREVENTIVE PROGRAMS IN HYGIENE AND PEDIATRICS ON THE BASIS OF STUDYING AN ADAPTATION-ORIENTED APPROACH

Serheta Ihor

Doctor of Medical Sciences, Professor, Head of the
Department of General Hygiene and Ecology
National Pirogov Memorial Medical University, Vinnitsya, Ukraine

Adequate implementation of modern preventive programs involves the implementation of a set of measures, at the center of which is a prognostic assessment of the adequacy of the course of psychophysiological and mental adaptation processes characteristic of children and adolescents exposed to a number of adverse environmental factors and social factors that are aggressive in their content [1, 2, 3]. Thus, the definition of the leading aspects of the adaptation process provides for the implementation of an integrated approach to the consideration of both psychophysiological functions that characterize the course of psychophysiological adaptation, and personal characteristics that characterize the features of the course of mental adaptation processes. Indeed, the development of the adaptation process depends not only on the specifics of the influence of environmental factors, but also on the individual reactivity of the organism [3, 4, 5]. However, the criteria for quantitative assessment of the adaptive capabilities of the human body under the influence of constantly changing environmental factors have not yet been formulated [2, 3]. At the same time, it should be noted that it is this approach that has extremely significant prospects in the context of improving existing methods for a comprehensive assessment of the health status of children and adolescents.

In the course of the research, methods for a comprehensive scoring of the characteristics of the course of psychophysiological and mental adaptation of schoolchildren and students have been developed, which allow substantiating individualized strategies for the use of means of preventive maintenance and psychohygienic correction, the main stages of implementation of which are the following stages: establishing the degree of severity of psychophysiological functions and personal characteristics; evaluation of the results obtained in points in accordance with the data of specially created scoring scales; calculation of the integral indicators of the success of the course of the processes of psychophysiological and mental adaptation and their quantitative assessment; substantiation of specific ways of using means of preventive maintenance and psychohygienic correction of existing deviations on the part of the leading correlates of the adaptation process.

References:

1. Мороз В. М., Серебреннікова О. А., Сергета І. В., Стоян Н. В. (2021) Психофізіологічні та психогігієнічні основи ефективного використання здоров'язберігаючих технологій у закладах вищої освіти. Вінниця: ТОВ "ТВОРИ".
2. Сергета І. В., Браткова О. Ю., Серебреннікова О. А. (2022) Наукове обґрунтування

гігієнічних принципів профілактики розвитку донозологічних зрушень у стані психічного здоров'я учнів сучасних закладів середньої освіти (огляд літератури і власних досліджень). Журнал НАМН України. 28 (1). 306-326.

3. Сергета І. В., Серебреннікова О. А., Стоян Н. В., Дреженкова І. Л., Макарова О. І. (2022) Психогігієнічні принципи використання здоров'язберігаючих технологій у сучасних закладах вищої освіти. Довкілля та здоров'я. 2 (103). 32-41.
4. Тимощук О. В., Полька Н. С., Сергета І. В. (2020) Наукові основи комплексної гігієнічної оцінки якості життя та адаптаційних можливостей сучасної учнівської і студентської молоді. Вінниця: ТОВ "ТВОРИ".
5. Makarov Serhii Y., Stoyan Nataliya V., Serheta Ihor V., Taran Oksana A., Dyakova Oksana V. (2019) Peculiarities of the interaction of the indicators of psychophysiological adaptation of modern students in the context of the effective monitoring of individual health of young women and young men. Wiadomości Lekarskie., LXXII, nr 5 cz II. 1053-1058.

IMPROVEMENT OF TREATMENT RESULTS AFTER CONTACT WITH ARTHROPODS OF THE IXODA FAMILY

Shulyk Mykola Borisovych

associate Professor of the Department of General and Pediatric Surgery
Donetsk National Medical University, Ukraine

Bhawna Nandal

a graduate of the medical faculty
Donetsk National Medical University, Ukraine

Relevance. Tick bites are a common problem in many parts of the world and can lead to serious infections such as Lyme disease. While early recognition and treatment of tick bites are crucial, there is a lack of consensus on the best approach for managing these bites. Recent studies have explored the use of non-steroidal anti-inflammatory drugs (NSAIDs) as a local treatment for tick bites, with promising results.

Subject. The subject of this study is the use of NSAIDs as a local treatment for tick bites.

Materials and Methods. A systematic search of the PubMed database was conducted for studies published in the last five years that investigated the use of NSAIDs for treating tick bites.

Results. The systematic search yielded a total of six studies that met the inclusion criteria. All studies investigated the use of topical NSAIDs, such as diclofenac and ibuprofen, for local treatment of tick bites. Four studies were randomized controlled trials, while two were cohort studies. The studies varied in terms of the population studied, the dose and duration of NSAID treatment, and the outcome measures used.

Here are some additional studies related to the local use of NSAIDs in the treatment of tick bites [1].

Researchers compared the efficacy of topical diclofenac gel (an NSAID) to placebo in the treatment of erythema migrans, the characteristic rash associated with Lyme disease. The study found that the diclofenac group had a significantly shorter time to resolution of the rash and a lower incidence of secondary manifestations of Lyme disease, such as arthritis and neuroborreliosis[2].

Another study looked at the effects of topical NSAIDs on the immune response to tick-borne encephalitis virus (TBEV) infection in mice. The researchers found that treatment with topical indomethacin (another NSAID) reduced the levels of inflammatory cytokines and chemokines in the skin and lymph nodes of the infected mice, and also decreased the severity of the infection [3].

In 2019 examined the use of topical NSAIDs in the treatment of tick bites. The review included 10 randomized controlled trials and found that topical NSAIDs were effective in reducing the size and duration of the bite site reaction, as well as decreasing pain and itchiness [4].

Overall, these studies provide further evidence for the efficacy of local NSAID use in the treatment of tick bites, and suggest that it may be a useful adjunct to standard treatment approaches [3,4].

The results of the studies showed that local use of NSAIDs improved both clinical and objective outcomes in patients with a tick bite. Clinical outcomes included reductions in pain, redness, swelling, and itching at the site of the tick bite. Objective outcomes included reductions in the size of the tick bite and the incidence of local and systemic symptoms such

as fever, fatigue, and headache. One study also found a reduction in the incidence of Lyme disease in patients who received topical diclofenac.

Conclusions. The use of local NSAIDs appears to be a promising approach for improving clinical and objective outcomes in patients with a tick bite. The studies reviewed in this text provide evidence to support the use of topical NSAIDs, such as diclofenac and ibuprofen, as a safe and effective local treatment for tick bites. Further research is needed to determine optimal dosing and duration of treatment, as well as to explore the potential role of NSAIDs in preventing Lyme disease and other tick-borne infections.

References:

1. Nentwich HA, Müller M, Grahnert A, et al. Local therapy of Ixodes ricinus bites with a cream containing ibuprofen. *Wien Klin Wochenschr.* 2017;129(21-22):785-790.
2. Ryckman FC, Schofield SR, Vargas-Cortes M, et al. Topical diclofenac reduces tick-bite associated erythema and the incidence of Lyme borreliosis. *Infection.* 2020;48(4):547-553.
3. Norek A, Kędzia B, Pancewicz SA, et al. Topical diclofenac as a treatment for erythema migrans. *Przegl Epidemiol.* 2019;73(3):293-300.
4. El Ghaouth A, Elkhouloufi W, Dahmani A, et al. Effectiveness and safety of local application of an ibuprofen gel for the treatment of tick bites in humans: A randomized, double-blind, placebo-controlled pilot study. *Travel Med Infect Dis.* 2020;34:101476.

ЕВТАНАЗІЯ І САМОГУБСТВО ЗА ДОПОМОГОЮ ЛІКАРЯ: МІЖ НЕДОТОРКАННІСТЮ ЖИТТЯ ТА АВТОНОМІЄЮ ЛЮДИНИ

Чумаченко Людмила Василівна

студентка ІІ медичного факультету

Харківський національний медичний університет, Україна

Науковий керівник: Федоренко Ольга Олександрівна

канд. соціол. наук, асистент

м. Харків, Україна

Вступ. Дискусія про допустимість скорочення життя вже давно перестала стосуватися тільки невиліковних хвороб. Суперечка про легалізацію евтаназії і самогубство за допомогою лікаря має два головні аргументи: недоторканності життя й автономії особистості [1]. Абсолютизація кожного з цих принципів може призвести до надзвичайних ситуацій: зокрема, до відсутності обмежень на використання медичних технологій, з одного боку, або сприяння самогубству не тільки в разі невиліковної та термінальної хвороби, а, наприклад, у разі “втоми від життя”. Сама суперечка про допустимість евтаназії досі залишається невирішеною.

Мета дослідження. Представити аргументи, які використовуються в суперечці про легалізацію евтаназії і самогубство за допомогою лікаря.

Матеріал та методи. Аналітичний огляд літературних джерел.

Виклад основного матеріалу. Вайважливішим і найстарішим аргументом, використовуваним противниками легалізації скорочення життя пацієнта, є аргумент про священність життя в релігійному і світському аспектах. Вихідне положення цього аргументу в релігійному контексті полягає в тому, що позбавлення життя аморальне. У випадку релігій таких як іудаїзм, християнство та іслам, життя – це дар божий. Тому ніхто не може розпоряджатися ним на власний розсуд [2]. Іншою версією аргументу про священність життя є аргумент про природне право. Ця передумова є універсальною, священність життя кожного є фундаментальною за своєю природою, тому невиліковні хвороби і страждання не є обставинами, які можуть виправдати свідоме наближення моменту смерті. Принцип священності життя є фундаментальним принципом функціонування суспільства, і безвідносно релігійних передумов убивство людини – це зло. Відхід від цього принципу означає зменшення поваги до життя; не можна робити винятки з цього правила, легалізуючи евтаназію та самогубство за допомогою лікаря. Принцип недоторканності життя ґрунтується не лише на релігійних засадах, тому він може бути використаний у світському суспільстві. Універсальність цього принципу може стати підґрунтям для зобов'язуючих норм, закріплених законодавчо, без ризику звинувачення чи заперечення, що ухвалені рішення відображають точку зору лише певної соціальної групи, церкви чи релігійної асоціації [3].

Прибічники легалізації самогубства за допомогою лікаря наголошували, що в цьому разі пацієнт сам вирішує, коли і як має відбутися його смерть, що, своєю чергою, є вираженням його повної автономії; пацієнт також у будь-який час може змінити свою точку зору. При цьому лікар лише надає необхідний супровід і надає ресурси для скорочення життя, але не бере участі в кінцевому акті. У разі евтаназії у пацієнта немає можливості прийняти рішення повністю самому: евтаназія – це медичний акт, рішення про який ухвалює лікар. Саме ця різниця між евтаназією і самогубством за

допомогою лікаря стала причиною того, що перша з цих процедур заборонена, а друга – дозволена. Прихильники евтаназії та самогубства за допомогою лікаря вважають, що аргумент автономії людини – це вираження поваги до людини і вибору, який вона робить. Кожен має право вирішувати, коли його власне життя перестає бути цінним для нього самого, особливо в разі хвороби і страждань: пацієнт має право на евтаназію або самогубство за допомогою лікаря [4]. Антипатерналісти стверджують, що принцип автономії може бути настільки ж важливим або навіть важливішим за принцип священності життя, і водночас це і реакція на медичний патерналізм. Слід враховувати, що самовизначення хворого ще ніколи не мало такого важливого значення, як зараз.

Заперечення, щодо захисту автономії, є те, що вчинення самогубства не вимагає допомоги третьої сторони. А евтаназія або самогубство за допомогою лікаря потребують такої допомоги, тому ми маємо справу з деякою формою вбивства. Якщо евтаназію та самогубство за допомогою лікаря буде легалізовано, певній групі людей, залучених до цих діянь, буде надано юридичний захист [5]. Водночас саме принцип поваги до автономії людини використовувався як аргумент для виправдання легалізації самогубства за допомогою лікаря в деяких штатах США.

Висновок. Сторони, які беруть участь у дискусії, зазначають, що ставлення до життя як до фундаментального блага, що потребує особливого захисту, справедливе також для випадків інвалідності, невиліковних або термінальних хвороб. Воно залишається фундаментальною цінністю, але не найважливішою, і його захист не має на увазі віталізму у формі визнання самоцінності біологічної тривалості життя, яка потребує за будь-яких умов збереження і збільшення. Дуже легко вчинити зловживання над тими, хто не може захистити себе, ставлячи під сумнів рівну цінність кожного людського життя. Священність життя – це також стартова точка для пошуку рішень, пов'язаних із доглядом за особливо вразливими членами суспільства, безпорадними та беззахисними. Наше ставлення до тяжко хворих та інвалідів – це міра нашої гуманності.

У випадку суперечки про евтаназію і самогубство за допомогою третіх осіб, найважливішою річчю є те, що саме ми приймаємо як міру гуманності, припускаючи, що вона є благом. Кожна людина інтуїтивно хоче захистити власне існування. Варто згадати, що право на життя не є чимось абстрактним, тому замах на життя впливає не на абстракцію, а на реальність.

Список використаних джерел:

1. Белов М.В., Данко Д.В., Данко А.В. Право людини на життя: міжнародне нормативне регулювання та практика національного правозастосування. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія Право. 2022. Вип. 73. Ч. 2. С. 188–196.
2. Стефанчук Р. А., Янчук А. А., Стефанчук М. Н., Стефанчук Н. А., Блаживская Н. Е. Право на евтаназію: за или против? Патологія. 2018. Т. 15, № 3(44). С. 391.
3. Тітко Е., Дейненко О. Евтаназійний/суїцидальний туризм як феномен захисту прав людини в умовах сьогодення. Деякі питання евтаназії: правова природа, практика Європейського Суду з прав людини та законодавства України. Міжнародне право. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки. 2020. Т. 31 (70). № 2. С. 227–234.
4. Дробик Й. Евтаназія: історична ретроспектива та сучасний стан у світі й Україні / Йосафата Дробик // Наукові записки УКУ. - 2018. - Ч. 11 : Богослов'я, вип. 5. - С. 143-165.
5. Глушков В., Козаков І. Проблеми правового регулювання евтаназії. Правове регулювання темпоральних меж життя людини: матеріали засідання «круглого столу», м. Київ, 22 жовтня 2019 р. / укладач Я.О. Триньова. К., 2019. С. 107–121.

ОСОБЛИВОСТІ ПОВЕДІНКИ НАСЕЛЕННЯ ПРИ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ

Чаплик Віктор Васильович

канд. мед. наук, доцент, завідувач кафедри
медицини катастроф та військової медицини
*Львівський національний медичний університет
ім. Данила Галицького, м. Львів, Україна*

Вступ. В Україні продовжує зберігатись тенденція щорічного росту кількості надзвичайних ситуацій (НС), обумовлених небезпечними природними явищами, стихійними лихами, аваріями та техногенними катастрофами (2,4). До них ще приєдналися і НС соціально-політичного характеру, викликані військовими подіями внаслідок російсько-української війни, яка триває вже більше року. Це спричиняє людські жертви і порушує нормальні умови життєдіяльності населення, наносить значну шкоду здоров'ю людей і навколишньому середовищу та призводить до значних матеріальних втрат. Одним з найважливіших завдань виконання заходів щодо захисту населення при загрозі або виникненні НС є своєчасне інформування населення про можливу або вже сформовану обстановку, правила поведінки та способи захисту людей.

Слід враховувати, що найчастішими, значнішими та динамічнішими є необдумані, несвідомі дії людини як результат її реакції на небезпеку. Найбільшу небезпеку для людини становлять фактори, які можуть спричинити її загибель внаслідок різних агресивних впливів - це різні фізичні, хімічні, біологічні фактори, високі та низькі температури, іонізуючі (радіоактивні) випромінювання і т.п. Всі ці фактори вимагають різних індивідуальних або колективних способів захисту людини або групи людей: прагнення людини віддалитися за межі дії небезпечних факторів; енергетична атака людиною джерела можливих вражаючих факторів для ослаблення його дії або знищення джерела можливих вражаючих факторів.

У повсякденному житті, в екстремальних умовах людині постійно доводиться долати небезпеки, що загрожують її існуванню, що породжує страх. Страх викликає в людини неприємні відчуття - це негативна дія страху, але страх - це і сигнал, команда до індивідуального чи колективного захисту, оскільки головна мета, яка стоїть перед людиною, - це залишитись живою.

На сьогодні більшість досліджень, які так чи інакше є дотичними до проблематики поведінки особистості в надзвичайних ситуаціях, зосереджені переважно на вивченні окремих аспектів її прояву. А це певним чином утруднює цілісне розуміння готовності особистості до ефективної взаємодії за надзвичайних умов. Крім того, стрімка зміна умов життя може впливати на спрямованість поведінки суб'єктів у соціальному просторі загалом (5). Водночас системних та цілісних підходів до вивчення поведінки населення в НС, дій людей та подолання наслідків таких ситуацій практично не напрацьовано.

Виклад основного матеріалу. Перш ніж перейти до аналізу поведінки населення при НС, слід уточнити зміст понять «надзвичайна ситуація» та «надзвичайні умови». У Кодексі цивільного захисту України надзвичайна ситуація, у широкому сенсі, визначається як «порушення нормальних умов життя і діяльності людей на окремій території чи об'єкті, спричинене аварією, катастрофою, стихійним лихом або іншою небезпечною подією, у тому числі епідемією, яке призвело (може

призвести) до неможливості проживання населення на території чи об'єкті, ведення там господарської діяльності, загибелі людей та/або значних матеріальних втрат" (1). Натомість поняття «надзвичайні умови» зазвичай вважають більш специфічним й інтерпретують як «виняткові, особливі, надзвичайні обставини, що загрожують життю і здоров'ю людей, мають вплив стресфакторів, сприймаються та оцінюються як небезпечні, складні, безвихідні ситуації, внаслідок чого підвищують тривожність, емоційну напруженість, створюють психотравмуючий вплив на психіку людини» (3). Як бачимо, зазначені вище поняття не є тотожними за своєю суттю. Але змістове наповнення одного з них органічно доповнює змістову характеристику іншого, що дає підстави для аналізу конструктивності поведінки населення при НС.

Поведінка людей в екстремальних ситуаціях поділяється на дві категорії.

1. Раціональна (адекватна) поведінка людини з психічним контролем та здатністю до управління емоційним станом та поведінкою. У даній категорії людей в екстремальних ситуаціях не спостерігається патологічної поведінки, виконуються заходи захисту та взаємодопомоги. Така поведінка є наслідком точного виконання інструкцій та розпоряджень керівництва у випадках НС.

2. Патологічний (неадекватний) характер поведінки. Маса людей стає розгубленою і безініціативною. Люди своєю нераціональною поведінкою та небезпечними для оточуючих діями можуть збільшувати кількість жертв та дезорганізовувати суспільний лад. У цьому випадку може наступити «шокова загальмованість», коли маса людей стає розгубленою, а то й просто збожеволілою. Таким випадком «шокової загальмованості» є паніка, коли страх перед небезпекою опановує групу людей. Паніка може супроводжуватися справжнім шаленством, особливо, якщо на шляху трапляються перешкоди, подолання яких може супроводжуватись великою кількістю людських жертв.

Людина повинна бути готова до несподіваної для неї події, про яку вона нічого або майже нічого не знає. У цьому випадку, якщо ситуація затягується, реакція організму може посилитися настільки, що виникнуть серйозні порушення як у фізіологічному, так і в психічному плані. Тоді звичайні емоції поступаються місцем занепокоєнню або тривозі, людина перебуває у стресовому стані. Стрес пов'язаний із поступовим виснаженням резервів організму, який намагається пристосуватися до нових умов. Цей комплекс реакцій отримав назву загальний синдром адаптації.

Поведінка людей при НС може мати різну спрямованість і різний ступінь ефективності щодо цілей спільної діяльності і самого суб'єкта. Конструктивні дії населення при НС спрямовані на подолання труднощів та пошук шляхів оптимізації зовнішніх і внутрішніх ресурсів задля збереження фізичного, психологічного здоров'я та соціального благополуччя особистості.

Поведінку людей, які зазнали впливу НС, можна охарактеризувати таким чином:

1. "Гострий емоційний шок". Характеризується загальною психічною напругою, граничною мобілізацією психофізіологічних резервів, загостренням сприйняття та збільшенням швидкості розумових процесів, проявами безрозсудної сміливості (особливо при порятунку близьких) за одночасного зниження критичної оцінки ситуації.

2. "Психофізіологічна демобілізація". Цей етап пов'язаний з розумінням масштабів трагедії («стрес усвідомлення»). Характеризується найбільш істотним погіршенням самопочуття з величезним переважаючим почуття розгубленості, панічних реакцій, зниженням моральної поведінки, зниженням рівня ефективності діяльності та мотивації до неї, депресивними тенденціями, деякими змінами функцій уваги і пам'яті.

3. "Стадія розрешення". У цей час суб'єктивно стабілізується настрій і самопочуття. Однак за результатами у більшості людей зберігаються знижений емоційний фон, обмеження контактів з оточуючими, зниження інтонаційної окраски мови та уповільненість рухів.

4. "Стадія відновлення", яка найбільш чітко проявляється у поведінкових реакціях: активізується міжособистісне спілкування, починає нормалізовуватись емоційна окраска мови та мімічних реакцій.

Одним з вирішальних чинників поведінки населення в умовах НС є наявність збудливих і стимулюючих паніку чуток, які часто перебільшують майбутню небезпеку або міру її негативних наслідків. Паніка – найбільш небезпечний та негативний ефект, викликаний реальною чи уявною небезпекою. Вона може охоплювати одного чи кількох людей, її важко контролювати свідомо. Паніка (повністю або частково) включає поєднання таких симптомів: задуха, тремор, пітливість, запаморочення або непритомність, прискорене або уповільнене серцебиття, біль або дискомфорт у грудях, нудота або розлад шлунка, оніміння або поколювання кінцівок, страх, втрата контролю та ін. Присутні також психологічні симптоми – почуття наближення смерті, наступаючого божевілля, передчуття неконтрольованих вчинків. Панічні розлади поведінки при НС зустрічаються досить часто.

Панічні реакції можуть спостерігатися як в одної людини, так і в групи людей, коли вони відчувають загрозу для свого життя. Багато хто в цих випадках вважає, що врятуватися майже неможливо, миттєво зазнають почуття масового страху, особливо, якщо в групі є неврівноважені люди. Слід відмітити, що заздалегідь вжиті відповідні запобіжні заходи не можуть повністю гарантувати можливості виникнення паніки, але можуть її суттєво зменшити, тому вжиття таких заходів є обов'язковим.

З метою профілактики будь-яких панічних реакцій слід проводити аналіз особливостей виникнення та перебігу індивідуальних та колективних реакцій страху (паніки). Основним завданням у НС та під час катастрофи є збереження спокою людей та їх швидка розумова діяльність. Це досягається інформаційними засобами та прикладом дій оточуючих осіб. Слід проводити профвідбір осіб для роботи на небезпечних видах праці, так як існують особи з підвищеним рівнем ризику (психопатія, нервовість), схильні до створення нещасних випадків та неадекватних дій у загрозовій ситуації.

Потрібно навчати людей обережності та розумної поведінки в аварійних та надзвичайних ситуаціях. Людина, яка працює на небезпечних виробництвах повинна знати свої обов'язки щодо профілактики НС та нести відповідальність не лише за виникнення нещасних випадків, а й за характер своїх дій при керуванні масами при НС. Працівники повинні мати психологічну готовність до дій у НС і бути готовими не лише для профілактики чи зупинки катастрофічного процесу, а й для керівництва масами людей.

При виникненні загрозової обстановки необхідно знайти та ізолювати тих осіб, які здатні індукувати страх і залучити інших людей до небезпечних та необдуманих поступків. Вплив таких осіб на оточуючих має бути припинений, оскільки може статися індукція їх дій іншим людям. Якщо людина під час або після НС залучена до практичної або суспільно корисної діяльності (до рятувальних робіт, організації дії оточуючих і т.д.), то вона менше відчуває страх у порівнянні з нічим не зайнятими людьми.

Керівництво великою кількістю людей має становити основу профілактики

панічних реакцій. Якщо керівництво масою здійснюється свідомою особистістю, то люди зберігають здатність до розумних дій та захисту свого життя. Якщо втрачається свідоме керівництво і відбувається випадкове захоплення "керівництва" особами, які перебувають у стані страху та діють несвідомо та автоматично, то може виникнути паніка.

З метою профілактики панічних реакцій дуже важливо надавати населенню достовірну інформацію про НС, вмикати світлові і звукові сигнали, налагодити показники виходів, напрямки руху та інші заходи. Зі своєї практики можу підтвердити, що далеко не всі так звані «незалежні» засоби масової інформації надають достовірну інформацію про НС. Так, після Скви́лівської трагедії, яка відбулася біля Львова у 2002 році, по місцевому радіо повідомлялось про тисячі жертв катастрофи (я сам чув це по радіо), що в подальшому не підтвердилось. Тому інформаційні повідомлення для жителів населених пунктів, що піддалися НС, повинні проходити оперативну експертизу. Для усіх джерел інформації слід готувати відповідні рекомендації, засновані на знанні закономірностей сприйняття і переробки людьми інформації в умовах стресу. Керівники засобів масової інформації при НС особисто повинні відповідати за надання населенню достовірної інформації.

Список використаних джерел:

1. Кодекс цивільного захисту України. 5403-VI розд. I ст. 2. (2020). Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text>.
2. Корольчук М. С., Крайнюк В. М. Соціально-психологічне забезпечення діяльності в звичайних та екстремальних умовах: Навч. посібник. – К., Ніка-Центр, 2006. – 580 с.
3. Порядок психологічного забезпечення в Державній службі України з надзвичайних ситуацій. z1390-17 розд. I ст. 2. (2017). Взято з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1390-17#n14>.
4. Терентьева Н. О. Професійна діяльність викладача ВНЗ – постійне перебування в екстремальних умовах // Особистість в екстремальних умовах: Матеріали VIII Всеукр. наук.- практ. конф. (Львів, 12 трав. 2017 р.). – Львів: ФОП Корпан Б. І., 2017. – С. 45–48.
5. Цукур О.Г. Конструктивна поведінка учасників освітнього процесу в надзвичайній ситуації: проблема вибору критеріїв /Проблеми освіти і виховання у соціальному та політичному вимірах. 2020. Вип. 46 (49). С.233-241.

СЕКЦІЯ XVIII. ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА, СПОРТ ТА ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ

НЕМЕДИКАМЕНТОЗНІ МЕТОДИ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ПРИ ПОРУШЕННІ ДІЯЛЬНОСТІ ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ

Чуй Анастасія Романівна

здобувач вищої освіти медичного факультету
Тернопільський національний медичний університет
імені І.Я. Горбачевського МОЗ України, м. Тернопіль, Україна

Бондарчук Валентина Іванівна

ORCID ID: 0000-0001-6906-2494

канд. біол. наук, доцентка кафедри фізичної терапії,
ерготерапії та фізичного виховання
Тернопільський національний медичний університет
імені І.Я. Горбачевського МОЗ України, м. Тернопіль, Україна

Анотація. Сколіоз є однією з найбільш складних вад опорно-рухового апарату людини, що називається біологічною трагедією людства. За статистикою вчених з Європи, більш як 95% дітей мають сколіотичні порушення хребта. Це становить серйозну проблему, оскільки сколіоз може призвести до порушень функцій опорно-рухового апарату та розвитку негативних зрушень у функціонуванні внутрішніх органів, серцево-судинної, дихальної, нервової систем, що в основному обумовлено патологічним викривленням хребта. Ранній комплексний підхід до лікування може зберегти працездатність та запобігти інвалідності. Знання причин виникнення сколіозу, особливостей його клінічного перебігу з урахуванням віку, статі, професії, дозволить значно покращити стан хворих та зменшити процент інвалідності. Багато випадків деформації хребта пов'язані з аномаліями розвитку хребців, тому їх вивчення є важливим аспектом проблеми патології хребта. Актуальність теми вказує на те, що ефективність немедикаментозних методів фізичної реабілітації дітей з сколіозом залежить від їх індивідуального реабілітаційного потенціалу, на який впливають супутня соматопатологія, загальний психофізичний стан, вегетативна регуляція, тощо.

Ключові слова: сколіоз, фізична реабілітація, викривлення хребта, реабілітаційний масаж, кінезіотерапія, кінезіотейпування.

Мета дослідження. Визначити ефективність немедикаментозних методів фізичної реабілітації для лікування сколіозу у підлітків.

Завдання дослідження. Провести бібліосемантичний аналіз сучасних засобів фізичної реабілітації для дітей при легких та середніх викривленнях хребта.

Матеріали та методи дослідження. У дослідженні застосовано бібліосемантичний аналіз засобів фізичної реабілітації підлітків при легких та середніх викривленнях хребта в наступних електронних базах даних: Pub MED, Medline, Cinhal, Cochrane library і

Google scholar.

Результати досліджень та їх обговорення. Однією з важливих складових здоров'я дитини є її постава, адже постава - це положення тіла людини, що стоїть вільно, п'яти підняті, пальці ніг розведені на 45^0 - 50^0 . Ознакою правильної постави є симетричне розташування частин тіла відносно хребта. Навичка правильної постави - умовний руховий рефлекс, який, як і інші навички, формується в процесі розвитку дитини та виховання [1-3]. Враховуючи те, що від постави залежить формування фізіологічних вигинів хребта, тоді при порушенні постави у дітей спостерігається викривлення хребта (сколіоз, лордоз, кіфоз, кіфосколіоз) [2-5].

Бекірадзе, Л. Н., Пустовойт, Б. А. (2017) [4], Голеніщева Л.В., Пустовойт Б.А (2020) [5] вказали, що розрізняють простий С-подібний сколіоз, і складний S-подібний сколіоз, який утворює два-три вигини в різних напрямках. Ці патологічні деформації можуть бути вродженими або набутими. У дитячому віці сколіоз може виникнути через звикання організму до неправильних положень, частого тримання в одній руці портфеля, неправильного сидіння за столом, тощо. Систематичні надмірні фізичні навантаження або навпаки недостатні фізичні навантаження також сприяють розвитку сколіозу [4-5].

Взагалі постава залежить від ступеня розвитку м'язових органів, м'язів шиї, спини, грудей, живота і нижніх кінцівок, а також від функціональної здатності м'язів, здатності тривалий час витримувати статичні навантаження відома [4,6]. А незамінним для виховання правильної постави є єдиний розвиток всієї мускулатури дитини, особливо м'язів, що утримують хребет у правильному положенні, що необхідно для створення єдиного м'язового корсета. Щоб допомогти йому підтримувати правильну поставу, його слід формувати за допомогою різних комплексів вправ [7-9].

Реабілітаційний процес дітей при легких та середніх викривленнях хребта комплексний. Разом із загальними терапевтичними вправами, гігієнічними засобами фізичної реабілітації, ортопедичними методами лікування застосовують засоби фізичної реабілітації такі як, основні це лікувально фізична культура, лікувально-реабілітаційний масаж. Також досить часто дані засоби реабілітації поєднують з допоміжним засобом фізичної реабілітації – кінезіотейтуванням [8, 10-11].

Лікувальна фізична культура є найважливішим засобом комплексного реабілітаційного процесу дітей при легких та середніх викривленнях хребта. Основними завданнями лікувально фізичної культури є [12-14]: попередження подальшого розвитку сколіозу, рання корекція деформації; розтягнення вкорочених м'язів і зв'язків на увігнутій стороні хребта і зміцнення м'язів і зв'язків на вигнутій опуклій стороні; зміцнення м'язів спини і грудей, створення корсету і вирівнювання хребта; покращення діяльності дихальної та серцево-судинної систем; навчання та закріплення навичок правильної постави. Для вирішення цих завдань використовуються спеціальні терапевтичні вправи, це «симетричні, асиметричні й деторсійні». Зазвичай тренування тривають 30-60 хвилин на день, залежно від віку дитини, фізичного стану, тяжкості порушення та багатьох інших факторів. Курс складається з трьох обов'язкових частин - вступу, основної частини та заключної частини [15-16]. У табл. 1 рекомендований комплекс вправ для профілактики сколіозу у підлітковому віці. Основна мета вправ для профілактики сколіозу - підтримати здоровий стан м'язів спини і зміцнити хребет. Наведені деякі прості вправи, які можуть допомогти зменшити ризик розвитку сколіозу.

Таблиця 1.

Взірець комплексу вправ

Вихідне положення. Опис вправи Рахунок. Дозування (к-ть повторів)
<i>Підготовча частина</i>
1. Ходьба з рухами руками. Ходьба на носках. 2. В.п. – о.с. Підняти прямі руки вверх – вдих; опустити – видих. Темп повільний. Повторити 5-6 разів. 3. В.п. – о.с., руки на пояс. Згинаючи ногу, підтягнути коліно до живота; повернутися у в.п. По 5-6 разів кожною ногою. 4. В.п. – о.с., в опущених руках гімнастична палиця. Підняти палицю вверх – вдих; опустити – видих. Повторити 6-8 разів. 5. В.п. – о.с., палиця на лопатках. Нахилити тулуб уперед (спина пряма) – видих; повернутися у в.п. – вдих. Повторити 5-6 разів. 6. В.п. – о.с., палиця в опущених руках. Присісти, руки з палицею уперед; повернутися у в.п. (спина пряма). Дихання довільне. Повторити 5-6 разів. 7. В.п. – о.с., руки перед грудьми. Розвести руки в сторони (долоні доверху) – вдих; повернутися у в.п. – видих. Повторити 6-8 разів.
<i>Основна частина</i>
8. В.п. – стоячи обличчям до гімнастичної стінки, взятися руками за рейку на рівні плечей (рука з випуклої сторони викривлення розміщується на одну перекладину нижче). Глибоко присісти; повернутися у в.п. Повторити 5-6 разів. 9. В.п. – лежачи на спині (на похилій площині), взятися руками за рейку гімнастичної стінки. Підтягнути зігнуті в колінних суглобах ноги до живота – видих; випрямити ноги – вдих. Повторити 5-6 разів. 10. В.п. – лежачи на животі (на похилій площині), взятися руками за край гімнастичної лави. Почергово піднімати ноги назад-уверх. По 6-8 разів кожною ногою. 11. В.п. – лежачи на спині, ноги зігнуті в колінах, руки вздовж тулуба (долонями вниз). Підняти тулуб, опираючись на долоні, плечі й стопи – вдих; повернутися у в.п. – видих. Повторити 5-6 разів. 12. В.п. – те саме. Руки зігнутими ногами, як під час їзди на велосипеді. Повторити 10-12 разів. 13. В.п. – лежачи на боку, на невеликому підвищенні під випуклою частиною грудної клітки, ноги розведені. Підняти вверх руку з увігнутої сторони викривлення хребта – вдих; опустити – видих. Повторити 10-12 разів. 14. В.п. – лежачи на животі, рука з випуклої сторони викривлення опущена донизу, інша рука випрямлена вверх. Прогнутися – вдих; вернутися у в.п. – видих. Повторити 5-6 разів. 15. В.п. – лежачи на животі, руки на поясі. Відвести ногу з випуклого боку викривлення в сторону, одночасно випрямити руку з увігнутої сторони – вдих; повернутися у в.п. – видих. Повторити 5-6 разів. 16. В.п. – лежачи на животі, нога з випуклої сторони відведена в сторону, руки на потилиці. Відвести лікті назад, дещо прогнутися – вдих; повернутися у в.п. – видих. Повторити 5-6 разів. 17. В.п. – лежачи на животі, руки вверху. Напружити всі м'язи тіла, відтягнути пальці ніг і тягнутися руками вверх – вдих; розслабити м'язи – видих. Повторити 5-6 разів. 18. В.п. – лежачи на боку. Випукла сторона викривлення звернена вгору. Підняти спочатку одну (пізніше обидві) ногу вверх – вдих; повернутися у в.п. – видих. Повторити 5-6 разів. 19. В.п. – стоячи на колінах біля гімнастичної стінки, тримаючись руками за 2-3 рейку знизу. Прогнути тулуб назад (до випрямлення рук); повернутися у в.п. Повторити 6-8 разів. 20. В.п. – стоячи на колінах і руках. Підняти руку (з увігнутої сторони викривлення в грудному відділі хребта) вверх з одночасним відведенням ноги (з увігнутої сторони викривлення в поперековому відділі) назад; повернутися у вихідне положення. Повторити 5-6 разів. 21. В.п. – стоячи, руки на пояс, на голові предмет. Напівприсіди, руки в сторони. Повторити 5-6 разів. 22. В.п. – стоячи, руки в сторони, на голові предмет масою в межах 1 кг. Ходьба на пальцях.
<i>Заключна частина</i>
23. В.п. – о.с. Піднятися на пальцях, руки вверх – вдих; повернутися у в.п. – видих. Повторити 5-6 разів. 24. В.п. – о.с. Напівприсіди, руки вперед (спина пряма). Повторити 3-4 рази. 25. В.п. – стоячи, руки до плечей. Підняти руки вверх – вдих повернутися у в.п. – видих. Повторити 6-8 разів.

При сколіозі не можна відразу зміцнювати м'язи спини. Вправи необхідно підбирати відповідно до початкового стану всього тіла, хребта і поздовжніх м'язів. Традиційно однією з головних рекомендацій при проблемах з хребтом є тренування м'язового корсета. Але перш ніж цілеспрямовано тренувати розтягнуті та ослаблені м'язи, необхідно дати їм можливість розслабитися і розтягнути укорочені м'язи-

антагоністи, зміцнюючи організм і готуючи його до підвищених навантажень. Перенапружені, м'язи які спазмовані згинають хребет там, де це не повинно, і борються з роботою м'язів, які повинні тягнути хребет у протилежному напрямку. На початку курсу тренувального навантаження широко застосовуються вправи з вихідного положення лежачи, яке надає можливість зменшити напруження з м'язів. Варто врахувати те, що вправи слід виконувати обережно, які потребують великої м'язової сили [8, 14, 16].

У реабілітаційному процесі важливе значення має масаж, тому Таможанська Г.В., Рогач Д.О. (2016) [14], Момот О. П. (2015) [8], та Уська В. Р. (2015) [9] відмічають, що лікувально-реабілітаційний масаж є одним з засобів фізичної реабілітації для дітей при легких та середніх викривленнях хребта, що застосовується при консервативному і оперативному методі лікування даної патології. Основними завданнями лікувально-реабілітаційного масажу для дітей при легких та середніх викривленнях хребта є підвищення загального тону м'язів, покращення кров'яного та лімфатичного обігу, нормалізації тону знесилених і напружених м'язів, зменшення больового синдрому за умов наявності, корекція деформації як хребта, так і всього тулуба [8,9,14]. Стерхов Р.В., Стерхова Г.В., Бурая Т. А. (2005) [11], Афанасьєв С.М., Бурдаєв К.В. (2018) [16] представлена методика масажу при сколіозі I, II і III ступеня, де вказали, що для пацієнтів з I-им ступенем застосовують усі прийоми масажу для зміцнення м'язів. Сколіоз II-го і III-го ступенів вимагає диференціації методики з урахуванням клінічних форм ураження. При виконанні лікувально-реабілітаційного масажу застосовуються всі прийоми масажу на ослаблені м'язи і м'яку вібрацію на вкорочені м'язи. На ребровий горб доцільно застосовувати лише легке постукування пальцями. Під час процедури масажу дитину кладуть на рівну горизонтальну поверхню, лежачи на спині, животі або боці. У положенні лежачи на животі руки пацієнта лежать уздовж тіла або зігнуті на грудях, а голова лежить рівно або відвернена від грудного сколіозу. У положенні на боці (протилежний бік грудного сколіозу), вкладають одну руку під голову, а іншу на груди для рівноваги. В положенні на спині, вкладають руки вздовж тіла, підкладають під голову невелику подушку [11,16].

Стерхов Р.В., Стерхова Г.В., Бурая Т. А. (2005) [11], Афанасьєв С.М., Бурдаєв К.В. (2018) [16] наголошують на необхідності дотримання масажистами послідовності призначених вихідних положень по відношенню до ділянки, що масажується. Завдяки подвійному викривленню хребта в різних його відділах, спина умовно ділиться на чотири частини - два грудних і два поперекових хребця, кожен з яких вибірково прикладається різними прийомами. Варто врахувати те, що масажують пояс верхніх кінцівок, передню поверхню грудної клітки, бічну її поверхню зі сторони грудного сколіозу [11,16]. При сколіозі масаж діє як пасивна корекція. Він готує нервово-м'язовий апарат до фізичних навантажень і посилює фізіологічний вплив на організм. Як правило, масажуються довгі м'язи спини (вздовж хребта), м'язи, що з'єднують лопатки між собою, і м'язи, що підводять лопатки до грудей. При масажі передньої черевної стінки особливу увагу приділяють зміцненню косих м'язів [14,17]. Техніка масажу при грудному сколіозі С-типу: масаж спини; масаж шиї та трапеції; масаж руки на боці випуклої дуги; масаж передньої поверхні груднини; масаж живота. Техніка масажу попереку при сколіоз типу С: масаж спини; масаж тазової області; масаж ноги на боці випуклості дуги; масаж живота.

Реабілітаційний процес S-подібного сколіозу, що охоплює грудопоперековий відділ хребта, можна застосовувати в поєднанні з описаними вище прийомами масажу. Масаж при сколіозі необхідно поєднувати з коригуючою гімнастикою, тобто

спеціальними вправами, спрямованими на виправлення викривлень хребта і зміцнення м'язового корсету. Курс лікування: 12-16 процедур, спочатку 4-8. Програма щоденна, наступна – через день [3, 14,17].

Методика лікувального реабілітаційного масажу за А.В. Кондрашова при лікування дітей при легких та середніх викривленнях хребта має свої особливості. В даному випадку масаж при легких та середніх викривленнях хребта у дітей визначається трьома основними компонентами: силою, темпом і тривалістю. Автори М.І. Фонарьов, Г.А. Фонарьова наголошують на тому, що лікувальний ефект фізичних вправ у курсу реабілітаційної програми за допомогою лікувального реабілітаційного масажу посилюється. При легких та середніх викривленнях хребта масаж використовується у методиці лікувальної фізичної культури разом з фізичними вправами та допоміжними засобами реабілітації, наприклад, кінезіотейпування [4, 16,17]. В останні роки специфіка методики кінезіотейпування дозволила розглядати її застосування як альтернативного методу корекції деформацій хребта, при лікуванні порушень постави та початкових стадій викривлень хребта. Кінезіотейпування, як ефективний метод корекції постави, особливо важливе в діагностиці ранніх захворювань опорно-рухового апарату [7, 11, 16].

Результати бібліосистематичного огляду літературних джерел вказали на те, що в системі фізичної реабілітації лікування дітей при легких та середніх викривленнях хребта одним із основних є лікувальна фізична культура у поєднанні з лікувально-реабілітаційним масажем.

Висновки. За результатами бібліосемантичного аналізу засобів фізичної реабілітації дітей при легких та середніх викривленнях хребта в електронних базах даних уточнено, що реабілітаційний процес дітей при легких та середніх викривленнях хребта це комплекс застосування засобів фізичної реабілітації. В основному застосовують лікувальну фізичну культуру, лікувально-реабілітаційний масаж, також часто поєднують з допоміжним засобом фізичної реабілітації – кінезіотейпування. Лікувальна фізкультура є найважливішим засобом комплексного лікування та профілактики дітей при легких та середніх викривленнях хребта.

Список використаних джерел:

1. Фізична реабілітація, спортивна медицина : підручник для студ. вищих мед. навч. закладів / В. В. Абрамов, В. В. Клапчук, О. Б. Неханевич [та ін.] ; за ред. професора В. В. Абрамова та доцента О. Л. Смирнкової. – Дніпропетровськ, Журфонд, 2014. 456 с.
2. Таратухіна Л.М. Комплексна фізична терапія при порушеннях постави Фізична реабілітація та рекреаційно-оздоровчі технології № 1. 2019. С.53-61.
3. Клименко Ю. С. Поетапна корекція порушень рухових функцій у дітей зі сколіотичними ураженнями хребта на підставі патогенетичних змін фізичного розвитку : автореф. дис... канд. біол. наук / Ю. С. Клименко; Луган. держ. мед. ун-т. Луганськ, 2008. 16 с.
4. Бекірадзе, Л. Н., Пустовойт, Б. А. (2017). Комплексна фізична реабілітація хворих при лордотичній поставі на поліклінічному етапі. Фізична реабілітація та рекреаційно-оздоровчі технології, (2), 24-31.
5. Голєніщева Л.В., Пустовойт Б.А (2020) Фізична терапія при сколіотичній хворобі І ступеня на поліклінічному етапі. Фізична реабілітація та рекреаційно-оздоровчі технології № 5(2) С.18-24.
6. Олійник І., Іваськів С., Єрусалимець К. Інноваційні технології корекції порушень постави і деформацій хребта. Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : зб. наук. пр. Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. Луцьк : РВВ «Вежа», 2008. Т. 3. С. 104-107.
7. Дубчук Оксана. Організація занять фізичного виховання в групах фізичної реабілітації при порушеннях постави в студентів із застосуванням калланетики Фізичне виховання,

спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : збірник наукових праць... №. 1 (13), 2011 Лікувальна фізична культура, спортивна медицина й фізична реабілітація 2011. с 65-67.

8. Момот О. П. (2015) Сколіоз. Профілактика сколіозу засобами фізичної культури. Магістр медсестринства. № 1. С. 92–95.
9. Уська В. Р. (2015) Особливості комплексної програми фізичної реабілітації сколіозу в дітей дошкільного віку в умовах поліклініки. Здоров'є ребенка. № 4. С. 74–77.
10. Грейда Н. Б., Грицай О. С., Кренделева В. У. (2011) Корекція постави підлітків засобами фізичної реабілітації. Слобожанський науково-спортивний вісник. № 4. С. 119–123.
11. Стерхов Р.В., Стерхова Г.В., Бурая Т. А. (2005) Патогенетичний підхід до корекції порушення статички хребта у дітей в кінетотерапії. ЛФК и массаж. № 1. С. 45-48.
12. Djordjevic O. C., Vukicevic D., Katunac L., Jovic S. (2012) Mobilization with movement and kinesiотaping compared with a supervised exercise program for painful shoulder: results of a clinical trial. Journal of manipulative and physiological therapeutics. Vol. 35, № 6. P. 454–463.
13. Бойко В. В. (2016) Особливості перебігу сколіозів серед дітей шкільного віку за даними Полтавського обласного санаторію для дітей з порушенням опорно-рухового апарату в 2013–2015 рр. Вісник проблем біології і медицини. Вип. 2 (1). С. 23–27.
14. Таможанська Г.В., Рогач Д.О.(2016) Сучасні підходи до застосування засобів фізичної реабілітації при сколіотичній хворобі I – II ступеня. Фізична реабілітація та рекреаційно-оздоровчі технології. №2. С.92-95.
15. Тимошенко Н. В. (2017). Оцінка функціонального стану організму студентів-медиків конотопського медичного училища зі сколіозом I–II ступенів під час занять лікування фізичною культурою та проведення масажу. Медсестринство, (4). <https://doi.org/10.11603/2411-1597.2016.4.7488>.
16. Афанасьєв С.М., Бурдаєв К.В. (2018) Особливості кінематики ходьби дітей 7– 10 років з вадами слуху. Спортивний вісник Придніпров'я. № 2. С. 4-8.
17. Давибіда Н. О., Попович Д. В., Беспалова Н. М., Довгань О. М., Коваль В. Б., Вайда О. В., Черній Ю. М. (2019) Массаж та лікувальна фізична культура як засоби фізичної реабілітації при різновидах сколіозу в дорослих та дітей з порушеннями опорно-рухового апарату. Здобутки клінічної і експериментальної медицини. № 2. С. 119–122.

ТРАДИЦІЙНІ ТА НЕСТАНДАРТНІ ЗАСОБИ РОЗВИТКУ ВИТРИВАЛОСТІ УЧНІВ 8 КЛАСІВ

Юзефчик Олег Едвардович

здобувач вищої освіти факультету післядипломної та заочної освіти
*Львівський державний університет фізичної культури
імені Івана Боберського, Україна*

Піднесення ролі фізичної культури у зміцненні здоров'я учнівської молоді є сьогодні одним з головних вітчизняної освіти, оскільки високий рівень здоров'я та різнобічний фізичний розвиток – запорука успішної реалізації соціально-економічних перетворень нашого суспільства. У зв'язку з цим, важливого значення набуває розвиток витривалості як пріоритетного моменту зміцнення серцево-судинної системи. Питання розвитку витривалості вивчали Т.Ю. Круцевич (2003), Л.П. Матвеев (1991), О.М.Худолій, О.В. Іващенко (2013), Б.М.Шиян (2004), М.М. Линець (2004) та інші. Проте, розвиток витривалості школярів сьогодні потребує підбору нових, сучасних засобів та подальшого розгляду, що може сприяти оптимізації фізичної підготовки та удосконаленню існуючих методик розвитку витривалості. А тому, наше дослідження вивчення традиційних та нестандартних засобів розвитку витривалості дітей шкільного віку, як одного з найбільш сприятливих періодів для розвитку витривалості є актуальним.

Під витривалістю розуміють здатність людини виконувати ефективну роботу визначеної інтенсивності протягом тривалого часу [3]

Витривалість як фізична якість, характеризує загальний рівень працездатності людини, а також здатність організму людини протистояти втомі й відновлювати працездатність після перенесених навантажень.

Аналіз та узагальнення літературних джерел [1, 2, 3, 4] дав можливість нам виокремити засоби для розвитку витривалості. На нашу думку, їх можна розподілити за два напрями: традиційні та нестандартні. За характером виконання їх розподілено на циклічні та ациклічні.

До циклічних відносяться: рівномірний біг на довгі дистанції із стандартною швидкістю, плавання на довгі дистанції, їзда велосипедом, катання на роликах та ковзанах, катання на самокаті, скейті, спортивна та скандинавська ходьба.

До ациклічних належать: різноманітні фітнес-програми: аеробіка, степ-аеробіка, дубль степ-аеробіка, ритмічна гімнастика, аквааеробіка, джампінг, слайд-аеробіка та інші. Окрім фітнес технології важливого значення для розвитку витривалості мають рухливі та спортивні ігри, колове тренування, де на кожній станції можна дати вправи для розвитку витривалості, смуга перешкод, під час якої поєднуються вправи циклічного та ациклічного характерів, стрибки через скакалку. При цьому варто враховувати параметри тренувальних навантажень (табл. 1).

Таблиця 1

Параметри тренувальних навантажень при розвитку загальної витривалості

Зони енергозабезпечення. Критерії навантаження	Власне аеробна зона (до АП)	Аеробна –анаеробна Зона (від АП до АНП)	Анаеробна-аеробна зона (від АНП до МПК)
Поглинання кисню, % від МПК	До 40-70	До 65-90	До 85-100
ЧСС, уд/хв.	130-160	155-180	175-200
Порогові показники	–	На 60-30 уд/хв. нижче за максимальні	На 30-10 уд/хв. нижче максимальні

Продовження табл. 1

Параметри тренувальних навантажень при розвитку загальної витривалості

Зони енергозабезпечення. Критерії навантаження	Власне аеробна зона (до АП)	Аеробна –анаеробна Зона (від АП до АНП)	Анаеробна-аеробна зона (від АНП до МПК)
Оптимальна тривалість в заданому режимі інтенсивності	Від 20-30 хв. до кількох годин	Від 10-20 хв. до 1-2 год.	Від 3-5 до 10 хв.
Джерела енергії	Переважно жири	Жири та вуглеводи	Переважно вуглеводи
Утворення молочної кислоти	Не утворюється	Утворюється і водночас утилізуються	Утворюється і накопичується в організмі
Вміст молочної кислоти, Моль/л	1-2	3-4	До 10

Примітка: МПК – максимальне поглинання кисню;
АП – аеробний поріг; АНП – анаеробний поріг.

Для розвитку витривалості можна застосовувати засоби кросс-фіту, наприклад: перехід з положення лежачи на спині в положення сидячи. Тривалість виконання вправи упродовж 3 хвилин. Окрім вищезазначених вправ з метою розвитку витривалості рекомендується використовувати засоби пішого, оздоровчого туризму та спортивного орієнтування [8].

Разом з тим, у зарубіжній літературі [6, 7] для контролю за рівнем розвитку витривалості використовують такий засіб як «Beep-test». Його найчастіше використовують в ігрових видах спорту. Проте, у практиці шкіл цей засіб є маловідомий та учителі фізичної культури не використовують його для розвитку витривалості.

Для проведення тестування, необхідним є наявність плоскої, неслизької поверхні (спортивний зал, шкільне подвір'я), конуси для маркування, 20-метрова магнітна стрічка, звуковий сигнал для тестування, музичний програвач, бланки для запису результатів.

Техніка виконання. При виконанні зазначеного тесту, учень повинен пробігти дистанцію 20 м в прямому і зворотному напрямку кілька разів з розворотом на 180 градусів в кінцевій точці дистанції (рис.1).

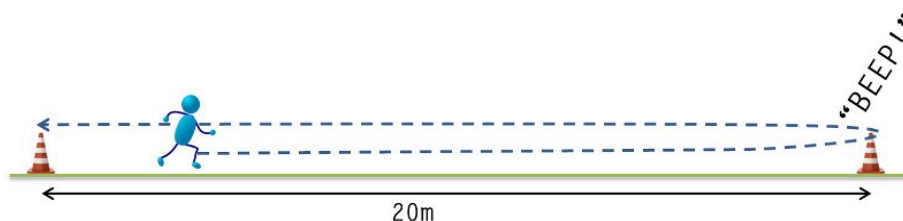

Рис. 1. Схематичне зображення техніки виконання „Beep-test”

Орієнтиром розвороту слугує звуковий сигнал «beep». Через одну хвилину, звуковий сигнал звучить частіше, що вимагає збільшення швидкості від учня. Кожна наступна хвилина визначає відповідний рівень чи етап тестування.

Якщо лінію буде досягнуто до звукового сигналу, то школяр має можливість відпочити та зачекати, поки не почує наступний звуковий сигнал. У випадку, коли учень не досягне лінії до звукового сигналу, він отримує попередження і повинен продовжувати бігти до лінії, потім повернути і спробувати наздогнати протягом двох «сигналів». Випробування припиняється, якщо школяр не досягає лінії (в межах 2-х дистанцій (шатлів)) протягом двох послідовних попереджень. На будь якому етапі учень може припинити біг.

Техніка бігу передбачає виконання повороту, для якого необхідно перейти на

спеціальний гальмуючий крок, який допомагає змінити напрям руху. Подібний крок використовується під час гри у футбол, баскетбол та інших спортивних іграх.

Оцінка результатів тестування може бути представлена за трьома показниками:

1) $VO_2 \max$ – максимальна кількість кисню або максимальна аеробна здатність. Показник визначає максимальний обсяг кисню (в мілілітрах) на кілограм ваги, який може бути засвоєним за хвилину при максимальному фізичному навантаженні. Іншими словами, $VO_2 \max$ – це показник фізичної підготовки, який повинен збільшуватися в міру поліпшення фізичної форми. Обчислення $VO_2 \max$ ми здійснювали шляхом математичних розрахунків за формулою St Clair Gibson et al. (1998):

$$VO_2 \max = (6.0 \times \text{швидкість}) - 24.4$$

2) відстань (км) – найпростіший спосіб представлення результатів тесту. Для обчислення відстані загальна кількість човників (біпів, шатлів) $\times 20$ ($20 = 1$ шатл $\times 20$ метрів).

3) досягнутий рівень – протягом випробувань учасник долає відстань упродовж певних етапів, кожний з яких триває трохи більше хвилини [5, 6].

Звукові сигнали стають швидшими на кожному досягнутому рівні (етапі). На етапі, коли школяр не встигає подолати відстань до звукового сигналу, тест закінчується. Відповідно до подоланої відстані визначаємо досягнутий школярами рівень за загальноприйнятою таблицею, запропонованою австралійською спортивною комісією [5]. Більшість школярів можуть без труднощів долати відстань між етапами, перш ніж вони досягнуть 13 рівня, що займає менше 14 хв. Якщо продовжити безперервний біг, після 13 етапу, то учень подолає відстань більше 2,5 км, а це в свою чергу, перевищує вимоги навчальної програми [3, 4].

Висновки. Проведене нами дослідження, дає можливості стверджувати, що у вітчизняній науковій літературі, здебільшого, акцентовано увагу на традиційних засобах розвитку витривалості циклічного та ациклічного характеру. Останнім часом активно використовуються засоби фітнес програм для розвитку витривалості. У зарубіжній літературі використовуються засоби для розвитку витривалості на зразок «Beep-test» та «Shuttle-test», які у вітчизняній практиці фізичного виховання використовуються не часто та вважаються нестандартними для розвитку витривалості.

Список використаних джерел:

1. Круцевич, Т.Ю. (2008). Теорія і методика фізичного виховання. К.: Олімпійська література, 2008, 296.
2. Сороколіт, Н., Римар, О. & Соловей, А. (2016). Розвиток гнучкості учнів 5-9 класів в умовах модульної навчальної програми. Молода спортивна наука України, 20(1/2), 320–324.
3. Сороколіт, Н. (2015). Розвиток силових здібностей учнів 5–9 класів в умовах нової навчальної програми. Молода спортивна наука України, 19 (2), 282–286.
4. Шиян, Б. М. (2002). Теорія і методика фізичного виховання школярів. Частина 2. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2002, 248.
5. Australian Sports Commission (1999). 20 m shuttle run test: A progressive shuttle run test for measuring aerobic fitness. Belconnen, ACT: Australian Coaching Council.
6. Léger, L.A., & Lambert, J. (1982). A maximal multistage 20m shuttle run test to predict $VO_2 \max$. European Journal of Applied Physiology, 49, 1–5.
7. Léger, L.A., Lambert, J., Goulet, A., Rowan, C., & Dinelle, Y. (1984). Capacité aérobie des Québécois de 6 à 17 ans – test navette de 20 mètres avec paliers de 1 minute. Canadian Journal of Applied Sport Sciences, 9(2), 64–69.
8. Rymar, O., Sorokolit, N., Solovey, A., Khanikiants, O., Malanchuk, H & Petryna, R. (2022) The effectiveness of implementation of crossfit tools in the process of physical education of high school pupils. SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference, 1, 497–509.

СЕКЦІЯ ХІХ. ІСТОРІЯ, АРХЕОЛОГІЯ ТА КУЛЬТУРОЛОГІЯ

ВБИВСТВО ЕРЦГЕРЦОГА ФРАНЦА ФЕРДИНАНДА У НАУКОВІЙ ПЕРІОДИЦІ УКРАЇНИ: ІСТОРІОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ

Брюханов Роман Олександрович

Магістр історії та археології

Україна

Вбивство ерцгерцога Франца Фердинанда вивчають науковці різних країн, які досліджують Першу Світову війну та дипломатію великих країн початку ХХст. Не виключенням стали і українські дослідники, тому у даній роботі будуть розглянуті праці українських істориків.

В першу чергу, будуть розглянуті наукові доробки, які опубліковані у наукових журналах, а згодом будуть розібрані наукові роботи розміщені на електронних ресурсах Інтернет мережі. Розпочнімо огляд праць із статті “Міжнародна ситуація у червні-липні 1914 р. у висвітленні газети «Киевлянинъ»”, авторки Н. Городньої. Історикиня розглянула вбивство наступника престолу Австро-Угорської імперії через призму газети «Киевлянинъ», яка виходила у м. Києві. Дослідниця пише, що після вбивства Франца Фердинанда 28 червня 1918 р., у вище згаданій газеті, наступного дня після скоєного злочину (29 червня 1918 р. – прим автора) було опубліковано статтю про дану трагедію. Вона акцентує увагу про факт несподіваності даної катастрофи, оскільки в Австро-Угорщині не відбувались політичні акції або революційні рухи на момент смерті Франца Фердинанда. В подальшому, Н. Городня веде мову про те, що кожного дня у газеті публікувалась інформація про даний злочин, який був вчинений у Сараєво та були вказані навіть злочинці – це Гаврило Принцип та Неделько Хабринович і було зроблено припущення в одній із газетних статей, що останні вбили наступника престолу через політичні мотиви [1].

Не менш інформативною є наступна наукова робота, яка торкається трагедії у Сараєво – це “Вбивство у Сараєво”, яка написана дослідницею С. Кирилюк. У роботі вона звернула увагу на перший замах, який був зроблений 28 червня 1914 р., коли спадкоємець престолу Франц Фердинанд їхав до міської ратуші. Авторка роботи акцентує увагу на тому, що в ерцгерцога кинули пакет із бомбою, яку останній відкинув у сторону, але через даний крок було поранено декілька людей із його свити, а майбутній імператор без ушкоджень дістався до міської ратуші для урочистого прийому. Після чого, дослідницею було звернуто увагу на прохання дружини майбутнього імператора, керівника поліції та губернатора Боснії, щоб Франц Фердинанд відмовився від продовження візиту. Проте, С. Кирилюк веде мову далі та вказує на бажання ерцгерцога відвідати поранених, тому усі вирушили маршрутом, який став фатальним для наступника імперського престолу, оскільки під час поїздки Франца Фердинанда було вбито Гаврилом Принципом [2].

Трагедії, яка сталась у Боснії, торкнувся і С. Троян у роботі “Перша Світова війна і розпад імперій: геополітичний вимір”. У праці науковець пише, що Франц

Фердинанд приїхав до Сараєво 28 червня 1914 р., коли серби мають день жалоби стосовно втрати своєї незалежності і візит ерцгерцога до столиці Боснії та Герцеговини - це провокаційний крок з боку майбутнього імператора. Окрім цього, у статті, було звернуто увагу на те, що даний крок наступника престолу призвів до обурення в націоналістичних та демократичних колах сербів та підштовхну членів організації Млада Босна спланувати замах та вбити майбутнього імператора [3].

Серед українських істориків торкнувся вбивства у Сараєво, також, Р. Брюханов. Він є автором праці "Вбивство ерцгерцога Франца Фердинанта та початок Першої Світової війни", у якій відзначено, що спадкоємець престолу поїхав до Сараєво на маневри військ та мав прибути туди 28 червня 1914 р. Дослідник зауважив, що візит наступника престолу був відкритий, тому злочинці змогли організувати перший хоча і невдалий замах. Кинувши гранату до машини із ерцгерцогом. Франц Фердинанд відбив гранату, яка летіла до його машини, але її вибух ранив декілька людей, які супроводжували Франца Фердинанда. Автор роботи, також, акцентував увагу на офіційному прийомі ерцгерцога, який відбувся у міській ратуші та описує причини стосовно зміни маршруту, який став для нього фатальним [4].

Розібравши статті, які опубліковані у наукових журналах, слід перейти до наукового доробку, який розміщений на електронних ресурсах. В першу чергу, слід виділити роботу В. Лук'янюка – це "Вбивство ерцгерцога Франца Фердинанда", яка опублікована на сайті "Цей день в історії". Спершу слід відзначити, що у публікації йде мова про дату 28 червня 1914 р., коли змовники зайняли зручні позиції стосовно руху кортежу спадкоємця престолу та зробили перший замах, який не увінчався успіхом [5].

Автор роботи веде мову далі, чому перший замах був невдалий, так як кинута граната одним із змовників відскочила від машини, де сидів спадкоємець імперського трону та потрапила у натовп людей. Згодом автор роботи пише про зміну маршруту ерцгерцога Франца Фердинанда. Але розпорядження про зміну маршруту не було вчасно донесено до водія, тому шофер повіз спадкоємця трону фатальним маршрутом, де його було вбито Гаврилом Принципом [5].

Ще одна електронна праця, яка заслуговує на увагу – це "Два постріли, що спричинили світову війну" написаною Д. Шурхало та опублікована на сайті "Радіо Свобода". Автор роботи звертає увагу на те, що 28 червня 1914 р. серед містян, які вийшли привітати ерцгерцога Франца Фердинанда було шість змовників і в подальшому веде мову про одного із змовників Неделько Чабріновича, оскільки він кинув гранату у спадкоємця престолу, проте вона не досягла своєї цілі. Тим не менш, науковець веде мову далі і описує, як одним пострілом Гаврило Принцип вбив наступника австрійського престолу [6].

Наступна електронна стаття, яка торкається вбивства у Сараєво - це "Історичний ШКІЦ. Фатальний постріл в Сараєво і свині" автором якої є О. Руденко. Він опублікував її на сайті громадської організації "Департамент воєнно-культурної антропології". У ній, автор зауважує, що після анонсування візиту Франца Фердинанда до Сараєво був складений план його вбивства та акцентує увагу про відкритість візиту ерцгерцога. В подальшому, у статті йде мова, що змовники змогли зайняти зручні місця вздовж руху кортежу, але перший замах на спадкоємця престолу був невдалий, оскільки один із злочинців Мугаммед Мегмедбашич не кинув свою гранату через страх, а граната Неделько Чабріновича була відбита спадкоємцем трону. Згодом, О. Руденко пише про зміну плану маршруту кортежу ерцгерцога через замах на нього, але про зміну руху не повідомили водія, який повіз майбутнього імператора старим маршрутом на якому Гаврило Принцип обірвав життя спадкоємця престолу [7]

Отже, при дослідженні трагічної події українські вчені акцентують увагу на основні моменти візиту Франца Фердинанда до Сараєво, які стали ключовими у смерті ерцгерцога.

Список використаних джерел:

1. Городня Н. (2020) Міжнародна ситуація у червні-липні 1914 р. у висвітленні газети «Киевлянинъ». Європейські історичні студії: науковий журнал №16. Київ, 53-72.
2. Кирилюк С. Вбивство в Сараєво (2015) Народи світу і Велика війна 1914-1918 рр.: матеріали Всеукраїнської наукової конференції 3-4 квітня 2015 р. Вінниця, ТОВ «Нілан-ЛТД», 37-44.
3. Троян С. (2017) Перша світова війна і розпад імперій: геополітичний вимір. Українська національна революція 1917–1921 років крізь призму сучасності (до 100-річчя події) : збірник наукових статей, матеріалів, тез учасників науково-методичного семінару 2 березня 2017 року. Полтава, 10-16. Вилучено із: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/8738>.
4. Брюханов Р. (2022) Вбивство ерцгерцога Франца Фердинанда та початок Першої Світової війни. Матеріали конференцій МЦНД Хмельницький, 542–544. Вилучено із: <https://archive.mcnd.org.ua/index.php/conference-proceeding/article/view/122>.
5. Лук'янюк В. (2012) Вбивство ерцгерцога Франца Фердинанда (сайт електронного ресурсу: Цей день в історії). Вилучено із: <https://www.jnsm.com.ua/h/0628M/>.
6. Шурхало Д. (2014) Два постріли, що спричинили світову війну” (сайт Радіо Свободи). Вилучено із: <https://www.radiosvoboda.org/a/25436914.html>.
7. Руденко. О. (2022) Історичний ШКІЦ. фатальний постріл в Сараєво і свині (сайт Департаменту воєнно-культурної антропології). Вилучено із: <https://dvka.com.ua/%D1%96%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9-%D1%88%D0%BA%D1%96%D1%86-%D1%84%D0%B0%D1%82%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%B9-%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%80%D1%96%D0%BB-%D0%B2-%D1%81/>.

КУЛЬТУРА В ПЕРИОД АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ ДЕМОКРАТИЧЕСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Асланов Ислам Черкес оглы

Сотрудник отдела Научных Исследований, Экспозиции и Фонда
«Мемориальный Комплекс Геноцида», г. Губа, Азербайджан

Улубайов Эмин Виталик оглы

Сотрудник отдела Научных Исследований, Экспозиции и Фонда
«Мемориальный Комплекс Геноцида», г. Губа, Азербайджан

Азербайджанская Демократическая Республика сыграла важную роль в развитии образования и, в целом, национальной культуры. В качестве важнейшей задачи стояла привести работу системы просвещения в соответствие с национальными интересами и требованиями Азербайджанской государственности. Одним из первых мероприятий Азербайджанского правительства была национализация учебных заведений. Постановлением Совета Министров от 28 августа 1918 года во всех начальных учебных заведениях обучение велось на родном языке учащихся, вместе с тем в обязательном порядке преподавался государственный язык. В национальных высших начальных училищах и средних учебных заведениях обучение велось на государственном языке. В 1919/1920 учебном году действовало всего 637 начальных и 23 средних школ. В начальных школах учились 48077, в средних - 9612 учеников.[1, с.199]

Политика национализации сталкивалась с серьезными трудностями. Сюда следует отнести многие проблемы, начиная с нехватки педагогических кадров до отсутствия необходимого количества учебников. С целью быстрее преодоления тяжелых последствий политики царизма, правительство особое внимание обращало образованию учеников-азербайджанцев. В циркулярном распоряжении министерства народного просвещения начальникам средних учебных заведений от 7 сентября 1919 года предписывалось детей азербайджанцев принимать только в национализированные азбучные, подготовительные и первые классы. Прием же азербайджанских детей в те же классы с преподаванием на русском языке допускался только в исключительных случаях с разрешения министра. При приеме в учебные заведения азербайджанцам предоставлялись некоторые льготы. В результате принятых мер возрос удельный вес азербайджанцев среди общего числа учащихся. Если в 1914/1915 учебном году из 9643 учеников средних учебных заведений, за исключением учительских семинарий, только 1137 составляли азербайджанцы, то в 1919/1920 учебном году из 9611 учеников 3115 были азербайджанцы.

Женскому образованию уделялось особое внимание.росло число азербайджанок в средних учебных заведениях. Так, если в Гянджинской гимназии в 1918/1919 учебном году обучалось 4 азербайджанки, то в 1919/1920 учебном году их численность достигла 296. Одной из острейших задач, стоящих перед азербайджанским правительством, было материальное обеспечение работников просвещения, улучшение их быта.[7, с. 151]

Меры по распространению грамотности и изучению государственного языка среди взрослой части населения и граждан нетюркского происхождения также были связаны с политикой национализации государственной и общественной жизни. По

инициативе правительства с сентября 1919 года были организованы курсы по изучению азербайджанского языка. Одно из важных начинаний Азербайджанского правительства - реформа алфавита также служило реализации его просветительной деятельности и программ по народному - образованию. Начавшееся в школах преподавание предмета «История тюркских народов», которое в то время проводилось с большим энтузиазмом и решимостью, также было связано с процессами, происходившими в жизни общества. В связи с намечавшейся реформой в средних учебных заведениях востоковедом Л.А. Зимным была разработана примерная программа истории тюркских народов, связанная с всеобщей историей Востока. Главное внимание в этой программе было уделено национальным и общественным движениям. В начале октября 1919 года министерство просвещения объявило конкурс на составление программы эпизодических и систематических курсов по истории тюркских народов для средних учебных заведений на русском языке и географии тюркских народов. Лучший проект удостоивался премии правительства.[4, с.251]

Выдающиеся интеллектуалы азербайджанского народа Н.Нариманов, Г.Сардаби, К.Мамедкулузаде, Р.Эфендиев, А.Хагвердиев, Н.Везиров, У.Гаджибеков, М.Магамаев, А.Азимзаде, М.М. Навваб и десятки других были единомышленны в своих священных намерениях и стремлениях: поднять культуру страны, привлечь к обучению поработанных неграмотных, выявить способных и талантливых людей из числа представителей народа материальные и духовные богатства Азербайджана всему человечеству. Следует отметить, что, выдающиеся личности, выполнявшие этот священный исторический долг, с честью выполняли это обязательство перед народом.[8, с.352] В мае 1919 года под председательством Х. Мелик-Асланова была создана специальная комиссия по реформе алфавита. Из представленных проектов только вариант учителя Абдулла бек Эфендиева был одобрен парламентом и принят за основу нового алфавита. Азербайджанское правительство придавало первостепенное значение подготовке педагогических кадров с целью коренного обновления системы образования. Для удовлетворения спроса в педагогических кадрах министерством просвещения намечалось открытие ежегодно четырех семинарий в разных пунктах республики. В 1918 году Мусульманское отделение Горийской семинарии было переведено в Казах и преобразовано в самостоятельную семинарию. В сентябре 1919 года в Баку открылась Мужская семинария. Однако этих семинарий было недостаточно для подготовки необходимого количества педагогических кадров. 22 июля 1918 года Азербайджанское правительство приняло специальное решение о приглашение педагогов и доставке необходимой литературы из Турции. По закону, принятому парламентом 19 июля 1919 года были открыты двухмесячные педагогические курсы в Казахе, Нухе, Шуше, Кубе, Закаталах, Сальянах, Баку и Гянджеве последних двух пунктах для мужчин и женщин отдельно. В каждом из этих курсов было подготовлено не менее 50 учителей.[1, с.158]

Министерством просвещения был разработан законопроект, открытия в Баку педагогического института. На повестке дня стоял также вопрос об открытии консерватории, базой которой должно было стать Бакинское музыкальное училище. Одним из важнейших культурных мероприятий Азербайджанской Республики была организация Бакинского государственного университета. Правительство прилагало большие усилия по материально-техническому обеспечению университета, привлечению педагогических кадров, выделению соответствующих зданий. Приходилось преодолевать сопротивление консервативных сил, выступающих как против открытия университета, так и против его организации с русским языком

обучения. 1 сентября 1919 года парламент принял закон об организации Бакинского Государственного Университета. В законе предусматривалось создание факультетов: историко-филологического, юридического, физико-математического и медицинского. Занятие в университете начались 15 ноября. В первый год в Университет было принято 1094 студента. Азербайджанское правительство одновременно направило 100 студентов в иностранные учебные заведения. С этой целью министерству народного просвещения было выделено 7.000.000 рублей. Студенты, пользующиеся государственной стипендией, должны были по окончании обучения четыре года работать по назначению правительства.[1,с.93]

В 1918-1920 годы характерны значительными качественными изменениями в развитии азербайджанского театра, активным вмешательством государства в театральное дело, появлением в репертуарах театров новых сценических произведений, связанных с азербайджанской историей и движением за национальную независимость, возрастанием роли театра в общественной жизни. Передовые представители азербайджанского театра, опираясь на поддержку прогрессивных кругов общества, для поднятия идейно-художественного уровня театра и укрепления его в организационном отношении, предпринимали усилия по объединению разрозненных театральных групп. Силами просветительных обществ «Ниджат» и «Сэфа» было создано «Мусульманское актерское общество», проявившее заботу о культурном и творческом развитии актеров. Предпринимаемые усилия по созданию азербайджанской театральной труппы вскоре принесли свои плоды. В октябре 1918 года в Баку дирекцией «Братьев Гаджибековых» была организована новая театральная труппа, в состав которой вошли все без исключения деятели мусульманского сценического искусства. Такие же театральные труппы были организованы и в других городах и уездах Азербайджана. 17 ноября 1919 года, Совет Министров одобрил законопроект, предусматривавший организацию Государственного тюркского оперно-драматического театра. Таким образом, тюркский театр был национализирован и передан под государственную опеку. Повышение художественного мастерства актеров, по-прежнему, оставалось одной из важных проблем, поскольку большинство актеров не имели специального образования. Поэтому остро стоял вопрос об открытии Драматических кружков с целью повышения профессиональной подготовки актеров. Поэтому, наряду с принятием законов о театре, нужно было ставить вопрос об открытии национальных сценических курсов. [3, с.30] Еще в начале 1918 года в Баку по инициативе А. Шарифзаде была организована школа изящного искусства, в которой давались начальные знания по тем или иным видам искусства. В сентябре 1919 года были открыты тюркские драматические курсы с музыкальными отделениями. В качестве преподавателей на драматическое отделение были приглашены Аббас Мирза Шарифзаде и Г. Сарабский, на комедийное М.А. Алиев, музыкальное - Зульфигар и Узеир Гаджибековы, М. Магомаев, Гурбан Примов, на литературное Алиаббас - Музниб и Рза Зеки Эфенди. На курсы были привлечены азербайджанские актеры любители, а также актрисы - разных национальностей. В репертуаре Азербайджанского театра важное место занимали такие произведения. как «Надир-шах» Н. Нариманова, «Неудачливый юноша» А. Ахвердиева, «Акиф бек или честь» турецкого писателя Намика Кямаля, «Не так, так эта», «Аршин мал алан» У.Гаджибекова, «50-летний юноша», «11-летняя невеста» З. Гаджибекова. Создавались драматические произведения, посвященные истории борьбы за независимость Азербайджана. По случаю юбилейных дат тех или иных исторических событий на сцене ставились такие патриотические произведения, как «Война за

Баку» Мирзы Балы Мамедзаде, «Бакинская Война Дж. Джабарлы, «Азербайджан» И. Ашурбекова, «Покорение Эдирны» Дж. Джабарлы. Серьезное внимание уделялось качеству произведений, формированию в обществе правильного художественного вкуса. В культурной жизни Азербайджанской Республики театр играл очень большую роль. О том, какое значение здесь придавалось театру, свидетельствует реакция общества и правительственных кругов на смерть Г. Араблинского. Выступивший на траурной церемонии в связи с кончиной Г. Араблинского М. Э. Расулзаде, дал высокую оценку творческой деятельности покойного актера, отметил его большие заслуги в деле развития сценического искусства в Азербайджане. Свое развитие в этот период получило и кинематографическое искусство. В Баку действовало 16 кинематографов, среди владельцев которых (кинематографы «Муза» и «Марс») лишь двое являлись азербайджанцами. В 1918 году была экранизирована оперетта У. Гаджибекова «Не та, так эта». [4, с.254]

Проводилась работа по развитию архитектуры и скульптурного искусства. В частности, предусматривалось открытие класса скульптуры при Бакинском техническом училище. На собрании Союза азербайджанских актеров 1 января 1920 года было принято решение о сооружении монументального памятника на могиле Гусейна Араблинского. В 1918 году был разработан проект памятника (архитектурного комплекса чести павших при освобождении Баку турецких и азербайджанских воинов. По инициативе Бакинского общества «Благотворительность» работы по сооружению комплекса начались 15 сентября 1919 года и должны были закончиться к 15 сентября 1920 года. Сооружение такого же памятника намечалось осуществить и в Гяндже Инициатором этого дела являлось правительство Азербайджана. В Гяндже намечалось создание памятника Низами Гянджеви.[3, с.39]

Рождение Республики способствовало оживлению в литературе. Этот период по праву можно назвать новым этапом в развитии многовековой азербайджанской литературы. Порожденные процессом формирования национального самосознания и национального достоинства национальный патриотизм становятся ведущей темой в литературе. Литературное общество «Зеленое перо» объединяло в себе видных писателей, поэтов и общественных деятелей. Такие деятели как Гусейн Джавид, Ахмед Джавад, Джафар Джаббарлы, Узеир Гаджибеков, Алиаббас Мюзниб, Салман Мумтаз, Ум Гюлсум и др. являлись представителями и носителями национального духа и идеи независимости. Тема независимости приветствовалась в стихах Дж. Джаббарлы «Азербайджанскому флагу» и «Любимая». Ахмед Джавадом был написан текст государственного гимна Республики. Произведения Гусейн Джавида «Шейх Санан», Магомеда Хади «Богиня любви» являются гордостью национальной литературы. Идея «азербайджанизма» стала господствующей в сознании значительного числа населения.[2, с.53]

Вследствие усиления национального духа и национальных идей в Азербайджанской Республике. чрезвычайно возрос интерес к исследованию и пропаганде национальной культуры, истории и традициям национального наследия. Изучение и пропаганда каждого из них была поставлена на высоком профессиональном уровне, для чего использовались возможности правительства и общественных организаций. Особо надо отметить деятельность общества «Тюрк оджагы», созданный в Баку в октябре 1918 года. Целью общества являлось развитие культурных связей между азербайджанскими и османскими тюрками, а также тюркоязычными народами, проживавшими на территории бывшей Российской империи. В газете «Азербайджан» была опубликована программа Общества, состоявшая из 22

пунктов. По этому поводу газета «Азербайджан» писала: «Для объединения наших усилий во имя нации и отечества нам необходимо сплотиться вокруг одной цели, которой могут являться лишь такие учреждения как «Тюрк оджагы».

С участием членов партии «Мусават» устраивались торжественные концерты азербайджанской музыки под названием «Тюркские вечера». Программы составлялись довольно интересно и оригинально. В них находили свое отражение разнообразные мотивы музыки тюркских народов. Художественной частью вечеров руководил художник А. Азимзаде. На сцене выступали актеры государственной труппы, осуществлялись постановки произведений, в которых рассказывалось о национальной жизни тюркских народов. В Баку протекала также деятельность общества «Гуртулуш», «Общества защиты исламского искусства и культуры», которые объединяли поэтов, литераторов и других деятелей культуры. В культурной жизни Азербайджана периода независимости видную роль играли такие культурно-просветительные общества, как «Сафа», «Ниджат», «Нешр-Маариф», «Тарраги».[1, с.202]

В этот период в Азербайджане выпускалось много газет и журналов. Официальным органом Азербайджанского правительства являлась газета «Азербайджан», издававшаяся на тюркском и русском языках. Редакторами этой ежедневной газеты являлись братья Джейхун и Узеир Гаджибековы, её русского варианта- Шафи бек Рустамбеков. Выходила также на двух языках газета «Известия Азербайджанского правительства». Весьма популярными были органы различных политических партий: «Мусават», «Истиглал», «Ачыг сёз», «Наш путь», «Эхрар». «Эль», «Фугара сеси», «Йолдаш» и другие. Разнообразие газет отражала особенности времени, поляризацию политических и общественных настроений. В целях распространения правдивой информации об Азербайджане особое внимание было уделено созданию специального печатного органа в странах Европы. Первым шагом в этом направлении явилось издание Азербайджанской делегацией на Парижской конференции «Информационного бюллетеня об Азербайджане». С сентября 1919 года по апрель 1920 года вышло 11 номеров бюллетеня.

Чрезвычайно возрос интерес к изучению азербайджанской культуры и национального наследия. Появилось множество трудов по истории, литературе, экономике, естествознанию и географии Азербайджана. Для пропаганды Азербайджана за рубежом на французском языке издавались брошюры, документы и материалы, среди которых можно выделить книгу «Азербайджан» Адильхана Зиятханова, брошюру Акберага Шейхульисламова «Кавказская Азербайджанская Республика», изданную в 1919 году в Париже, материалы, подготовленные Дж. Гаджибековым к Версальской конференции. В книге Адильхана Зиятханова приводятся материалы по истории, культуре и современному положению Азербайджана. В статьях М. Э. Расулзаде «Иран и Азербайджан», «Столица Азербайджана», посвященных исторической тематике, содержится ряд не потерявших свою актуальность и сегодня оригинальных мыслей о происхождении азербайджанского народа, его взаимоотношениях с соседними государствами и народами, об истории основания и развития Баку.[9,с.230] В изучении и пропаганде азербайджанской истории и культуры велика была роль созданного 29 декабря 1919 года при Бакинском Университете «Общества по изучению мусульманского Востока». Главными организаторам общества являлись Дж. Рафибеков, знаток азербайджанской литературы Р. Эфендиев, член Кавказского историко-археологического института И.А. Беляев и другие.[5, с.81]

В рамках формирования национального самосознания, что являлось одним из

главных направлений деятельности азербайджанского правительства, восстанавливались названия исторических мест, городов и других населенных пунктов. Решением правительства от 30 июня 1918 года город Елизаветполь вновь стал именоваться Гянджой, а Карягинский уезд был переименован в Джебраильский. Улицам, городам в соответствии с национальными особенностями, присваивались имена выдающихся личностей, писателей, поэтов. Со стороны Азербайджанского правительства проявлялась большая поддержка в развитии библиотечного дела. К апрелю 1920 года в Азербайджанской республике уже насчитывалось 11 библиотек, книжный фонд которых составлял 95.000 экземпляров. Закладывались основы для развития музейного дела. По инициативе членов литературного общества Г.М. Джамалова и М. Агаева 7 декабря 1919 года парламентом было принято постановление об организации первого национального музея «Истиглал» («Независимость»). В 1919 году в Баку была создана художественная студия. Правительство также уделяло особое внимание развитию в стране кинематографии. В 1919 г. в Баку действовало 16 кинематографов. В 1919 г. была создана первая художественная студия. Член студии Бахруз Кенгерли в своих табло в основном изображал тяжелое положение женщин и детей, покинувших свои родные места во время армянской агрессии. Он создал большую художественную галерею, посвященную теме беженцев. [6.]

Таким образом, в период существования АДР было сделано достаточно много для национального возрождения, развития просвещения и культуры. Анализ деятельности Азербайджанской Республики в области народного просвещения и культуры позволяет прийти к выводу, что ее работа в этом направлении была закономерным результатом исторического и культурного развития, реализацией в новых условиях желаний азербайджанских просветителей.

Список использованных источников:

1. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti ensiklopediyası. II Cild, Bakı, «Lider», 2005, 472 s.
2. Azərbaycan demokratik Respublikası. Azərbaycan hökuməti 1918-1920. Bakı: «Gənclik», 1990, 93s.
3. Балаев А. Азербайджанское национально-демократическое движение 1917-1920 гг. Баку: «Элм», 1990, 95 s.
4. Исмаилов Э.Р. Очерки по истории Азербайджана. Москва: «Флинта», 2010, 423 s.
5. Rəsulzadə M.Ə. Əsrimizin Soyavuşu, Çağdaş Azərbaycan ədəbiyyatı, Çağdaş Azərbaycan tarixi. Bakı, «Gənclik», 1991, 112 s.
6. <https://axc.preslib.az/ru/page/2ZDWEIFM5t>.
7. Назарли А.Э. Народное образование в Азербайджанской Республике (1918-1920 гг.). Баку, Нурлан, 2008. – 224 с.
8. Mədəniyyət tarixi və nəzəriyyəsi. Ali məktəblər üçün dərslik M.J.Manafova, N.T.Əfəndiyeva və S.A.Şahhüseynovanın ümumi redaktəsilə. Bakı: sabah nəşriyyatı (2008), 2010, 876 səh.
9. Solmaz Rüstəmovə-Tohidi Cümhuriyyətin «Azərbaycan» adlandırılması və onun tarixi əhəmiyyəti. Baku «Təhsil», 2021, 304 səh.

[illegible]

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

МАТЕРІАЛИ ІІ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**«ІННОВАЦІЇ ТА НАУКОВИЙ
ПОТЕНЦІАЛ СВІТУ»**

21 квітня 2023 року ♦ Київ, Україна

Українською, російською та англійською мовами

*Всі матеріали пройшли оглядове рецензування
Організаційний комітет не завжди поділяє позицію авторів
За точність викладеного матеріалу відповідальність несуть автори*

Підписано до друку 21.04.2023. Формат 60×84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Cambria. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 9,53. Замовлення № 376. Тираж: 100 примірників.
Віддруковано з готового оригінал-макету.

Контактна інформація організаційного комітету:

Міжнародний центр наукових досліджень
21037, Україна, м. Вінниця, вул. Зодчих, 40, офіс 103
Телефони: +38 098 1948380; +38 098 1526044
E-mail: mcnd@ukrlogos.in.ua

Видавець: Громадська організація «Європейська наукова платформа».
21037, Україна, м. Вінниця, вул. Зодчих, 18, офіс 81. E-mail: info@ukrlogos.in.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи: ДК № 7172 від 21.10.2020.